

T. C. BAŞBAKANLIK GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

HASANKEYF TARİHİ ve ARKEOLOJİK SİT ALANI ARAŞTIRMA, KAZI ve KURTARMA PROJESİ

2006 - 2007 ÇALIŞMALARI

Prof. Dr. Abdüsselam Uluçam
Kazı Başkanı ve Proje Yürütücüsü

**HASANKEYF TARİHİ VE
ARKEOLOJİK SİT ALANI ARAŞTIRMA,
KAZI VE KURTARMA PROJESİ**

2006 – 2007 ÇALIŞMALARI

Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
1. SUNUŞ	7
2. HASANKEYF'İN KISA TARİHÇESİ VE KÜLTÜREL DONANIMI	9
3. HASANKEYF'TE YAPILAN KAZI VE ARAŞTIRMALAR	15
4. 2006 YILI KAZI VE ARAŞTIRMALARI	17
5. 2007 YILI KAZI VE ARAŞTIRMALARI	47
6. KAYNAKÇA	83
7. ÇİZİM VE RESİMLER	85

ÖNSÖZ

Sürdürülebilir, entegre ve insan merkezli planlama yaklaşımı ile Güneydoğu Anadolu Projesi, Ülkemizin diğer bölgeleri ile sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını gidermeyi hedef almış ve Bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik dönüşümünü sağlamaya başlamıştır.

Bu bağlamda, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınmasını hızlandıran fiziki yatırımların planlanmasında, insani gelişmenin bir boyutu olarak kabul edilen kültürel değerlerin koruma ve kurtarma çalışmalarının da yer alması kültürel sürekliliğimizin sağlanması açısından önem arz etmektedir.

Yukarı Mezopotamya'da yaşayan çeşitli uygarlıkların etkileşim alanında yer alan, uygarlıkların yükselişine tanıklık eden, birçok özgün kültür varlıklarıyla, tarihsel ve arkeolojik turizm potansiyeliyle insanlığın ortak kültür mirası olarak kabul edilen GAP Bölgesi, sadece Türkiye'de değil, Dünya çapında ayrı bir önem taşımaktadır. "Bereketli Hilal" olarak da bilinen Bölge, Anadolu, Suriye ve Mezopotamya arasında geçiş noktası olmuş ve tarih öncesinden beri ön asya coğrafyası içinde önemli bir merkez olma özelliğini korumuştur.

Bu büyük kültürel mirası günümüze taşıyan kentlerden biri olan Hasankeyf, GAP kapsamında yapımı gerçekleştirilen Ilisu Barajı'nın etkilenme alanında bulunmaktadır. Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM başkanlığında yürütülen "Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma Kazı ve Kurtarma Projesi", 1991 yılından beri Başkanlığımızın sağladığı finansman desteği ile sürdürülmektedir. Uzun vadeli bir plan kapsamında yürütülen, belgeleme, kazı, sondaj, konservasyon, restitüsyon, restorasyon, demonte, taşıma ve remonte çalışmalarına, Ilisu Baraj Gölü'nün tamamlanmasına kadar devam edilmesi öngörülmektedir.

Değerli bilim adamlarının özverili çalışmaları ile gerçekleştirilen "Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma Kazı ve Kurtarma Projesi"nin 2004-2005 yılı faaliyetleri Başkanlığımız tarafından yayınlanmış olup, 2006-2007 yılı faaliyetlerini kapsayan bölümünün de yayınlanması, Bölge'nin kültür tarihine yeni bir sayfa açacaktır.

Başta bilimsel kazı başkanı olmak üzere, emeği geçen herkese teşekkürlerimizi sunarız.

Sadrettin KARAHOCAGİL

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı

1. SUNUŞ

Bu yayın, Hasankeyf'in kültürel dokusunu araştırmak, ortaya çıkarmak, korumak, kurtarmak ve tanıtmak amacıyla yapılacak çalışma esaslarını belirleyen "*Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma, Kazı ve Kurtarma Projesi*" kapsamında imzalanan protokol gereğince hazırlanmıştır. Protokolde, "her iki yılda bir yayın yapma" hükmü yer almaktadır. Kazılarla ortaya çıkarılan kültür varlıklarının o anda kabaca tanımları yapılsa da, özgün özelliklerinden çok şey kaybetmeleri nedeniyle gerçek kimlikleri ile nitelikleri ve tarih içindeki yerlerinin aydınlatılması bazen uzun zaman almaktadır. 2006 ve 2007 yıllarında yapılan arkeolojik kazı ve diğer çalışmaların belgelenmesine yönelik bu yayın ancak kazı ve hemen sonrasındaki çalışmaları yansıtan bir "rapor" niteliğindedir. Nitekim Kültür ve Turizm Bakanlığı ile diğer ilgili kurumlara verilen raporlarla ulusal ve uluslararası kazı sonuçları sempozyumlarında sunulan bildirimlerdeki bilgiler burada bir arada ve daha kapsamlı hale getirilmiştir.

Bu çalışmada adları geçen kültür varlıkları ile ilgili nihai yayın bilimsel verilere dayanan araştırma ve gözlemler tamamlanınca yapılacaktır. Yine de bu kitap kazı çalışmalarının izlenmesi, bulgu ve belgelerin göz önünde tutulması açısından yararlı olacaktır.

Bu yayının hazırlanmasında emeği geçen imen TURAN'a, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM
Kazı Başkanı, Proje Yürütücüsü

2. HASANKEYF'İN KISA TARİHÇESİ VE KÜLTÜREL DONANIMI

Hasankeyf Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Batman il merkezine 37 km. uzaklıkta tarihi bir yerleşim alanıdır. Raman dağlarının güney eteklerinde, Dicle nehrinin iki yakasına kurulmuştur. Kayalara oyulmuş mağara şeklindeki binlerce konutu nedeniyle, "Mağaralar Şehri" ya da "Kayalar Kenti" anlamına Arapça ve Süryanice "Hısnı Keyfa" denilmiştir. Tarihi kaynaklardaki "Cepha" (Kefa) ve "Hısn-ı Keyfa" adı, Osmanlı'nın son zamanlarında "Hasankeyf"e dönüşmüştür.

Mağaralar Şehri'nin kimler tarafından ve ne zaman oyulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Gunfe vadisindeki mağara resimleri, bölgenin eski çağlarda şekillendirildiğine (İ.Ö. IX. yüzyıl ?) işaret etmektedir. İlk bilgilere, "Cepha" adıyla Bizans kayıtlarında rastlanmaktadır. İ.S. 451 yılında Kadıköy'de toplanan konsilde Süryani Piskoposluğunu Hasankeyf delegesi temsil etmiştir. Stratejik önemi nedeniyle, İ.S. II. yüzyılda Roma imparatorluğunca askeri üs olarak kullanıldığı bilinmektedir. Arkeolojik kazılarla bu döneme ait mimari ve süsleme kalıntıları ortaya çıkarılmıştır.

Ortaçağ başlarında Hıristiyan Süryanilerin yaşadığı Hasankeyf Hz. Ömer zamanında, 640'ta İslam topraklarına katılmıştır. Çevre halkının inancına göre, Hz. Muhammed'in akrabası Cafer'i Tayyar'ın oğlu imam Abdullah 651'de burada şehit düşmüş, sonraki yüzyıllarda adına bir türbe ile zaviye yapılmıştır. İslam döneminde sırasıyla Emevilerin, Abbasilerin, Hamdanilerin ve Mervanilerin idaresi altında kalmıştır. Selçuklu Sultanı Alparslan'ın komutanlarından Artuk oğlu Sökmen, 1101 yılında "Hısn-ı Keyfa Artukluları" adıyla bir devlet kurmuştur. Hasankeyf 130 sene Artukluların "Hısn-ı Keyfa" ve "Amida" (Diyarbakır) beyliklerinin başkenti olmuştur. 1232 yılında Eyyûbi Hükümdarı el-Melikü'l Kâmil şehri zapt ederek Artukoğullarının hakimiyetine son vermiş, Hasankeyf emirliğini de oğlu el-Melikü's Salih'e bırakmıştır. 1260'ta gerçekleşen Moğol istilasındaki yağma ve tahribattan Hasankeyf büyük zarar görmüş ve bir daha eski haline dönememiştir. Eyyübiler Moğol istilasından sonra da onlara tabi olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Kısa bir süre (1461-1482) Akkoyunlu hakimiyetinde kalan Hasankeyf, Karakoyunlu ve Mardin Beyleri arasında süren çekişmelerde sık sık el değiştirmiş, 1517 yılında Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Hasankeyf Osmanlı devlet sistemi içinde Diyarbakır Beylerbeyliği'ne bağlı kaza ve sancak merkezi olarak idare edilmiştir. Kaynaklarda, XVI. yüzyılın sonlarında Hasankeyf 9500 nüfusun yaşadığı 1700 haneli varlıklı bir şehir olarak geçmektedir. XVII. yüzyıldan sonra, Hasankeyf'ten ge-

çen tarihi ticaret yolunun değişmesi bu kenti önemli ölçüde etkilemiş, 1867 yılından sonra Midyat'a bağlı bir nahiye konumuna düşmüştür. 1926'da Gercüş ilçesine bağlanan Hasankeyf, Batman'ın 1990 yılında il yapılması üzerine ilçe olarak Batman'a bağlanmıştır¹.

Asırlar boyu Diyarbakır-Cizre karayolu ile Basra'ya kadar uzanan Dicle üzeri suyolu taşımacılığını elinde tutan ve güçlü bir ekonomiye sahip olan Hasankeyf, XXI. yüzyıla her yönüyle gelişmemiş bir belde durumuna girmiştir. GAP kapsamında programlanan İllisu Barajı nedeniyle 40 yıldır gerekli yatırımlar da yapılamamıştır. Hasankeyf'te yaygın olan dokumacılık sanatı yok olmak üzeredir. Vadide oluşan verimli arazide tarım; tarıma elverişsiz alanlarla meralarda hayvancılık yapılmaktadır.

Hasankeyf'te değişik dönemlerde birçok mimari eser yapılmış, Ancak deprem, savaş ve ihmaller yüzünden bunların çoğu günümüze ulaşamamıştır. Ulaşabilenler de harabe halindedir. İlk sırayı 4500 kadar olduğu sanılan ve Hasankeyf'i ünlü yapan insan eliyle şekillendirilmiş mağara tipi konutlar almaktadır. Bu ilk yerleşim alanı, Dicle nehri kenarından ortalama 135 metre yükseklikte yekpare kaya kütlesi üzerine kurulmuştur. Doğal yapısına uygun surları ve görkemli kapılarıyla Artuklu ve Eyyübi dönemlerinde İçkale haline getirilmiştir. "Yukarı şehir" ve "Kalebaşı" adlarıyla anılan bu kesim Osmanlı döneminde yeniden şekillendirilip iskâna açılmış ve 1970'li yıllara kadar kullanılmıştır.

Ortaçağ döneminde Hasankeyf kentinin Dicle'nin iki yakasındaki düz alanda geliştiği gözlenmektedir. Özellikle güney sahilden kayalıklara kadar uzanan alanın etrafı surlarla çevrilerek kentin merkezi çoğu külliye niteliğinde cami, medrese, imaret, han, hamam ve çarşılardan oluşan ve tüm İslam coğrafyasında görülen anıtsal yapılarla donatılmıştır. "Aşağı şehir" olarak bilinen Hasankeyf'in bu bölümü, genel sebeplerin yanı sıra 1966 sonrasında gerçekleştirilen yeni imar faaliyeti sırasında büyük ölçüde tahrip edilmiştir.

İçkale'nin ilk giriş kapısı ile surlar ve Büyük Saray'ın ana kitlesi Roma döneminden kalmadır. Kente ikinci kimliğini kazandıran Artuklu Devleti'nin eserleri de birer kalıntıdan ibarettir. Ulu Cami'nin ilk yapısı, Ortaçağ'ın en büyük ve en geniş kemer açıklıklı köprüsü olan Dicle-Hasankeyf Köprüsü; 2004-2005 kazılarıyla ortaya çıkarılan ve türbeden dolayı "Zeynel Bey Külliyesi" adı verilen yapılar topluluğundaki 2 medrese, Han ve Dicle kenarındaki Hamam; Büyük Saray'ın bir

(1) Hasankeyf'in tarihçesi için bkz, İbnü'l Erzak el-Fârikî, *Târîhu Meyyâfîrikîn*, Beyrut 1974, s. 35, 60, 173, 213-216; Yâkut bin Abdullâh el-Hamevî, *Mu'cemül Büldân*, II, Beyrut 1957, s. 305-306; İbnü'l Esîr, *El-Kâmil fî'l-Tarih*, X, Beyrut 1979, s. 246, 342-343, 390; XI, s. 13, 79, 123, 140, 280; XII, s. 193, 338, 342, 412; Osman Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 1980, s. 90, 116-126, 143-145, 190, 193, 202; *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984, s. 139, 152, 170, 212, 260; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara 1983, s. 19; Besim Darkot, "Hisn Keyfa", *İA*, VII, s. 452-454; Remzi Atoğlu, "Hisn-ı Keyfa Artuklu Hükümdarı Davud'un Siyasi Faaliyetleri", *TAD* (1994), s. 27, 33-43; Yusuf Oğuzoğlu, "Hasankeyf", *İA* (TDF), XVI, İstanbul 1997, s. 364-368; Osmanlı Arşivi Tahrir Defterleri, HİSN-I KEYF: 208 (947 T.), 617 (993 T.), 764 (1045 T.), 991 (13.T.).

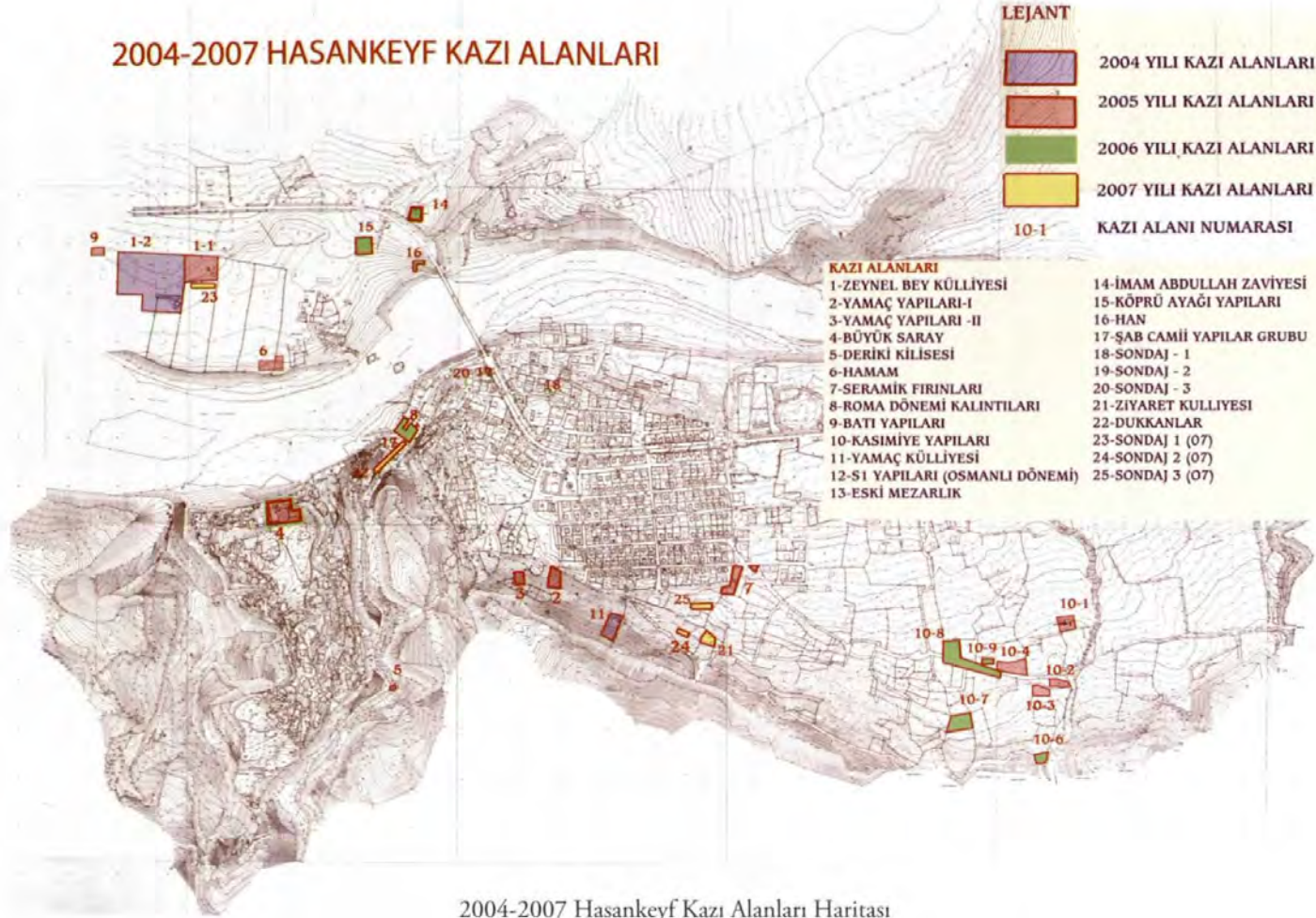
bölümü, Selahiye Bahçelerindeki köşkler ve kaleye ulaştırılan su sistemleri birer Artuklu eseridir. Hasankeyf'in günümüze yansıyan görüntüsünü Eyyûbi dönemi eserleri oluşturmaktadır. Sultan Süleyman Camii (1407), Er-Rızk Camii (1409), Koç Camii, Kızlar (Eyyûbi) Camii, Yamaç Külliyesi, Küçük Saray, Büyük Saray'ın bir bölümü, üç kale kapısı ile İmam Abdullah Türbe ve Zaviyesi Eyyûbi eserleri arasında yer almaktadır. Akkoyunlu Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel Bey için yapılan Türbe (1473 ?) Anadolu'da tek örnek olup Hasankeyf'in simgesi durumundadır. Osmanlı döneminde Zeynel Bey Külliyesi'ne bir medrese ile kervansaray eklenmiş, daha önce yapılan vakıf eserleri onarılarak Aşağı şehir'de bir cami ile çarşı ve bedesten inşa edilmiştir.

2000 yılı başlarına ulaşabilen ve kimlikleri bilinen Hasankeyf'teki belli başlı taşınmaz kültür varlıkları şu şekilde listelenebilir :

1. Zeynel Bey Külliyesi
2. Artuklu Hamamı
3. İmam Abdullah Zaviye ve Türbesi
4. Han Kalıntıları
5. Köprü Ayağı Yapıları
6. Hasankeyf (Artuklu) Köprüsü
7. Ortaçağ Sur Kalıntıları
8. Dış Kale'ye ait Burç Kalıntısı
9. Osmanlı Dönemi Dükkânları
10. Anonim Zaviye ve Mezarlık (Kaymakamlık yanı)
11. Er-Rızk Camii
12. Sultan Süleyman Külliyesi
13. Koç Camii
14. Kızlar (Eyyûbi) Camii ve Türbeleri
15. Ortaçağ Kent Merkezi
16. Han ve Arasta
17. Anonim Külliye
18. Küçük Külliye
19. Yamaç Külliyesi
20. Mevlana Camii (Yeni Cami)
21. Seramik-Çini Fırınları
22. Kilise Kalıntısı
23. Mardinike Camii (Sahil Sarayı)
24. Anonim Zaviye
25. Eski Mezarlık
26. Osmanlı (Direkli) Camii
27. Haydar Bey Zaviyesi

28. Artuklu Köşkü
29. I. Selahiye Camii (Anonim)
30. II. Selahiye Camii (Anonim)
31. Kasımiye Köşkləri
32. Antik Su Kanalı
33. Antik Su Yolu ve Kemerı
34. Ortaçağ Kent Sur Kalıntıları
35. İç Kaleye Ulaşan Antik Yol ve Dükkânlar
36. I. Kale Kapısı (Roma Dönemi)
37. Osmanlı Mescidi
38. Şâb (Molla Halil) Camii
39. II. Kale Kapısı (Aslanlı Kapı)
40. III. Kale Kapısı (Orta Kapı, Eyyubi Dönemi)
41. Dükkân Haline Getirilen Mağara Konutlar
42. IV. Kale Kapısı
43. Küçük Saray
44. V. Kale Kapısı
45. Osmanlı Dönemi Mescidi
46. Büyük Saray
47. Su Kulesi (?)
48. Büyük (?) Türbe
49. Aslan Baba Türbesi
50. Ulu Cami
51. Mağara (Oyma) Konutlar
52. İç Kale Mezarlığı ve İçindeki Türbeler
53. Alay (Talim) Meydanı
54. Hacı Yusuf Köşkü
55. Konak Türü Konutlar
56. VI. Kale Kapısı (Uğrun Kapı)
57. Su Deposu
58. Maskem ve Su Kanalları
59. II. İç Kale (Darphane)
60. Deriki Kilisesi
61. Gunfe Vadisi'nde Kaya Mabet
62. Oniki Mihraplı Cami
63. Kaya Mezarlar

2004-2007 HASANKEYF KAZI ALANLARI

2004-2007 Hasankeyf Kazı Alanları Haritası

3. HASANKEYF’TE YAPILAN KAZI VE ARAŞTIRMALAR

Eski kent dokusunun tamamı 1981 yılında I. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir.1986 yılında başlayan kazı çalışmaları Mardin Müze Müdürlüğü başkanlığında, Prof. Dr. M. Oluş ARIK tarafından sürdürülmüş, Bölge'nin koşulları ve ödenek sıkıntıları yüzünden bir süre ara verilmiştir. 1991 yılında GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın desteğiyle "Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma, Kazı ve Kurtarma Projesi" adı altında kapsamı genişletilmiştir. 2004 yılına kadar devam eden kazılarla, Sultan Süleyman ve Koç Camileri ile civarlarındaki külliye, cami, medrese, han, konut, sokak, meydan ve dükkân topluluklarıyla Aşağı şehir'in merkezi ortaya çıkarılmıştır. Büyük Saray ile Dicle Nehri kenarında Ortaçağa ait Camii Mardinike'de başlanan çalışmalar tamamlanamamıştır. Ayrıca Yamaç Mahallesi ve Zeynel Bey Türbesi yanında sondaj niteliğinde kazılar gerçekleştirilmiştir.

1986-2002 yılları arasında kazısı devam eden Merkezi Kazı Alanı'nda, Koç ve Sultan Süleyman Camileri önünde kalan ve yeni yerleşime kadar uzanan alanın kazısı tamamlanmıştır. Kızlar (Eyyûbi) Camii'nin güneyinde kalan ve kazısına 2001 yılında başlanan Küçük Külliye, anıtsal revaklı avlusu olan mescit ve çevresinde ek binalardan oluşan yapılar topluluğu ile seramik fırınları ortaya çıkarılmıştır. Alman Arkeolojisi Enstitüsü'nden Dr. Mimar Peter SCHNEIDER ve ekibi 2001-2003 yılları arasında Rızk Camii'nde kazı yapmış, harimin bir bölümü ortaya çıkarılmıştır.

TACDAM projesi kapsamında Doç. Dr. A.Uzay PEKER ve ekibi tarafından İçkale'de sivil yerleşmeye ait örnekler üzerinde belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yukarı şehir'deki bazı anıtsal yapıların acil konservasyon-koruma sorunlarına yanıt bulabilmek, kültür mirası yönetiminde amaçlı stratejiler geliştirmek için Yukarı şehir'de ayrıntılı jeo-arkeolojik belgeleme ve yapı envanteri çalışması yapılmıştır.

02.06.2004 tarih ve 2004 / 7429 sayılı T.C. Bakanlar Kurulu Kararlı kazı ruhsatı ile Hasankeyf kazı ve araştırmaları Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM'a devredilmiş ve çalışmalara 2004 yılında başlanmıştır. İhsu Barajı yapıldığı takdirde büyük bir bölümü su altında kalacak olan Hasankeyf'teki kültür varlıklarının tespiti, korunması ve kurtarılmasına yönelik 2012 yılına kadar sürmesi öngörülen bir "Uzun Erimli Eylem Planı" hazırlanmıştır.

Çalışmalara devam edilmektedir.

4. 2006 YILI KAZI VE ARAŞTIRMALARI

4.1. GENEL

Batman İli, Hasankeyf İlçesi, Hasankeyf Ören Yeri'ndeki 2006 yılı Arkeolojik Kazı dönemi, 01.04.2006 tarihinde başlamış, kazı alanları ölçüm ve resimleme çalışmalarının tamamlandığı 15.10.2006 tarihinde sona ermiştir. 22.05.2006 tarihinde vasıfsız işçilerin ücretlerini yetersiz bularak işi bırakmaları nedeni ile arazideki çalışmalara ara verilmiş, asıl kazı çalışmaları 21 Haziran - 23 Eylül 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazı, Belgeleme, Acil Onarım ve Askılama projeleri ile ilgili bürokratik ve teknik çalışmalar ise devam etmektedir.

Hasankeyf Arkeolojik Kazısının 2006 yılı çalışmalarına Atatürk Üniversitesi'nden Doç. Dr. Haldun ÖZKAN, Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ; Gazi Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK, Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Oktay BAŞAK; Selçuk Üniversitesi'nden Arş. Gör. Mustafa ÇETİNASLAN, Arş. Gör. Necla AKKAYA, Öğr. Gör. Dr. Zekeriya ŞİMŞİR; Serbest S.Tarihçileri Çimen TURAN, Vasfiye TURAN; Bakanlık Temsilcisi olarak Ankara Etnografya Müzesi'nden Arkeolog C. Baykal AYDINBEK ile Trabzon Müzesi'nden Halil COŞAR katılmışlardır. Ayrıca Selçuk, Gazi, Dicle, Pamukkale ve Yüzüncü Yıl üniversitelerinden üç dönemde 34 öğrenci ile kampanya boyunca toplam 186 işçi ve usta çalıştırılmıştır. Kazı giderleri Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve DSİ Genel Müdürlüğüne karşılanmıştır.

4.2. KAZI ÇALIŞMALARI

4.2.1. Eski Mezarlık Kazısı (HKFK .06/EMZ.1)

Nisan ayında toprak tahliyesi ve mağaraların temizlenmesiyle başlayan ve vasıfsız işçilerin işi bırakması üzerine ara verilen fiili kazı çalışmalarına 21.06.2006 tarihinde, Eski Mezarlık'ta devam edilmiştir. Dicle Nehri'nin güneyinde bulunan ve oldukça geniş bir alana yayılan Eski Mezarlık, güneybatı köşede (en üst nokta) 37 713078 D, 4176967 K Koordinatlarında ve 488m kotunda; kuzeydoğu köşede (en alt nokta) 37 713198 D, 4177027 K Koordinatlarında ve 477m kotunda bir konuma sahiptir.

Kazı Başkanı, iki öğretim elemanı, 14 öğrenci ve iki işçinin katıldığı kazılarda Alan Yöneticiliği-Arş. Gör. Mustafa ÇETİNASLAN ile Arş. Gör. Necla AKKAYA yapmışlardır.

Mezarlığın temizlenmesini takiben (Resim 1), kuzeybatısında tespit edilen tonozlu mekânın (Resim 2) bulunduğu 30–15 m²'lik alanın beşer metrelik karolajı yapılmıştır. Tonoz önündeki 2.00 x 2.00m'lik alan kazılarak tonozun önü açılmıştır. Alt kısmının boş olduğu tespit edilen alanda sondaj çalışması yapılmış, sonunda kripta ile bağlantılı olduğu görülen bir kanal ortaya çıkarılmıştır (Resim 3). Ancak bu kanalın dayanıksız malzeme ile sonradan yapıldığı anlaşılmış ve sondaj çukuru kapatılmıştır.

Önü açılan tonozun içindeki atık malzemeler (çöp) temizlenmiş, 0.30m'lik ikinci katmanda bir sekiye rastlanmıştır. Seki kalıntıları takip edilerek simetrik olarak dizilmiş altı mezardan oluşan kripta ulaşılmıştır (Çizim 1). Mezarlardan üçü açılmış, ancak daha önce bu mezarların muhtemelen definciler tarafından talan edilerek iskeletlerin parçalandığı; kalanların da kriptanın güneyindeki evin kanalizasyonundan sızan asitli sularla tamamen çürüdüğü tespit edilmiştir (Resim 4–5).

Hem tonoz önündeki kripta ile bağlantısı bulunmayan kanal, hem de tonoz seviyesinde bulunan ikinci bir kanaldan yola çıkılarak, daha sonraki dönemlerde buranın bir fosseptik çukuru olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu alandaki kazılar sırasında etrafa dağılmış vaziyette üzerinde palmet, lotus, kıvrık dal ve rûmillerden oluşan bitki bezemeli ve kitabeli mezar taşları (şahide, tepelik, ayna taşı, sanduka dikmesi, sanduka kapağı) ortaya çıkarılmıştır (Resim 6).

Eski mezarlığın farklı alanlarında yapılan kazı çalışmalarıyla da özgün taşları bozulmamış mezarların yanı sıra, taşlarının bir bölümü kaybolmuş veya başka mezarlardan sökülen taşlarla oluşmuş değişik tür, form ve malzemeli mezarlar tespit edilmiştir. Burada bazı örnek mezarların etrafları temizlenerek yeniden düzenlenmişlerdir. Yatık ya da toprağa gömülü şekilde duran mezar taşları çıkarılıp temizlendikten sonra mezarlar eski konumlarına getirilmiştir.

1 ve 2 numaralı alanda yatık vaziyette bulunan mezar taşları ayağa kaldırılmıştır. Ayna taşları ile şahide taşları aynı paralelde ve eşit mesafede düzeltilmiştir (Resim 7).

3 numaralı alanda 1 adet sanduka kapağı ortaya çıkarılmış (Resim 8); 4A ve 4B alanlarında yazısız şahideli üç mezara ait mezar taşları tespit edilip düzenlenmiştir.

5 numaralı alanın doğusunda ve batısında iki adet sanduka kapağı ortaya çıkarılmıştır. Doğudaki sanduka kapağı dikdörtgenler prizması şeklinde olup altı yüzeye sahiptir. Yan ve üst yüzeylerinde bitkisel bezemeler, eğimli yüzeyinde ise yazı kuşağı yer almaktadır. Batudaki sanduka kapağının sekiz yüzeye sahiptir. Bitkisel ve yazı kuşakları ile bu yüzeyler doldurulmuştur (Resim 9).

6A numaralı alanda ortaya çıkarılan bir mezarın, etrafa dağılan şahide ve ayna taşları bir araya getirilerek yeniden düzenlenmiş ve eski konumuna getirilmiştir (Resim 10).

7 numaralı alanda yan yana sıralanmış 2 sanduka kapağı ve 1 şahide taşı ortaya çıkarılmıştır (Resim 11),

8 numaralı alanda 1.80 m. uzunluğunda, 0.70 m. eninde bir mezar ortaya çıkarılmıştır. Ayna taşları üzerinde sülüs yazı kuşağı bulunmaktadır. Şahide taşının dış yüzeyinde yazı kuşağı ve 774 H. (1372) tarihi mevcuttur (Resim 12).

Tonozlu Mekânın (Kripta) doğusundaki duvar kalıntılarının neye ait olduğunu tespit etmek amacıyla sondaj yapılmış, duvar kalıntısının herhangi bir yapıya ait olmadığı; eğimli arazi üzerinde oluşan mezarlığa set (teras) duvarı örüldüğü anlaşılmıştır.

Mezarlığın güneybatısında, ikinci bir kripta (Akıt?) olduğu sanılan kalıntılar üzerinde sondaj yapılmış, buranın bir mezar olduğu, defneciler tarafından talan edildiği görülmüştür (Resim 13–14) İskelet kefenlenerek yerine konulmuş ve sondaj kapatılmıştır.

Hasankeyf'teki en eski mezarlık olarak görülen alanda yapılan kazı ve düzenleme çalışmalarında dört farklı mezar tipi tespit edilmiştir:

1. Kapaklı sandukalı mezarlar,
2. Şahideli ve aynalı mezarlar,
3. Şahideli ve sandukalı mezarlar,
4. Münferit planlı mezarlar.

Ortaya çıkarılıp temizlenen mezar taşlarında, Eyyübi neshî ve Osmanlı sülüsü ile yazılmış kitabeler çoğunluktadır. Ancak bu kitabeler Arap harfleriyle yazıldığı halde, bazılarında kullanılan dil, Osmanlıca, Arapça, Kürtçe veya Süryanice değildir. Tam olarak hangi dilde yazıldığı tespit edilememiştir.

Mezar taşlarında rümi, palmet, lotus ve servi gibi bitkisel karakterli süsleme motifleri kullanılmıştır.

Farklı bir uygulama olarak mezarlarının baş ve ayak uçları dışında, mezar ortalarının taçlandırılmasıyla elde edilen bir form bulunmaktadır (Resim 12). Bölge halkı ile yapılan görüşmelerde, bu şekilde yapılan mezarların bayanlara ait olduğu söylenmiştir. Ancak okunabilen mezar kitabelerinde geçen kimliklere göre bu görüşün doğru olmadığı sonucuna varılmıştır.

Dört gün devam eden eski mezarlık kazısında yapılan tüm açma, sondaj ve düzenleme çalışmaları günlük çekilen fotoğraflarla belgelenmiştir.

4.2.2. Kasımiye Kazıları

2005 yılında başlanan Kasımiye Bölgesi kazılarına 2006 yılında da devam edilerek dört adet köşk, bir su kanalı ve mimari elemanları ile bir cadde ortaya çıkarılmıştır.

4.2.2.1. “Kasımiye 6” Kazısı (HKFK-06/KS.6)

26.06.2006 tarihinde iki öğretim elemanı, 14 öğrenci ve iki işçi ile “Kasımiye 6” olarak adlandırılan alanda çalışmalara başlanmıştır. Alan Yöneticiliğini Arş. Gör. Mustafa ÇETİNASLAN ile Arş. Gör. Necla AKKAYA yapmışlardır.

İlk aşamada arazi üzerindeki taş ve otlar temizlenerek alan kazı çalışmasına uygun hale getirilmiştir (Resim 15).

Kazı çalışmalarına mevcut duvar izlerinin takibi ile başlanmış, alanın batısında mihrap olduğu anlaşılan nişin yer aldığı bir mekân tespit edilmiştir. 4.15 x 3.45 m. ölçülerinde olan mekânda mevcut toprak (± 0) kotundan -1.10 m derinliğinde zemine ulaşılmıştır. Bu mekâna giriş batı duvarına açılan kapıdan sağlanmaktadır.

Mescit olarak planlanmış olan mekânın güney duvarında 0.70m eninde, 0.60m derinliğinde 1.60m yüksekliğinde bir mihrap nişi bulunmaktadır (Resim 16). Mihrabın kuzey duvarında iki doğu duvarında ise bir adet niş ortaya çıkarılmıştır. Mekânın doğusunda ise kuzey-güney doğrultusunda uzanan bir yol tespit edilmiştir (Resim 17).

Bu iki mekânın doğusunda farklı bir avluya açılan üç adet eyvanlı birim tespit edilmiştir (Resim 18). İki farklı avlu içerisinde yer alan mekânların önünde birer adet havuz ve bu havuzlarla bağlantılı su sistemleri ortaya çıkarılmıştır (Resim 19).

Bu alanda yapılan çalışmalar, mekânların ve avluların tesviyesi ile tamamlanmıştır (Çizim 2-3; Resim 20).

4.2.2.2. “Kasımiye 7” Kazısı (HKFK.06/ KS.7)

37 713778 D, 4176341 K koordinatlarında ve 514 m kotunda bulunan Kasımiye 7 numaralı alanda 06-17.07.2006 tarihleri arasında bir öğretim üyesi, iki öğrenci ve 20 işçi ile birlikte kazı çalışmaları sürdürülmüştür. Alan yöneticiliğini Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ yapmıştır. Alanın insitu durumundaki fotoğrafları çekilerek 40.00 x 30.00m’lik alanın temizliği yapılmıştır (Resim 21).

Göçük kütleleri, dolgular ve taş yığınları altında kalan alanda kuzey-güney doğrultusunda 5.00 x 5.00m’lik açmada, güney duvarı 5.00m, doğu duvarı 4.00m, batı duvarı 5 m ölçülerinde bir eyvan ortaya çıkarılmıştır. Eyvanda 1.25m seviyesine inilerek zemine ulaşılmıştır. Eyvanın güney duvar genişliği 0.90m, batı duvar kalınlığı 0.80m olarak belirlenmiştir. 4.00 x 5.00m’lik üçüncü açmada güney duvarı 3.30m, doğu duvarı 4.50m, batı duvarı 4.00m ölçülerinde olan üçüncü eyvan ortaya çıkarılmıştır. Eyvanda 1.10m seviyesinde zemine ulaşılmıştır. Eyvanın güney duvar genişliği 0.75m, doğu duvar genişliği 0.90m olarak belirlenmiştir.

4.00 x 5.00m ölçülerindeki dördüncü açmada güney duvarı 3.20m batı duvarı 4.42m, doğu duvarı 4.42m olan dördüncü eyvan tespit edilmiştir. Mekânda -1.70m seviyesinde zemine ulaşıl-

mıştır. Mekânın güney duvar kalınlığı 0.80m batı duvarı kalınlığı 0.90m olarak belirlenmiştir. Yan yana sıralanan eyvanlarda, duvarların alt kısımlarında yer yer cas harcıyla yapılmış sıva tabakalarına rastlanmıştır. Eyvanların duvarlarında niş yoktur. Zeminleri sıkıştırılmış toprak olup taş döşemeye rastlanmamıştır.

6.00 x 5.00m ölçülerindeki beşinci açmada, dördüncü eyvanın doğusunda kapalı bir mekânın duvar izleri tespit edilmiştir. Buna göre doğu-batı doğrultusunda uzanan güney duvarı 6.00m, doğu duvarı 4.40m, batı duvarı 4.45m kuzey duvarı 7.00m olan mekân ortaya çıkarılmıştır. Kapalı mekânın güney duvarında 1.65m uzunluğunda 0.20m yüksekliğinde bir seki tespit edilmiştir. Doğu duvarında 0.70m genişliğinde bir kapı açıklığı bulunmaktadır. Kapalı mekânda -1.10m seviyesinde zemine ulaşılmıştır.

Kapalı mekânın yanında 4.00 x 5.00m ölçülerinde altıncı açma ile güney duvarı 3.00m, batı duvarı 4.35m, doğu duvarı 4.35m olan bir eyvan ortaya çıkarılmıştır. Eyvanın ön kısmı düzgün taşlarla seki şeklinde yükseltilmiştir. Eyvanın içerisinde pişmiş topraktan yapılmış künklerin birbiri içerisine geçmesi ile oluşturulan su kanalı ortaya çıkarılmıştır. Su kanalının önünde 0.30 x 0.30m ölçülerinde kare şeklinde küçük bir havuz bulunmaktadır (Resim 22).

Bu eyvanın doğusunda 5.00 x 5.00m olarak alınan yedinci açmada güney duvarı 5.40m, batı duvarı 4.40m, doğu duvarı 4.00m, kuzey duvarı, 5.00m olan ikinci bir kapalı mekân ortaya çıkarılmıştır. Mekânın doğu duvarına 0.70m genişliğinde bir kapı açıldığı görülmüştür. Kapalı mekânın kuzey duvarı boyunca 1.50m sonrasında düzenli taşlarla bir seki tespit edilmiş ve 0.60m seviyesine inilerek bu sekinin taş döşeli zeminine ulaşılmıştır.

Eyvan ve kapalı mekânların önünde bulunan avlu ortaya çıkarılıp tesviyesi yapılmıştır. Avluda doğudaki eyvanın önünde 2.20m x 1.90m ölçülerinde bir havuz ortaya çıkarılmıştır. Havuzda -1.00m seviyesinde zemine ulaşılmış ve bu alanda bir kül tabakasına rastlanmıştır. Avlunun doğusunda 23.00m boyunca uzanan bir duvar tespit edilmiş, çalışmalar ilerleyince bu duvar ile kapalı mekân arasında 2.10m genişliğinde bir yol ortaya çıkarılmıştır (Resim 23).

Buna göre "Kasımiye 7" olarak adlandırılan ve yukarıda ölçüleri ile tanımlanan kuzey-güney doğrultusunda yan yana sıralanan 4 eyvan ve bu mekânların doğusunda ortada beşinci eyvan ile doğu ve batısında iki kapalı mekândan oluşan yapı grubu (köşk) sokak dokusu ile birlikte gün yüzüne çıkarılmıştır (Çizim 4-5; Resim 24).

Doğu-batı doğrultusunda beşinci açmada ortaya çıkarılan birinci kapalı mekânda 0.80m seviyesinde üç sikke ile açmalarda kandil, sürahi ve testilere ait parça seramikler ve ayrıca lüle parçaları bulunmuştur.

4.2.2.3. "Kasımiye 8" Kazısı (HKFK.06/KS.8)

28 Haziran 2006 tarihinde başlanan ve "Kasımiye 8" olarak adlandırılan köşkün kazıları, bir Öğretim Üyesi, iki Öğrenci ve 21 İşçinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Alan yöneticiliğini Doç.

Dr. Haldun ÖZKAN yapmıştır. 37 713714 D, 4176489 K koordinatlarında ve 505m kotunda bulunan köşkün çalışma alanı 30.00 x 32.00 m. ölçülerinde etrafı duvarlarla çevrilmiş, doğusunda bir ara sokak, güneyinde ana yolla sınırlandırılmıştır (Çizim:6-7;Resim 25-26). Kazı alanı öncelikle olarak taş ot gibi yığıntılardan temizlenerek çevre temizliği yapılmıştır. Kalıntıların güneyinde iki sondaj gerçekleştirilerek yapının duvarları belirlenmiştir. Yapı girişinin güneydoğu köşede, 2.50m uzunluğunda, 2.80m genişliğinde eyvan türü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür (Resim 27). Doğu ve batı taraftan 0.90m duvarlar örülmüş 1.00m'lik kapı ile mekâna ulaşılmaktadır. Girişin doğusunda 2.50m uzunluğunda 0.60m genişliğinde bir seki bulunmaktadır. Doğu-batı doğrultusunda ortaya çıkarılan duvar kalıntısının kuzey kesiminde bir takım mekânların varlığı tespit edilmiştir. Yapının orta kısımda bulunan ve en sağlam durumda olan duvarlarının üstten temizlenmesiyle ulaşılan mekânın 4.50m genişliğinde 5.60m uzunluğunda kuzey-güney doğrultusunda düzenlenmiş bir eyvanı ortaya çıkarılmıştır. Eyvan doğu ve batıda 1.10m kalınlığında düzgün olmayan moloz taşlarla örülmüş duvarlara sahiptir. Batı duvarında 1.05m genişliğinde bir pencere, doğu duvarında genişliği 1.20 x 1.50m ölçülerinde bir niş bulunmaktadır (Resim 28). Eyvan avluzemininden 0.30m yükseltilmiştir.

Eyvanın doğusundaki taş ve toprak kalıntıları temizlenince 2.70 x 3.40m ölçülerinde bir oda tespit edilmiş, odanın kuzeybatı köşesinde 0.90m açıklığında bir giriş ortaya çıkarılmıştır. Odanın kuzey duvarında 0.60 x 0.25 x 0.80m ölçülerinde bir niş yer almaktadır. Doğu odanın önünde, eyvan şeklinde düzenlenmiş alanın taş kaplamaları sökülmüş durumda tespit edilmiştir (Resim 29). Eyvanın batısında 5.60 x 3.00m ölçülerinde bir oda ortaya çıkarılmıştır. Bu odanın batısında 2.15m genişliğinde ve günümüze 3.05m'lik kısmı ulaşan bir mekân daha tespit edilmiştir. Köşkün güneybatı köşesinde 6.00 x 7.00m ölçülerinde bir mezarlık ortaya çıkarılmıştır. Bu alanda doğu-batı yönünde düzenlenmiş 25 mezar tespit edilmiş, mezarların sadece çevre düzenlemesi yapılarak açılmadan koruma altına alınmıştır (Resim 30).

Eyvanın 3.25m kuzeyinde, 2.40m x 2.95m ölçülerinde ve 0.53m derinliğinde bir havuz ortaya çıkarılmıştır. Havuzun kesme taş kaplamaları sökülmüştür. Üzerinde su kanalı bulunan bazı taşları havuz içerisinden çıkarılmış ve havuzun kenarına konulmuştur. Eyvanla havuz arasındaki 4.50m x 3.25m'lik alan taş kaplama olarak ortaya çıkarılmıştır (Resim 29). Avlunun kuzeybatı köşesinde ortadaki çardağa 8.10m mesafede 3.67 x 4.60m ölçülerinde 0.80m kalınlığında duvarla çevrili bir mekân ortaya çıkarılmıştır. Herhangi bir buluntuyla karşılaşılmayan mekânın fonksiyonu anlaşılamamıştır. (Resim 31-32). Kazı çalışmaları sırasında pöhrenk, seramik ve sikke gibi küçük buluntular ele geçirilmiştir.

4.2.2.4. “Kasımiye 9” Kazısı (HKFK.06/ KS.9)

37 713751 D, 4176492 K koordinatlarında, 506 m kotunda yer alan ve “Kasımiye 9” olarak adlandırılan alandaki çalışmalar 12-19.07.2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Alan yöneticiliğini Doç. Dr. Haldun ÖZKAN yapmıştır. Öncelikli olarak kazı alanının çevre temizliği yapılarak

sınırları ortaya çıkarılmıştır (Çizim 6–8; Resim 33). Doğudaki 1. mekân 2,56 x 2,60m ölçülerinde düzenlenmiş bir odadır (Resim 40). Güney duvarında, cepheden 0.70m dışa taşırılmış 0.90m genişliğinde paye şeklinde bir çıkıntı mevcuttur. Muhdes olduğu sanılan bu çıkıntının doğu yüzünde 0.30m'lik bir seki oluşturulmuş, güneybatı köşesine ise bir ocak yerleştirilmiştir (Resim 34). Odanın zemini cas adı verilen 0.07m kalınlığındaki sıva ile kaplanmıştır.

Doğu tarafta 2.80m uzunluğundaki alanda 0.13m çapında ve 0.42m uzunluğundaki su künkleri kırılmış vaziyette, insitu durumunda tespit edilmiştir (Resim 35). Duvarın hemen güneydoğu köşesinde aynı ölçülerde birbirine bağlantılı iki künk daha ortaya çıkarıldı. Ortada bulunan mekân 2.50 x 3.80m ölçülerinde düzenlenmiş olup, kuzeybatı köşesinde 0.80m açıklığında bir giriş bulunmaktadır (Resim 36). Batıda 3.50 x 4.80m ölçülerinde bir eyvan bulunmaktadır. Eyvanın güney duvarında 1.85m uzunluğunda 0.50m derinliğinde ve 0.56m yüksekliği ile günümüze ulaşan bir niş bulunmaktadır. Doğu ve batı duvarlarında karşılıklı olarak yerleştirilmiş ikişer niş daha yer almaktadır. Nişler 0.60m genişliğinde, 0.40m derinliğinde en sağlamı 1.10m yükseklikte günümüze ulaşmıştır. Odanın içerisi 0.30m kalınlığında sıva ile kaplanmıştır (Resim 37).

Batıdaki duvar 2.40m daha devam etmektedir. Eyvanda yapılan kazılarda iki ayrı zemin ortaya çıkarılmıştır. En üstte 0.70m kalınlığında cas altında 0.20–0.25m kalınlığında değişen toprak tabakası, bunun altında 0.10m kalınlığında ikinci bir cas zemin, en altta 0.40m kalınlığında sıkıştırılmış toprak tespit edilmiştir. Alt zeminin cas tabakası seviyesinde, 1.20m uzunluğunda, 0.90m genişliğinde, 0.30m derinliğinde castan yapılmış insitu durumda tekne şeklinde bir havuz ortaya çıkarılmıştır. Kasımiye 8 ve 9 numaralı mekânların güneyinde, 37 713804 D, 4176467 K koordinatlarında ve 406m kotunda; doğu-batı istikametinde uzanan ve ara sokaklarla bağlantısı bulunan **ana cadde** ortaya çıkarılmıştır (Resim 38). Çalışılan alanın toplam uzunluğu 168.50m olup, yol 6.10 ile 6.60m arasında değişen genişliğe sahiptir. Yol üzerinde iki ayrı noktada sondaj gerçekleştirilmiştir. Sondajda çakıl taşlarının toprakla sıkıştırılarak zemin oluşturulduğu tespit edilmiştir. Yapılan kazı çalışmaları esnasında seramik, cam ve metal buluntular ile pipo parçaları bulunmuştur.

Su kanalı “Kasımiye 9” nolu açmanın doğusunda, anayolun kuzeyinde bulunmaktadır (Çizim 9). Blok taşların kullanıldığı 1.26m yüksekliğinde aşağıdan yukarı doğru 0.57m den 0.52m kadar daralan bir ağızla, dikey olarak doğu-batı doğrultusunda uzanan bir duvar cephesi oluşturmaktadır (Resim 39–41). Mimari malzemesi ile yapı tekniğinden **Antik döneme** işaret eden bir su kanalı güney istikamete doğru aynı yükseklikte devam etmektedir. Cephenin batısında, kaliteli malzemeyle inşa edilmiş anıtsal bir **su mimarisinin kalıntıları** ortaya çıkarılmıştır (Resim 42–43).

4.2.3. Büyük Saray Kazısı (HKFK-06/BS)

Kazı çalışmaları, üç öğrenci ve 30 işçinin katılımı ile 01.07.2006 tarihinde başlamıştır. 2005 yılında başlanan Büyük Saray kazıları, 2006'da tüm mekânlara geçilebilecek bir zemine ulaşmak amacıyla yedi farklı alanda gerçekleştirilmiştir. Aslında üst seviyeleri bilinen mekânların içlerindeki depolanmış enkaz yığıntılarının boşaltılması şeklinde bir çalışma sergilenmiştir (Çizim 10).

1- 2005 yılında kazısı yapılan ve “**Kuzeydoğu 1 Mekânı**” olarak adlandırılan mekânın zemin tesviyesi yapılmış (Resim 44). “**Kuzeydoğu 2 Mekânı**” mekânın doğu tarafında bulunan kemer ortaya çıkarılmıştır (Resim 45). Doğu-batı doğrultusunda 1.10m kuzey-güney doğrultusunda 5.00m ve 5.30m derinliğindeki bu mekândan $29.15m^3$; Doğu-batı doğrultusunda 8.20m, kuzey-güney doğrultusunda 1.50m ve 5.50m derinliğindeki “Kuzeydoğu 2” mekânından ise $65.19m^3$ hafriyat malzemesi tahliye edilmiştir. “Kuzeydoğu 2” mekânının tesviyesi yapılarak bu alandaki çalışmalar tamamlanmıştır (Resim 46).

2- Kuzey-güney doğrultusunda 7.20m, doğu-batı doğrultusunda 4.20m ve 0.50m derinliğindeki “**Kuzeybatı 2 Mekânı**”ndan $15.12m^3$ hafriyat malzemesi tahliye edilmiştir. Zemin tesviyesi yapılan mekândaki 2006 yılı kazı çalışmaları tamamlanmıştır (Resim 47). Kuzey-güney doğrultusunda 7.30 m., doğu-batı doğrultusunda 6.30m ve 0.50m derinlik ölçülerindeki “**Kuzeybatı 3 Mekânı**”ndan $22.995m^3$ hafriyat malzemesi tahliye edilmiş ve zemin tesviyesi yapıp bu alandaki çalışmaya son verilmiştir (Resim 48).

3- “**Güneybatı Koridoru**” olarak adlandırılan mekândan (doğu duvarı içten takip edilip 1.40m genişliğinde, kuzey-güney doğrultusunda 18.00 m uzunluğunda ve 2.10m derinliğinde açılarak) $52.92m^3$ lük hafriyat malzemesi tahliye edilmiştir. Mekânda 9.00m’lik alan ortaya çıkarıldıktan sonra iki basamak tespit edilmiştir (Resim 49). Koridordan çıkarılan taşlar koridorun batı duvarına düzenli bir biçimde istif edilmiştir. Koridorun batı duvarını ve tonoz örtüsünü, restorasyonuna kadar desteklemek amacıyla bitişiğindeki 2.20m’lik toprak-moloz tabakaları kaldırılmamıştır. Zemin tesviyesi yapılan mekânda çalışmalar tamamlanmıştır (Resim 50).

4- “**Güneydoğu 7 Mekânı**” olarak adlandırılan bölümün güneybatısında bir kemer tespit edilmiştir. Mekânın güney duvarı ortaya çıkarılmıştır. Kuzey-güney yönünde 6.50m, doğu-batı doğrultusunda 1.25m ölçülerinde ve 2.60m derinliğindeki mekândan $21.125m^3$ hafriyat tahliye edilmiştir. Zeminine ulaşılan salonun (?) doğu duvarında başka bir kemer tespit edilmiş, doğu-batı doğrultusunda 11.60m, kuzey-güney doğrultusunda 4.30m genişliğinde ve 2.40m derinliğindeki mekândan $119.712m^3$ hafriyat malzemesi tahliye edilerek tamamen ortaya çıkarılmıştır (Resim 51–52). Güneydoğu 7 Mekânı, mimari yapısıyla özgün olarak günümüze ulaşabilmiş sarayın sağlam ünitesi durumundadır.

5- **Sarayın Güneybatı dış cephesi**, kuzey-güney doğrultusunda 1.90m doğu-batı yönünde 1.50m ölçülerinde ve 0.80m derinliğinde kazılarak zamanla dolan toprak-moloz birikintileri temizlenmiş, toplam $2.28m^3$ hafriyat malzemesi tahliye edilip, zemin tesviyesi yapıldıktan sonra bu alandaki çalışmalar tamamlanmıştır (Resim 53).

6- **Büyük Saray’ın kuzeybatı köşesindeki mekânın kubbe ile örtüldüğü** tespit edilmiş, kubbenin belirlenebilmesi için de belgelemeye (rölöve) yetecek kadar kazılması kararı ile 31.07.2006 tarihinde çalışmalara başlanmıştır. Yapının örtüsünü taşıyan iç duvarlar ve kemerlerde alt seviyede yıkılma söz konusu olduğundan, çalışmalara üstten, güneydoğu köşeden başlanarak kubbenin et-

rafı açılmıştır (Resim 54). Doğu-batı doğrultusunda 6.65m, kuzey-güney doğrultusunda 0.50m ölçülerinde ve 1.20m derinliğindeki açmadan 3.99m³ toprak tahliye edilmiştir. Kubbeli mekânın batu duvarına ulaşılardan yıkılma tehlikesi arz ettiği için bu alandaki çalışma tamamlanmıştır. Doğu duvarının takibi, güneyden kuzeye doğru yapılmıştır. Kuzey-güney doğrultusunda 4.00m, doğu-batı doğrultusunda ise 0.50m ve 1.20m derinliğindeki alandan 2.40m³ toprak tahliye edilmiştir. Kuzeydoğu köşede bulunan tromp ortaya çıkarılmıştır (Resim 55). Trompun önü açılıp kuzey duvarına ulaşılmıştır. Bu alandaki çalışmalar, yıkılma tehlikesi göz önünde bulundurularak bu aşamada durdurulmuştur.

7- **Büyük Saray'ın güney-batı köşesinde** bir kemer tespit edilmiş ve bu mekânın içi boşaltılarak, zemin seviyesine ulaşılmıştır. Bu mekân, yıkılma tehlikesi göz önünde bulundurularak içten harçsız geçici kuru duvarla takviye edilmiştir (Çizim 11-13; Resim 56).

Büyük Saray'da kazı çalışmaları 07.08.2006 tarihinde tamamlanmıştır. Çalışmalarda bol miktarda sırlı ve sırsız seramik, metal ve cam türünden küçük buluntular elde edilmiştir.

4.2.4. İmam Abdullah Zaviyesi Kazısı (HKFK.06/ İA)

37 712568 D; 4177356 K koordinatlarında ve 490m kotunda; Hasankeyf -Batman karayolu başlangıcında, bir höyük üzerinde yer alan İmam Abdullah Zaviyesinde temizlik ve kazı çalışmaları 21.07.2006 tarihinde başlamıştır. Bir öğretim üyesi, iki öğrenci ve 20 işçi ile başlatılan kazılarda öncelikle alan temizliği gerçekleştirilmiştir (Çizim:14-15; Resim 57-58). Alan yöneticiliğini Arş. Gör. Mustafa ÇETİNASLAN yapmıştır.

Hz. Muhammed'in soyundan geldiğine inanılan ve yöre halkı tarafından büyük saygı gösterilen İmam Abdullah'a ait türbesi etrafında zamanla bir zaviyenin geliştiği bilinmektedir. Günümüze ulaşan yapı topluluğunun birkaç dönemde şekillendiği mimari dokusundan anlaşılmaktadır. Etrafı kademeli teras ve duvarlarla çevrili olan birinci grupta, avlunun kuzeyinde bir **türbe**, doğu bitişiğinde örtüsü ve bir bölüm beden duvarları yıkılmış geniş bir **zaviye odası** ve **minare**; güneyde **mescit** ile kuzeyine sonradan eklenen bir **oda** yer almaktadır. İkinci grup yapıları oluşturan ancak günümüze temel seviyesinde birkaç duvar parçası kalan yapılar ise höyüğün güney doğusunda yer almaktadır. Tüm mekânlar zamanla mezarlık haline gelmiştir (Resim 59). Mevcut yapı kitlesinin doğusundaki mezarlık içinde 6.90 x 6.60m ölçülerinde bir **havuz** tespit edilmiş ve insitu zemin kotundan -0.90m derinliğinde zeminine ulaşılmıştır (Resim 60). Havuzun kuzeyinde, aynı aksta olmayan bir eyvan kalıntısı ortaya çıkarılmıştır. Ortalama 0.60m derinliğinde zemini olan eyvanın doğu ve batısında duvar kalıntıları tespit edilmiş, ancak çevrede bulunan mezarlardan dolayı, bu mekânların kazısı yapılamamıştır. Zaviyenin güneydoğusunda yer alan ve mevcut izlerden **tonozlu** bir **mekân** olduğu anlaşılan alan temizlenerek asıl **zaviyeye** ait olan yapıların iç bölümü ile ilgili çalışmalar tamamlanmıştır.

Kazı ve konservasyon çalışmaları, türbenin bulunduğu ana mekânda ve dışarıdaki mezarlıkta olmak üzere iki koldan yürütülmüştür. Dış alandaki çalışmalarda, yığıntı halinde bulunan toprak katmanları kaldırılmış ve burada yer alan mezarların yeniden düzenlemesi yapılmıştır (Resim 61). Mescidin yıkılan örtüsüne ait moloz yığınları tahliye edilmiş ve -0.65m derinlikte zemine ulaşılmış ve tesviye çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim 62–63). Kalan izlerinden yapının enine dikdörtgen planlı, ortadaki daha geniş beş kemer açıklığı ile geçilen üzeri beşik tonoz örtülü bir harimden ibaret olduğu anlaşılmaktadır (Resim 64). Mihrabı birkaç kez yenilenmiştir. Doğu duvarında, sonradan ocak haline getirilen nişin temizlenmesi sırasında, alçıdan (cas) yapılmış geometrik motifli bezemeler ortaya çıkarılmıştır (Resim 65).

Mescidin güneyinde yer alan minarenin çevresinde temizlik ve düzenleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Minare kaidesine sonradan eklenen duvar kalıntısı içinde, minarenin kapısına çıkılan merdivenin çekirdeği saptanmıştır.

Türbe, minare, doğudaki giriş bloku ve batıda duvarla çevrilen avluda temizlik ve düzenleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Kazı ve sondajlarla, özgününde zemini düzgün taş döşemeli, ortasında bilezikli bir kuyusu bulunan sade bir yapısı olduğu anlaşılmıştır. Ancak zamanla dolan değişik türden mezarlarla zemini yükselmiş, engebeli bir hale gelmiştir. Avlu içinde yer alan sanduka ve mezarların düzenlemesi yapılmış, avlunun orijinal döşemesi ortaya çıkarılmıştır. Avlunun tamamının aynı kota getirilmesi için tesviye yapılarak bu alandaki çalışmalar tamamlanmıştır (Resim 66).

Türbenin içi ve dışı temizlenerek ziyarete uygun hale getirilmiştir. Türbe girişinin batısında yer alan ve kotun yükselmesi sonucu zeminde kalan pencereden içeri yağmur sularının girdiği görülmüştür. Bunu önlemek amacıyla pencerenin önündeki mezarın taşları 0.30m aşağı indirilerek pencerenin önü açılmıştır (Resim 67).

Avluda, mescidin kuzeyinde bulunan ve çoğu çocuğa ait olan sandukalar oldukça dikkat çekicidir. Birisine ait mermer sandukanın üzerinde bitkisel karakterli bezemenin yanında hançer motifi dikkat çekmektedir. Baş taşı farklı bir amaçla kullanılan sandukanın ayakucu taşında ölümsüzlüğü simgeleyen kutsal hayat ağacı ve sonsuzluğu simgeleyen servi motifi bulunmaktadır. İkisinin üzerinde 709 (1309) ve 730 (1329–1330) tarihleri okunmaktadır (Resim 68).

Avlunun doğu girişi ve burada yer alan mekândaki temizlik ve düzenleme çalışmaları tamamlanarak yapının dışına geçilmiştir. Yapının doğu bölümünde kuzey-güney doğrultusunda uzanan yol düzenlenmiş ve duvar yapılmak sureti ile vurgulanmıştır (Resim 69). Kuzey cephedeki temizlik çalışmaları tamamlanmış ve bu alana bir set duvarı örülmüştür. Batı cephede temizlik yapılmış, mevcut duvar sağlamlaştırılmıştır. Mezarlığın haricindeki taşlar toplanmış ve duvar örgüsünde kullanılmıştır.

Mezarlıktaki çalışmalar çevre düzenlemesi ile son bulmuştur (Çizim:16–17–18; Resim 70). Yapıların etrafındaki avlu duvarının yıkılan kısımları tamamlanmış, Zaviyenin oturduğu höyüğün etrafını çeviren tel örgü yenilenmiştir. Özellikle türbe içine ziyaretçiler tarafından konulan ve türbe ziyaret adabına uymayan birçok lüzumsuz eşya dışarı çıkarılarak yapının huzur ortamında ziyaret edilebilmesi sağlanmıştır. Giriş bölümünde yoğun bir temizlik çalışması yapılmış, yolun kenarındaki mevcut duvarlar yeniden örülmüştür. Burada zeminde basamaklandırmada kullanılan taşların düzenlemesi yapılmıştır. Çalışmalarda çok sayıda çini ve seramik parçası bulunmuştur. Ancak bunların çoğunun Zeynel Bey Türbesi'ne ait olduğu tespit edilmiştir.

Kazı çalışmalarında 1 adet metal yüzük ile 6 adet sikke bulunmuştur. Oldukça kötü durumda olan sikkelerden birinin yüzünde Mührü Süleyman olarak adlandırılan iç içe geçmiş iki ters üçgen motif görülmektedir.

4.2.5. Köprü Ayağı Kazısı (HKFK.06/ KA)

37 712449 D; 4177318 K koordinatlarında ve 484m. kotunda yer alan ve 21.07.2006 tarihinde sondaj olarak başlanıp sonradan kazıya dönüştürülen Köprü Ayağındaki çalışmalara ağustos ayında devam edilmiştir. Alan yöneticiliğini Arş. Gör. Necla AKKAYA yapmıştır.

Doğu-batı doğrultusunda 15.00m, kuzey-güney doğrultusunda 25.00m alınan karolaj daha sonra doğu-batı doğrultusunda 10.00m daha genişletilmiş, ancak kazı çalışmaları 625 metrekairelik alanda gerçekleştirilmiştir. Karolaj içine alınan alanda duvar takibi yapılarak kuzey-güney doğrultusunda uzanan 8, doğu-batı doğrultusunda ise 7 olmak üzere birbiri ile bağlantılı toplam 15 adet mekân ortaya çıkarılmıştır (Resim 71–72).

A1 karesine giren yapının kuzey ve batı duvarı zemin seviyesine kadar yıkılmasına rağmen duvar izleri takip edilerek mekân ortaya çıkarılmıştır. Güney duvarının 3.50m doğu duvarı ise 4.40m uzunluğunda olup 0.60m genişliğindedir (Resim 73). A2 alanında kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen mekân 7.60 x 4.75 m ölçülerinde olup girişi tespit edilememiştir. A3-A4 ve B3-B4 alanında kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen mekân 4.75X7.16 m. ölçülerindedir. Doğu duvarında diğer mekânla bağlantı sağlayan küçük bir kapısı bulunmaktadır (Resim 74). A4-A5 alanına giren mekân kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir plana sahiptir. Batı duvarından 0.92m ölçüsünde bir kapısı mevcuttur. Bu mekânın diğer mekânlarla bağlantısı yoktur. Mekânın kuzey duvarında bir niş, batı duvarında ise ince bir duvarla girişi kapısından ayrılan ocak nişi bulunmaktadır. Mekânın içindeki hafriyat malzemenin tahliyesi sırasında ortaya çıkan pöhrenlerden yola çıkarak buranın üst örtüsünün tonoz olduğu anlaşılmıştır. Duvarlar cas sıva ile kaplanmıştır (Resim 75).

B1-B2-C1-C2 karesine giren mekân doğu batı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan 4.00m uzunluğunda bir duvar ile iki bölüme ayrılmıştır.

Kuzeydeki bölüm 4.00 x 2.10m ölçülerinde olup, güneydeki 4.00 x 3.95 ölçülerindedir. B3-C3-B4-C4 karelerine giren mekân 2.70 x 6.00m ölçülerinde olup kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. Bu mekân batısında bulunan B4 alanı ile bağlantılıdır. B4-C4 alanına giren mekân doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. 2.60 x 1.90m ölçülerinde olup kuzeybatısındaki mekânla bağlantılıdır. B5-C5 karesinde bulunan mekân doğu-batı doğrultusunda uzanan 0.92m genişliğindeki bir duvarla iki bölüme ayrılmıştır. Kuzey bölümü 3.70 x 1.80m ölçülerinde, güney bölümü ise 2.75 x 2.20m ölçülerindedir (Resim 76).

C1-C2-D1-D2 alanına giren mekân kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. Yapı grubu içindeki en büyük mekândır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan bir duvar ile iki bölüme ayrılmıştır. Bu iki bölümün zemin kotları arasında 0.20m'lik bir fark bulunmaktadır. Tek bir basamakla inilen güney bölümünün 4.50 x 4.00m ölçülerindedir. Bu bölümün güney ve doğu duvarında içi cas kaplı niş bulunmaktadır. Kuzey bölümü ise 5.50 x 4.30m ölçülerindedir. C3-C4-D3-D4 alanına giren mekân doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. 4.70 x 5.40m ölçülerinde olup içi cas kaplı kuzey duvarında bir doğu duvarında iki niş bulunmaktadır. Mekâna giriş doğuda bulunan 1.00m'lik açıklıktan sağlanmaktadır. Bu giriş sofa veya avlu olduğu tahmin edilen alana açılmaktadır (Resim 77). C4-D4 alanına giren mekân doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. 2.10 x 3.50m ölçülerindedir. Mekânın doğusunda bulunan bir açıklıktan sofa veya avlu olduğu tahmin edilen bölüme geçilmektedir. C5-D5 alanına giren mekân batısında ve doğusunda bulunan mekânlarla bağlantılıdır. 3.15 x 2.80m ölçülerindedir. Doğu duvarında avluya açılan bir kapı ve ocak nişi bulunmaktadır. Ocak nişi 0.40m kalınlığındaki bir duvarla giriş kısmından ayrılmıştır (Resim 78).

E3 mekânı 2.56 x 3.11m ölçülerinde ve kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. Güney duvarının batı köşesinde bir ocak nişi bulunmaktadır. E3-E4 alanı bir mekândan ziyade sofa veya avlu şeklinde düzenlenmiştir. Bu alanda set duvarı şeklinde kotları farklı doğu-batı doğrultusunda uzanan iki duvar kalıntısı ortaya çıkarılmıştır (Resim 79). E5 alanında ise eyvan şeklinde düzenlenmiş ve avluya açılan iki bölüm ortaya çıkarılmıştır. Doğudaki eyvan 2.50 x 3.00m, batıdaki eyvan ise 2.30 x 3.50 ölçülerindedir.

Bir konut yerleşmesi olduğu tahmin edilen alandaki mekânlarda kullanılan ana yapı malzemesi moloz taş ve topraktır. Duvarlar moloz taşlar arasına sıkıştırılan toprak harç ile yapılmıştır. C1-C2-D1-D2 ve A5-B5 karelerindeki mekânların duvarlarında cas siva tespit edilmiştir. Nişlerin içi cas siva ile kaplanmıştır. Mekânların zeminleri taşla sıkıştırılmış topraktır. Sadece A5-B5 alanına giren mekânın zemininde cas kullanılmıştır. Kazı sonucunda ortaya çıkarılan ve en sağlam kalabilen duvar yüksekliği 1.40m'dir. Açılan mekânların hiç birinde pencere açıklığına rastlanmamıştır. Bu da bize aydınlatma sisteminin mekânların üstünden olduğunu göstermektedir. A5-B5 mekânı dışında üst örtü hakkında ipucu verecek herhangi bir veri bulunmamaktadır. Ancak bu mekânda ortaya çıkarılan pöhrenkler üst örtüsünün tonoz olduğunu göstermektedir.

A5-B5, C5-D5 ve E3 alanlarındaki giren üç mekânda ocak sistemi bulunmaktadır. Bu mekânların mutfak olduğu sonucuna varılmaktadır. Diğer mekânların fonksiyonu ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Köprü Ayağı olarak isimlendirilen alanda ortaya çıkarılan yapılar Çatalhöyük'te görülen birbirine bitişik evlerle benzerlik göstermekle beraber, kazı sırasında ortaya çıkan seramik buluntularından, bu yerleşmenin geç bir tarihte inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Orta Asya'dan göç edip Anadolu'nun kırsal ortamında yaşamaya devam eden obalar, zamanla göçerlikten yarı göçerliğe, sonra da terk edilmiş köy ve kasaba yakınlarına bir yerleşikliğe geçmişlerdir. Bu zorlu ve zorunlu dönüşüm sırasında, aşiret yaşamının bazı alışkanlıklarının, bu yaşamdan kaynaklanan bazı mekân kullanım özellikleriyle ile bazı mekân biçimlerinin, yerleşik yaşam koşullarına aktarılması şeklinde olmuştur. Köprü ayağı olarak isimlendirilen bu yapı grubu böyle bir zorunluluğun ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel kurgu ve tasarımı ile Neolitik Döneme kadar uzanan bu tür yerleşim alanının tahminen XIX. yüzyılda şekillenmiş olması, Kazı Ekibi arasında **XIX. yüzyıl Neolitiği** mizahi adıyla anılmış ve kazı alanı bu adla basına yansımıştır (Çizim 19-20-21; Resim 80).

Kazı çalışmaları sırasında birçok sırlı ve sırsız seramik ve iki adet sikke ele geçirilmiştir.

4.2.6. Han Kazısı (HKFK.06/ HAN)

37712530 D- 4177248 K koordinatlarında ve 483m kotunda bulunan ve Han olarak adlandırılan alan, eski köprü ayaklarının kuzey doğusunda, Batman-Hasankeyf karayolu üzerinde, Hasankeyf girişindeki köprü ayağının batısında yer almaktadır. Bu alandaki çalışmalara sondaj ile başlanmıştır. Ortaya çıkarılan duvar kalıntılarında sonra sondaj kazıya dönüştürülmüştür. Alan yöneticiliği kazı ekibince ortaklaşa yürütülmüştür. Han olduğu tahmin edilen bu alan çevre temizliğinden sonra kuzey-güney yönünde 20.00m, doğu-batı yönünde 35.00m ölçülerinde karolaj içine alınmıştır (Çizim 22; Resim 81-82). D -1, E-1, F-1 ve G-1 bölümlerinde doğu-batı doğrultusunda uzanan 13.35m beden duvarı ve dört mekân olduğu tahmin edilen mekânların ara duvarları ortaya çıkarılarak boyutları tespit edilmiştir. Buna göre D-2 bölümündeki ara duvarın eni 0.50m, boyu -2.80m olarak; E-2 bölümündeki duvarın eni 1.00m, boyu -1.70m; F-2 bölümündeki duvarın eni 0.90m, boyu -2.00m olarak belirlenmiş ve kısmen sağlam olarak ortaya çıkarılmıştır. Bu mekânların zeminlerine -1.70m derinlikte ulaşılmış, tesviyesi yapılarak çalışma tamamlanmıştır (Çizim 23-24).

Mekânın batı kısmındaki D-2 alanında zemin bulma çalışmaları yapılmış ve -0.30 m. derinlikte kademe ile zemin açılmış ve bu mekânda bir tonoz kalıntısına ulaşılmıştır. Tonoz içinde bulunan hafriyat malzemesi -1.80 m. derinliğinde açılan tonoz içi çökme tehlikesi arz ettiği için bu alanda zemin inme çalışmaları durdurularak tonoz içine ahşaptan destek ayakları yapılmıştır. Desteklemeden sonra doğu-batı yönünde toprak boşaltma çalışmalarına devam edilmiştir. Tonozun kuzeybatı köşesinde küçük bir sondaj açılmış ve tonozlu mekânın zeminine ulaşılmıştır. Zeminin kayaya

oyulmuş bir kitle olduğu ve üzerine cas kaplandığı tespit edilmiştir.

C-1 ve D-1 karelerinde ve tonozlu mekânın kuzeydoğusunda 10.00 x 5.00m'lik bir sondaj açılmış, 10.00m boyunda bir duvar kalıntısı ortaya çıkarılmıştır. Bu duvar kalıntısının D-1 alınından kuzeye yönelerek döndüğü tespit edilmiş, ancak bu duvar karolajın dışında kaldığı ve bilimsel olarak herhangi bir bilgi arz etmediği için buradaki sondajda ilerleme sağlanamamıştır. Bu sondaj resimle belgelenmiştir (Resim 83).

D-3 karesinde tonozlu mekânın güneyinde yeni bir sondaj açılmış ve D-2 den D-1 karesine doğu-batı doğrultusunda duvar takibi yapılarak tonozlu mekânın güney duvarı ortaya çıkarılmıştır. D-3 karesinde -3.00m derinlikte zemine ulaşılmıştır. Bu tonozlu mekânın güney duvarında bir tahliye menfezi ortaya çıkarılmıştır (Resim 84). D-3 karesinde kuzey-güney yönünde uzanan duvar ile doğu-batı duvar kalıntısının tam birleşim yerinde altı cas tabaka ile kaplanmış ve toprağa oturtulmuş pitos bulunmuştur. Özenle yerleştirilen bu pitos yerinde resimlenerek kazı deposuna kaldırılmıştır (Resim 85).

Alanın D-2, D-3 ve E-2 karelerinde yapılan çalışmalarda, E-2 bölümünde yeni bir tonozlu mekân ortaya çıkartılmıştır. Tonozun batı kısmında -3.00m derinlikte kemerli bir giriş tespit edilmiştir. Kemer kısmen tahrip olmuş, taşların bir kısmı dökülmüştür. Bu yeni mekânın tonozunun bir bölümü alttaki toprak boşaltılınca ortaya çıkmış, ancak yıkılma tehlikesi bulunduğundan sağlamlaştırıldıktan sonra açılmak üzere fotoğrafı çekilerek (Resim 86) tekrar kapatılmıştır. E-2 bölümünde devam ederek zeminde kısmen taş döşeme bulunmuş ve D-2 ve E-2'nin zemininin tesviyesi yapılmıştır.

D-2 den D-3 e uzanan batı duvarının güneye doğru takibi yapılarak, D-2 bölümündeki tonozlu mekânın benzeri ortaya çıkarılmıştır. Buradaki tonoz örtüsü kuzey-güney doğrultusunda olup büyük bir kısmı yıkılmıştır. Sadece bu tonozun güney duvarında oturduğu kısmı ile tonozun başlangıç izleri belli olmaktadır. Bu bölümde de -3.00m de zemine ulaşılmıştır (Resim 87).

A3 karesinde doğu-batı doğrultusunda uzanan bir duvar ortaya çıkarılmıştır. D4 karesinde güneye inen üzeri cas kaplı dört basamak tespit edilmiştir.

2006 yılı çalışmaları, meyilli bir arazi üzerinde olması nedeniyle büyük oranda yıkıma uğrayan bu yapının kimliği konusunda net bilgiler verememiştir. Ancak teraslanmış iki kademeli arazi üzerine oturtulmuş iki katlı, tonoz örtülü birçok odalardan oluşan büyük bir yapı olduğu anlaşılmaktadır. Duvarların taşla örülüp kemer ve örtü sisteminde yer yer tuğla kullanıldığı; bugünkü toprak zemin seviyesinden -3.00 m. derinde kalan özgün zeminin taş döşemeli olduğu görülmüştür. Yapının orta eksenindeki açıklığın (cümle kapısı?) önünden başlayarak Dicle Nehrine dikey uzanan geniş ve alçak basamaklı bir merdiveni tespit edilmiştir (Resim 88). Bu yapının Dicle kenarında, tarihi köprüünün yakınında bulunması, konaklama alanı için uygun şartları taşıması sebebiyle, **han** olma ihtimalini güçlendirmektedir. Arazisi kamulaştırıldığı takdirde sonraki yıllarda buradaki kazılara

devam edilecektir.

Mekânın içindeki toprak boşaltılarak tonoz ahşap aparatla desteklenmiş, rölöve için ölçüleri alındıktan sonra gelecek yılki çalışmalarda açılmak üzere dışarıdan örülerek üzeri toprakla kapatılmıştır (Resim 89–90).

Mekânın genelinde sırlı ve sırsız seramik parçaları ile D–2 ve D–3 karelerinde üç adet sikke bulunmuştur.

4.2.7. Şâb Camii Yapı Grubu Kazısı (HKFK.06/ŞÂB)

08.08.2006 tarihinde Küçük Saray'ın oturduğu kaya kütesinin doğusunda, Er- Rızk Camii'nin güneyinde yer alan ve Hasankeyf İç Kalesi'nin ilk giriş bloğunu oluşturan yapılar topluluğunda temizlik ve kazı çalışmalarına başlanmıştır (Resim 91–92). Halk arasında Şâb Camii (veya Molla Halil Camii) olarak bilinen ve Roma yapısının üzerinde bulunan alandaki kazılar Şevket ŞENER'in gözetiminde, üç öğrenci ve 36 işçi ile sürdürülmüştür.

4.2.7.1. Mescit Kazısı

Bir bölümü yakın zamanlarda yapılan asfalt yolun altında kalan kuzey-güney doğrultusunda 3.40m, doğu-batı doğrultusunda 4.40m ölçülerindeki **mescidin** harimi ortaya çıkarılmıştır (Resim 93–95). Moloz taşlardan dolgu duvar tekniği ile örülen mescit harim ve giriş mekânı olmak üzere iki bölüm halinde tasarlanmış, yer olarak da Roma dönemi Kale giriş kapısının tonozu ile Şâb Camii'nin kuzeydoğusu seçilmiştir. Mescidin duvarları ile giriş bölümünün örtüsü yıkılmıştır. Ancak kalan kısımlar mescit mimarisi hakkında yeterli bilgileri verecek durumdadır. İçten ve dıştan sıvanan mescitte süslemeye yer verilmemiş, zemini düzgün cas tabakası ile kaplanmıştır.

Kuzey-güney doğrultusunda 2.70m, doğu-batı doğrultusunda 4.20m ölçülerindeki giriş bölümünde biriken yaklaşık 0.40m yüksekliğindeki enkaz malzemesi tahliye edildikten sonra zemine ulaşılmıştır. Zemin kesme taş kaplı olarak ortaya çıkarılmıştır (Çizim 25–26; Resim 96). Doğudaki kayalıktan kopup mescidin doğu duvarına dayanan büyük kaya parçası balyozla kırılarak ortadan kaldırılmıştır (Resim 97). Mescidin doğudaki giriş kapısı üzerinde bulunan mermer kitabe daha önceki dönemde alınarak Kazı Evi'ne götürülmüştür (Resim 98). 923 (1517) tarihli Osmanlıca kitabenin bu mescide ait olup olmadığı henüz kesin olarak bilinmemektedir. Mescidin mimarisi yapısı ve büyüklüğü ile pek uyuşmayan, ancak kapı üzerindeki kitabe yuvası ile çakışan kitabe üzerinde araştırma ve çalışmalar devam etmektedir.

4.2.7.2. Şâb Camii Kazısı

Şâb Camii'nin günümüze ulaşabilen kible duvarı kalıntıları takip edilerek kazılmış ve zemin seviyesine kadar açılarak tamamen ortaya çıkarılmıştır. Caminin harimi, çevresi ile birlikte mezarlık haline getirildiğinden (Resim 99–100), mezarların Kale'deki mezarlığa nakli ile kazı çalışmalarına hız verilmiştir.

Caminin güneyindeki duvar kalıntısının iç tarafında 2.00 x 2.00m ölçülerinde açılan sondajda -1.33m derinlikte düzgün taş döşemeli zemine ulaşılmıştır. Buradan çıkan taşların üzerindeki süsleme örnekleri dikkate alınarak mihrap olabileceği düşüncesi ile çalışmalar doğuya kaydırılmış, 1.30m ileride mihraba ait kalıntı ortaya çıkarılmıştır (Resim 101). Caminin güney tarafında içten duvar takibiyle başlayan çalışma sırasında harimin içinden 25 adet mezar kaldırılmıştır. Doğu-batı doğrultusunda 9.80m, kuzey-güney doğrultusunda 4.35m olarak tespit edilen harim kısmından ortalama 2.10m kalınlığında 90.00m³ hafriyat malzemesi tahliye edilmiştir. Şâb Camisinin güney duvarı dıştan da takip edilerek açılmış, ancak altında bulunan dükkânların üst örtüsü ile birlikte çöktüğünden, caminin güneybatı köşesi ile batı duvarına ulaşamamıştır. Daha fazla yıkılmasını engellemek amacıyla caminin batı tarafına kademeli olarak istinat duvarları örülmüştür (Resim 102-103). 2.10m derinliğindeki Şâb Camisinin mihrabı ile aynı aks üzerinde giriş kapısı tespit edilerek ortaya çıkarılmıştır. Kalan izlerinden kapı sövelerinin yüksek kabartma-oyma tekniği ile işlenmiş palmetlerle süslü olduğu görülmüştür (Resim 104).

Harimin kuzey duvarı dıştan takip edilerek iki mihrabiyesi olan revaklı bir son cemaat yeri ortaya çıkarılmıştır. Zemininin tamamı düzgün kesme taşla kaplı son cemaat yerinin harime giriş kapısının batısında kalan kısmı tamamen yıkılmış vaziyettedir. Son cemaat yerinin doğu duvarı ile birlikte içinde (güneydoğu) bir kapı tespit edilmiştir. Son cemaat yerinin doğu-batı doğrultusunda 8.50m, kuzey-güney doğrultusunda 3.07m uzunluğunda ve 2.10m genişliğindeki bölümü günümüze ulaşabilmiştir. Mekândan 54.80m³ hafriyat malzemesi boşaltılmış, ayrıca son cemaat yerinin üst örtüsünü taşıyan 2 paye kalıntısı tespit edilmiştir (Resim 105).

Son cemaat revakının kuzeyindeki bir merdiven basamağından hareketle, daha düşük kotta, caminin avlusu ortaya çıkarılmıştır. Kuzey-güney doğrultusunda 5.33m doğu-batı doğrultusunda 8.15m uzunluğunda ve 2.30m genişliğindeki avludan 99.90m³ atık malzeme tahliye edilmiştir. Avlunun ortasında batı tarafı yıkılmış bir havuz bulunmuştur. Güney-kuzey doğrultusunda 1.05m, doğu-batı doğrultusunda 1.00m ölçülerinde ve 0.82m derinliğindeki havuz tamamen boşaltılarak taş döşemeli zemini ortaya çıkarılmıştır (Resim 106). Ayrıca havuza suyu akıtan oluk insitu halde tespit edilmiştir.

Avlunun sağlam kalan kuzey duvarı içten, batıdan doğuya doğru takip edilerek 8.15m ileride mescidin batı duvarına ulaşıncaya, mescide zarar vermemek için çalışmalara burada son verilmiştir. Mescidin batı duvarını desteklemek amacıyla avlunun içinden duvarına paralel ve bitişik olarak bir duvar örülmüştür. Avlunun kuzey duvarının kuzeydoğu köşesinde bir de kapı tespit edilmiştir.

Son cemaat yerinin doğu duvarı dıştan takip edilerek kuzey-güney doğrultusunda 3.10m, doğu-batı doğrultusunda 3.00m uzunluğunda ve 2.10m genişliğinde (son cemaat yeri ile aynı derinlikte) bir mekân (eyvan?) ortaya çıkarılmıştır. Ancak önünden yol geçirildiği için mimari bütünlüğü bozulan mekânın ne olduğu tam olarak anlaşılamamıştır. 19.53m³ hafriyat malzemesi tahliye edilip zemini tesviye edilmiştir (Resim 107; Çizim 27-28).

Caminin doğu duvarı dışında (kuzeydoğu köşesinde) 2.00 x 2.00m ölçülerinde sondaj çalışması yapılmış, herhangi bir zemine ulaşamayınca fotoğraflanıp tekrar kapatılmıştır. Ayrıca mescidin doğu duvarı ile son cemaat yerinin kuzey duvarının yıkılan yerleri daha fazla zarar görmesini engellemek amacıyla sağlamlaştırılmıştır (Resim 108).

Şâb Camii'nin güney duvarlarının dışında da bir çevre duvarı örülerek dere yatağından gelebilecek sel taşkınlarının zarar vermesini önlemek amacıyla tedbir alınmıştır. Cami ve mescidin etrafında çevre düzenlemesi çalışmaları yapılarak kazı alanı kontrolsüz giriş ve tahribatı önlemek amacıyla tel örgü içine alınmıştır (Resim 109–110).

Şâb Camii kazısı, Hasankeyf mimarisine yeni bir halka eklemiştir. 2004 yılı kazılarıyla ortaya çıkarılan Yamaç Külliyesi Camii'nin plan ve mimari açıdan bir benzeri olarak karşımıza çıkan yapı, harim, son cemaat yeri ve avludan oluşmaktadır. Enine dikdörtgen planlı harim, üzeri muhtemelen beşik tonoz örtülü, tek sahundan oluşan bir yapıya sahiptir. Moloz taş ağırlıklı dolgu duvar tekniği ile örülmüş, iç mekân casla sıvanmıştır. Anıtsal yapıdaki taç kapısı, diğer kapı ve pencere söveleri ile mihrapta kaliteli, düzgün kesme taş kullanılmıştır. Enkaz yığınları arasında çok sayıda geometrik ve bitki motifleriyle süslenmiş taşlarla mukarnas yuvaları, bitki bezemeli alçı (cas) pano parçaları ele geçirilmiştir. Bu malzemeler kapı ve pencerelerle mihraba ait olmalıdır (Resim 111–112). Ayakta kalan kible duvarının üst seviyesinde casla oluşturulmuş kalın bir kitabe kuşağının izleri görülmektedir. Zaten Şâb Camii kazıları bu kitabe kuşağından hareketle gerçekleştirilmiştir.

Mihrabın insitu halde kalmış mimari bezemesi ile alana dağılmış örnekleri bir araya getirildiğinde, Yamaç Külliyesi mihrabı ile aynı kurguya sahip olduğu görülmektedir (Resim 113). Burada yazı kuşağını oluşturan insitu durumdaki taşlar fazlaca aşınmış haldedir. Derlenen süslemeli parçalar üzerindeki kompozisyonu ortaya çıkaracak çalışmalar devam etmektedir.

Revak biçiminde düzenlenen son cemaat yeri harim ile aynı kotta tutulurken, kuzeydeki geniş avlu daha düşük kottadır. Tüm zeminlerde kaliteli kesme taşla kaplanmış, avluya uzun dikdörtgen bir havuz yerleştirilmiştir (Resim 114–115).

Şâb Camii, topoğrafik konum olarak da ilginç bir görünüm sergilemektedir. Hasankeyf'in kayalık kesiminde düz zemin olmadığından, vadiye büyük programlı bir cami için -Roma dönemi yapılarının sağlam mimarisi göz önünde tutulsa gerek- I. Kale Kapısı ile dükkânların tonozlu örtü sistemi uygun görülmüş ve cami (daha sonra da mescit) bu zemin üzerine oturtulmuştur. Ancak kemerler üzerinde taşındığı anlaşılan su kanalı ve Kale yolunun bulunduğu vadi kesimi daha çabuk çökmüş ve günümüze ulaşamamıştır. Kalan kısımları da altı boş olduğundan, her an yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır.

4.2.7.3. Şâb Vadisinde Bulunan Dükkânların Kazısı

Şâb Vadisinin batısında bulunan dükkânlar kuzeyden güneye doğru 1–2–3–4–5 şeklinde numaralandırılmıştır (Resim 116–117). Dükkânlar asimetrik olarak inşa edilmişlerdir (Çizim 29). 3 ile 4'üncü dükkân arasında bir geçiş koridoru tespit edilmiştir.

5 numaralı dükkân kuzey-güney doğrultusunda 3,58m ve 1,45m ölçülerindedir. Bu dükkân zemini ortaya çıkarılmış ve tesviyesi yapılmıştır. 4 numaralı dükkân kuzey-güney doğrultusunda 1.00m ve 1.75m doğu-batı doğrultusunda 3.33m ve 1.40m ölçülerindedir. Dükkânın zemini ortaya çıkarılıp düzenlenmesi yapılarak bu alandaki çalışma tamamlanmıştır (Resim 118). 4 numaralı dükkân ile 3 numaralı arasındaki doğu-batı uzantılı geçiş koridoru, kuzey-güney doğrultusunda 1.48m, doğu-batı doğrultusunda 3.70m ve 1.55m ölçülerindedir. Zemini tespit edilip tesviye yapılan bu alandaki çalışmalar tamamlanmıştır.

3 numaralı olarak adlandırılan dükkân, kuzey-güney doğrultusunda 1.80m doğu-batı doğrultusunda 2.58m ölçülerindedir. Zemini tespit edilip tesviyesi yapılan bu alandaki çalışmalar tamamlanmıştır (Resim 119). 2 numaralı dükkân kuzey-güney doğrultusundan 4.43m, doğu-batı doğrultusunda 2.94m ölçülerindedir. Tesviyesi yapılan bu mekândaki çalışmalar tamamlanmıştır (Resim 120). 1 numaralı dükkânın kuzey-güney doğrultusunda 4.30m, doğu-batı doğrultusunda 3.20m ölçülerinde olup bu alandaki çalışmalara devam edilmektedir (Resim 121).

Şâb Camii'nin altında ve vadinin doğusunda bulunan 6 dükkânda da kazı çalışması sürdürülerek Antik yolun iki tarafı da açığa çıkarılmıştır. Roma dönemine tarihlenen 3 dükkân tamamen kesme taştan inşa edilmiş, üstleri tonozla örtülmüştür. Bu yapıların önüne Ortaçağ'da (Artuklu-Eyyübi) ve Osmanlı (?) zamanında 3 dükkân daha eklenmiştir. Sonradan eklenen veya onarılan dükkânların yapı malzemesi moloz taş ve üst örtüsü tonozdur (Resim 122-123).

İlk olarak geç dönemlerde inşa edilmiş 3 dükkânda kazı çalışması yapılmıştır. En güneydeki kuzey-güney doğrultusunda 4.10m, doğu-batı doğrultusunda 3.90m uzunluğunda ve 1.80m derinliğindedir. Dükkândan 28.78m³ hafriyat malzemesi tahliye edilmiştir. Bu dükkânda çıkan metal obje ve deri parçaları buranın bir ayakkabı atölyesi olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. Ortadaki dükkân; kuzey-güney doğrultusunda 3.00m, doğu-batı doğrultusunda 2.40m uzunluğunda ve 2.00m genişliğindedir. Bu yapıdan 14.4m³ dolgu malzemesi tahliye edilmiştir. Dükkânın zemini ortaya çıkarılıp, tesviyesi yapılmıştır. En kuzeydeki dükkân; 2.50 x 1.80m ölçülerindedir. Yapıdan 10.80m³ hafriyat malzemesi tahliye edilip zemin tesviyesi yapılmıştır.

Geç dönemde inşa edilen veya yenilenen dükkânların kazısından sonra, bu dükkânların doğusunda bulunan **Roma döneminde inşa edilen dükkânlar**da kazı çalışmalarına devam edilmiştir. Roma dönemi dükkânlarına geçiş öndeki geç dönem yapılarından sağlanmaktadır. Roma döneminde inşa edilen dükkânların en güneyindeki; kuzey-güney doğrultusunda 3.10m, doğu-batı doğrultusunda 2.00m ölçülerinde ve 2.05m derinliğindedir. Bu dükkândan 12.71m³ hafriyat malzemesi boşaltılmıştır. Kuzey duvarı tehlike arz ettiğinden içi tamamen boşaltılmamıştır.

Ortadaki dükkân; kuzey-güney doğrultusunda 3.00m, doğu-batı doğrultusunda 2.70m ölçülerinde ve 2.00m derinliğindeki bu dükkândan 16.2m³ dolgu malzeme boşaltılmıştır. Bu dükkânların en kuzeyindeki sadece 1.00m açıldıktan sonra, tehlike arz ettiğinden tamamen boşaltılmamış, üzerindeki caminin avlusunun daha fazla yıkılmasını engellemek amacıyla önüne bir duvar örülmüştür.

Daha sonraki çalışmalarda, vadinin batı tarafında bulunan dükkânların çevre düzenlemesi yapılmıştır. Dükkânların batı duvarları dıştan belirlenen ortalama 0.60m'lik zemin kotu seviyesinde açılarak ortaya çıkarılmış ve yol tesviyesi yapılmıştır. Bu dükkânların batı tarafındaki mağaraların içi tamamen boşaltılmıştır. Vadinin batı tarafındaki dükkânların arkasından güneye geçişi sağlayan bir merdiven ortaya çıkarılmış, doğu ve batı tarafında temizlik çalışmaları yapılmıştır (Resim 124–125).

Araştırma, kazı ve gözlemler sonucunda, 54.00m uzunluğunda, 32.50m genişliğinde ve 8.00m derinliğindeki Şâb Camii Yapılar Topluluğu tamamen ortaya çıkarılmış ve stratigrafik açıdan dört dönemin kültür izleri tespit edilmiştir.

En alttaki kültür varlığının **Antik dönemde** kayalar oyularak **Kale'ye çıkılan yolla** ortasında **su kanalı** ve **havuzlar** oluşturulduğu, bunun üzerine **Roma döneminde** (İ.Ö.II. yüzyıl) **Kale'nin ilk giriş kapısı** ile **bitişindeki dükkânların** yapıldığı (Resim 126-127) Artuklu, Eyyûbi ve Osmanlı dönemlerinde yenilenerek son zamanlara kadar kullanıldığı; bu yapıların üzerine **Artuklu döneminde** (XIII. yüzyıl ?) bir **Cami** inşa edildiği; muhtemelen yukarıdan koparak üzerine düşen kayaların tahribatı sonucunda caminin güneydoğu ucuna **Osmanlı zamanında** bir **mescit** eklendiği, kalan enkazın da zamanla **mezarlık** haline getirildiği anlaşılmıştır.

4.2.8. Sondaj Çalışmaları

2006 yılı kazı programı ile “Uzun Erimli Eylem Planı” gereğince, Hasankeyf'in toprak altındaki kültür varlığını belirlemek amacıyla, beş ayrı alanda sondaj yapılmıştır. Arş. Gör. Necla AKKAYA yönetiminde gerçekleştirilen sondaj çukurlarının ikisi kapatılmış, birisi stratigrafik değerlendirmeye yönelik yüzey kesiti haline getirilmiş, ikisi de kazıya dönüştürülmüştür.

4.2.8.1. Sondaj 1 (HKFK.06/ SNJ.1)

Bir öğretim elemanı, bir öğrenci ve üç işçi ile 17–20.07.2006 tarihleri arasında Hasankeyf Belediye Başkanı'nın “daha önce mücavir alanda döşeme mozaikleri çıktığı” şeklinde bilgi vermesi üzerine, kaymakamlık binasının doğusunda Şeyh Ali Mezarlığı'nın kuzeyinde 37712810 D, 4176997 K koordinatları ile 485m kotundaki alanda sondaj çalışmasına karar verilmiştir.

Doğu-batı doğrultusunda 4.00m, kuzey güney doğrultusunda ise 2.00m'lik bir alana ip çekilerek karolayı yapılmış ve temizlikten sonra kazısına başlanmıştır (Resim 128). İkinci katmanda, 0.60m derinliğinde kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda 2.10m uzunluğunda pöhrenkten (seramik künk) su kanalı ortaya çıkarılmıştır (Resim 129). Bu pöhrenğin hemen altında aynı doğrultuda uzanan kırık ikinci bir pöhrenk daha bulunmuştur. -2.10m derinliğe inilmesine rağmen mozaik veya başka bir zemin tespit edilemediği için kazıya son verilerek sondaj çukuru kapatılmıştır (Resim 130). Birinci sondajda farklı dönemlere ait sırlı veya sırsız birçok seramik ortaya çıkarılmıştır.

4.2.8.2. Sondaj 2 (HKFK.06/ SNJ.2)

Bir öğretim elemanı, bir öğrenci ve dört işçi ile 18-19.07.2006 tarihleri arasında 37 712748 D, 4177001 K koordinatları ile 488m kotunda yer alan ve kaymakamlık binasının karşısındaki yamaçta bulunan duvar üzerindeki yıkılmış arazide bir kesit çalışması yapılmıştır (Resim 131). Kesitte ortaya çıkan duvarın kalınlığı 1.60m ölçüsünde, yatay doğrultuda birleşen iki katman sıva tabakasının kalın cas harcıyla oluşturulduğu tespit edilmiştir. Kesitten farklı dönemlere ait katmanlar tespit edilmiştir (Resim 132).

4.2.8.3. Sondaj 3 (HKFK.06/ SNJ.3)

Atatürk ilköğretim okulunun kuzeybatısında, 37 712694 D, 4177001 K koordinatlarında ve 493m kotundaki arsada yer alan 8.00 x 2.00m'lik alanda çapraz sondaj açılmıştır. Çalışma, bir öğretim elemanı, bir öğrenci ve 7 işçi ile 18-21.07.2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir (Resim 133). -1.10m derinlikte tamamıyla yıkılmış duvar kalıntısı tespit edilmiştir. Ancak bu duvar kalıntısının devamı bulunamamıştır (Resim 134). -2.20m derinliğe kadar inilmiş ancak herhangi bir zemin veya mozaik izine rastlanmadığı için 21.07.2006 tarihinde sondaj çukuru kapatılmıştır (Resim 135). Üçüncü sondajda farklı dönemlere ait sırlı veya sırsız birçok seramik kalıntısı ortaya çıkarılmıştır.

4.2.8.4. Sondaj 4 (HKFK.06/SNJ.4)

Batman-Hasankeyf karayolu üzerinde, Hasankeyf girişindeki köprü ayağının kuzeyinde, İmam Abdullah Zaviyesinin batısında yer alan 37 712449 D, 4177318 K koordinatları ile 484m kotundaki alanda, 21.07.2006 tarihinde, dördüncü sondaj çalışması gerçekleştirilmiştir. Bir öğretim elemanı bir öğrenci ve 9 işçi ile yürütülen çalışmalara yüzeyde bulunan duvar kalıntılarında yola çıkılarak başlanmış ve duvarlar takip edilerek sondaj çalışması **Köprü Ayağı Kazısı (HKFK.06/KA)** koduyla kazıya dönüştürülmüştür.

4.2.8.5. Sondaj 5 (HKFK.06/SNJ.5)

37712530 D- 4177248 K koordinatlarında ve 483m kotundaki alan, eski köprü ayaklarının kuzey doğusunda, Batman-Hasankeyf karayolu üzerinde, Hasankeyf girişindeki köprü ayağının batısında yer almaktadır. Bu alandaki çalışmalara sondaj ile başlanmıştır. Ortaya çıkarılan duvar kalıntılarında sonra sondaj "Han" koduyla kazıya dönüştürülmüştür. Alan yöneticiliği kazı ekibince ortaklaşa yürütülmüştür.

4.3. ÇEVRE DÜZENLEMESİ ve BASİT ONARIM ÇALIŞMALARI

4.3.1. İç Kale'de Toprak Tahliyesi Ve Mağara Temizliği Çalışmaları

2006 Hasankeyf Kazılarına Kazı Başkanı, Bakanlık Temsilcisi, 2 kazı ekip üyesi ve 51 işçinin katılımı ile 01.04.2006 tarihinde başlanmıştır. Çalışmalar Çimen TURAN ve Vasfiye TURAN tarafından yönetilmiştir.

01–30 Nisan 2006 tarihleri arasında devam eden çalışmaların bu ilk diliminde yeni alanlar kazılmayarak önceki yıllarda İç Kalede biriken hafriyat atığı malzemelerin boşaltımı ile genel bakım ve temizlik işleri gerçekleştirilmiştir. İç Kalede Büyük Saray'ın doğusunda iki, batısında iki ve kuzeydoğusunda bir olmak üzere beş farklı noktada biriken toprak, kalenin kuzeyinden aşağı (Dicle yatağına) boşaltılmak suretiyle temizlenmiştir. Büyük Saray'ın doğusundaki hafriyat yığıntısı 10.80 x 19.20m ölçülerinde ve 5.90m yüksekliğinde bir kitle oluşturuyordu (Resim 136). Bu bölümdeki hafriyat boşaltma işinde on beş işçi yirmi dokuz gün süreyle çalışmıştır. Çalışma sonucunda toprak altında kalan üç mağara konut ortaya çıkarılmış, bunlara daha sonra yapılan numaralandırmada sırayla 95, 96 ve 97 numaraları verilmiştir.

Büyük saray'ın doğu duvarı bitişiğindeki ikinci toprak yığıntısı ise 11.50 x 5.80m ölçülerinde, yüksekliği 6.70m olarak belirlenmiştir (Resim 137). Bu kısmın temizliğinde toplam dokuz işçi çalışmıştır. Yirmi dokuz gün süren çalışmalar sonunda, toprak yığınları kaldırılarak 94 numaralı mağara ortaya çıkarılmıştır. Büyük Saray'ın kuzeydoğusunda bulunan toprak yığıntısı 7.00 x 8.50m ölçülerinde, 3.00m yüksekliğinde bir kitle oluşturuyordu. Burada toplam altı işçi 29 gün süreyle çalışmıştır. Bu çalışmanın sonucunda (Resim 138–139), 90, 91 ve 92 numaralı mağaralar ortaya çıkarılmıştır.

Büyük Sarayın batısında bulunan toprak yığıntısı 12.26 x 10.50m ölçülerine 6.00m yüksekliğe sahipti. Bu hafriyat geçmiş yıllardan, alanda kazı yapan Prof. Dr. Oluş ARIK döneminden kalmıştır. Bu alandaki toprak da boşaltılarak alan açılmıştır (Resim 140).

01–30 Nisan 2006 tarihleri arasındaki çalışmalar boyunca kalenin günlük temizliği üç işçi tarafından düzenli olarak sağlanmıştır. Temizliğe kalenin giriş kapısından başlanarak gezi yolları üzerinde bulunan bütün alan boyunca devam edilmiştir.

01–15 Mayıs 2006 tarihleri arasında kalenin birinci giriş kapısından itibaren 113 adet mağara numaralandırılmış ve temizlik çalışmaları öncesinde fotoğrafları çekilmiştir (Resim 141–142).

08.05.2006 tarihinde İç Kale'de kaçak kazı çukurları tespit edilmiştir. Kaçak kazı yapan üç kişi 10.05.2006 tarihinde emniyet güçleri tarafından yakalanarak haklarında yasal işlem başlatılmıştır.

09.05.2006 tarihinde iç kaledeki mağaralarda ikamet etmekte olan ve besledikleri hayvanlarla kaleden kirliliğe neden olan ailelerin kaleden tahliyesi sağlanmıştır.

15.05.2006 tarihinde 62 işçinin katılımı ile gezi yolları ve mağaralar başta olmak üzere kaleden fiziki temizlik çalışmalarına başlanmıştır.

Kalenin giriş kapısının doğusundaki 5.20 x 2.20m ölçülerine sahip 1 numaralı mağaradan 1.00m yüksekliğinde çöp atığı çıkartılarak temizlenmiştir. 2.00 x 1.50m ölçülerindeki 2 numaralı mağaradan 1.50m yüksekliğinde toprak ve çöp atığı boşaltılmıştır. 3 numaralı mağara günümüze sağlam bir yapıda ulaşamadığı için ölçüleri belirlenememiştir. Bu kısımda da hafriyat atığı malzemeler boşaltılmıştır.

4-5-6, 50-51-52 numaralı mağaralar ticari amaçla kullanıldığından, herhangi bir işlem yapılamamıştır (Resim 143-144).

10 numaralı mağara iki dikdörtgen mekândan oluşmaktadır. Birinci mekân 6.00 x 3.85 m; ikinci mekân ise 4.10 x 3.80 m ölçülerindedir. Kalede ikamet eden ailelerin bu mekânı ahır olarak kullanması nedeniyle iç kısımda gübre birikmiştir. Bu bölümde dört işçi altı günlük bir çalışma sonucunda mağarayı (oyma konut) temizlemişlerdir (Resim 145-146).

11 numaralı mağara 4.00 x 5.00m ölçülerinde, dikdörtgen planlıdır. Kaledeki aileler bu bölümü depo olarak kullanmışlardır. Dört işçinin altı günlük çalışması sonucunda istiflenen eşyalar mağaradan çıkartılarak temizliği yapılmıştır.

12 numaralı mağara 6.50 x 5.00m ölçülerindedir. Bu mekânda biriken taş ve toprak yığını, zemine ulaşıncaya dek kazılmıştır. Fakat hafriyat kale yolunun güvenliği nedeni ile aşağı boşaltılamamıştır.

13 numaralı mağaradan 30 numaralı mağaraya kadar sıralanan tüm mağaralar işletmeciler tarafından kullanılmaktadır. 31 numaralı mağara 3.46 x 3.30m ölçülerine sahiptir. Bu bölüm de altı günlük çalışma sonucunda temizlenmiştir.

32-33-34-36 numaralı mağaralar işletme deposu olarak kullanıldığından herhangi bir işlem yapılamamıştır. 5.20 x 3.60m ebatlarına sahip dikdörtgen planlı 35 numaralı mağaranın içi 0.40m yükselti ile sekilendirilmiştir (Resim 147-148).

37 numaralı mağara bir biri ile bağlantılı üç aşamalı bir yapıya sahiptir. 10.00 x 4.80m ölçülerindedir.

39 numaralı mağara dikdörtgen bir plana sahiptir. Bu mağaranın ortasına bir duvar çekilerek mekân ikiye bölünmüştür. Bu bölümler altı günlük çalışma sonucunda içinde biriken çöp atığından arındırılmıştır.

40 numaralı mağara 7.40 x 5.20m ölçülerine sahip dikdörtgen planlıdır. Bu mağaranın içi zeminde 0.30m yükseklikte sekilendirilmiştir. Mağara temizlenerek fotoğrafları çekilmiştir.

40 numaralı mağaradan 48'e kadar sıralanan diğer mağaralar aileler tarafından ahır olarak kullanılmaktadır. Aileler kaleden tahliye edilmelerine rağmen bu mekânları boşaltmamışlardır. Bu yüzden temizlik çalışmaları aksamıştır.

56-57-58 numaralı mağaralar boşaltılarak temizlenmiştir.

Büyük Saray'ın doğusunda ve kuzey doğusundaki toprak yığınlarının temizlenmesinin ardından 90-91-92-93-94-95-96-97 numaralı mağaralar tespit edilerek temizlenmiştir.

4.3.2. Kazı Alanlarında Temizlik alışmaları

24–29 Nisan 2006 tarihleri arasında **Zeynel Bey Külliyesinde** oluşan yoğun ot birikimi yolma ve ilaçlama yoluyla temizlenmiş, külliye de dört işçinin katılımları ile yüzey temizleme işlemi yapılmıştır. Aynı zamanda Zeynel Bey Külliye'sinin güney doğusunda yer alan **Hamamın** avlusunda ve koruma duvarına kadar uzanan arazide oluşan otların temizliği de yapılmıştır.

17–19 Temmuz 2006 tarihleri arasında, daha önce kazısı yapılmış olan **Kasımiye 1.2.3.4.5**(Resim 149), **Yamaç 2** (Resim 150), **Yamaç 3**, **Selahiye 1 Yapıları**; **Sultan Süleyman Camii**, **Koç Camii** (Resim 151), **Seramik Fırınları** ve **Mardinike Camii**'nin genel temizlikleri yapılmıştır.

4.3.3. Kazı Alanları Dışındaki Basit Onarım alışmaları

01–13 Nisan 2006 tarihleri arasında, İç Kale'de **gezi yolları** üzerinde bulunan duvarların yıkılan kısımları 2 duvar ustası ile 6 işçi tarafından onarılmıştır. Onarıma Küçük Saray'a giden yolun batı kısmında bulunan duvarlardan başlanmıştır. 9.60m uzunluğunda 1.42m yüksekliğinde duvar örülmüştür (Resim 152–153). 19.04.2006 tarihinden itibaren kalenin ayaktaki ikinci giriş kapısından başlanarak Küçük Saray'a doğru giden engebeli patika, kuzey-güney doğrultusunda 3.00–5.00m eninde, 71.00m uzunluğunda kırma-moloz taşlarla basamaklı gezi yolu haline getirilmiştir (Resim 154–155).

Ulu Cami'nin batı koruma duvarı, iki günlük çalışmayla 3.50m boyunca 1.90m. yüksekliğe kadar örülerek onarılmıştır.

İç Kale'nin kuzeyinde bulunan mağara konutun güney koruma duvarı 4.30m uzunluğunda 1.30m yüksekliğinde onarılmıştır. Aynı konutun 21.00m uzunluğundaki doğu koruma duvarının yıkılan kısımları da onarılmıştır.

Büyük Saray'ın kuzeydoğusunda bulunan **mescidin** batı duvarı 6.60m doğu duvarı 5.50m güney duvarı ise 3.20m ölçülerinde onarılmıştır (Resim 156–159).

İ Kale'de her geçen gün artan kaçak (define) kazıları önlemek ve Kale'ye giriş ıkışları kontrol altına almak amacıyla, kale girişindeki geçici metal aparata **demir kapı** takılmıştır (Resim 160). Ayrıca, İç Kale'nin güneybatısındaki 2.70m yüksekliğe, 2.00m genişliğe sahip olan **Uğrun Kapı (Bb-ı Sır)** kuru taşla örülerek kapatılmıştır (Resim 161–162). Ancak bir hafta sora kaçak kazıcılar tarafından yıkılınca, harçla yeniden yapılmıştır.

Zeynel Bey Külliyesi'nin etrafını vreleyen koruma duvarının kuzey cephesinde bulunan giriş kapısının doğusundaki bölüm 7.60m uzunluğunda ve 1.10m yüksekliğindeki ölçülerde onarılmıştır. Duvarın kuzey bölümünde 0.90m genişliğinde ikinci giriş kapısı açılmıştır. Giriş kapısının batı kısmında 5.00m uzunluğunda ve 1.36 m yüksekliğindeki duvar onarılmıştır. Koruma duvarının kuzey cephesinin başka bir noktasında 2.00m uzunluğunda 1.10m yüksekliğindeki bölümde onarım yapılmıştır. Duvarın batı kısmında ise 1.60m uzunluğunda, 1.37m yüksekliğinde onarım yapıl-

miştir. Külliye'nin koruma duvarının batı kapısının güney cephesinde 4.80m uzunluğunda, 1.16m yüksekliğinde onarım yapılmıştır. Güney duvarında ise 1.27m yüksekliğinde, 1.74m uzunluğunda onarım yapılmıştır (Resim 163).

Kazı Evi avlusunda bulunan kitabe ve mezar taşlarındaki yosunlar temizlenerek taşlar koruma altına alınmıştır.

4.4. LABORATUAR ÇALIŞMALARI

4.4.1. Seramik Çalışmaları

04.07.2006 tarihinde Yrd. Doç. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK'ın gözetiminde altı öğrenci ile seramik çalışmalarına başlanmıştır. Temmuz-Ağustos 2006 tarihleri arasında 2004–2006 kazı dönemlerinde ortaya çıkarılan ve envanterlenen seramiklerin çizimleri yapılarak fişleri doldurulmuş, fotoğrafları çekilmiştir. Çalışmanın üçüncü aşamasında kazı alanlarında ele geçen sırlı tuğla ve çinilerin tasnifi ile aynı seramiğe ait parçalar tespit edilmiş kesit ve desen çizimleri yapılmış, hamur, sır, form ve bezemeleri incelenerek fotoğraflanmıştır (Resim 164–166). Çizimi yapılan buluntuların envanter fişleri doldurulduktan sonra fotoğraflanıp bilgisayara aktarılmıştır. Buluntular son olarak kasalanıp depoya kaldırılmıştır.

2006 kazı döneminde yaklaşık 6000 adet seramik parçası elden geçirilmiştir. Çoğu XIV. ve XV. yüzyıllara ait olduğu düşünülen seramiklerden en fazla karşılaşılan buluntular mutfak gereçleri olarak tespit edilmiştir. Başta sığ tabak formu olmak üzere içe dönük kenarlı kâse, tabak, çukur kaplar omurgalı veya dirsekli olarak adlandırılan derin tabaklar, kandiller, lüleler incelenen seramik gruplarını oluşturmaktadır.

Ana maddesi kil olan seramiklerde kireç, taşçık, şamot, mika ve kum gibi malzemeler de görülmektedir. Seramikler genellikle orta sıklıkta, az gözenekli orta pişmiş hamurlu parçalar olmasına rağmen, sık gözenekli, gözeneksiz, sert dokulu, az pişmiş, kaba hamurlu parçalar da bulunmaktadır. Sırlı seramiklerde en sık karşılaşılan teknik sıraltı boyamadır. Bezemeli olan kaplarda ajur ve sgraffito (kazıma) tekniği de sıkça karşılaşılmaktadır. Bu kaplarda en çok görülen renkler yeşil, mavi, kahverengi ve tonlarıdır. Bitkisel motiflerin yoğun olduğu bezemeler arasında yazı ve figürlü süslemeler de bulunmaktadır (Resim 167–168).

4.4.2. Metal Objeler

2004–2005 kazılarında elde edilip Mardin Müzesi Müdürlüğü'ne teslim edilen metal objelerle 2006 yılı kazılarından çıkan ve yöre halkı tarafından Kazı Başkanlığı'na hibe edilen sikkelerin temizlenmesine ağustos ayında başlanmış, çalışmalar Tuba KARAMUSTAFAOĞLU tarafından gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle metal objelerde kaba temizlik yapılmış, bisturi ile sikke üzerinde oluşan patina tabakası kaldırılmıştır. Daha sonra mekanik ve kimyasal temizlik işlemleri gerçekleştirilmiştir. Sikkeler etil alkol, aseton, dişçi motoru, BTA ve paroloid gibi kimyevi maddelerin yardımı ile temizlenmiştir (Resim 169–170). Sikke ve diğer metal buluntular, kazı mevsimi sonunda tutanakla Mardin Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir (Resim 171–172).

2006 YILINDA ÜZERİNDE ÇALIŞILAN METAL BULUNTULARIN DÖKÜMÜ

KAZI YILI	SİKKE		SÜS EŞYALARI		DİĞER OBJELER		G. TOPLAM	
	Toplam	Temizlenen	Toplam	Temizlenen	Toplam	Temizlenen	Toplam	Temizlenen
2004	22	-	-	-	1	-	23	-
2005	41	14	2	2	4	3	47	19
2006	55	25	-	-	11	-	66	25
Alan Dışı	467	150	-	-	-	-	467	150
TOPLAM	583	189	2	2	16	3	603	194

ALAN DIŞINDAN GELEN SİKKELERİN DÖNEMLERE GÖRE DÖKÜMÜ (2006)

DÖNEM	İLK TASNİF (Tutanak)	ASIL TASNİF (Envanter)	TEMİZLENEN	KOREZYONLU	TEMİZLENEBİLİR
ANTİK DÖNEM	232	187	37	80	70
BİZANS DÖNEMİ	28	189	56	91	42
İSLAMİ DÖNEM	105	83	49	7	27
DİĞER DÖNEMLER (Osmanlı)	52	8	8	-	-
TASNİF DIŞI	50	-	-	-	-
TOPLAM	467	467	150	178	139

OBJELERİN TÜRLERİNE GÖRE DÖKÜMÜ

Obje Türü	T.Sayı	Malzemesi	Durumu	Açıklamalar
Sikke	585	Bakır, Bronz, Gümüş		194 adedi temizlenmiş, Bakımlı, diğerleri korezyonlu
Halhal	2	Gümüş	Bakımlı, iyi	Halhalın birisi yarım.
Mutfak Malzemesi	1	Demir	Korezyonlu	Kevgir, kullanılamaz durumda.
Ağırşak	1	Bronz	Kil kaplı	
Yüksük	2	Bakır	Temizlendi	
Diğer	3	Bakır, Bronz	Korezyonlu	Oksitlenmiş, tasnif dışı

4.5. DİĞER ÇALIŞMALAR

4.5.1. Belgeleme Çalışmaları

4.5.1.1. Video ve Fotoğraf Çekimleri

Hasankeyf'te 2006 yılı başlarında meydana gelen aşırı yağışlarla ağır kış şartları ve buzlanmalar sonucu, kültür varlıklarının olumsuz yönde etkilendikleri ve hızlı bir yıkılma sürecine girdikleri gözlemlendiğinden, özellikle anıtsal boyutlu taşınmaz kültür varlıklarının günümüze gelebilmiş durumlarının kamera ile belgelenmesi kararlaştırılmıştır. Bu amaçla, kültür varlıklarının görsel olarak belgelenmesinde uzman bir ekibe, Zeynel Bey Külliyesi, Er-Rızk, Sultan Süleyman, Koç camileri, Yamaç Külliyesi, Ulu Cami, Kale kapıları, Küçük Saray, Büyük Saray yapılarının video çekimi yaptırılmıştır (Resim 173-174). Veriler video kaseti, DVD ve Hard-disk ortamlarında ayrı ayrı korumaya alınmıştır.

Ayrıca adı geçen kültür varlıklarının fotoğraf makineleri ile dijital ve dia-pozitif film çekimleri gerçekleştirilmiştir.

4.5.1.2. Çizimle Belgeleme (Rölöve) Çalışmaları

2006 yılı kazı alanlarının "Kazı Sonrası Belgeleme" çalışmaları, bu konuda uzman bir firma tarafından yapılmaktadır. Fotogrametrik ölçümleri alınmış, çizimleri tamamlanmıştır.

4.5.1.3. Taş Kitabelerin Değerlendirilmesi

2006 yılında, Öğr. Gör. Dr. Zekeriya ŞİMSİR tarafından 13-23 Temmuz tarihleri arasında kitabeler üzerinde araştırma ve inceleme yapılmıştır. Yazılı ve bezemeli taşlar üzerindeki çalışmalar iki bölümde sürdürülmüştür:

1. Kazı evindeki kitabelerin değerlendirilmesi,
2. Tarihi mezarlıklarındaki mezar taşlarının tespit ve belgelenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda eserlerin üzerindeki Arap harfli metinler yerlerinde okunmaya çalışılmış, fotoğrafları çekilmiş, ölçüleri alınarak envanterleri yapılmıştır.

4.5.1.3.1. Kazı Evi Deposundaki Kitabe ve Mezar Taşı Çalışmaları:

Kazı Evi deposunda bulunan ve bir kısmı 2004 yılından önce getirilmiş eserler ile 2004 yılı kazılarında sonra getirilen eserler olmak üzere iki gruptur. 2004 yılı öncesine ait herhangi bir kayıt bulunmadığından buradaki kitabelerin hangi yapılardan getirilmiş olabileceği tespit edilmeye çalışılmıştır. Depoda bulunan mimari süslemeler ile beraber de bir değerlendirme yapılmış ve bunların bir kısmının Kızlar Camii'nden getirilmiş kitabeler olduğu tespit edilmiştir (Resim 175).

Yine burada bulunan bir kitabede kûfî hattıyla müsenna olarak "tevekkeltü alellah" ibaresi yazılı olup, Kızlar Camii'nde ve Mardin Sultan İsa Medresesi taç kapılarında aynı istif yer almaktadır. Dolayısıyla bu kitabenin de Kızlar Camii'nden getirildiği anlaşılmıştır (Resim 176).

Kazı evi deposunda ve avluda Rızık Camiinden getirilmiş bazı ayet parçaları da yer almaktadır (Resim177).

Depoda mermer üzerine işlenmiş, ta'lik hattıyla yazılmış bir kitabe özellikle dikkati çekmektedir. Ta'lik hattı bu bölgede sadece bu kitabede kullanılmıştır. Ayrıca kitabenin dili Türkçedir. Bu özellik de sadece bu kitabede dikkati çekmektedir. Yavuz Sultan Selim dönemine ait 923 (1517) tarihli bu kitabe Şâb Camii bitişiğindeki mescitten getirilmiştir (Resim 98).

Kazı evi deposunda 2004 yılı ve sonraki yıllarda yapılan kazılarda ortaya çıkartılmış olan kitabelerden Zeynel Bey Külliyesi'ndeki medrese kitabesi de önemli bir belgedir. Ne yazık ki bu kitabe çok tahrip olmuştur (Resim 178).

Ayrıca 2004 ve 2005 yıllarındaki kazılarla ortaya çıkarılmış birçok kitabe ve mezar taşı parçası okunmuştur. Bazı büyük kitabelerin okunması ve çözümlenmesi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Mezar şahideleri, genellikle dilimli bir taç kısmı ile iki ya da üç satır celi sülüs yazıdan oluşmaktadır. Taç kısımları ½ simetrik rûmi-palmet kompozisyonu ile süslenmiştir. Bazı şahidelerin ön ve arka yüzünde, bazılarının yan yüzlerinde de yazı ve bitki kompozisyonları ile bezendiği görülmektedir (Resim 179).

Şahidelerin yanı sıra sanduka tipi mezar taşları da bulunmaktadır. Bunların bir kısmında ayak taşı, baş taşı ve sanduka kısmı yekpare olduğu gibi, baş ve ayak taşları geçmeli olanları da mevcuttur. Sandukaların genellikle dar yüzleri yazılı, yan yüzlerinin taban kısımları rûmi veya lotüs-palmet bordürleri ile bezenmiş, pahlı yüzeyleri yazı kuşaklı ve üst kısmı da geometrik pafta veya üç şeritli rûmi bordürleriyle süslenmiştir (Resim 180).

Kazı evi avlusundaki mezar taşlarının büyük bir kısmını 2006 yılında Eski Mezarlık'ta yapılan kazı sonucunda ortaya çıkarılan taşlar oluşturmaktadır. Bunların arasında şahideler, sandukaların yan aynalıkları ve yan aynalıkların şahide ile bağlantısını sağlayan baba kısımları bulunmaktadır. Mezar taşlarının hemen hepsi kireç taşından yapılmıştır.

Sultan Süleyman Camii avlusunda atılmış vaziyette bulunan bir kitabe, korumak amacıyla 21.07.2006 tarihinde kazı evine getirilmiştir. Önemli bilgiler içerdiği sanılan kitabe çok yıpranmıştır. Üç satır halinde celi sülüs hatla yazılmış kitabede "... El-mevlâ el-muazzam el-emir Seraceddin (?)..." ibareleri okunabilmiştir (Resim 181).

4.5.1.3.2. Hasankeyf Tarihi Mezarlıklarındaki Mezar Taşı Çalışmaları:

4.5.1.3.2.1. Kızlar Camii Türbesi ile Güneyindeki Hazirede Yapılan Çalışmalar

Kızlar Camii'nin güneyinde, kazısı yapılan bir külliye bulunmaktadır. Külliye terk edildikten sonra Hasankeyf'teki birçok yapıda olduğu gibi, avlusu mezarlık-hazire haline getirilmiştir. Ancak bu mezarlar da sahipsizlikten ve ilgisizlikten zamanla bozularak taşları sökülüştür. Ayakta kalan mezar taşları insitu durumda, doğu-batı doğrultusunda üç sıra oluşturmaktadır (Resim 182).

Şahideler genellikle üç satır celi sülüs hattıyla yazılmış metinden oluşmaktadır. Bunların çoğunda birinci satır dilimli taç kısmından başlamaktadır. Birkaç örnekte ise dilimli taç kısmı ½ simetrik olarak düzenlenmiş rümi kompozisyonuyla süslenmiş, yan aynalık kısımları sade bırakılmıştır. Yalnız bir örnekte tek satır celi sülüs yazı kuşağı bulunmaktadır. Kireç taşından yapılmış mezar taşlarının en eskisinde 822 H. (1419 M.) tarihi okunmaktadır. Bu kayıt, yapılar topluluğunun tarihlendirilmesi açısından önemli bir bulgudur. Dolayısıyla külliye bu tarihten önce yapılmış olmalıdır.

Mescit bölümünün kuzey batısında iki adet mezar sandukası yer almaktadır (Resim 183). Diğerlerine göre daha çok tahrip olan mezarlar kaba bir işçilik sergileler. Bu mekânda, sonradan duvar örgüsüne konulmuş olan bir şahide, 907 H. (1502 M.) tarihini taşımaktadır. Bu şahide kazı evine taşınmıştır.

Birçok değişiklik ve onarım sonucu günümüze ulaşan ve Kızlar Camii olarak isimlendirilen yapının kuzeydoğu köşesindeki türbede dağınık bir şekilde yerleştirilmiştir şahide ve yekpare gövdeli prizmatik sandukalar bulunmaktadır. 21.07.2006 tarihinde sandukalar avluya çıkarılıp tek tek yıkanarak temizlenmiştir. Ölçüleri alınarak fotoğraflandıktan sonra envanterleri çıkartılmış ve yerlerine tekrar konulmuştur.

Dört şahide, Hasankeyf'teki klasik şahideler tipindedir. Dilimli taç kısmı ve iki satır celi sülüs metinden meydana gelmektedir. Şahidelerden ikisinde 907 H.(1501 M.) ve 983 H. (1575 M.) tarihleri okunmaktadır.

Yekpare gövdeli prizmatik sandukalar çok zengin süslemelere sahiptirler. Bunlardan 1 numaralı sanduka, bütün yüzeyleri boşluk bırakılmaksızın bezenmiştir. Dört tarafında yazı dolanmaktadır.

Pahlı yüzeyi ile üst kısmına rûmi-palmet motifleri işlenmiştir. Bu sanduka 966 H. (1558 M.) tarihini taşımaktadır (Resim 184). 2 numaralı sandukanın bir yüzüne yazı; diğer yüzüne hançer, ibrik, ayna (veya çekiç ?) motifleri işlenmiştir. Üç numaralı sandukanın bir yüzünde yazı, diğer yüzlerine selvi ve lüle motifleri bulunmaktadır (Resim 185). Dört numaralı sandukada 941 H. (1534 M.) tarihi okunmaktadır ve 1 numaralı sanduka tipindedir. 5 numaralı sandukada lüle, sümbül, gül, şamdan ve selvi motifleriyle birlikte sekizgenlerin birbirine geçmesinden oluşan geometrik süsleme ile bezenmiştir (Resim 186).

Bu sandukalardaki süslemelere sahip bazı parçalar da camiin kuzey cephesinin iç tarafında yer yer duvar örgüsünde kullanılmıştır.

4.5.1.3.2.2. İç Kale Mezarlığında Mezar Taşı Çalışmaları:

Hasankeyf Ulu Camii'nin kuzey ve doğusunda, Şeyh Şerafeddin Türbesi'nin güney, kuzey ve doğusunda, Şehy Muhyiddin Türbesi'nin kuzey ve güneyinde, eğimli bir arazi üzerinde mezarlık yer alır (Resim 187).

Yalnızca şahidelerden meydana gelen mezar taşlarının yanında çatma ve yekpare prizmatik gövdeli sanduka tipleri de görülmektedir. Şahidelerin dış formu, genel olarak Hasankeyf mezar taşlarının klasikleşmiş tipindedir. Kompozisyonlar dilimli bir taç kısmı ile birkaç satır yazıdan oluşmaktadır. Ancak yazıların satır düzeni ve üzerindeki motifler açısından farklı tipler görülmektedir. Çok zengin süslemelere sahip örneklerin yanında, yazılarının hiçbir hat çeşidi içerisinde değerlendirilemeyecek derecede basit tipleri de vardır. Ön ve arka kısmı ile birlikte yan yüzünün de bir bordür veya yazı ile süslü şahide örnekleri de mevcuttur (Resim 188).

Dilimli kemere sahip şahide en yaygın tip olmakla birlikte nadir de olsa sivri ve basık kemerli şahideler de görülebilmektedir. 1250 (1835), 1276 (1859), 1280 (1863) gibi daha çok XIX. yüzyıla ait şahidelerde bazı ibareler değişmiş, taş işçiliği de son derece zayıflamıştır. Yazı estetik değerini kaybederek çok basitleşmiştir (Resim 189).

Çatma sanduka ve yekpare gövdeli prizmatik sanduka tipleri de mezarlıkta göze çarpmaktadır. Çatma sanduka tipinde yan kanatların moloz taşlarla çevrildiği basit sanduka tipleri daha yaygın olarak kullanılmıştır. Çatma sandukalar tahrip olmuş, yan aynalıları parçalar halinde mezarlığa dağılmıştır. Yekpare sandukalardan birinin yan yüzünde rûmi-palmet bordürü, pahlı yüzünde yazı kuşağı ve üst kısmında, hançer, şamdan ve ayna şekli işlenmiştir.

İç Kale'deki mezarlıkta görülen en eski mezar taşı 816 H. (1413 M.) tarihini taşımaktadır. Cumhuriyet döneminde de bazı şahide metinleri Arap alfabesiyle yazılmıştır. Mezarlıkta son yıllara kadar defin devam etmiştir.

Hasankeyf'teki **kitabeler** ve **mezar taşları** diğer tarihi eserler gibi, tabiat şartları ve özellikle insan eliyle büyük ölçüde tahrip olmuştur. 13-23 Temmuz 2006 tarihleri arasında yapılan çalışmalarda

yaklaşık 250 adet kitabe ve mezar taşı incelenmiştir. Öncelikle eserler üzerinde temizlik yapılmış, ölçüleri alınmış, fotoğrafları çekilmiş, bazılarının stampajları alınmış ve detaylı olarak incelenmiştir. İncelenen eserlerin büyük bir kısmı okunup çözümlenmiş diğer kısmı üzerindeki çalışmalar devam etmektedir. Okunamayan veya kısmen okunan eserlerin dili ile ilgili sorun önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca kullanılan hurufat ve yıpranma da okumayı güçleştirmektedir.

Kitabe ve mezar taşları genellikle kireç taşından yapılmıştır. Yalnız Şâb Camii üzerine yapılan mescitteki kitabe mermerden yapılmıştır. Bu kitabe ta'lik hattıyla, Türkçe, aruz vezniyle yazılmıştır. Hüsni Hat (Güzel Yazı) bakımından çok güzel örneklerin yanında basit olarak yazılmış, hiçbir hat çeşidine dâhil edilemeyen örnekler de mevcuttur. Yaygın yazı çeşidi celi sülüstür. Bunun yanında ne-sih ve birkaç parça kûfi ve ma'kili hatla yazılmış eserler göze çarpmaktadır. Ayrıca Eski Mezarlık'tan getirilmiş bir mezar taşı kazıma tekniğinde kûfi hatla yazılmıştır. Bu taş tek örnek durumundadır.

Mezar taşlarında yazının yanında rûmi-palmetlerden oluşan bitki kompozisyonları en yaygın süsleme öğeleridir. Bunun yanı sıra zencirek ve geometrik süslemelerle birlikte hançer, gül, selvi, sümbül, selvi, şamdan, kandil motifli süslemeler de görülmektedir.

2006 yılında başlanan kitabe çalışmalarına, daha sonraki kazı dönemlerinde devam edilerek Hasankeyf'in yazılı envanteri tamamlanacaktır.

5. 2007 YILI KAZI VE ARAŞTIRMALARI

5.1. GENEL

Batman İli Hasankeyf İlçesi Hasankeyf Ören Yeri'ndeki 2007 yılı Arkeolojik Kazı dönemi, 26.05.2007 Tarihi itibariyle Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM başkanlığında 4 kazı ekip üyesi ve 54 işçi ile başlamıştır. Fiili kazılar 31.08.2007 tarihinde sona ermiş, teknik (Laboratuar) ve basit onarım (sağlamlaştırma) çalışmaları 11.09.2007 tarihi itibariyle tamamlanmıştır. Geo-Radar ve çizimle belgeleme çalışmaları ise devam etmektedir.

Hasankeyf Arkeolojik Kazısının 2007 yılı çalışmalarına Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Ali BORAN, Gazi Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK; Uzman S. Tarihçileri Çimen TURAN, Eyüp UTLU, M. Ali TAŞ, Selma ÜNAL ve Vasfiye TURAN; Uzman Arkeologlar A. Cüneydi HAS, Döndü GÜL, Evin BİLGE, Fatih TATAROĞLU ve Özlem GEÇKİN; Bakanlık Temsilcisi olarak Amasya Müzesi'nden Muzaffer DOĞANBAŞ ile Mardin Müzesi'nden Nizamettin ORHAN katılmışlardır. Ayrıca Selçuk, Gazi, Atatürk, Dicle ve Yüzüncü Yıl Üniversitelerinden iki dönemde 42 öğrenci ile kampanya boyunca toplam 147 işçi çalıştırılmıştır.

Bu yılki kazı ödenekleri GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile DSİ Genel Müdürlüğü tarafından karşılanmıştır.

2007 kazılarında, mimari yapıların yanı sıra çok sayıda seramik, cam, alçı ve mermerden küçük buluntularla bazı metal objeler ele geçirilmiştir. Kazılarda ilk kez Roma dönemine ait duvar mozaikleri ortaya çıkarılmıştır.

5.2. KAZI ÇALIŞMALARI

5.2.1. İç Kale Yolu Kazısı (HKFK-07/ DK)

Kale Yolu'nda 2006 kazılarıyla ortaya çıkarılan 5 adet dükkânın devamı olan 42 dükkânın daha kazı ve temizliği yapılmış ve böylece bu sayı 47'ye ulaşmıştır.

Er-Rızk Camii'nin güneyinde bulunan Roma Dönemi kapısından başlanarak Eyyübi Dönemine ait "Aslanlı Kapı"ya kadar uzanan yol Antik dönemde kaya kitlesi yontularak elde edilmiş, Roma

ve daha sonraki dönemlerde de işlevini sürdürmüştür. Şâb Camii'nin batısından başlayarak DK- 52 numaralı dükkâna kadar kuzey- güney doğrultusunda devam eden Eski kale yolu 120.00m. uzunluğundadır (Çizim 29; Resim 190).

Yolun doğusunda bulunan dükkânlar kuzeyden güneye doğru 01'den başlayan tek sayılarla; batısında bulunan dükkânlar ise 02'den başlayan çift sayılarla numaralandırılmıştır. Dükkânların kazısı üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci grup Roma Dönemi Kapısından 06 no'lu Dükkâna; ikinci grup 06 no'lu dükkândan 13 ve 20 no'lu dükkânlara; üçüncü grup 13 ve 20 no'lu dükkânlardan Aslanlı Kapı'ya kadar uzanan alanda yer almaktadır (Çizim:30–31).

Antik dönemde ana kaya oyularak oluşturulan ve üzüm sıkma, buğday dövme ya da hamur yoğurma gibi işlerde kullanılan işliklerin üzerine, Roma döneminde düzgün kesme taşlarla kapalı mekânlar (dükkânlar) oluşturulmuştur. Bu dükkânlar Ortaçağda da onarılıp bazı eklemelerle işlevini sürdürmüştür. Diğer dükkânlar ise Artuklu, Eyyübi ve Osmanlı dönemlerinde şekillendirilmiştir.

Ortaçağ dükkânları genel itibariyle düzgün olmayan dörtgen planlıdır. Zemin taş döşeme ve cas tabakasıyla kaplanmış; duvarlarda moloz, düzgün kesme taş ile devşirme malzemeler kullanılmıştır. Duvarlar casla sıvanmıştır. Üst örtüleri beşik tonozludur. Dükkânlar ana kayadan kopan parçaların üzerlerine düşmesiyle büyük ölçüde tahrip olmuştur (Çizim 32–33; Resim 191).

07.06.2007 tarihi itibariyle 1 Arkeolog ve 13 işçiyle dükkânların bulunduğu alanda önce fotoğraflarla durum tespiti yapılmış, alan temizliğini takiben dükkânların kazısına başlanmıştır (Resim 192–193).

5.2.1.1. “Dükkân 06” (HKFK–07/DK.06)

Yolun batısında yer alan dükkânın alt kısmı antik dönemde ana kaya oyularak oluşturulmuş bir işliktir. Bu işliğin üzerine Roma döneminde dört köşe blok kesme taşlarla, güneyden 3.17m, kuzeyden 3.55m, doğudan 4.60 m ve batıdan 4.55 m ölçülerinde duvar örülerek dükkân haline getirildiği anlaşılmaktadır. Ortalama güneyden 0.60 m, kuzeyden 1.00 m derinliğinde güneydoğu köşesinde 1.20 x 1.15 m boyutlarında ve 0.10 m yüksekliğinde bir seki bulunmaktadır. Kalan izlerden girişin batıdan sağlandığı tespit edilmiştir.

Dükkânın zemini Ortaçağda ana kayadan 1.43 m yüksekliğe kadar toprakla doldurulmuş ve üzeri 0.07 m kalınlığında cas harcı ile kaplanmıştır. Roma dönemi duvarı üzerine moloz taşlar kullanılarak eklemeler yapılmış ve o dönemde de yapı aynı işlevi devam ettirmiştir. Yapının kalan duvarlarının zarar görmemesi amacıyla duvar dibinde 0.10 m kalınlığında toprak dolgu bırakılmıştır. Duvarlarda sıva malzemesi olarak cas kullanılan dükkânın beşik tonozla örtüldüğü anlaşılmaktadır (Resim 194–195).

5.2.1.2. “Dükân 08” (HKFK-07/DK.08)

DK-06'nın güney tarafında bulunan HKFK-07/DK-08 kodlu 8. dükân da diğer birçok dükân gibi iki ayrı dönemde; Antik ve Ortaçağda kullanılmıştır. Ana kaya oyularak oluşturulan işlik Ortaçağda girişi doğudan sağlanan bir dükân haline getirilmiştir. Yapının giriş kısmında 5.43 x 1.00m ölçülerinde, 0.80m yüksekliğinde bir seki bulunmaktadır. Bu seki dükânın selden tahrip olmasını engellemek için basit onarımla sağlamlaştırılmıştır. Giriş cephesinde 1.72m genişliğinde yuvarlak kemerli bir kapı ile iki yanında 0.52m açıklığa sahip yuvarlak kemerli birer pencere bulunmaktadır.

Zemin tamamen cas tabakası ile kaplanmıştır. Simetrik bir plan şeması sergilemeyen yapının her duvarı birbirinden farklı ölçüdedir. Güney duvarı 3.35 m, kuzey duvarı 4.20 m, doğu duvarı 4.30 m, batı duvarı 2.90 m boyundadır. Dükânın güney ve batı duvarları kaya kütlesi oyularak oluşturulmuştur. Kuzey duvarda moloz taş, doğu duvarda ise düzgün kesme taş kullanılmıştır. Beşik tonoz örtünün bir kısmı kayaya oyularak, bir kısmı moloz taş malzemeyle oluşturulmuştur. Duvarlar ve üst örtü 0.03 m ve 0.07 m arasında değişen cas harcıyla sıvanmıştır. Günümüze sağlam şekilde gelebilmiştir (Resim196-197).

5.2.1.3. “Dükân 10” (HKFK-07/DK.10)

Ana kayadan düşen yaklaşık 18.60 m çapında ve 6.50 m yüksekliğindeki büyük kaya parçası oyularak dükân haline getirilmiştir. Düzgün olmayan bir plana sahip mekânın güney duvarı 2.20 m, kuzey duvarı 1.80 m batı duvarı 4.20 m dir. Girişi doğuya açılan dükânın zeminden tavana kadar olan yüksekliği 2.10 m dir. Zamanla tahrip olan güney-batı duvarı moloz taş kullanılarak onarılmıştır (Resim 198).

5.2.1.4. “Dükân 12” (HKFK-07/DK.12)

Bu dükân DK-10'un bulunduğu kaya parçasına güneyden bitişik olarak yapılmıştır. Zeminde iki katman tespit edilmiştir. Birinci zemin antik dönemde ana kaya oyularak oluşturulmuştur. İkinci zemin ise geç dönemde ana kaya üzerine yaklaşık 0.10 m kalınlığında toprak sıkıştırılarak üzeri 0.03 m kalınlığında cas tabakasıyla kaplanarak oluşturulmuştur. Dükân yerden yaklaşık 0.70 m yüksekliğindedir. Girişi doğudan sağlanmıştır. Giriş cephesinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Düzgün olmayan dörtgen planlı yapının güney duvarı 5.10 m, kuzey duvarı 4.35 m, doğu duvarı 2.80 m ve batı duvarı 2.07 m olarak tespit edilmiştir. Duvarlar ve beşik tonoz moloz taşla örülmüş, yüzeyleri cas harcı ile sıvanmıştır. Üst örtüde pöhrenk kullanılmıştır (Resim 199).

5.2.1.5. “Dükân 14” (HKFK-07/DK.14)

DK-14 numaralı dükânda da DK-12'de olduğu gibi zeminde iki ayrı zemin tespit edilmiştir. İlk zemin ana kaya oyularak oluşturulmuştur. İkinci zemin ise, geç dönemde ilk zeminin üzerine 0.15 m yüksekliğinde sıkıştırılmış kum ile 0.04 m kalınlığındaki cas tabakasından meydana ge-

tırılmıştır. Dükkâna giriş doğudan sağlanmaktadır. Kapı eşiği 0.24 m, kapı açıklığı 1.82 m dir. Dikdörtgen bir plana sahip olan yapının güney duvarı 5.02 m, kuzey duvarı 4.33 m dir. Batı duvarı 1.13 m uzunluğunda olup 0.60m – 1.05 m arasında değişen yüksekliğe sahip bir kaya üzerine oturtulmuştur. Ön cephede düzgün kesme taş, diğer duvarlarda ve örtüde moloz taş kullanılmıştır. Duvarlar ve örtü cas sıvayla kaplanmıştır. Üst örtü beşik tonoz olup 3.40 m yüksekliktedir (Resim 200–201).

5.2.1.6. “Dükkân 16” (HKFK–07/DK.16)

DK–16 numaralı dükkân diğer dükkânlara göre farklı bir plan ve mimari özellik göstermektedir. Girişi doğudan sağlanan yapının ön kısmında yerden 0.70 m yüksekliğinde bir seki bulunmaktadır. Doğu cephenin ortasında 0.60 x 0.60 m ebatlarında bir paye bulunmaktadır. Payenin güneyinde 0.40 m yüksekliğindeki bir eşikten sonra düzgün kesme taşlarla döşenmiş 1.00 x 1.50 m ebatlarında bir seki bulunmaktadır. Zemin casla kaplanmıştır.

Düzgün olmayan bir plana sahip yapının güney duvarı 4.85 m, kuzey duvarı 5.59 m, doğu duvarı 5.06 m ve batı duvarı 5.30m olarak ölçülmüştür. Güney duvarı kaya diğer duvarlar ve üst örtü moloz taş malzeme kullanılarak oluşturulmuştur. Güney duvarın alt kısmında 0.95 eninde, 0.60 ve 1.05 m arasında değişen yüksekliğe sahip 0.90 m derinliğinde kayaya oyularak oluşturulmuş bir niş bulunmaktadır. Giriş cephesinin ortasında bulunan payeye 2.80 m uzaklığında, yapının ortasında 0.60 x 0.60 m ebatlarında bir paye ile kuzey duvarı ortasında 0.60 x 0.36 m ebatlarında bir duvar payesi vardır. Payeler zeminden 1.95 m yüksekliğe kadar düzgün kese taşla örülmüş olup bu yükseklikten sonrası üst örtüye kadar moloz taş malzeme kullanılarak oluşturulmuştur. Yapının örtüsü çapraz tonozdur. 3.10 m yüksekliğe sahip üst örtü moloz taşla örülmüş, cas harcıyla sıvanmıştır (Resim 202–203).

5.2.1.7. “Dükkân 18” (HKFK–07/DK.18)

DK–18 ve DK–20 numaralı dükkânlar ana kayadan koparak düşen ve 36.20 m çapında 12.30 m yüksekliğindeki büyük kaya kütlesi oyularak yan yana yapılmıştır. Her iki mekân da yerden yaklaşık 0.55 m yüksekliğindedir. Girişleri doğudan sağlanan mekânların DK–18 iki bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümün güney duvarı 3.40 m, kuzey duvarı 4.70 m, batı duvarı 1.70 m olarak ölçülmüştür. Doğu cephesi tamamen açık olup açıklık 2.90 m.dir. İkinci bölüme 0.25 m yüksekliğinde bir sekiyle çıkış sağlanmıştır. 1.90 m giriş açıklığı olan bölümün batı duvarı 3.45 m, doğu duvarı 1.70 m ölçülerindedir. Mekânın güneyinde 1.80 x 1.60 m ebatlarında 0.25 m yüksekliğinde bir seki daha vardır (Resim 204).

5.2.1.8. “Dükkân 20” (HKFK–07/DK.20)

DK–20 numaralı mekânın doğu cephesi de tamamen açık olup bu açıklık 3.40 m dir. Girişi doğudan sağlanmıştır. Tek bölümlü olan mekânın güney duvarı 2.55 m, kuzey duvarı 3.90 m, batı duvarı ise 2.95 m olarak tespit edilmiştir. Güney duvarda 1.80 x 0.30 m ebatlarında 0.25 m

derinliğinde bir niş ile batı duvarında 0.55 x 0.95 m ebatlarında 0.30 m ebatlarında birer niş bulunmaktadır (Resim 204).

5.2.1.9. “Dükkân 22” (HKFK-07/DK.22)

DK-22; DK-18 ile DK-20 numaralı dükkânların bulunduğu kaya parçasının güneyine bitişiktir. Dikdörtgen planlı yapı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm yaklaşık 2.10 x 2.60 m, II. bölüm ise 2.90 x 4.00 m ebatlarındadır. Dükkân yerden 1.00 m yüksekliğinde ve 1.50 m genişliğinde bir girişe sahiptir. Zemini taş kaplama olup üzeri daha geç dönemlerde 0.10 m kalınlığında cas tabakasıyla kaplanmıştır. Doğuda bulunan birinci bölümün güney duvarında 1.70 x 1.40 m ebatlarında 0.40 m derinliğinde bir niş bulunmaktadır. Yapının batısında bulunan ikinci mekân geç dönemde 0.10 m kalınlığa sahip casla oluşturulmuş bir duvarla bölünmüştür. Yapının batı duvarında 1.20 m genişliğinde bir açıklık varken, geç dönemde burası moloz taşla kapatılmıştır. Kalan izlerden görüldüğü kadarıyla üst örtüsü diğer dükkânlarda olduğu gibi beşik tonozdur. Tahrir olan yapının doğu duvarında 1.10 m, kuzey duvarında 2.80 m uzunluğunda ve 1.40 m yüksekliğinde basit onarım çalışması yapılmıştır (Resim205).

5.2.1.10. “Dükkân 24” (HKFK-07/DK.24)

Girişi güneyden sağlanan yapının yerden 0.90 m yüksekliğindeki girişi 1.40 m genişliğindedir. Dörtgen planlı yapının zemini taş döşeme olup yer yer cas tabakasına rastlanmaktadır. Güney duvar 1.80 m, kuzey duvar 2.80 m, doğu duvar 3.80 m, batı duvar 4.90 ölçülerindedir. Güney duvar temel seviyesine kadar yıkılmıştır. Duvarlar moloz taşla örülmüş ve cas harcıyla sıvanmıştır. Üst örtü beşik tonoz olarak tespit edilmiştir (Resim:206-207).

5.2.1.11. “Dükkân 26” (HKFK-07/DK.26)

26 no'lu dükkânın üst örtüsü günümüze sağlam bir şekilde gelebilmiştir. Zemini kayaya oyularak oluşturulmuş ancak geç dönemde üzeri cas tabakasıyla kaplanmıştır. Muhtemelen üç basamaklı bir merdivenle çıkılan dükkânın girişi güneyden sağlanmaktadır. Kuzey duvarı 2.30 m, doğu duvarı 2.33 m ve batı duvarı 3.90m olarak ölçülmüştür. Giriş cephesi olan güney duvarının büyük bir kısmı tahrir olduğundan tam olarak ölçülememiştir. Duvarlarda moloz taş üzerine cas sıva kullanılmıştır (Resim 208-209).

5.2.1.12. “Dükkân 28” (HKFK-07/DK.28)

DK-24 numaralı dükkânın güneyinde bulunmaktadır. Girişi doğudan sağlanan yapının kapı açıklığı 1.10 m dir. Taş döşeme zeminin üzeri cas tabakasıyla kaplanmıştır. Dikdörtgen planlı yapının güney duvarı 2.40 m, kuzey duvarı 2.70 m, doğu duvarı 2.60 m ve batı duvarı 2.75 m uzunluğundadır. Moloz taş malzeme kullanılan duvar yüzeyleri cas harcıyla sıvanmıştır (Resim 210).

5.2.1.13. "Dükkân 30" (HKFK-07/DK.30)

DK-28 numaralı dükkânın hemen güney bitişiğinde yer alan DK-30 numaralı dükkânın girişi doğudan sağlanmıştır. Yerden yaklaşık 0.50 m yükseklikte bulunan yapının zemini taş döşeme olup daha geç dönemlerde cas tabakasıyla kaplanmıştır. Dikdörtgen bir plan arz eden yapının güney duvarı 2.60 m kuzey duvarı 2.35 m, doğu duvarı 2.35 m ve batı duvarı 2.00 m olarak ölçülmüştür. Batı duvar 0.50 m yüksekliğindeki kaya üzerine oturtulmuştur. Duvarlarda moloz taş malzeme kullanılmış, yüzeyi cas harcıyla sıvanmıştır. Yapının planından anlaşıldığı üzere günümüze ulaşamayan örtüsü beşik tonozdur (Resim 211).

5.2.1.14. "Dükkân 32" (HKFK-07/DK.32)

Kareye yakın dikdörtgen planlı DK-32 numaralı dükkânın güney duvarı 2.70 m, kuzey duvarı 2.50 m, doğu ve batı duvarları ise 2.30 m dir. Düzgün kesme taşla kaplı olan dükkânın zemininde yer yer ortalama 0.03 m kalınlığında cas tabakasına rastlanmıştır. Bu da bize yapının farklı iki dönemde kullanıldığını göstermektedir. Batı duvarında zeminden 0.30 m yükseklikte 0.60 x 0.75 m boyutlarında ve 0.30m derinliğinde bir niş ile bu nişin kuzey yanında 0.55 x 0.35 m ebatlarında 0.40 m derinliğinde ve 0.35 x 0.25 m ebatlarında 0.40 m derinliğinde iki niş bulunmaktadır. Dükkânın kuzey duvarı ortasında 0.70 m eninde 0.20 m derinliğinde bir niş daha vardır. Ancak günümüze sağlam olarak gelememiştir. Duvarlarda devşirme malzeme kullanılmıştır. Duvarlar cas harcıyla kaplanmıştır. Üst örtüsü günümüze sağlam gelememiştir. Kalan izlerden beşik tonoz olduğu tespit edilmiştir (Resim 212-213).

5.2.1.15. "Dükkân 34" (HKFK-07/DK.34)

Giriş açıklığı 1.40 m olarak ölçülen dükkânın girişi doğudan sağlanmaktadır. Yapının yerden yüksekliği yaklaşık 0.50 m olup zemini 0.03 m kalınlığında cas tabakasıyla kaplanmıştır. Dikdörtgen planlı yapının güney duvarı 3.40 m, doğu duvarı 2.80 m, batı duvarı 1.85m'dir. Moloz taş duvarların üzeri casla sıvanmıştır. Örtüsü beşik tonoz olup yüksekliği 2.20m'dir (Resim 214-215).

5.2.1.16. "Dükkân 36" (HKFK-07/DK.36)

DK-26 numaralı dükkânın batısında yer almaktadır. Girişi güneyden sağlanan dükkânın içinde ana kayadan koparak düşen büyük bir kaya kütleli olduğu için kazısı tamamlanamamıştır. Girişin önündeki 3.60 x 2.50 m lik alana düzgün kesme taş döşenmiştir. Buranın muhtemelen dükkânın sekisi ya da giriş bölümü olduğu düşünülmektedir. 1.35 m kapı açıklığına sahip yapının zemini taş döşeme olup daha sonraki dönemlerde cas tabakası ile kaplanmıştır. İçinde bulunan büyük kaya parçası nedeniyle bir kısmı ortaya çıkarılabilen doğu duvarında 0.32 x 0.22 m ebatlarında 0.25 m derinliğinde bir niş ile 0.32 x 0.36 m ebatlarında, 0.40 m derinliğinde yan yana iki niş bulunmaktadır. Duvarlarda ve örtüde moloz taş kullanılmış, yüzeyleri cas ile sıvanmıştır. Üst örtüsü izlerden anlaşıldığı üzere beşik tonozdur (Resim 216-217).

5.2.1.17. “Dükkân 38” (HKFK-07/DK.38)

DK-06 numaralı dükkânın güneyinde yer almaktadır. Antik dönemde ana kaya oyularak oluşturulan ışık daha sonra duvarlarla kapatılıp dükkân haline dönüştürülmüştür. Ortalama 0.60 m -1.23 m arasında değişen yükseklikte oyularak oluşturulan alan güneyden 3.23 m, kuzeyden 3.60 m, batıdan 2.71 m olarak ölçülmüştür. Diğer dükkânlardan hareketle, daha geç dönemde eklemeler yapılarak kullanıldığını düşündüğümüz alanda Roma ya da Ortaçağa ait herhangi bir duvar kalıntısına rastlanmamıştır (Resim 218–219).

5.2.1.18. “Dükkân 40” (HKFK-07/DK.40)

DK-08 numaralı dükkânın güneyinde yer almaktadır. DK-08’in güney duvarını oluşturan kaya parçası DK-40 numaralı dükkânın kuzey duvarını oluşturmaktadır. Yapıda 0.15 m yüksekliğinde taş döşemeli, üzeri cas kaplanmalı bir zemin tespit edilmiştir. Güney duvar 3.04 m, kuzey duvar 3.15 m ve batı duvarı 2.46 m uzunluğundadır. Girişi doğudan sağlanan yapının doğu duvarı temel seviyesine kadar yıkılmıştır. Yapının planından üst örtünün beşik tonoz olduğu anlaşılmaktadır (Resim 220- 221).

5.2.1.19. “Dükkân 42” (HKFK-07/DK.42)

DK-40 numaralı dükkânın güney duvarına bitişik olan yapı dikdörtgen planlıdır. Zemini taş döşeme olup yer yer cas tabakasına rastlanmaktadır. Bu da bize dükkânın sonraki dönemlerde de kullanıldığını göstermektedir. Güney duvarı 3.80 m, kuzey duvarı 3.40 m, batı duvarı 3.00 m olarak ölçülmüştür. Girişi doğudan olan yapının doğu cephesi temel seviyesine kadar yıkıldığı için ölçüleri alınamamıştır (Resim 222–223).

5.2.1.20. “Dükkân 44” (HKFK-07/DK.44)

Asimetrik bir plana sahip olan DK- 44 numaralı dükkân günümüze sağlam gelememiştir. Temel seviyesine kadar yıkılan dükkân yaklaşık 2.70 x 4.20 m ölçülere sahiptir. Duvarlarda moloz taş kullanılmış, zemin cas tabakasıyla kaplanmıştır (Resim 224–225).

5.2.1.21. “Dükkân 46” (HKFK-07/DK.46)

36’ nolu dükkânın batısında yer almaktadır. 1.40 m kapı açıklığına sahip yapıya giriş doğudan sağlanmaktadır. 0.43 m yüksekliğinde ve 0.60 m kalınlığında kapı eşiği bulunmaktadır. Zemini taş döşeme olup üzeri 0.04 m kalınlığında cas tabakasıyla kaplanmıştır. Dikdörtgen planlı yapının altlığı ana kaya (ortalama 0.35 m) oyularak oluşturulan duvarı 4.10 m, doğu duvarı 3.80 m, güney duvarı 3.80 m ve kuzey duvarı 2.80 m uzunluğundadır. Duvarlarda moloz taş malzeme kullanılmış ve yüzeyi casla sıvanmıştır (Resim 226–227).

5.2.1.22. “Dükkân 48” (HKFK-07/DK.48)

İç Kale yolunun güneyinde bulunan en son dükkândır. Düzgün olmayan dörtgen planlı yapının güney duvarı 2.50 m, kuzey duvar 2.93 m ve batı duvarı 4.17 m uzunluğundadır. Girişi doğudan

sağlanan yapının doğu duvarı temel seviyesine kadar yıkılmıştır. Zemini taş döşeme üzerine *cas* kaplamalıdır. Batı duvarı boyunca uzanan 0.17 m yüksekliğinde 0.66 m genişliğinde bir seki *bulun-*maktadır. Batı duvarının ortasında kesme taş malzemeyle yapılmış 0.65 x 0.45 m ebatlarında *duvar* payesi vardır. Duvarlarda moloz ve düzgün kesme taş malzeme kullanılmış, yüzeyi *cas* harcıyla *sı-*vanmıştır. Kalan izlerden üst örtünün beşik tonoz olduğu anlaşılmaktadır (Resim 228–229).

5.2.1.23. “Dükkân 50” (HKFK–07/DK.50)

46 no’lu dükkânın yanında, antik yolun batısında bulunan dükkânların batı kesiminde yer *al-*maktadır. Antik dönemde ana kayaya oyulmuş yarım daire planlı bir girişi bulunan mağara konut, Ortaçağda giriş kısmının önüne dörtgen planlı bir mekân daha eklenerek dükkân haline getirilmiş-*tir.* Mekânın güney duvarı 3.10 m, kuzey duvarı 3.35 m ve doğu duvarı 3.25 m uzunluğundadır. Giriş kısmı doğudan olan yapıya 1.30 m bir açıklıkla giriş sağlanmaktadır. Zemin *cas* takasıyla kaplanmış, duvarlarda moloz taş malzeme kullanılmıştır (Resim 230–231).

5.2.1.24. “Dükkân 52” (HKFK–07/DK.52)

İç Kale yolunun güney batısında yer almaktadır. Üzerine düşen çok sayıda kaya kütleleri ne-*deniyle* büyük oranda tahrip olan dükkânın sadece 2.70m uzunluğundaki batı duvarı sağlam kala-*bilmiştir.* Girişi doğudan sağlanan yapının kuzey, güney ve doğu duvarları temel seviyesine kadar yıkılmıştır. Zemin taş döşemeli olup üzeri *cas*la kaplanmıştır. Duvarda moloz taş malzeme kullanılı-*mış* ve yüzeyi *cas* harcıyla sıvanmıştır (Resim 232–233).

5.2.1.24. “Dükkân 07” (HKFK–07/DK.07)

Mağara şeklinde oyulan mekânın girişi batıdan sağlanmaktadır. Günümüzde özel bir şahıs tara-*findan* işgal edilip depo olarak kullanılmaktadır. Mekânın güney duvarı 3.00 m, kuzey duvarı 2.70 m, doğu duvarı 2.05 m ve batı duvarı 2.60 m olarak ölçülmüştür. Tavanın zeminden yüksekliği 1.80 m dir.

5.2.1.25. “Dükkân 09” (HKFK–07/DK.09)

Diğer dükkânlar gibi üzerine düşen çok sayıda büyük kaya kütleleri nedeniyle tahrip olan dükkân dörtgen planlı olup güney ve kuzey duvarı 3.30 m, doğu duvarı 2.25 m ve batı duvarı 2.70 m ölçü-*lerindedir.* Duvarlarında moloz taş malzeme ve *cas* harcı kullanılmıştır. Kalan izlerden üst örtü-*sünün* beşik tonoz olduğu tespit edilmiştir (Resim 234–235).

5.2.1.26. “Dükkân 11” (HKFK–07/DK.11)

Dikdörtgen planlı yapının girişi batıdan sağlanmaktadır. Girişin batısında ana kaya üzerine oyul-*arak* oluşturulmuş 1 adet tandır ile 1 adet hamur teknesi olduğu tahmin edilen işlikler ortaya çı-*karılmıştır.* Tandır 1.30 m derinliğinde olup iç yüzeyi 0.02 m kalınlığında seramikle kaplanmıştır. Tandırın kuzeyinde bulunan hamur teknesi ise 0.70 x 0.50 m ebatlarında 0.26 m derinliğindedir

(Resim 236–237). Güney duvarı 4.50 m, kuzey duvarı 4.00 m, doğu duvarı 2.20 m ve batı duvarı 2.60 m uzunluğundadır. Batı duvarı temel seviyesine kadar yıkılmıştır. Duvarlarda moloz taş malzeme kullanılmıştır. Duvar yüzeyleri cas tabakasıyla kaplanmıştır. Muhtemelen üst örtü diğer yapılarda olduğu gibi beşik tonozdur (Resim 238–239).

5.2.1.27. “Dükkân 13” (HKFK-07/DK.13)

Günümüze sağlam olarak gelebilmiş dükkânlardan birisi olan 13 no’lu dükkânın güney duvarı 3.85 m, kuzey duvarı 4.16 m, doğu duvarı 2.55 m ve batı duvarı 2.90 m boyutlarındadır. Doğu duvarı ortasında yuvarlak kemerli 1.48 x 1.10 m ölçülerinde 0.40 m derinliğinde bir niş bulunmaktadır. Kuzey duvarında ise ortalama 0.40 x 0.40 m ebatlarında ve 0.50 m derinliğinde iki adet niş vardır. Beşik tonozla örtülen yapının üst örtü yüksekliği 2.45 m olarak tespit edilmiştir (Resim 240–241).

5.2.1.28. “Dükkân 15” (HKFK-07/DK.15)

Antik Dönemde ana kaya oyularak elde edilen işliğin geç dönemde üzerine yapılmış olan dükkân dörtgen planlıdır. Güney duvarı 3.74 m, kuzey duvarı 3.64 m, doğu duvarı 2.80 m olarak ölçülmüştür. Girişi batıdan sağlanan dükkânın doğu duvarı tamamen yıkılmıştır. Doğu duvarı ortasında 0.40 x 0.40 m ebatlarında, 0.37 m derinliğinde bir niş bulunmaktadır. Duvarlarda moloz taş ve cas malzeme kullanılmıştır. Zemin ana kaya üzerine cas kaplamalıdır. Üst örtüsü muhtemelen beşik tonozdur (Resim 242–243).

5.2.1.29. “Dükkân 17” (HKFK-07/DK.17)

DK-17 olarak kodlanan dükkân, DK-15’in bulunduğu kaya parçasına güneyden bitleştirilmiştir. Antik dönem işliği üzerine yapılan dükkân dörtgen planlıdır. Girişi batıdan sağlanmıştır. Doğu duvarı 2.65 m, güney duvarı 3.65 m, kuzey duvarı 3.90 m olarak ölçülmüştür. Duvarlarda moloz taş ve cas malzeme kullanılmıştır. Zemin ana kaya üzerine cas kaplamalıdır. Üst örtüsü muhtemelen beşik tonozdur (Resim 244–245).

5.2.1.30. “Dükkân 19” (HKFK-07/DK.19)

Yerden yüksekliği 0.80m’dir. Girişi batıdan sağlanan yapının zemine düzgün taş döşenmiştir. Kareye yakın bir plana sahip olan dükkânın kuzey ve batı duvarı temel seviyesine kadar yıkılmıştır. Güney duvarı 2.30 m ve doğu duvarı 2.25 m uzunluğundadır. Duvarlarda moloz taş malzeme kullanılmış, üzeri cas harcı ile sıvanmıştır (Resim 246).

5.2.1.31. “Dükkân 21” (HKFK-07/DK.21)

Antik yolun doğu kesiminde kuzey-güney doğrultuda sıralanan dükkânların güney kesimindeki en son dükkândır. Yerden yüksekliği 0.60 m olan dükkânın zemini taş döşelidir. Girişi batıdan sağlanmaktadır. Dikdörtgen planlı olan yapının güney duvarı 1.90 m, kuzey duvarı 1.76 m, doğu

duvarı 2.55 m ve batı duvarı 2.13 m olarak ölçülmüştür. Giriş cephesinde düzgün kesme taş; diğer duvarlarda moloz taş kullanılmıştır. Duvarların yüzeyleri cas harcıyla sıvanmıştır (Resim 247).

5.2.1.32. “Dükkân 23” (HKFK-07/DK.23)

DK-16 Numaralı dükkânla aynı plan özelliğine sahip yapıya 0.35 m yüksekliğinde bir sekiyle çıkmaktadır. Girişin güneyinde ve kuzeyinde 0.60 x 0.60 m ebatlarında iki adet paye bulunmaktadır. Güney duvarı 3.80 m, kuzey duvarı 1.80 m, doğu duvarı 7.20 m ve batı duvarı 7.20 m ölçülerindedir. Giriş cephesinde ve payelerde düzgün kesme taş, diğer duvarlarda moloz taş kullanılmıştır. Duvarlar cas harcıyla sıvanmıştır. Üst örtüsü, kalan izlerden ve 16 nolu dükkâna benzerliğinden dolayı çapraz tonoz olmalıdır (Resim 248-249).

5.2.1.33. “Dükkân 25” (HKFK-07/DK.25)

Doğu duvarının İç Kale'ye giden yeni asfalt yolun altında kalması nedeniyle tam olarak açılmayan yapı dörtgen planlıdır. Güney duvarı 3.30 m, kuzey duvarı 2.30 m ve 1.50 m açıklıktaki girişin bulunduğu batı duvarı 3.00 m uzunluğundadır. Zemin antik dönemde kaya oyularak oluşturulmuştur. Girişten yaklaşık 1.00 m mesafede 0.30 m yüksekliğinde bir seki vardır (Resim 250-251).

5.2.1.34. “Dükkân 27” (HKFK-07/DK.27)

Üzerine düşen büyük kaya kütleleri nedeniyle 27 numaralı dükkânın kazısı tamamlanamamıştır. Zemin antik dönemden kalmıştır. Kuzey duvarı 2.40 m uzunluğundaki dükkânın diğer duvarları açılmadığı için ölçülememiştir. Duvarlarda moloz taş malzeme kullanılmış, yüzeyleri cas harcıyla sıvanmıştır (Resim 252).

5.2.1.35. “Dükkân 29” (HKFK-07/DK.29)

Ana kaya oyularak açılan mağara dörtgen planlıdır. Güney duvarı 2.35 m, kuzey duvarı 2.70 m, doğu duvarı 2.80m ve batı duvarı 3.60m boyundadır. Tavanın yüksekliği yerden 1.90 m dir.

5.2.1.36. “Dükkân 31” (HKFK-07/DK.31)

Ana kayaya oyulan mağara konut şeklindedir. Girişi batıdan sağlanmaktadır. Dörtgen planlıdır. Güney duvarı 3.10m, kuzey duvarı 2.75m, doğu duvarı 2.62m ve batı duvarı 2.52m uzunluğundadır. Doğu duvarında 0.65 x 0.32m ebatlarında ve 0.20m derinliğinde yan yana iki niş bulunmaktadır. Tavanın zeminden yüksekliği 1.77m'dir.

5.2.1.37. “Dükkân 33” (HKFK-07/DK.33)

Kaya oyularak oluşturulan mekânın girişi batıdan 1.40m açıklığa sahip kapıdan sağlanmaktadır. Güney cephesi 2.30m, kuzey cephesi 2.40m ve doğu cephesi 2.00m olarak ölçülmüştür. Tavanın zeminden yüksekliği 1.90m'dir (Resim 253).

5.2.1.38. “Dükân 35” Kazısı (HKFK-07/DK.35)

Antik yolun doğu kesiminde 09 no.lu dükânın kuzeyinde bulunmaktadır. Dükân antik dönemde ana kaya oyularak oluşturulmuş, ortaçağda giriş kısmına moloz taşlarla duvar örülerek kullanılmıştır. Girişi güneyden, 1.30m genişliğinde bir kapıdan sağlanmaktadır. Zemin ana kaya üzerine cas tabakasıyla kaplanmıştır. Dörtgen planlı yapının güney cephesi 1.67 m, kuzey cephesi 3.10m, batı cephesi 3.10 ve doğu cephesi 3.70m uzunluğundadır. Kuzey cephesi ana kaya oyularak oluşturulmuş, diğer duvarlar moloz taşla örülmüştür. Yüzeyleri cas harcıyla sıvanmıştır. Kuzey cephesinde ana kayaya oyulmuş 0.44 x 0.70m ebatlarında 0.28m derinliğinde ve 0.66 x 0.32m ebatlarında 0.25m derinliğinde yan yana iki adet niş bulunmaktadır. Beşik tonoz örtü günümüze sağlam olarak gelememiştir (Resim 254–255).

5.2.1.39. “Dükân 37” Kazısı (HKFK-07/DK.37)

Antik yolun doğu kesiminde DK-35 no.lu dükânın batısında bulunmaktadır. Orta çağda, ana kayadan çıkarılan işliğin üzerine moloz taşlarla duvar örülerek cas tabakasıyla kaplanmıştır. Girişi güneyde olan yapıya 1.45m.lik bir açıklıkla girilmektedir. Zemin kaya üzerine 0.50m seviyesinde sıkıştırılmış toprakla doldurulup cas tabakasıyla kaplanmıştır. Kuzey cephesi 1.53 m, batı cephesi 3.00 m, doğu cephesi 3.00m uzunluğundadır. Kuzey cephesinde 1.20 m x1.80 m ebatlarında 1.14 m yüksekliğinde seki oluşturulmuştur. Üst örtü, günümüze sağlam gelmemiş olan beşik tonozdur (Resim 256–257).

5.2.1.40. “Dükân 39” Kazısı (HKFK-07/DK.39)

DK-39 olarak numaralandırılan dükân DK-17'nin bulunduğu ana kayaya bitişik olarak yapılmıştır. Geç dönemde ana kaya üzerine yapılmış olan dükân dörtgen planlıdır. Girişi batıdan sağlanan dükânın giriş açıklığı 1.65 m olup kuzey duvarı 4.10 m, güney duvarı (tamamen yıkılmış) 3.90 m, doğu duvarı 2.10 m uzunluğundadır. Dükânın güney duvarında ortalama 0.40 x 0.50 m ebatlarında ve 0.35 m derinliğinde iki adet niş bulunmaktadır. Duvarlarda moloz taş ve cas malzeme kullanılmıştır. Örtüsü yıkılmış olup muhtemelen beşik tonozdur (Resim 258–259).

5.2.1.41. “Dükân 41” Kazısı (HKFK-07/DK.41)

Antik dönemde ana kaya oyularak geç dönemde üzerine yapılmış olan dükân dörtgen planlıdır. Güney duvarı 4.50 m, kuzey duvarı 4.70 m, doğu duvarı ise 4.20 m olarak ölçülmüştür. Girişi batıdan sağlanan dükânın güney duvarında 0.40 x 0.45 m ebatlarında, 0.26 m derinliğinde iki adet niş bulunmaktadır. Duvarlarda moloz taş ve cas malzeme kullanılmıştır. Zemin ana kaya üzerine cas kaplamadır. Üst örtüsü tamamen çökmüştür. Diğer dükânlar gibi beşik tonoz olduğu düşünülmektedir (Resim 260–261).

5.2.2. “Sur Kalıntısı” Kazısı (HKFK-07/DK)

20.06.2007 tarihi itibarıyla, HKFK-07/DK dükânın kazısı sırasında Şâb Camii'nin güneybatısında sur kalıntısına rastlanmıştır. Kuzey-güney doğrultusunda yapılan duvar takibi sonucunda;

6.20 m.den sonra kuzeye girinti yapan ve doğu-batı doğrultusunda 6.25 m kadar uzanan duvarın kaleye giden asfalt yolla çakışmasından dolayı takibi yarım bırakılmış ve ortaya çıkarılan kısım 13.00 m olarak ölçülmüştür (Resim 262). Kullanılan malzemelerden surun antik dönemden kaldığı ve Roma döneminde onarım gördüğü düşünülmektedir. 22.06.2007 tarihinde çalışma tamamlanmış, duvar kısmen onarılmıştır (Resim 263).

5.2.3. Büyük Saray Kazısı (HKFK-07/ BS)

5.2.3.1. HKFK-07/BS.01

20.06.2007 tarihinde Büyük Sarayın güney-doğusunda 10.00 x 10.00 m ölçülerinde bir alan gritlenerek 10 işçi ile kazıya başlanmıştır (Resim 264-265). Bu alanda 2006 yılında sondaj yapılmış, duvarlar tespit edildikten sonra bırakılmıştı. Burada yapılan üç günlük çalışma sonucunda ortalama -0.85 m seviyesinde açmanın güneydoğu köşesinden doğuya doğru uzanan 5.10 m lik bir duvar ortaya çıkarılmıştır. Ancak etrafında çok sayıda mezar bulunmasından dolayı kazı yapılamamıştır. 23.06.2007 tarihinde son verilen bu çalışma sonucunda muhtemelen kanalizasyon olarak kullanıldığı düşünülen doğu-batı doğrultuda uzanan künk kalıntılarına rastlanmıştır (Resim 266).

5.2.3.2. HKFK-07/BS.02

5.2.3.2.1. “Kubbeli Mekân” Kazısı (HKFK-07/BS.02-A)

Büyük Saray'ın kuzeybatısında yer alan ve BS/02.A olarak kodlanan mekânda dört işçi, iki sanat tarihi öğrencisi ve bir arkeolog ile 23.06.2007 tarihinde kazı çalışmalarına başlanmıştır. Kuzey-güney doğrultusunda 7.15 m, doğu-batı doğrultusunda 4.10 m ölçülerindeki dikdörtgen bir mekânla bağlantısını sağlayan 3.45 m açıklığa sahip kemerden başlanarak kare mekâna doğru kazı çalışmaları yapılmıştır (Resim 267).

Kare planlı mekâna, doğudan 3.50 m açıklığında bir kemerle girilmektedir. Kemer kesme taştan inşa edilmiş, duvarlarda moloz taş ve devşirme malzeme kullanılmıştır. Duvarların yüzeyleri çam harcıyla kaplanmıştır. Saray kompleksi içinde kubbeye örtülü tek mekân olan bu ünite 6.00 x 7.00 m ölçülerindedir. Kubbesinin sekizgen bir kasnağa oturduğu ve geçiş elemanlarının tromp olduğu tespit edilmiştir. Mekânın kuzey ve batı duvarlarında 0.45 m açıklığında iki adet penceresi vardır. Mekânın tamamında 5.50 m yüksekliğinde taş ve toprak dolgu bulunmaktadır. Duvarlarının açığa çıkarılması amacıyla dolgu, duvarlara paralel olarak dört yönden 1.10 m genişliğinde boşaltılmıştır (Çizim 34-35-36; Resim 268-269).

5.2.3.2.2. “Güneybatı Mekânı” Kazısı (HKFK-07/BS.02-B)

Bir arkeolog, iki öğrenci ve dört işçiyle 25.06.2007 tarihinde kuzey-güney doğrultuda uzanan koridorda kazı çalışmalarına başlanmıştır. Koridorun güneyinde bulunan ikinci kemerden 2.60 m güneye ilerlenerek yeni bir mekân girişi bulunmuştur. Zeminden 0.60 m yükseklikteki kapının açıklığı 1.00 m, yüksekliği ise 2.08 m olarak ölçülmüştür. Yuvarlak kemerli girişin kemer yayında

tuğla malzeme kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı mekân kuzey- güney yönünde 4.95 m doğu- batı doğrultusunda 4.00 m boyutlarındadır. Duvarlarında moloz ve kesme taş kullanılmış, üzerinde yer yer cas sıva tabakasına rastlanmıştır.

Üzeri beşik tonozla örtülen mekânın yüksekliği 2.97 m dir. Batı duvarına bitişik ve paralel uzanan bir seki bulunmuştur. Moloz taştan örülen sekinin yüksekliği 0.60 m, eni ise 0.40 m'dir. Mekânın kapısından güneye doğru 2.80 m mesafede yaklaşık 2.20 x 3.90 m ebatlarında 1.70 m yüksekliğe sahip ana kaya bulunmaktadır. Kaya yüzeyinin kuzeyinde 0.65 x 0.45 m boyutlarında ve 0.15 m derinliğinde libasyon çukuru ve çukurun batısında 0.50 x 0.20 m ölçülerinde, 0.15 m ile 0.35 m arasında değişen yüksekliğe sahip 3 basamaklı bir merdiven bulunmaktadır. Ana kayanın kuzeye bakan kesiminde 1.21x 0.90 m ölçülerinde 0.45 m derinliğinde bir mezar nişi bulunmaktadır.

Mekânda yaklaşık olarak -0.50 m seviyeye inilmiş olup Geç Roma –Erken Bizans dönemine ait çok sayıda camdan yapılmış kadeh, pitos ve kemik parçalarına rastlanmıştır. Buluntular nişin kaya mezarı(Katakomp) olduğunu düşündürmektedir. Ancak mekân içerisinde değişik seviyelerde farklı dönemlere ait sırlı ve sırsız seramik parçalarına, çini ve metal parçalarına rastlanması, bu mekânın sonradan çöplük olarak kullanıldığını göstermektedir (Resim270–271).

5.2.3.3. HKFK–07/BS.03

Büyük Saray'ın doğu duvarına dıştan paralel olarak 5.80 x 2.10 m'lik bir alanda bir arkeolog ve dört işçi ile 20.07.2007 tarihinde kazıya başlanmıştır. Yapının doğu duvarında bir açıklık olduğu fark edilmiş, bunun kapı ya da pencere olabileceği düşünülmüştür. -0.50 m seviyeye inildiğinde, buranın daha sonraki dönemlerde içeriye girmek için duvar taşları sökülerek açılmış 1.13 x 1.00 m ölçülerinde bir açıklık olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaya 20.07.2007 tarihinde son verilmiştir (Çizim 37; Resim 272–273).

5.2.3.4. “Güneydoğu 02 No'lu Mekân” Kazısı (HKFK–07/BS.04)

Büyük Saray'ın “Güneydoğu 2” olarak adlandırılan mekânını ortaya çıkarmak amacıyla 26.07.2007 tarihinde bir arkeolog ve yedi işçi ile kazı çalışmalarına başlanmıştır. Güneydoğu koridorunun kuzeyinde bulunan ilk kemerden başlanarak dikdörtgen mekâna doğru ilerlenmiş ve 5.80 x 2.35 m ebatlarındaki bu mekâna giriş sağlayan kemer açılmıştır. Bu çalışma bir gün sürmüştür (Resim 274–275).

5.2.3.5. “Kuzeybatı 4 No'lu Mekân ” Kazısı (HKFK–07/BS.05)

Büyük Saray'ın kuzeybatısında bulunan kubbeli mekânın güneyinde yer alan ve “Kuzeybatı 04” olarak adlandırılan mekânı ortaya çıkarmak amacıyla 31.07.2007 tarihinde 2 sanat tarihi öğrencisi ve 4 işçinin katılımı ile kazı çalışmalarına başlanmıştır. İçindeki dolgu malzemesi temizlenen 4.20 x 6.20 m ölçülerindeki mekân dikdörtgen planlıdır. Kuzey ve güney duvarlarında birbirine paralel 3.25m genişliğinde iki adet kemer ile doğu duvarında sonradan eklendiği düşünülen düzgün kes-

me taşla örülmüş 1.70 m açıklığa sahip bir kapı yer almaktadır. Kuzey, güney ve batısında yer alan mekânlara geçiş bu açıklıklarla sağlanmaktadır. Kemerler kesme taştan çatılmış, duvarlarda moloz taş ve devşirme malzeme kullanılmıştır. Duvarların yüzeyi cas harcıyla kaplanmıştır. Üstü tonozla örtülen mekânın batı duvarında 1.00 x 0.50 m ebatlarında bir adet mazgal penceresi bulunmaktadır. 07.08.2007 tarihinde bu mekândaki çalışmalar tamamlanmıştır (Resim 276–277).

5.2.3.6. “Güneybatı 4 No’lu Mekân” Kazısı (HKFK–07/BS.06)

Büyük Saray’ın “Güneybatı-04” olarak adlandırılan mekânını ortaya çıkarmak amacıyla 08.08.2007 tarihinde 1 kazı ekip üyesi ve 9 işçinin katılımı ile kazı çalışmalarına başlanmıştır. Kuzey-güney doğrultusunda 12.40 m, doğu-batı doğrultusunda 2.55 m ölçülerindeki dikdörtgen mekânın boşaltılması sonucu, alanın iki bölümden oluştuğu tespit edilmiştir. Kuzeyde bulunan ilk mekân 7.00 x 2.55 m, güneydeki mekân ise 4.40 x 2.55 m olarak ölçülmüştür. Duvarlarında moloz ve kesme taş malzeme kullanıldığı görülmüş, yer yer cas sıva tabakasına rastlanmıştır (Resim 278–279).

2005 yılında başlayan Büyük Saray kazılarına, yapının planını ve tüm mekânların birbirleriyle olan bağlantılarını ortaya çıkarmak amacıyla 2007 yılında da devam edilmiştir. Yukarıda belirtilen çalışmalar dışında 4 ayrı mekânda da 01–23 Ağustos 2007 tarihleri arasında 1 kazı ekip üyesi ve 23 işçi ile toprak boşaltma ve tesviye işlemleri gerçekleştirilmiştir.

“Kubbeli mekân”ın doğusunda bulunan **“Kuzeybatı 2”** alanı, kuzey-güney doğrultusunda 7.20 m ve doğu batı doğrultusunda 4.20 m ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Mekânın batı, doğu ve güney duvarında diğer mekânlara geçişi sağlayan kesme taşlarla oluşturulmuş 3.20 m açıklığında kemerler bulunmaktadır. Kemerler büyük oranda tahrip olmuştur. Mekânın duvarlarının tamamen ortaya çıkarılması amacıyla 0.85m yüksekliğindeki taş ve toprak dolgu boşaltılmıştır. 15.08.2007 tarihi itibarıyla bu mekândaki çalışmalar tamamlanmıştır. Duvarlarda moloz taş ve düzgün kesme taş malzeme ile cas sıva kullanılmıştır.

“Kuzeybatı 3” olarak kodlanan mekân, kareye yakın dikdörtgen planlı, kuzey-güney doğrultusunda 7.20 ve doğu-batı doğrultusunda 6.20 m ölçülerindedir. Mekânın batı ve güney duvarında 3.20 m genişliğinde, diğer mekânlarla bağlantı sağlayan kesme taşla örülmüş iki adet kemer mevcuttur. Duvarlarında moloz ve kesme taş kullanılan mekânda 0.70 m yüksekliğinde toprak dolgu boşaltma ve tesviye çalışması yapılmıştır.

“Güneybatı 3” koridoru doğu-batı doğrultusunda 19.55 m; kuzey-güney doğrultusunda 2.90 m ebatlarındadır. Kuzey duvarında diğer mekânlara geçişi sağlayan düzgün kesme taşla örülmüş yaklaşık 3.10 m açıklığa sahip 3 kemer ile güney duvarında 3 kemer ve 1 kapı açıklığı mevcuttur. Koridorun batı duvarına bitişik 4.20 x 2.90 m’lik alanı kaplayan 1.30 m yüksekliğinde toprak ve taş dolgu kaldırılarak “Kuzeybatı 4” ve “Güneybatı 4” olarak adlandırılan mekânlara geçişi sağlayan kemerler ortaya çıkarılmıştır.

“Kuzeybatı 1” koridorunda -0.20 m ile -0.50 m arasında enkaz boşaltma çalışması yapılmış ve sonunda bu koridorun dikdörtgen planlı iki bölümden oluştuğu tespit edilmiştir. Batısında bulunan ilk mekân doğu-batı doğrultusunda 6.90 m kuzey-güney doğrultusunda 4.20 m olarak, doğusundaki ikinci mekân ise doğu-batı doğrultusunda 3.40 m, kuzey-güney doğrultusunda 4.20 m olarak ölçülmüştür. Birinci mekân ile ikinci mekânı birbirinden ayıran duvar kalıntısının ortasında “Kuzeybatı 4” kodlu mekânın doğu duvarında bulunan kapı açıklığına simetrik olarak açılmış bir kapı daha tespit edilmiştir. Bu kapının da “Kuzeybatı 4” mekânının doğu duvarında yer alan kapı gibi sonradan eklendiği düşünülmektedir.

5.2.4. “Selahiye Ziyaret Yapıları” Kazısı (HKFK-07/SZY)

Yamaç Külliyesi'nin kuzeydoğusunda, Belediye Başkanlığı'nın mülkiyetinde bulunan ve “Ziyaret Yapıları” olarak bilinen kültür varlıkları üzerinde, önce fotoğraflarla durum tespiti yapılmış, iki gün süren alan temizliğini takiben 18.06.2007 tarihinde 9 işçi ve 4 öğrenci ile kazı çalışmalarına başlanmıştır. 2250 metrekairelik alanda sürdürülen çalışmalar 21.07.2007 tarihinde tamamlanmıştır(Çizim:38-39). Alanın kuzeybatısında yer alan yapı “SZY-01” ve güney-doğusunda yer alan yapı ise “SZY-02” olarak kodlanmıştır. Alanda çok fazla mezara rastlanmıştır, mezar taşlarının bazıları yeniden düzenlenmiş, ancak mezarlara dokunulmamıştır.

5.2.4.1. “Selahiye Ziyaret Yapıları 01-Zaviye” Kazısı (HKFK-07/SZY.01)

15 işçi ve iki öğrencinin kazdığı HKFK-07/SZY.01 Zaviyesi, Tevhidhane, eyvan ve doğusundaki iki katlı ünitelerden oluşmaktadır. Doğu-batı doğrultusunda uzana dikdörtgen planlı yapının ortalama uzunluğu 27.00 m olarak ölçülmüştür.(Resim 280) Başlangıçta, yapının üst örtüsü ve duvarlarının çökmesi sonucu dolan niteliksiz taşlar temizlenerek daha sonra değerlendirilmek üzere uygun bir yere istiflenmiştir. Dikdörtgen planlı Batı Mekânı 9.70 x 4.30 m ölçülerindedir. Girişi kuzey ve doğudan birer kapıyla sağlanmıştır. Zemini cas tabakasıyla kaplı olan mekânın kuzey duvarında yuvarlak kemerli iki adet penceresi vardır. Bu mekânının Tevhidhane olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Eyvan kısmı 5.95 x 4.25 m ebatlarındadır. Güney duvarında bir selsebil ile güney-kuzey doğrultusunda uzanan su kanalı(künk) ve eyvanın 2.73 m kuzeyinde 1.76 x 205 m ebatlarında ve 1.26 m derinliğinde düzgün kesme taşla yapılmış bir havuz tespit edilmiştir(Resim 281). Yapılan çalışmalar sonucunda yapının doğusunda beşik tonoz örtülü bir mekân tespit edilmiştir. Kalan izlerden bu mekânın alt kat ve üzerinde bir teras katı olduğu anlaşılmıştır. 5.40 x 4.35 m ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahip olan mekânın güney duvarında 0.58 x 0.85 m ölçülerinde 0.50 m derinliğinde dört adet niş vardır. Yapının kuzey dış duvarı ile zemini ortaya çıkarmak amacıyla kuzey duvarı boyunca 1.95 m eninde bir açma yapılmıştır. 0.80 m derinliğinde taş döşemeli zemine ulaşılmıştır. Yapıda moloz taş ve cas malzeme kullanılmıştır (Çizim 40; Resim 282-283).

5.2.4.2. “Selahiye Ziyaret Yapıları 02-Cami” Kazısı (HKFK-07/SZY.02)

SZY.02 kodlu yapı mescit (cami) olup zaviye avlusunun güneydoğusunda yer almaktadır. 22.02.2007 tarihinde 14 işçi ve dört kazı ekip üyesi ile kazı çalışmalarına başlanmıştır. İçindeki yıkıntı malzemeler temizlenen yapı doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Doğu kanadı tamamen yıkılmış durumdadır. Yapının simetrik olduğu düşünüldüğünde, dıştan 15.00 x 7.30 m ebatlarındadır. Mescit doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı bir harim mekânına ve girişinde revak biçiminde bir son cemaat yerine sahiptir. Yapının günümüze iki tanesinin ulaşabildiği son cemaat yerine girişi sağlayan üç kemer açıklığı vardır (Resim 284–285). Son cemaat yeri ve harimin doğu kısımları yıkılınca, geç dönemde sağlam kısım bir duvarla kapatılarak mekân iki bölüme ayrılmıştır.

Harimin şimdiki ölçüleri 5.80 x 3.75 m, son cemaat yerinin ise 5.80 x 2.35 m dir. Zemin cas tabakasıyla kaplanmıştır. Harim mekânının güney duvarında 1.60 x 0.80 m boyutlarında 0.50 m derinliğinde yarım daire planlı bir mihrap bulunmaktadır. Son cemaat yerini oluşturan revakın kemerleri karşısında, simetrik olarak yerleştirilmiş harime girişi sağlayan genişlikleri 1.00 m, yükseklikleri 1.70 m olan kemer açıklıkları mevcuttur. Duvarlarda moloz taş malzeme kullanılmış, yüzeyleri cas tabakasıyla sıvanmıştır (Resim 286–287). Yapının batı duvarını tam olarak ortaya çıkarmak amacıyla 8.60 m uzunluğunda, 1.20 m eninde ve 0.40–0.70 m arasında değişen seviyelerde kazı yapılmıştır. Mescidin doğusunda ise yapının devamını ve zemini bulmak amacıyla sondaj çalışması yapılmış ancak zemin bulunamadığı için sondaj çukuru kapatılmıştır (Çizim 41–42; Resim 288).

5.2.5. “Selahiye 02” Kazısı (HKFK-07/S.2)

25074 D - 42630 K koordinatlarında bulunan ve “Selahiye 2” olarak adlandırılan kazı alanı, Seramik Fırınlarnın batısında, Yamaç külliyelerinin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Bu alandaki çalışmalara sondaj ile başlanmıştır. Bazı duvar kalıntılarının ortaya çıkması üzerine bu alanın seramik fırınlarının devamı olabileceği düşünülmüş ve sondaj kazıya dönüştürülmüştür. Alanda öncelikle fotoğraflarla durum tespiti yapılmış, takibinde çevre temizliği ile alan kazı çalışmalarına uygun hale getirilmiştir.

7.00 x 20.00 m’lik alan gritlenerek 21.07.2007 tarihinde kazıya başlanmıştır. Doğu-batı doğrultulu 5.25 m, kuzey-güney doğrultulu 1.80 m uzunluklarında moloz taş örgülü duvarlar tespit edilmiştir. Duvarlar cas harcıyla sıvanmıştır. İstenilen sonuç elde edilemediğinden bu çalışmaya 26.07.2007 tarihinde son verilmiştir (Resim 289–291).

5.2.6. “Zeynel Bey Türbesi Mezar Odası” Kazısı (HKFK-07/ZKMK)

Mart 2007 tarihinde kaçak kazı sonucu Zeynel Bey Türbesi’nin mezar odası (kripta) tahrip edilmiş, durum Hasankeyf Kaymakamlığı’na bir tutanakla tespit edilmiştir. Statik sıkıntı nedeniyle daha önce türbe içinde bilimsel bir kazı yapılmasından çekinilmiş, ancak bu durum sonucunda mezar odasının (kripta) açılıp araştırılmasına karar verilmiştir.

27.07.2007 tarihinde kazı başkanının gözetiminde 2 işçi ve 3 öğrenci ile kazı çalışmalarına başlanmıştır (Resim 292–293). 2.85 x 1.45 m ölçülerinde ve 1.90 m derinliğinde bir mezar odası tespit edilmiştir. Mezar odası türbenin kuzey tarafında, sıkıştırılmış toprak zemin üzerine dört sıra kesme taşla örülmüş duvarlarla çevrili bir gövde ile üzerini örten sivri kemer kurgulu düzgün bir tonozdan oluşmaktadır. Tonozun 0.10 m'lik kısmı sağlam kalabilmiş, diğer kısımları tahrip olmuştur. Mekânın tamamı castan düzgün bir sıva ile kaplanmıştır. Mezar odasının türbeyle aynı tarihte yapıldığı düşünülmektedir (Resim 294–295). Mezar odasındaki cenazeye ait iskelet, kaçak kazılar sırasında (1968 yılında da açılıp kemiklerin ortaya çıkarıldığı öğrenilmiştir) tamamen tahrip olmuş, kalan birkaç kemik parçası antropolojik açıdan inceleme yapmak üzerine kazı evi deposuna kaldırılmıştır. Çalışma 30.07.2007 tarihinde mezar odasının tekrar kapatılmasıyla sona ermiştir.

5.2.7. Sondaj Çalışmaları

5.2.7.1.Sondaj 01 (HKFK–07/SN)

Seramik fırınlarının yaklaşık 49.00 m batısında, 25074 D - 42630 K koordinatlarındaki alanda sondaj çalışmasına karar verilmiştir. İki uzman öğrenci ve üç işçi ile 16.07.2007 tarihinde doğu-batı doğrultusunda 8.00m, kuzey-güney doğrultusunda 4.00 m'lik bir alan gritlenerek kazısına başlanmıştır. D–3 ve C–3 karelerinde 1.10 m çapında, 1.30 m yüksekliğinde moloz taş örgülü içi toprakla dolu küçük kule şeklinde bir yapı ve duvar kalıntısı tespit edilmiştir (Resim 301). A–5 ve B–5 karelerinde kuzey-güney doğrultusunda uzanan 1.60 m uzunluğunda bir duvar ile A–8 ve B–8 karelerinde yine kuzey-güney doğrultusunda yaklaşık olarak 1.60 m uzunluğunda duvar ve B–6, B–7, B–8 karelerinde doğu-batı doğrultusunda uzanan 2.00 m uzunluğunda duvar tespit edilmiştir. Ancak duvar kalıntısının devamı bulunamamış ve 20.07.2007 tarihinde sondaj çukuru kapatılarak çalışmaya son verilmiştir (Resim 296–298).

5.2.7.2.Sondaj 02 (HKFK–07/SNJ.2)

1 Numaralı sondajın batısında, 25074 D - 42630 K koordinatlarındaki alanda bir uzman öğrenci ve üç işçi ile ikinci sondaj çalışması gerçekleştirilmiştir. 19.07.2007 tarihi itibarıyla 3.60 x 1.00 m'lik bir alanın kazısına başlanmış, kuzey-güney doğrultuda uzanan 4.25 m boyunda ve doğu-batı doğrultuda uzanan 5.20 m boyunda iki duvar tespit edilmiştir. Ortaya çıkarılan duvar kalıntılarının sonra sondaj "Selahiye 2" koduyla kazıya dönüştürülmüştür (Resim 299).

5.2.7.3.Sondaj 03 (HKFK–07/SNJ.3)

27–28 Temmuz 2007 tarihleri arasında bir uzman öğrenci ve iki işçiyle Zeynel Bey Külliyesi'nin güneybatı kısmında, Zeynel Bey Türbesi'nin yaklaşık 5.10 m kuzeyinde bulunan 5.68 x 2.40 m'lik alanda sondaj çalışması yapılmıştır. Çalışma sonucunda kuzeydoğu-güneybatı doğrultuda uzanan 5.60 m uzunluğunda 0.70 m kalınlığında bir duvar kalıntısı ortaya çıkarılmıştır. Duvar moloz taşla örülmüş, üzeri cas harcıyla sıvanmıştır. Sondaj çukuru 28.07.2007 tarihinde kapatılmıştır (Resim 300–302).

5.2.8. Roma Dönemi Mozaik Kurtarma Çalışmaları

24.08.2007 tarihinde Er-rızk Camisi'nin güneyinde bulunan Roma dönemi kapısının doğu tarafında yer alan hücrenin doğu, batı ve kuzey duvarında zeminden yaklaşık olarak 1.50 m yüksekliğinde mozaik parçaları tespit edilmiştir. 25.08.2007 tarihinde basın eşliğinde mozaiklerin duvardan çıkarılma işlemine başlanmıştır. 5 saatlik çalışma süresince insitu halindeki mozaikler buldukları yerden iki parça halinde çıkarılarak kazı evinin deposuna kaldırılmıştır (Resim 308–309). Üzerinde gerekli inceleme ve belgeleme işlemi yapıldıktan sonra Mardin Müze Müdürlüğüne teslim edilecektir. Roma Dönemine ait olduğu tespit edilen mozaikler mavi, kırmızı, siyah ve beyaz taşlar kullanılarak oluşturulmuştur. Üzerinde geometrik bezemeler mevcuttur (Resim 303–304).

5.3. ÇEVRE DÜZENLEMESİ VE BASİT ONARIM ÇALIŞMALARI

5.3.1. İç Kale'de toprak Tahliyesi ve Mağara Temizliği Çalışmaları

24.05.2007 tarihinde dört kazı ekip üyesi ve 52 işçiyle İç Kale'de ve gezi yollarında başlayan temizlik çalışmalarına 25.05.2007 tarihinde 39 işçiyle devam edilmiştir. Büyük Saray'ın iç mekânları ve çevresi temizlenmiştir (Resim 305–306). İç Kale'de biriken hafriyat artığı malzemelerin boşaltımı ile önceki kazı alanları ve yapıların fotoğrafları çekilerek genel temizliğe başlanmıştır.

26.05.2007 tarihi itibarıyla Büyük Saray'ın batı giriş kapısından iç mekâna doğru 17.10 x 3.45 m ölçülerindeki alanı kaplayan 4.00 m yüksekliğindeki toprak yığıntısının tahliyesine başlanmıştır. Alan temizlenince açığa çıkan taşıyıcı ve destek elemanlarının statik açıdan zayıf olması nedeniyle, 07.06.2007 tarihinde toprak boşaltma işlemine son verilmiş, taşıyıcı elemanların ve duvarların civarındaki toprak dolgu alınamamıştır.

Sarayın batısındaki mağaralarda yapılan incelemeler sonunda, cami ya da mescit gibi dini bir işlevi olduğu düşünülen 119 nolu mağaranın kuzeyinde yer alan 13.40 x 11.00 m ölçülerindeki alanda 05.06.2007 tarihinde yedi işçiyle çalışmaya başlanmıştır. Yaklaşık -0.60 m inilerek ana kaya kitlesine oyulmuş birbirinden farklı büyüklükte işlikler, su kanalları ve sarnıç ortaya çıkarılmıştır. Burada yer alan mağaraların da kalenin güneyindeki ana su sistemine bağlı olduğu anlaşılmıştır (Resim 307–308).

Aynı gün yedi işçi ile Büyük Saray'ın batısında bulunan 116, 117, 118, 119 ve 120 nolu mağaraların çevreleri ve iç mekânları temizlendikten sonra bu alanda yapılan çalışmalara so verilmiştir.

116 numaralı mağara iki mekândan oluşmaktadır. Birinci mekân 3.70 x 4.50 m; ikinci mekân ise 3.00 x 2.80 m ölçülerindedir. Yapılan çalışmalarda mağaranın içindeki 0.65 m yüksekliğindeki toprak dolgu ve çöp atığı boşaltılmıştır.

117 numaralı mağara da iki mekândan oluşmaktadır. Birinci mekânın kuzey cephesi 2.10 m, güney cephesi 4.00 m, doğu cephesi 7.20 m, batı cephesi 7.50 m; ikinci mekânın ise kuzey cep-

hesi 3.95 m, güney cephesi 3.75 m, batı cephesi 3.00 m,doğu cephesi ise 3.80 m uzunluğundadır. Yapılan temizlik çalışmasında mağaranın içinde bulunan 0.30 m yüksekliğindeki toprak dolgu boşaltılmıştır.

118 numaralı mağara birbiriyle bağlantılı üç mekândan oluşmaktadır. Birinci mekânın kuzey cephesi 5.10 m, güney cephesi 4.60 m, doğu cephesi 4.50 m, batı cephesi 5.10 m; ikinci mekânın kuzey cephesi 4.50 m, güney cephesi 4.80 m, doğu cephesi 3.70 m, batı cephesi ise 3.35 m; üçüncü mekânın kuzey cephesi 4.70 m, güney cephesi 4.45 m, doğu cephesi 4.50 m, batı cephesi ise 4.35 m ölçülerindedir. Temizliği yapılan mağaradan 0.35 m yüksekliğindeki toprak dolgu boşaltılmıştır.

119 numaralı mağara kalenin kuzey batısında yer almaktadır. Cami ya da mescit gibi dini bir işlevi olduğu düşünülen mağara üç mekândan oluşmaktadır. Girişi kuzeyden olan mağaranın giriş kapısı 1.85 x 1.00 m ebatlarında olup sivri kemerlidir. Giriş kapısının bulunduğu orta mekânın batı cephesi 6.20 m, doğu cephesi 7.93 m, güney cephesi 3.37 m, kuzey cephesi ise 3.65 m uzunluğundadır. Mekânın duvarlarında farklı boyutlarda nişler ve giriş kapısının batısında 1.60 x 0.57 m ebatlarında 0.30 m derinliğinde ocak nişi yer almaktadır (Resim 309–310).

Batı mekânı dörtgen planlıdır. Kuzey cephesi 5.45 m, güney cephesi 5.50 m, doğu cephesi 2.35 m, batı cephesi ise 1.45 m uzunluğundadır. Mekânın güney, batı ve güney doğu cephelerinde ana kayaya kabartma tekniğiyle yazılmış “Besmele” ile başlayıp “Fatıha Suresi” ile devam eden ilkel küfi karakterli 8.20 m uzunluğunda ve 0.25 m kalınlığında yazı kuşağı bulunmaktadır (Resim 311-312). Güneydeki yazı kuşağının 1.00 m aşağısında 1.87 x 0.67 m ebatlarında 0.38 m derinliğinde niş yer almaktadır. Nişin alt kısmında 5 adet 0.30 m çapında dairesel oyuklar bulunmaktadır. Mekânın Kuzeyine sonradan moloz taş ve cas kullanılarak örülen duvarda 1.05 x 0.45 m ebatlarında 0.48 m derinliğinde sivri kemerli pencere bulunmaktadır. Pencerenin üst köşesinde 0.44 x 0.12 m ebatlarında 0.70 m derinliğinde mazgal pencere yer almaktadır. Mekânın doğusunda bulunan 1.55 x 0.80 m ölçülerindeki kapı orta mekâna geçişi sağlamaktadır.

Doğu mekânın üst örtüsü konik bir yapıya sahiptir. Kuzey, güney ve doğu cephesi ana kayaya daire şeklinde oyulmuştur. Mekânın kuzey cephesi 3.20 m, güney cephesi 3.20 m, doğu cephesi 3.20 m, batı cephesi ise 4.90 m uzunluğundadır. Mekânın duvarlarında farklı boyutlarda nişler bulunmaktadır. Kuzey cephesinde 1.25 x 0.67 m ölçülerinde ocak nişi yer almaktadır.

120 nolu mağara 6.10 x 2.70 m ölçülerinde olup dikdörtgen planlıdır. Mağaranın güney doğu cephesinde ana su sistemiyle bağlantılı olduğu düşünülen su kanalı kuzeyde yer alan 119 numaralı mağaranın kuzeyinde yer alan su kanallarıyla birleşmektedir. Temizliği yapılan mağaradan 0.35 m yüksekliğinde toprak dolgu boşaltılmıştır.

26.05.2007–19.06.2007 tarihleri arasında daha önceki yıllarda yapılmış kazılar sonucunda İç Kale’de iki ayrı noktada birikmiş hafriyat artığı malzemeler boşaltılmıştır. Büyük Saray’ın kuzeydoğusunda bulunan 11.90 x 12.60 m’lik bir alanı kaplayan ve 9.60m yüksekliğindeki toprak yığını ile

kuzeybatısında bulunan 9.85 x 15.00 m'lik alanı kaplayan 5.90 m yüksekliğindeki toprak yığıntısı kalenin kuzeyinden Dicle yatağına boşaltılmak suretiyle temizlenmiştir (Resim 313-314).

5.3.2. Kazı Alanlarında Temizlik Çalışmaları

25.05.2007-01.06.2007 tarihleri arasında **Zeynel Bey Külliyesi** ile güneydoğusunda yer alan **hamamın** avlusundaki otların temizliği yapılmıştır. 27-28 Mayıs 2007 tarihlerinde 38 işçi ile **Koç Cami** ve **Sultan Süleyman Camii**'nin bulunduğu alanlar ile **Yamaç Külliyesi**, **Kasımiye Bölgesi**, **Seramik Fırınları**, **Mardinike Camii**'nin ve **Osmanlı Dönemi Camisinin** bulunduğu alanlarda çevre ve ot temizliği yapılmıştır.

20-26 Temmuz 2007 tarihleri arasında İç Kale'de yer alan **eski mezarlıkta** temizlik çalışması yapılmıştır. 20.00 x 20.00 m'lik alan gritlenerek çevredeki mezar ve taşlarının sayımı ile temizliği yapılmıştır. 10 adedi nitelikli olan mezarların şahide ve ayak taşları temizlenmiştir (Resim 315-316). Mezar şahideleri, genellikle dilimli bir taç kısmı ile iki ya da üç satır yazıdan oluşmaktadır (Resim 317-318). Mezarlarda 1270 Hicri yıllarını gösteren tarihler okunmaktadır.

5.3.3. Kazı Alanlarında Yapılan Basit Onarım Çalışmaları

17-26 Temmuz 2007 tarihleri arasında, iki duvar ustası ve üç işçi ile **Selahiye Ziyaret Yapıları**'nın çevresine koruma amaçlı 128,75 m uzunluğunda ve arazinin eğimine göre yüksekliği değişen harçsız duvar örülmüş ve alana kontrolsüz girişi engellemek amacıyla çevre duvarının güney kanadına demir kapı takılmıştır.

Kaleye giden asfalt yolun batısında bulunan ve kazısına 2006 yılında başlanıp 2007 de tamamlanan alandaki **dükkânlar** selin oluşturduğu dere yatağında bulunduğu için, dükkânların yağış alan mevsimlerde selden zarar görmesini engellemek, önceki dönemlerde zarar görmüş kısımlarını sağlamlaştırmak amacıyla basit onarım çalışması yapılmıştır. Girişleri doğudan sağlanan 08, 10, 12, 14, 16, 22, 24, 28, 30, 32 ve 34 nolu dükkânların girişine sekiler yapılmıştır.

08 numaralı dükkânın giriş kısmına 5.35 m uzunluğunda 1.00 m genişliğinde 0.85 m yüksekliğinde, **10 nolu dükkânın** giriş kısmına ise 6.10 m uzunluğunda 0.40 m genişliğinde arazinin eğimine göre yüksekliği 0.25 ve 0.85 m arasında değişen sekiler yapılmıştır.

12, 14 ve 16 numaralı dükkânların giriş kısmına 14.10 m uzunluğunda 1.20 m genişliğinde ve arazinin eğimine göre 0.50 m ile 1.25 m arasında değişen yükseklikte seki yapılmıştır (Resim 319-320).

22 numaralı dükkânın giriş kısmına 2.10 m uzunluğunda 0.70 m genişliğinde 0.30 m yüksekliğinde seki yapılmıştır. Yine 22 nolu dükkânın kuzey duvarı 2.90 m uzunluğunda 0.50 m genişliğinde 2.50 m yüksekliğinde; batı duvarı 1.10 m uzunluğunda ve 1.48 m yüksekliğe kadar örülerek onarılmıştır.

24 numaralı dükkânın giriş kısmına 3.70 m uzunluğunda 0.60 m genişliğinde 0.60 m yüksekliğinde seki yapılmıştır. Ayrıca 24 nolu dükkânın güney duvarı 2.70 m uzunluğunda 0.40 m genişliğinde, 0.40 m yüksekliğinde örülerek sağlamlaştırılmıştır.

28 numaralı dükkânın giriş kısmına 3.90 m uzunluğunda 0.50 m genişliğinde 0.50 m yüksekliğinde seki yapılmıştır. 28 nolu dükkânın kuzey ve batı duvarlarının yıkılan kısımları örülerek sağlamlaştırılmıştır. Dükkânın kuzey duvarına 4.40 m uzunluğunda 0.80 m genişliğinde arazinin eğimli olması nedeniyle 0.50 m ile 0.90 m arasında değişen yükseklikte, batı duvarında ise 3.30 m uzunluğunda, 0.60 m genişliğinde, 0.60 m yüksekliğinde duvar örülmüştür.

30 numaralı dükkânın doğusunda yer alan giriş kısmına 2.40 m uzunluğunda 0.40 m genişliğinde 0.70 m yüksekliğinde seki yapılmıştır. 30 nolu dükkânın batı duvarı 2.70 m uzunluğunda, 0.60 m genişliğinde, 0.50 m yüksekliğinde örülerek sağlamlaştırılmıştır.

32 numaralı dükkânın giriş kısmına 2.80 m uzunluğunda 0.50 m genişliğinde 0.40 m yüksekliğinde seki yapılmıştır. Aynı dükkânın batı duvarı asfalt yolun paralelinde 1.50 m uzunluğunda 0.60 m genişliğinde 0.60 m yüksekliğinde örülerek onarılmıştır. 30 ve 32 nolu dükkânları birbirinden ayıran duvar 0.90 m uzunluğunda 0.60 m genişliğinde 0.30 m yüksekliğinde örülerek onarılmıştır.

34 numaralı dükkânın giriş kısmı 1.50 m uzunluğunda, 0.30 m genişliğinde, 0.30 m yüksekliğinde seki yapılmıştır.

40 ve 42 numaralı dükkânların doğu kısmına ise 6.45 m uzunluğunda, 1.00 m genişliğinde ve 0.52 m yüksekliğine sahip seki yapılmıştır (Resim 321–322).

Girişleri batıdan sağlanan **9.11.13.15, 23, 25 ve 27 numaralı dükkânların** giriş kısımlarına basit onarım çalışmasıyla seki yapılmıştır (Resim 323–324).

9 numaralı dükkânın giriş kısmına 2.70 m uzunluğunda, 0.30 m genişliğinde, 0.30 m yüksekliğinde seki yapılmıştır. Bu dükkânın kuzey ve doğu duvarları da onararak sağlamlaştırılmıştır. Kuzey duvarı 1.10 m yüksekliğinde, 0.40 m genişliğinde, 0.60 m uzunluğunda örülerek onarılmıştır. Doğu duvarı ise 1.80 m uzunluğunda, 0.30 m genişliğinde, 0.30 m yüksekliğinde asfalt yola paralel duvar örülerek onarılmıştır.

11 numaralı dükkânın giriş kısmına 2.60 m uzunluğunda, 0.40 m genişliğinde, 0.50 m yüksekliğinde seki yapılmıştır. Dükkânın doğu duvarı 2.60 m uzunluğunda, 0.80 m genişliğinde, 0.40 m yüksekliğinde örülerek onarılmıştır. 11 ve 13 nolu dükkânları birbirinden ayıran duvar 0.40 m uzunluğunda, 0.60 m genişliğinde, 1.20 m yüksekliğinde örülerek onarılmıştır.

13 numaralı dükkânın giriş kısmına 3.00 m uzunluğunda, 0.30 m genişliğinde, 1.00 m yüksekliğinde seki yapılmıştır.

15, 17, 39 ve 41 numaralı dükkânların doğu duvarları asfalt yola paralel olarak 14.00 m uzunluğunda örülerek onarılmıştır.

23 numaralı dükkânın önüne 5.90 m uzunluğunda, 0.68 m genişliğinde, 0.65 m yüksekliğinde; 25 ve 27 nolu dükkânların giriş kısımlarına 8.45 m uzunluğunda, 0.70 m genişliğinde, 0.90 m yüksekliğinde sekiler yapılmıştır.

23, 25 ve 27 numaralı dükkânların doğu cephelerini, sağlamlaştırmak amacıyla moloz taş ve cas harçlı dolgu malzemesiyle onarılmıştır.

40 ve 42 nolu dükkânların batı duvarları 6.50 m uzunluğunda 1.85 m yüksekliğinde ve 0.70 m kalınlığında bir duvar örülerek onarılmıştır.

41 numaralı dükkânın güney duvarı 6.50 m uzunluğunda, arazinin eğimli olması nedeniyle 1.20 -1.40 m arasında değişen yükseklikte örülerek onarılmıştır

Şâb Camii'nin güneyinde bulunan istinat duvarına bitişik ve paralel olarak, sel sularının oluşturacağı zararı engellemek amacıyla ikinci bir istinat duvarı örülmüştür. Duvar 17.70 m uzunluğunda ve 1.35 m genişliğinde olup 1.40 m yüksekliğe sahiptir.

Vadiden kaleye giden kuzey-güney doğrultusundaki **antik yolun** güneyinde yer alan **merdivenlerin** ana kayadan kopan kaya parçaları ve toprak yığıntısı altında kalan kısımları kazı çalışmalarıyla ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkarılan merdivenlerin tahrip olan kısımları onarılarak kuzey-güney doğrultusunda 44.00 m uzunluğunda, 7.00-3.00 m arasında değişen genişlikte kırma moloz taşlarla "Arnavut kaldırımı" diye tabir edilen basamaklı gezi yolu haline getirilmiştir. (Resim 325-326)

01-15 Ağustos 2007 tarihleri arasında bir mimar ve sanat tarihçinin gözetiminde dört duvar ustası tarafından İç Kale'deki **Büyük Saray** adlı yapının "**Güneybatı-03**" olarak adlandırılan mekânının güney duvarında bulunan ve diğer mekânlarla bağlantı sağlayan kemerlerin ayak kısımlarında basit onarım çalışması yapılmıştır. Batıdaki ilk kemerin batı ayağında 3.50 m yüksekliğinde, 1.25 m genişliğindeki; batıdan birinci ve ikinci kemer arasında kalan duvarda 4.00 m yüksekliğinde, 2.60 m genişliğindeki alan ve batıdan üçüncü ve dördüncü kemer arasında bulunan duvarda 1.80 m yüksekliğindeki 2.30 m genişliğindeki alan basit onarımla sağlamlaştırılmıştır.

Güneybatı-03 olarak adlandırılan mekânının kuzey duvarının güney cephesinde 3.50 m yüksekliğinde, 10.00 m genişliğindeki alan ile, yine aynı duvarın kuzey cephesinde 2.30 m yüksekliğinde, 5.30 m genişliğindeki alanda gerçekleştirilen basit onarım çalışması ile bir kısmı sağlam kalan tonoz taşıyan duvarlar güçlendirilmiştir.

5.4. LABORATUAR ÇALIŞMALARI

5.4.1. Seramik Çalışmaları

25.06.2007 tarihi itibarıyla Yrd. Doç. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK'IN gözetiminde beş öğrenci ile birlikte seramik çalışmaları başlamış, ele geçen seramik, porselen, cam ve çini olmak üzere

dört grup malzeme üzerinde inceleme yapılmıştır. 2004-2006 yıllarında bulunan Çin porselenleri tasnif edilerek, belirli form ve kompozisyona sahip kenar, dip ve gövde parçalarının kesit çizimleri yapılarak fotoğrafları çekilmiştir (Resim 327).

Çalışmaların ikinci aşamasında 2006-2007 kazı çalışmalarında ele geçen seramiklerin tasnifi yapılarak yine belirgin form, bezeme tekniği ve desene sahip olanlar envanterlenerek 1/1 ölçekli kesit çizimleri yapılmıştır. Seramiklerle ilgili bilgileri içeren envanter fişleri doldurularak, fotoğrafları çekildikten sonra depoya kaldırılmıştır.

İncelenen seramiklerin büyük bir bölümü kırmızı hamurlu olup Hasankeyf'te yerel atelyelerde üretilmiş parçalardan oluşmaktadır. Bunlar tek renk sırlı, boyama kazıma, sıratlı boyama ve sırsız tabak, çanak, kâse, testi, küp, kandil, çömlek ve pişirme kapları gibi günlük kullanım kaplarıdır (Resim 328-329).

Çalışmanın üçüncü aşamasında 2004- 2007 yılları arasında Hasankeyf kazılarında ele geçen toplam 900 cam parçası tasnif edilerek belirli form ya da teknikte olanların ölçekli kesit çizimleri yapılarak, fotoğraflandırılmıştır (Resim 330).

Son aşamada ise 2007 yılındaki Büyük Saray kazılarında ele geçen haç(dört kollu), yarım haç, sekiz kollu yıldız, kare ya da dikdörtgen formlu çini parçalarının çizimleri yapılarak envanter fişleri doldurulmuştur. Türkuaz ve siyah renkli çini plakaların bir kısmı kırmızı; bir kısmı da kırmızı-beyaz iki renkli hamura sahiptir. Kahverengi, türkuaz, kobalt mavi renkli çinilerin sırları yanık-mar ve pürürlüdür. Oldukça kalitesiz yapıları ile bu çinilerin yerel üretim olabileceği düşünülmektedir (Resim 331). Büyük Saray'dan çıkan bir örnekte bitkisel bezemeli levha çiniye rastlanmıştır. Yapım teknikleri göz önünde bulundurularak çinilerin XII-XIII. yüzyıllara ait oldukları düşünülmektedir.

5.4.2. Metal Objeler

2007 yılı kazı ve temizlik çalışması sürecince dükkânların bulunduğu vadiden 8 adet, Büyük Saray'dan 4 adet ve Zeynel Bey Külliyesi'nden 2 adet olmak üzere toplam 14 adet sikke bulunmuştur. Ayrıca anahtar, yüzük, kolye, bilezik, iğne ve mermi kovanı gibi çeşitli metal objeler bulunmuştur. Envanterlik malzemeler tutanakla Mardin Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir.

5.5. DİĞER ÇALIŞMALAR

5.5.1. Belgeleme Çalışmaları

5.5.1.1. Video ve Fotoğraf Çekimleri

Hasankeyf'te geçen ağır iklim şartları ile insan tahribatı kültür varlıkları üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Bu yüzden 2007 yılında kazısı tamamlanarak ortaya çıkarılan anıtsal boyutlu taşınmaz kültür varlıklarının günümüze gelebilmiş durumları kamera ile belgelenmiştir. İç Kale yolun-

daki dükkânlar, Şâb Camii, İç Kaledeki Büyük Saray'ın 2007 de kazısı tamamlanan mekânlar, Kasımiye'deki Köşkler ve Selahiye Ziyaret Yapıları'nın video çekimi yaptırılmıştır. Veriler video kaseti, DVD ve Hard-disk ortamlarında ayrı ayrı korumaya alınmıştır.

Ayrıca adı geçen kültür varlıklarının fotoğraf makineleri ile dijital ve dia-pozitif film çekimleri gerçekleştirilmiştir.

5.5.1.2. Çizimle Belgeleme (Rölöve) Çalışmaları

2007 kazı alanlarının insitu ve kazı sonrası belgeleme çalışmaları, bu konuda uzman bir firma tarafından yapılmaktadır. Ölçümleme tamamlanmış, büro çalışmaları devam etmektedir.

5.5.1.3. Malzeme Analizi ve Geo-radar Çalışmaları

Batman'ın Hasankeyf ilçesinde bulunan Zeynel Bey Türbesi yapı malzemelerinin korumaya dönük olarak arkeometrik yöntemlerle incelenmesi ile Hamam Yapıları ve Zeynel Bey Türbesi arasında yer alan bölgenin jeofizik yöntemlerle araştırılması işi müellif firma KA.BA Eski Eserler Kurumu ve Değerlendirme-Mimarlık Ltd.'nin 29 Mayıs 2007 tarihinde Ankara Üniversitesi Başkent Meslek Yüksekokulu'na resmi başvurusu ile başlatılmıştır.

9-10 Haziran 2007 tarihinde Hasankeyf Zeynel Bey Türbesi ve çevresinde yapılan alan çalışması, inceleme, örnekleme ve jeofizik veri toplama çalışmalarının ardından 6 Temmuz 2007 tarihi itibarı ile "Batman, Hasankeyf Zeynel Bey Külliyesi ve Hamam Yapıları Arasındaki Alanda Zemin Altında Bulunan Kalıntıların Saptanmasına, Zeynel Bey Türbesi'nde Kullanılan Özgün Yapı Malzemelerine İlişkin Sorunların Tespit Edilmesi ve Korunmasına Yönelik Çözüm Önerilerini İçeren Araştırma Projesi" Ankara Üniversitesi Başkent Meslek Yüksekokulu Restorasyon-Konservasyon Programı öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Bekir ESKİCİ yönetiminde başlatılmıştır. Bu çalışmalar, Ali Akın AKYOL, Yrd. Doç. Dr. Bekir ESKİCİ, Yrd. Doç. Dr. Selma KADIOĞLU ve Doç Dr. Yusuf Kağan KADIOĞLU tarafından yürütülmüş, değerlendirilmiş ve rapor edilmiştir.

İki aşamada planlanan çalışmaların ilk aşamasında; Zeynel Bey Türbesi çevresi ve yapı malzemeleri (taş, harç, siva, seramik-çini/tuğla, sıra) arkeometrik (jeofizik, kimyasal ve petrografik) yöntemlerle incelenecektir. İkinci aşamada da bölge bazlı çalışma kapsamında, Hamam yapıları ve Zeynel Bey Türbesi arasında kalan bölgede zemin altında bulunabilecek olası kalıntılar jeofizik yöntemlerle belirlenmeye çalışılacaktır. Analiz/inceleme ve jeofizik değerlendirme çalışmaları süreci ve çalışmaları bu ara konusunu oluşturmaktadır.

5.5.1.3.1. Türbe İçi Veri Toplama

Çalışma alanı Zeynel Bey Türbesi içi ve çevresini kuşatan beş bölgeden oluşmaktadır (Çizim 43).

Türbe içi; 1 metre aralıklarla enine ve boyuna toplam 17 profil konuşlandırılmıştır. RAMAC CU II marka sistem ve 500 MHz kapalı anten kullanılarak her profil üzerinde 0.05m aralıklarla yer radarı verisi toplanmıştır (Resim 332-334).

Sırasıyla çok alçak ve çok yüksek frekanslar band geçişli Butterworth süzgeç ile süzgeçlenmiştir. Hız analizi sonucu hız 0,1–0.11 m/ns arasında bulunmuş ve 0.1m/ns hız ortamın elektromanyetik (EM) dalganın ilerleme hızı olarak alınmıştır. Bu hız kullanılarak kesitlere Kirchhoff migrasyon (göç) işlemi uygulanmıştır.

Türbe içi daire şeklinde olduğu için prizma içine yerleştirilmiş üç boyutlu görüntüleme yapılamadı. Ancak iki boyutlu profil kesitlerinde oldukça net sonuçları ortaya koymaya yeterli görüntüler elde edilmiştir (Resim 335–337).

Sonuçlar iki boyutlu (2B) profil kesitleri incelendiğinde sakin bir alan olduğu gözlenmekle birlikte gömülü yapı anomalilerine de benzeyen ancak tecrübelerimize göre daha çok temel içindeki kırıklı bozuşmuş alanlar olarak yorumladığımız anomaliler belirgin olarak gözlenmektedir. Bunların profil numaraları ve profiller üzerindeki yeri ile birlikte konumları aşağıdaki gibidir:

Profil 4 (P4) ve Profil 5 (P5) üzerinde 1.75 -3. metreler arasında P4 de yüzeye çok yakın boşluk yapısına benzeyen anomali görülmektedir.

İkinci ve uzun anomali grubu P10 ve P16 da kısmen görülen P12, P13, P14 ve P15 üzerinde 0.75 – 2.75. metreler arasında net olarak görülen kırıklı bozuşmuş alanlar görülmektedir. Bu bozuk alan P 13 ve P 15 de iki parçalı olarak ilk bölümü 0.75 – 1.75. metreler arasında ve ikinci bölümü 2 – 3. metreler arasında gözlenmektedir.

Türbenin sağ ön kısmına 1 metre aralıklarla 19 profil konuşlandırılmıştır. RAMAC CU II marka sistem ve 500 MHz kapalı anten kullanılarak her profil üzerinde 0.05m aralıklarla radar verisi toplanmıştır.

P 1-P 19 arka arkaya sıralandı ve 3B görüntüleme amaçlı profil boyları kısa olan profillerin sonuna boş izler atanarak boyları 65 metreye eşitlenmiştir. Sırasıyla çok alçak ve çok yüksek frekanslar band geçişli Butterworth süzgeç ile süzgeçlenmiştir. Hız analizi sonucu hız 0.1-0.11 m/ns arasında bulunmuş ve 0.1m/ns hız ortamın elektromanyetik (EM) dalganın ilerleme hızı olarak alınmıştır. Bu hız kullanılarak kesitlere Kirchhoff migrasyon (göç) işlemi uygulanmıştır.

Sonuçlar iki boyutlu (2B) profil kesitlerinde, tüm profillere ait sabit derinlik düzlemlerinde, üç boyutlu derinlik dilimlerinde görüntülenmiştir (Resim 348–349). Profil kesitleri yapıların profil üzerindeki konumunu görmeyi, üç boyutlu (3B) görüntüler ise bulgularınızı üç boyutlu olarak canlandırmanıza yardımcı olacaktır.

Burada tarafımızdan geliştirilen üç boyutlu saydam-yarı saydam görüntüleme tekniği kullanılarak derinlik dilimleri elde edilmiştir. Böylece ilgili alandaki yapı gruplarını konumsal şekilleri ile birlikte net olarak görebilmeniz mümkündür. Sabit derinlik düzlemleri ve derinlik dilimleri yapıların x-y düzlemindeki konumlarını göstermektedir. Net olarak yapılardan kaynaklanan anomaliler koyu kırmızı renkli gruplar olarak ele alınmalıdır. Ayrıca profil kesitleri üzerinden yerleri net olarak ayırt edilebilmektedir.

Tüm profiller çok yoğun arkeolojik yapı kalıntıları içermektedir. Bu yapılar yaklaşık 35- 50 cm derinlikte başlamaktadır. Ancak 0.70 -1.10 metre derinlikler arası incelendiğinde bu alanda profillerin yaklaşık yarısını kaplayan bir bölümü üzerinde sakin bir bölgenin varlığı ve etrafının duvarla çevrelediği gözlenmektedir. Bu duvarla çevrili oval bahçe gibi bir alanın dış çevresinin yarısının bizim çalışma bölgemize denk geldiği düşünülmektedir. Bu bu duvarın dışında kalan bölgelerde oda duvarları şeklinde yapılar gözlenmektedir. Profil 19 da gözlenen derin bir yapı ise çalışma alanı içine düşen bu bahçenin tam ortasında yer almaktadır. Bu sonuçları hem sabit derinlik düzlemlerinde hem de derinlik dilimlerinde gözlemleyebilirsiniz.

Tübenin arka kısmı 1 metre aralıklarla 9 profil konuşlandırılmıştır. RAMAC CU II marka sistem ve 500 MHz kapalı anten kullanılarak her profil üzerinde 0.05m aralıklarla radar verisi toplanmıştır.

P 1-P 9 arka arkaya sıralanmış ve 3B görüntüleme amaçlı profil boyları kısa olan profillerin sonuna boş izler atanarak boyları 15 metreye eşitlenmiştir. Sırasıyla çok alçak ve çok yüksek frekanslar band geçişli Butterworth süzgeç ile süzgeçlenmiştir. Hız analizi sonucu hız 0.1-0.11 m/ns arasında bulunmuştur ve 0.1m/ns hız ortamın elektromanyetik (EM) dalganın ilerleme hızı olarak alınmıştır. Bu hız kullanılarak kesitlere Kirchhoff migrasyon (göç) işlemi uygulanmıştır.

Sonuçlar iki boyutlu (2B) profil kesitlerinde, tüm profillere ait sabit derinlik düzlemlerinde, üç boyutlu derinlik dilimlerinde ve profil dilimlerinde görüntülenmiştir. Profil kesitleri yapıların profil üzerindeki konumunu görmeyi, üç boyutlu (3B) görüntüler ise bulgularınızı üç boyutlu olarak canlandırmanıza yardımcı olacaktır.

Burada tarafımızdan geliştirilen üç boyutlu saydam-yarı saydam görüntüleme tekniği kullanılarak derinlik dilimleri ve profil dilimleri elde edilmiştir. Böylece ilgili alandaki yapı gruplarını konumsal şekilleri ile birlikte net olarak görebilmeniz mümkündür. Sabit derinlik düzlemleri ve derinlik dilimleri yapıların x-y düzlemindeki konumlarını göstermektedir. Net olarak yapılardan kaynaklanan anomaliler koyu kırmızı renkli gruplar olarak ele alınmalıdır. Ayrıca profil kesitleri üzerinden yerleri net olarak ayırt edilebilmektedir.

Alanın yapı grubu gözlenememiştir. Alan içinde derin yapı grubu çok azdır. Bunlar profil 1 (P1) ve P2 üzerinde kendini göstermektedir. P1 üzerinde 1.5 – 10.25. metreler arasında, P2 üzerinde 2.6 – 8.5. metreler arasında yapı grubu hem profil dilimlerinde hem de sabit derinlik dilimlerinde net olarak gözlenebilir. İkinci yapı P7-P9 üzerinde 13.75- 15. metreler arasında görülmektedir.

Bu iki yapı grubu dışında yüzeye yakın (ilk 45 cm) anomaliler mevcut belirgin bir yapıya ait olmadıkları parça kalıntıları olduğu düşünülmektedir.

Türbenin sol yan bölümüne 1 metre aralıklarla 7 profil konuşlandırılmıştır. RAMAC CU II marka sistem ve 500 MHz kapalı anten kullanılarak her profil üzerinde 0.05m aralıklarla radar verisi toplanmıştır.

P 1-P 7 arka arkaya sıralanmış ve 3B görüntüleme amaçlı profil boyları kısa olan profillerin sonuna boş izler atanarak boyları en büyük boylu profile eşit olan 9.6 metreye eşitlenmiştir. Sırasıyla çok alçak ve çok yüksek frekanslar band geçişli Butterworth süzgeç ile süzgeçlenmiştir. Hız analizi sonucu hız 0.1-0.11 m/ns arasında bulunmuş ve 0.1m/ns hız ortamın elektromanyetik (EM) dalganın ilerleme hızı olarak alınmıştır. Bu hız kullanılarak kesitlere Kirchhoff migrasyon (göç) işlemi uygulanmıştır.

Sonuçlar iki boyutlu (2B) profil kesitlerinde, tüm profillere ait sabit derin düzlemlerinde, üç boyutlu derinlik dilimlerinde görüntülenmiştir. Profil kesitleri yapıların profil üzeri konumunu gösterenizi, üç boyutlu (3B) görüntüler ise bulgularınızı üç boyutlu olarak canlandırmanıza yardımcı olacaktır.

Burada tarafımızdan geliştirilen üç boyutlu saydam-yarı saydam görüntüleme tekniği kullanılarak derinlik dilimleri ve profil dilimleri elde edilmiştir. Böylece ilgili alandaki yapı gruplarını konumsal şekilleri ile birlikte net olarak görebilmeniz mümkündür. Sabit derinlik düzlemleri ve derinlik dilimleri yapıların x-y düzlemindeki konumlarını göstermektedir. Net olarak yapılardan kaynaklanan anomaliler koyu kırmızı renkli gruplar olarak ele alınmalıdır. Ayrıca profil kesitleri üzerinden yerleri net olarak ayırt edilebilmektedir.

Genel olarak 40-50 cm den sonra yapı anomalileri görünmeye başlamaktadır. Profil kesitlerinden de görülebileceği üzere kazılmaya değer derin yapı grubu ilk üç profil üzerindedir. Yine diğer profillerde ilk 50cm içinde derin olmayan anomali grupları görülmektedir. Bu yapılar sabit derinlik düzlemleri üzerinde x-y konumları kırmızı renk anomaliler ile gözlenebilir (Resim 338 - 340).

Profil 1 (P1) ve P2 nin tamamı yapı üzerindedir. P3 ün 1,5 – 7.5. metreler arası yapı üzerindedir.

Türbinin ön kuzey bölümünde P 1-P 11 arka arkaya sıralandı ve 3B görüntüleme amaçlı profil boyları kısa olan profillerin sonuna boş izler atanarak boyları en büyük boylu profile eşit olan 12.50 metreye eşitlenmiştir. Sırasıyla çok alçak ve çok yüksek frekanslar band geçişli Butterworth süzgeç ile süzgeçlenmiştir. Hız analizi sonucu hız 0.1–0.11 m/ns arasında bulundu ve 0.1m/ns hız ortamın elektromanyetik (EM) dalganın ilerleme hızı olarak alınmıştır. Bu hız kullanılarak kesitlere Kirchhoff migrasyon (göç) işlemi uygulanmıştır.

Bu alandaki yapılardan derin olanları:

Profil 6 (P6) üzerinde 2.5 – 5.25. metreler arası,

P7 üzerinde 4 – 6.75. metreler arası,

P8 – P9 – P10 - P11. profiller üzerinde 9 – 10.5. metreler arası,

P11 üzerinde 5 – 7.20. metreler arası

Olarak gözlenmektedir.

5.5.1.3.2. Zeynel Bey Türbesi Koruma Raporu

Jeolojik yapısı ve çeşitli uygarlıklara ait zengin eserleriyle tarihi ve doğal sit niteliğindeki Hasankeyf, bilindiği gibi Ilısu Barajı'nın suları altında kalma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Hasankeyf anıtlarını bekleyen diğer bir tehlike çoğunun harap vaziyette olmalarıdır. Bu anıtların kaderini belirleyecek koruma – kurtarma çalışmalarına yönelik tartışmalar uzunca bir zamandır sürdürülmekte; ne var ki, bu yönde şu ana kadar somut bir çözüm oluşturulmuş bulunmamaktadır. Tartışmanın temelini oluşturan yapı ve/veya yapı bileşenlerinin nakil yöntemiyle kurtarılması kuşkusuz büyük programlı ve maliyetli projeler gerektirmektedir. Bunun için uluslar arası bilgi ve deneyimlerden yararlanılarak temel politikalar oluşturma yoluna gitmek; öncelik sırasına göre kısa ve uzun vadeli planlamalar yapmak büyük önem arz etmektedir. Bir taraftan, sonuçları uzun ve zahmetli uğraşlar ile alınabilecek bu çalışmalar sürdürülürken, diğer taraftan çökme, yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan anıtlar için de, yapısal müdahalelere gidilmeksizin, “acil koruma” önlemlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu durumdaki Anıtlardan biri de aşağı şehirde, Dicle Nehri'nin kuzey yakasındaki düzlükte yer alan Zeynel Bey Türbesi'dir. İleride belirlenecek uygun bir teknikle Türbe'nin ve/veya dekoratif unsurlarının taşınması tartışma konusu olsa da, bu gün için yıkılmaya ve sökülüp ayrılmaya yüz tutmuş kısımlarının güçlendirilerek dondurulması zorunlu hale gelmiştir (Resim 341–342).

XV. yüzyılın ikinci yarısında Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel Bey adına inşa edilen Kümbed, kentnin nisbeten iyi korunmuş özgün anıtlarından biridir. Silindirik gövde ve miğfer biçimli kubbeye sahip yapının oturtmalık kısmı büyük ölçüde bozulmuştur. Yapı, biçimsel özellikleri ve zengin tuğla – çini süslemeleri bakımından Anadolu Türk sanatı içinde seçkin bir yere sahiptir. Özgün bütünlüğünü kısmen koruyarak bu güne ulaşan yapı, halen bakım ve onarıma muhtaç durumdadır.

Tarihi/arkeolojik alanlarda uygulanan teknik incelemeler, hem binalarda kullanılan malzemelerin doğru değerlendirilip belgelenmesi, hem de koruma uygulamalarında seçilecek onarım malzemeleri ve yöntemlerinin belirlenmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Yerinde ve laboratuvar ortamında gerçekleştirilen bu çalışma sonunda;

Arkeometrik incelemelerle yapı malzemelerinin özellikleri belirlenmiş;

Yapı ve malzemeler üzerinde oluşan bozulma türleri ve nedenleri saptanıp belgelenmiş;

Mevcut sorunların giderilmesine yönelik “acil koruma” yöntemleri önerilmiş;

Jeofizik yöntemi (*GPR-Ground Penetration Radar*) ile alanda tarama yapılarak toprak altındaki yapı katmanlarının saptanması hedeflenmiştir.

5.5.1.3.2.1. Yapı Malzemeleri

Türbenin inşasında çeşitli katmanlardan oluşan farklı malzeme ve inşaat teknikleri bir arada kullanılmıştır.

İç dolguyu oluşturan moloz örgü, oturtmalıktan gövdenin belirli seviyesine kadar düzgün kesme taş sıraları ile kaplanmış; bunun üzerine sırlı ve sırsız tuğla dekorasyonu içeren dış yüzey kaplaması uygulanmıştır. Gövdenin üst kısmı ve örtü sistemi ise bütünüyle tuğladan inşa edilmiş; sırlı ve sırsız tuğla kaplama bu kısımlarda da devam ettirilmiştir.

Gövdenin kuzey ve güney yönlerinde açılan kapı kemer ve alınlıkları zengin çini mozaik ve sırlı tuğla kaplama ile dekore edilmiştir.

İç yüzeylerde türkuaz sırlı altıgen tuğlalar ve alçı kaplamalar ile dekorasyon zenginleştirilmiştir.

Duvarların iç çekirdeğini oluşturan moloz dolgu içinde irili ufaklı çeşitli boy ve türlerde taşlar kullanılmıştır. Bu dolgu üzerine kaplayan düzgün kesme taş sıraları ise aynı boy (24 – 25cm) ve farklı genişliklerdeki taşlardan oluşmaktadır. Kaplamalarda kireç taşı kullanılmıştır. Bölgenin jeolojik formasyonuna uygun ana kayalık grubundan olan kireç taşı, gözenekli ve yumuşak dokusuyla uygun olmayan hava ve ortam koşullarında bozulmaya elverişlidir (Resim 343–344).

Gövdede yatay ve düşey istif düzeninde kullanılan çeşitli boyutlardaki sırlı ve sırsız tuğlalar, kırmızı kil hamurundan olasılıkla yüksek derecelerde pişirilerek (800 °C – 900 °C) elde edilmişlerdir. Dış yüzey kaplamasında dikdörtgen ve kare biçimli türkuaz ve kobalt mavisi sırlı tuğla birimler sırsız tuğlalar ile birlikte kullanılmış; iç yüzeylerde ise türkuaz sırlı altıgen tuğlalar tercih edilmiştir (Resim 345–347).

Çini, türbenin sadece kapı, kemer ve alınlıklarında tuğla ile birlikte kullanılmıştır (Resim 348–349). Türkuaz, kobalt mavisi, beyaz, sarı ve yeşil sırlı olmak üzere çeşitli renklerde karımıza çıkan çini mozaiklerde hamur krem renkli, sık dokulu ve ince gözenekli yapıya sahiptir. Çini mozaik süslemeler büyük ölçüde tahrib olmuştur (Resim 350–351).

İç mekânda, niş köşelikleri ve kubbe tamburunu süsleyen alçı kaplamalar dikdörtgen levhalar şeklinde kalıba döküm tekniği ile elde edilmiştir. Dekorasyonu oluşturan mukarnas dizileri ve bitkisel motifler alçak kabartmadır (Resim 352–353).

Yapıda çeşitli malzeme ve örgü arasında farklı renk ve dokularda harçlar kullanılmıştır. Moloz örgüde iri agregalı, kırık taş katkılı gri renkli kireç harcı kullanılırken, kesme taş kaplama arasındaki derzlerde iri agregalı tuğla tozu katkılı kireç harcı tercih edilmiştir (Resim 354–355). Tuğla kaplamadaki yatak harcı kesme taş derz harcı özellikleriyle aynı, buna karşın tuğla derzlerindeki harç ince dokulu ve beyaz renklidir (Resim 356–357). İç mekân duvarlarında ayrıca, beyaz renkli kireç katkılı ince siva tabakası kullanılmıştır. Çini mozaik kaplamadaki yatak harcı ise alçıdır (Resim

358). Üzerinde çalışılan harç örnekleri bunu doğrulamakta olup onarımda kullanılacak harç karışım oranları için bu örneklerin dikkate alınması önerilmektedir.

Türbe, biçimsel özelliklerini büyük ölçüde, süsleme unsurlarını ise kısmen koruyarak bu güne ulaşmıştır. Zamanın yıpratıcı etkisi ve çevresel etmenler, yapı bünyesinde ve malzeme yüzeylerinde çeşitli bozulma oluşumlarına yol açmıştır. Bu meteorolojik etkenler yanında, yapının kullanım dışı kalması ve bakımının yapılamaması, özgün malzemelerin bozulmasında birinci derecede rol oynamıştır. Ayrıca, örtü ve drenaj sistemlerinden kaynaklanan aksaklıklar nedeniyle de belirli bölgelerde (gerek dış cephelerde gerekse iç mekânda olsun) bozulmaların yoğunlaştığı gözlenmektedir. Vandalist / tahripkâr eğilimler bozulma oluşumlarında bir diğer etken olarak belirlenmiştir.

Yerinde yapılan incelemeler sonucu tespit ettiğimiz bozulmaları iki başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar;

Yapısal sorunlar: Doğrudan binayı oluşturan örgü ve yapı elemanlarındaki bozulmalardır. Burada yapısal sorunlar, özgün malzeme bozulmalarına etkileriyle birlikte ele alınmıştır.

Malzeme bozulmaları: Yapımda kullanılan malzemelerde meydana gelen bozulmalardır.

5.5.1.3.2.2. Yapısal Sorunlar

İncelemeler sırasında beden duvarları ve özellikle örtüde çatlak, açılma ve kırılmalar tespit edilmiştir (Resim 359–360). Yapının bünyesinde statik sorunlara yol açan bu oluşumlar, yer hareketlerine bağlı olarak örgüdeki yük dengesinin değişmesinden kaynaklanıyor olmalıdır.

Yapının oturtmalık kısmındaki esas yapı malzemesini oluşturan kesme taş kaplamaların neredeyse tamamına yakını yok olmuş; buna bağlı olarak kapı eşik ve zeminleri bozulmuştur. Gövde ve örtü yüzeylerini kaplayan tuğla dekorasyon da büyük ölçüde dökülmüştür. Yapının dış tesirlere karşı direncini zayıflatan bu durum yapı malzemelerindeki çözülme ve ayrışmayı hızlandırıcı rol oynamaktadır (Resim 361).

Yapının iç mekânını örten kubbe örgüsü büyük oranda bozulmuştur. Örtü kaplamalarında kullanılan tuğla, harç vb. malzemeler kısmen dökülerek işlevini yitirmiş; bu bölgelerde sorunu daha da derinleştiren bitkisel oluşumlar gözlenmiştir. Bu bozulmalara bağlı olarak kubbe, yağışlardan etkilenebilecek hale gelmiştir. Nitekim kubbe içerisindeki özgün sıvalarda ve alçı kaplamalarda ıslanmaya bağlı olarak aşınma, dökülme ve yer yer de kabarmalara rastlanmaktadır (Resim 362–363).

Yapının gerek örtüden gerekse zeminden farklı miktarlarda su aldığı, bunun da mevcut malzeme yüzeylerinde çeşitli bozulmalara yol açtığı gözlenmiştir. Zemindeki nem ve suyun kaynağı yapının beden duvarları ve iç mekân zeminine ulaşan suyun drene edilememesinden kaynaklanmaktadır. Yağış sonrası zeminde biriken su, zeminden ve beden duvarlarından emilip yükselerek duvar içinde yukarıya hareket etmektedir (Resim 364–366).

5.5.1.3.2.3. Malzeme Bozulmaları

Yüzeysel Birikim (Kirlenme)

Tüm iç ve dış yüzeylerde, yoğunluğu değişmekle birlikte ince bir tabaka halinde oluşan kirlenmedir. Toz, toprak ve ortamdaki kirletici maddelerin varlığından kaynaklanan yüzeysel birikim dış cephelerde daha az, iç cephelerde ise nem yoğunluğuna bağlı olarak daha yoğun gözlenmiştir. Genel yüzey kirliliğinin yanında bir diğer kirlilik unsuru kuş pislikleridir (Resim 367–368).

Siyah Tabaka

Yapıda siyah kir birikimleri daha çok iç mekândaki taş kaplama ve sıva yüzeylerinde ateşe bağlı siyah is tabakaları şeklinde gözlenmektedir (Resim 369–370).

Yazı ve Grafitiler

Türbeye gelen ziyaretçi ve/ veya bölge insanının bilinçsizce yaptığı davranışlar sonucu oluşan bozulmalardır. Kazıma ve boyama yöntemiyle işlenen yazı ve çeşitli şekiller farklı malzeme yüzeylerinde yoğun kirliliğe yol açmıştır (Resim 371–372).

Parça Kaybı

Fiziksel bir etki ya da kırılmaya bağlı olarak malzeme bütünlüğünde meydana gelen eksilmelerdir. Yapının çeşitli bölümlerindeki taş, tuğla, alçı ve çini malzemelerde yer yer görülmektedir (Resim 373–374).

Aşınma (dökülme)

Daha çok iklimsel faktörlerin (nem, yağmur, rüzgâr gibi) etkisiyle malzemelerin yüzeylerinde meydana gelen yıpranma ve erimelerdir. Yüzeysel ve derin olmak üzere farklı boyutlarda gözlenmektedir. “Yüzeysel aşınma” yapının dış cephe kaplamalarındaki tuğla ve sırlı tuğla ile iç mekândaki alçı süsleme yüzeylerinde, “derin aşınma” ise, iç mekândaki kesme taş ile sırlı tuğla yüzeyleri ile kapı kemer ve alınlıklarındaki çinilerde daha yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır (Resim 375–376).

Derz harçlarında dökülmeler

Yapının gerek iç kısmında, gerekse dış cephelerde yer yer taş bloklar ve tuğla örgü arasındaki derz harçlarının döküldüğü görülmektedir. Yağmur suyunun içyapıya daha kolay ulaşmasını sağlayan bu durum bozulma sürecini hızlandırıcı rol oynamaktadır (Resim 377–378),

Bitkisel gelişim

Yapının üst bölümleri ve örtü sisteminde daha yoğun olmak üzere ot şeklinde gelişmiş bitki oluşumları gözlenmiştir. Bu otlar zamanla büyüyen kökleriyle malzeme bozulmalarını hızlandırıcı rol oynamaktadır (Resim 379–380).

5.5.1.3.3. Koruma Yöntemleri

Zamanı ve yapım aşamaları henüz kesinleşmemekle birlikte baraj suları altında kalma riski bulunan Türbe üzerinde şu an için kalıcı ve esaslı bir onarım müdahalesini tatbik etmenin pekte gerçekçi bir yaklaşım olacağı söylenemez. Buna karşın, Hasankeyf ve anıtlarına yönelik köklü - kalıcı çözümler üretilene dek, Türbenin hiç olmazsa mevcut haliyle yaşatılması, yıkılmaya ve sökülüp ayrışmaya yüz tutmuş kısımlarının güçlendirilerek dondurulması, bu gün için daha akılcı bir çözüm olarak görünmektedir.

Bu doğrultuda yapı üzerinde gerçekleştirilmesi gereken koruma müdahalelerini,

1. Yapısal sorunların giderilmesi,
2. Yapı malzemelerinin korunması

Olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirmek mümkündür:

5.5.1.3.3.1. Yapısal sorunların giderilmesi

Türbe, dış yüzey kaplamalarındaki büyük boyutlu eksilmeler ile gövde ve özellikle de örtüde meydana gelen yarık ve çatlaklardan oluşan yapısal sorunlar ortaya koymaktadır. Bunlardan kesme taş ve tuğla kaplamalardaki eksik kısımların tamamlanması şu an için elzem bir durum teşkil etmemekte; buna karşın kapı çerçevelerindeki (söve, lento ve eşikler) eksilmelerin uygun bir malzeme ile örülerek desteklenmesi çökme riskine karşı önem arz etmektedir.

Diğer taraftan, örtüdeki genişlemeye elverişli yarık ve çatlaklara karşı önlem alınması da aciliyet arz etmektedir.

Gövde ve örtüdeki yarık ve çatlaklar uygun bir kireç harcı ile kapatılmalı, özellikle örtü kısmındaki yarıklar çelikten bir kuşak ile desteklenmelidir.

Bu alanların dolgulaşmasında özgün doku ve renge uygun kireç bazlı harç ve/veya harç şerbeti kullanılmalıdır. Dolgu harcı olarak kullanılacak bağlayıcı ve agregaların karışım oranları aşağıdaki şekilde hazırlanabilir.

- 1 ölçü sönmüş kireç
- 2 yıkanmış dere kumu

Yeterli miktarda renklendirici pigment (veya tuğla tozu)

Harcın yarık ve çatlakların içine şırınga veya pompa yardımı ile akıtılması için sıvı olarak hazırlanması gerekmektedir.

5.5.1.3.3.2. Yapı Malzemelerinin Korunması

Yapı malzemeleri üzerinde belirlenen farklı bozulma türlerine göre gerçekleştirilmesi ön görülen temel koruma çalışmalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Temizlik

Malzemeler üzerinde sonradan oluşan örtücü nitelikteki kir ve tortu gibi birikimlerin temizlenmesi, özgün renk ve dokunun ortaya çıkartılması bakımından gerekli ve önemli bir koruma işlemidir (Pedermonite – Fornari 2003, 127).

Yapıdaki taş malzemeler üzerinde daha çok toz, toprak tabakasından oluşan yüzeysel kirlerin yumuşak kıl fırçalar yardımıyla temizlenmesi mümkündür. Bazı bölgelerde yoğunluk gösteren çeşitli leke, boya, is ve siyah tabaka gibi yüzeye yapışmış sert kirlerin temizliğinde ise daha gelişmiş yöntemlere gerek vardır.

Kuşkusuz bu yöntemlerin başında son zamanlarda özellikle taş ve tuğla yüzeylerindeki siyah tabakaların temizlenmesi için geliştirilen “Lazer ile temizlik tekniği” gelmektedir. Ancak, aşırı yüksek maliyeti ve düşük aksiyon hızı nedeniyle mimariye bağlı geniş yüzeylerde kullanımı henüz yaygınlaşmamıştır (Salimbeni, 2001, 105 ; Giusti, 2001, 117)

Basınçlı suyla yıkamaya dönük ıslak temizlik yöntemleri ile taraklama (raspa) / zımparalama gibi aşındırıcı yöntemler ise, tahrip edici sonuçlar doğurabileceğinden uygulanmaları sakıncalıdır. Buna karşılık, uygulama alanının küçüklüğünü de dikkate alarak, taş ve tuğla yüzeylerdeki kir tabakalarının temizlenmesi için mekanik ve hafif kimyasal yöntemlerin uygun olduğu söylenebilir.

Türbenin özellikle iç kısımlarında daha yoğun olarak gözlemlenen kirli yüzeylerin temizliği için şu yöntemler uygulanabilir:

İs, siyah tabaka ve diğer kirli tabakalarının temizlenmesi için su, alkol gibi hafif çözücüler ile amonyak; amonium bikarbonat ve EDTA (etiylene diamino-tetra-acetic-acid)[1] gibi çeşitli kimyasallar kullanılabilir.

Uygulama şekli:

— Öncelikli olarak bütün yüzeylerdeki toz, toprak gibi yüzeysel birikimler yumuşak kıl fırça yardımıyla temizlenmelidir.

— Temizlenecek yüzey önce su ile ıslatılmalı, ardından hazırlanan akıcı eriyik, kağıt tozu veya karboksimetilselüloz[2] ile karıştırılıp jel kıvamına getirilerek 1 – 2 mm kalınlığında bir tabaka oluşturacak şekilde yüzeye uygulanmalıdır.

— Uygulama küçük alanlarda kontrollü bir şekilde yapılmalı ve 3 – 4 dakika içinde eriyik yüzeyden geri alınmalıdır.

— Daha sonra yüzey püskürteç ile yıkanmalı ve ıslak sünger ile hafifçe preslenerek temizlenmelidir.

Önerilen eriyik karışımı:

- 500 ml. Su
- 40 gr. EDTA
- 80 gr. Amonium bikarbonat
- 50 gr. Karboksimetilselüloz

Yapı üzerinde çeşitli tip ve büyüklüklerde ot türü gelişmiş bitki oluşumları gözlenmektedir. Derinliğe nüfuz eden kökleriyle malzeme bozulmalarını hızlandıran bu bitkiler mekanik yöntemlerle iyice temizlenmelidir. Bitkisel oluşumlardan arındırılan kısımlar uygun bir biyosit türü (Oksijenli Su - Hidrojen Peroksit) malzeme ile dezenfekte edilebilir. Likit halde satılan hidrojen peroksit su içinde % 10 oranında seyreltilerek fırça veya püskürtme yöntemi ile tatbik edilebilir.

Sağlamlaştırma

Yapıdaki önemli koruma problemlerinden biri, yapı malzemelerinin çeşitli faktörlere karşı zaman içinde uğradıkları fiziksel direnç kaybı ve buna bağlı olarak oluşan aşınma, dökülme, çatlama ve parça kayıplarıdır. Bu bozulma sürecini hızlandıran etkenlere karşı alınacak pasif önlemler (çatı örtü ve drenaj gibi) yanında, fiziksel direnci zayıflamış malzemelerin de güçlendirilmesi gerekmektedir. Güçlendirme işlemi malzemenin ortaya koyduğu korunma durumuna göre farklı şekillerde gerçekleştirilebilir.

Yatak harçlarının güçlendirilmesi

Yapıda dış ve iç yüzey dekorasyonunu oluşturan, tuğla, çini ve alçı kaplamaları taşıyan yatak harçları kimi bölgelerde zayıflamış, çatlamış ve duvarlardan ayrılmıştır. Çatlak ve yarıklar akrilik bir reçine olan Primal AC 33 emülsiyonu (su içinde %15 - 20) ile enjekte edilerek güçlendirilebilir. Su bazlı akrilik bir reçine türü olan Primal AC 33, arkeolojik eserlerin korunması alanında, özellikle sıva - harç gibi yapı ve süsleme malzemelerinin sağlamlaştırılması amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Daha sonra, çatlayan ve ayrılan bu kısımlar benzer nitelikte hazırlanacak kireç bazlı harç şerbeti ile doldurulmalıdır.

Kaplamaların dökülen kenarları boyunca bordür harcı tatbik edilerek bunların duvara bağlanması olası dökülmelerin önlenmesi bakımından önem arz etmektedir. Daha katı hazırlanacak kireç bazlı harca özgün dokuya uygun küçük tuğla kırıkları karıştırılabilir. Harçlarda kullanılacak agrega bağlayıcı oranları için malzeme analiz sonuçları dikkate alınmalıdır.

Yüzey koruma

Özgün tuğla ve alçı yüzeyleri ile tuğla ve çinileri dökülmüş yatak harcı yüzeylerini güçlendirmek ve bunları yağmur suyunun yol açacağı aşınmaya karşı korumak için uygun reçineler tatbik edilebilir. Akıcı ve şeffaf görünümüyle kullanıma hazır halde piyasada bulunabilen *etil silikat* içerikli bir reçine olan "Wacker OH" bu amaca uygun güçlendirici olarak kullanılabilir. Reçine doğrudan yüzey üzerine fırça veya püskürtme yöntemi ile malzeme tarafından iyice emdirilene dek uygulanmalıdır.

Derz harçlarının yenilenmesi

Taş bloklar ve tuğla örgü arasında eriyip dökülmüş, işlevini yitirmiş derz dolguları renk ve dokuya uygun bir harç ile yenilenmelidir. Derz onarımında sönmüş kireç ve yıkanmış dere kumu esaslı bir harç uygulanmalıdır. Taş ve tuğla arasında uygulanacak derz harçlarındaki agrega bağlayıcı oranları için analiz sonuçları dikkate alınmalıdır. Karışıma, özgün renk ve dokuya uygun olması bakımından bir miktar tuğla tozu ve kırığı ilave edilebilir.

Büyük ölçüde tahribata uğrayarak bu güne ulaşan yapı her türlü dış etkiye açıktır. Baraj tehdidi bir yana, yapıdaki mevcut problemler çeşitli süsleme katmanları için de büyük bozulma tehlikesi oluşturmaktadır. Özellikle yağmur yoluyla zeminden, örtüden ya da doğrudan yüzeyden emilen suyun malzeme içindeki hareketi, bozulma sürecini hızlandırmaktadır. Bunun önlenmesi için “acil koruma” müdahalelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yapılacak müdahalelerin çağdaş koruma yöntemlerini esas alan uzman ekipler tarafından gerçekleştirilmesi, bilimsel kıstaslara uygun olması şarttır.

Eksik mimari elemanların ve malzemelerin tamamlanması yerine, zamanı henüz bilinmeyen baraj tehdidine karşı köklü ve kalıcı çözümler oluşturulana dek, mevcut durumunun güçlendirilerek yaşatılması öncelikli hedef olmalıdır.

Bu temel yaklaşımdan hareketle, yukarıda önerilen koruyucu müdahaleler yapı ve yapı bileşenlerinin daha fazla tahrib olmadan ayakta kalmasını sağlayacak “geçici koruma önlemleri” olarak değerlendirilmelidir. Bu önlemlerin çoğu, yapının taşınması söz konusu olduğunda dahi yapılması zorunlu müdahaleleri içermektedir.

5.6. SONUÇ

2007 yılında Büyük Saray’ın bir bölümü, Kale Yolu, 42 dükkân, zaviye, cami ve mezarlıktan oluşan bir külliye ortaya çıkarılmış, ancak kazı için ayrılan iş gücü, zaman ve ödenek yeterince kullanılamamıştır. Kazı raporları, resmi yazışmalar ve basın yoluyla her ortamda dile getirildiği gibi, 2006 yılından beri Hasankeyf’in aşağı kesiminde kamuya ait kazılacak alan kalmamış, özel mülkiyetteki arazi de kamulaştırılamamıştır. Bu nedenle 2007 yılı için kazılması planlanan kültür varlıkları ile ilgili çalışma tam olarak gerçekleştirilememiştir.

Şâb Camii yapılar grubunun güneyinde kalan Kale Yolu Vadisi’ne düşen binlerce ton kaya kütleleri kırılmak suretiyle kaldırılmış, altında kalan dükkânlarla Antik Kale yolu ve kayaya oyulmuş işlikler ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca Osmanlı dönemi sonlarına kadar kullanıldığı bilinen taş döşemeli Eyyübi yolu da gün yüzüne çıkarılarak bozulan kısımları onarılmıştır. Böylece, Rızk Camii’nden itibaren ilk kale giriş kapısından başlayıp ikinci kapıya kadar uzanan özgün yoldan kaleye ulaşma imkânı yeniden sağlanmıştır. Aynı şekilde Roma, Artuklu, Eyyübi ve Osmanlı dönemlerinde birkaç

kez şekillenen dükkanların da ayakta kalan kısımları basit onarımla sağlamlaştırılarak tarihi dokuya yeniden kazandırılmıştır.

Büyük Saray'ın batı kanadı açılarak plan ve mimari yönden diğer mekânlarla bağlantısı sağlanmıştır.

İklim değişikliği, doğa şartları veya kaçak kazı nedenleriyle Ulu Cami'nin tonoz örtüsü ve İmam Abdullah Zaviyesi minaresinin bir bölümü yıkılmış, Küçük Saray'ın da yıkılma tehlikesi artmıştır. Zeynel Bey Türbesi kubbesindeki çatlaklarla Rızk Camii'nin taç kapısındaki ayrışmada artmalar tespit edilmiştir.

Kazının son haftasında, I. Kale Kapısı girişindeki Roma yapısında duvar mozaikleri bulunmuş, tahrip edileceği endişesi ile ortaya çıkarılan kısımları 2 blok halinde sökülerek üzerinde çalışma yapmak üzere kazı evi laboratuvarına kaldırılmıştır.

Kazı ile ortaya çıkarılan seramik, cam, mermer, metal ve kemik (iskelet parçaları) objeler üzerinde gerekli bilimsel çalışmalar devam etmektedir. Aynı şekilde kazı alanları ve kültür varlıklarının çizimle ve video çekimleriyle belgelenme çalışmaları sürdürülmektedir.

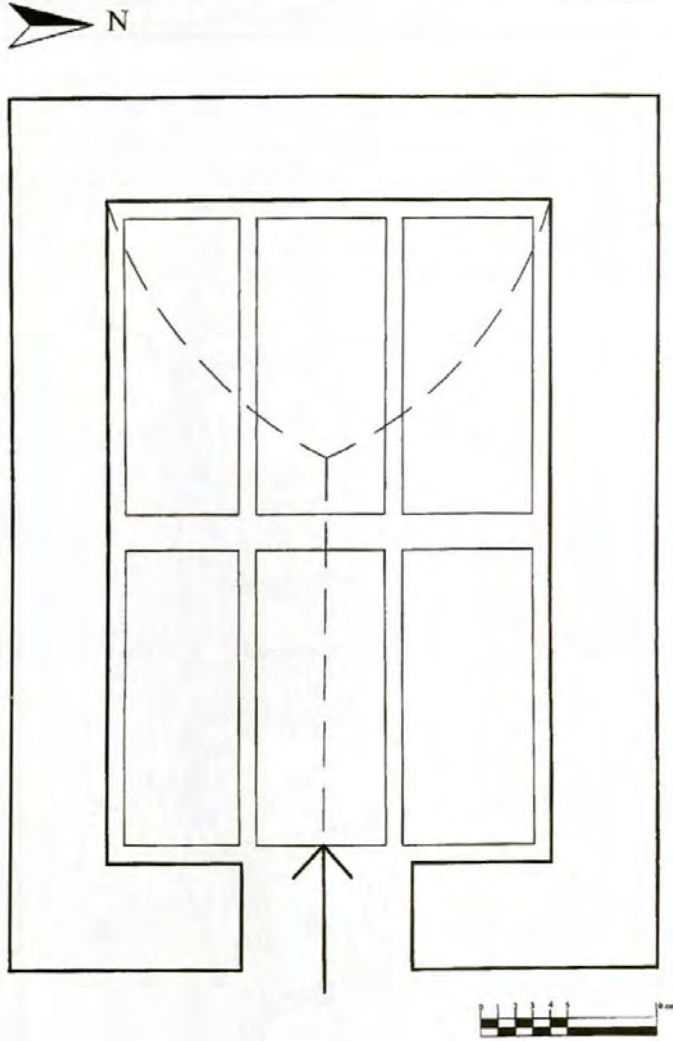
Hasankeyf'te, Zeynel Bey Küllisi ve çevresinde ilk kez geo-radar yöntemiyle toprak altındaki kültür varlıklarını tespit etmek amacıyla bir örnek çalışma yaptırılmış, arazi ölçüm ve taramaları tamamlanan araştırmanın laboratuvar sonuçları beklenmektedir. Ayrıca Zeynel Bey Türbesi'nin geniş kapsamlı malzeme analizi yaptırılarak, olası bir acil müdahale durumuna hazırlık yapılmıştır.

Hasankeyf'te, Ortaçağ kenti üzerine yapılan bugünkü Hasankeyf yerleşkesinin taşınamaması veya kamulaştırma yapılamaması halinde, 2008 yılında ören yerinin aşağı kesiminde kazı yapılamayacak, belgeleme ve laboratuvar çalışmaları ile yetinmek durumunda kalınacaktır.

HASANKEYF KAZI VE ARAŞTIRMALARINA YÖNELİK KAYNAKÇA

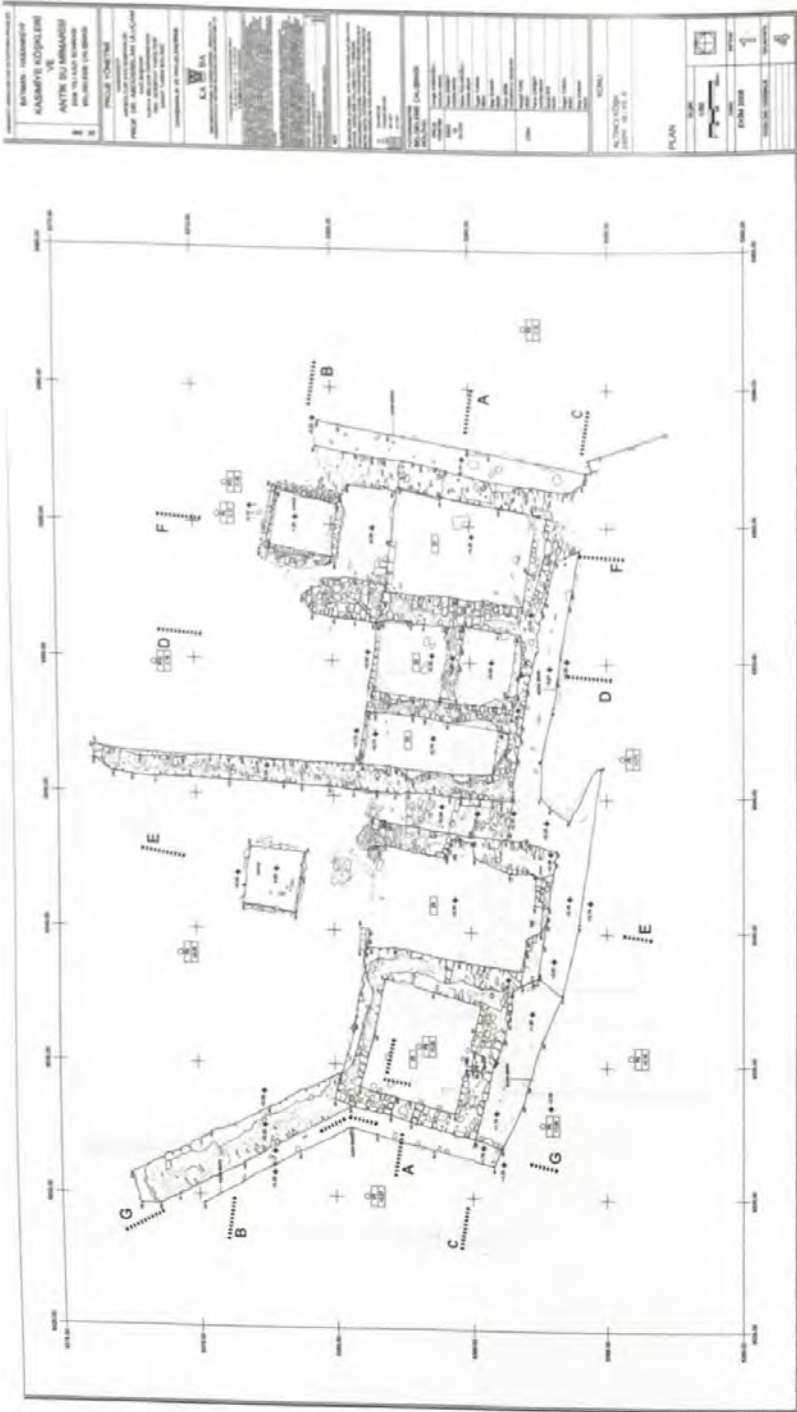
- ALTUN, Ara: *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi*, İstanbul 1978, s. 194-199, 211-213
- ARIK, M. Oluş – AHUNBAY, Metin: “1990 Yılı Hasankeyf Kazı, Araştırma ve Onarım Çalışmaları”, *XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara 1992, s. 403-407
- ARIK, M. Oluş: “Hasankeyf Kazı ve Onarım Çalışmaları: 1991”, *XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara 1993, s. 447-456.
- ARIK, M. Oluş: “Hasankeyf Kazı ve Kurtarma Projesi”, *Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Koruma Projesi 1999 Yılı Araştırmaları*, Ankara 2001, s.777-794.
- ARIK, M. Oluş: “Hasankeyf 2000 Çalışmaları”, *Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Koruma Projesi 2000 Yılı Çalışmaları*, Ankara 2002, s.773-778.
- ARIK, Oluş: “Hasankeyf”, *Macro Plüss*, (Tarih Vakfı) İstanbul 2001, s. 96-100.
- ARIK, M. Oluş: *Hasankeyf. Üç Dünyanın Buluştuğu Kent*, Ankara 2003.
- BAKIRER, Ömür: *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrablari*, Ankara 1976, s. 221-222, 234.
- DARKOT, Besim: “Hısn Keyfa”, *İA*, V/1, İstanbul 1977, s. 552-554.
- GABRIEL, Albert: *Voyages Archéologique dans la Turquie Orientale*, Paris 1940, s. 55-82.
- GABRIEL, Albert: “Hasankeyf ve Tarihi Köprü”, (Trc. N. Akkurt), *Karayolları Bülteni*, Sy. 172, Ankara 1964, s.15-24.
- KA-BA: “Hasankeyf Tarihi Köprü Belgeleme Çalışması ve Koruma-Kurtarma Projesi, Aralık 1999-Mart 2000”, *Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Koruma Projesi 1999 Yılı Araştırmaları*, Ankara 2001, s.805-822
- KILCI, Ali: “Hasankeyf Vakıf Eserleri”, *V. Vakıf Haftası, 7-13 Aralık 1987*, Ankara 1987, s. 159-165.
- OĞUZOĞLU, Yusuf: “Hasankeyf”, *İA* (TDV), XVI, İstanbul 1997, s.364-368.
- STRECK, M.: *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft (ZDMG)*, LXVI, s.308, 310.
- SÖZEN, Metin: *Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi*, İstanbul 1981, s. 140, 148.

- ULUÇAM, Abdüsselam: *Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma, Kazı ve Kurtarma Projesi, 2004-2005 Çalışmaları*, Ankara 2007.
- ULUÇAM, Abdüsselam: "Hasankeyf Kazısı 2004", *XXVII. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu*, (Antalya, 30 Mayıs – 03 Haziran 2005, Bildiriler), (27. Kazı Sonuçları Toplantısı, II, Ankara 2007, s.147-160.
- ULUÇAM, Abdüsselam: "Hasankeyf Kazısı – 2005", *XXVIII. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu*, (Çanakkale, 31 Mayıs – 02 Haziran 2006) Ankara 2007, s. 73-96.
- ULUÇAM, Abdüsselam: "Hasankeyf'te Estetik Su Mimarisi", *XV. Türk Tarih Kongresi*, (11-15 Eylül 2006, Ankara, Bildiriler), Baskıda.
- ULUÇAM, Abdüsselam: "Hasankeyf Kazısı 2006", *XI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, (İzmir, 17-19 Ekim 2007, Bildiriler), Baskıda.
- ULUÇAM, Abdüsselam: "Başlangıcından Bugüne Hasankeyf Kazıları", *Konya Kitabı X, Rüçhan Arık-M. Oluş ARIK'a Armağan, Uluslararası Türk Sanatı ve Arkeolojisi Sempozyumu Bildirileri*, Konya 2007, s. 681-711.
- ULUÇAM, Abdüsselam: "Hasankeyf'in Mimarlık Tarihi", *I. Uluslararası Batman Tarih ve Kültür Sempozyumu*, (Batman, 15– 17 Nisan 2008) Baskıda.
- YILMAZ, Mustafa: *Dört Mevsim Hasankeyf*, İstanbul 2005.
- YURTTAŞ Hüseyin: *Hasankeyf Yapılarının Sanat Tarihimizdeki Yeri*, Erzurum, 1991 (Basılmamış doktora tezi, 2 cilt).
- YURTTAŞ Hüseyin: "Hasankeyf'de Artuklu, Eyyübi, Akkoyunlu ve Osmanlı Dönemi Mimari Eserleri", *Türkler, VIII*, Ankara, 2002, s.100-113.
- YURTTAŞ Hüseyin: "Hasankeyf Zeynel Bey Türbesi", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı:3, Erzurum, 1997, s.121-151.

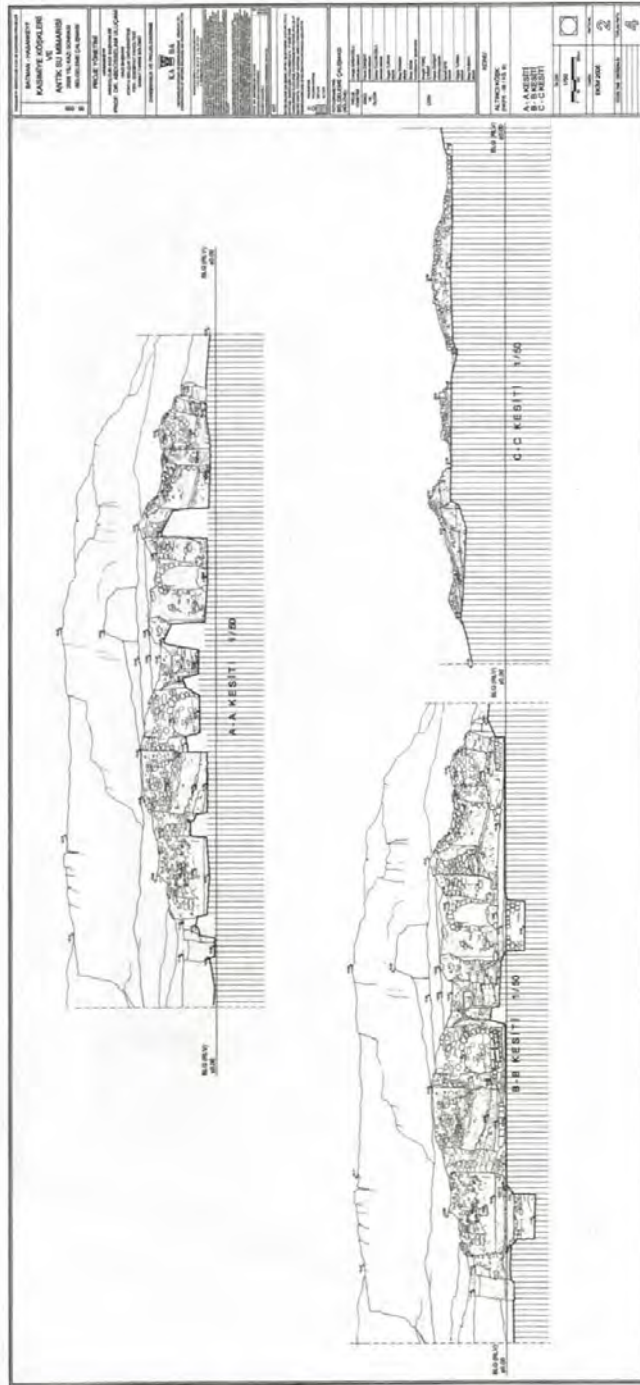

TONOZLU KRİPTA

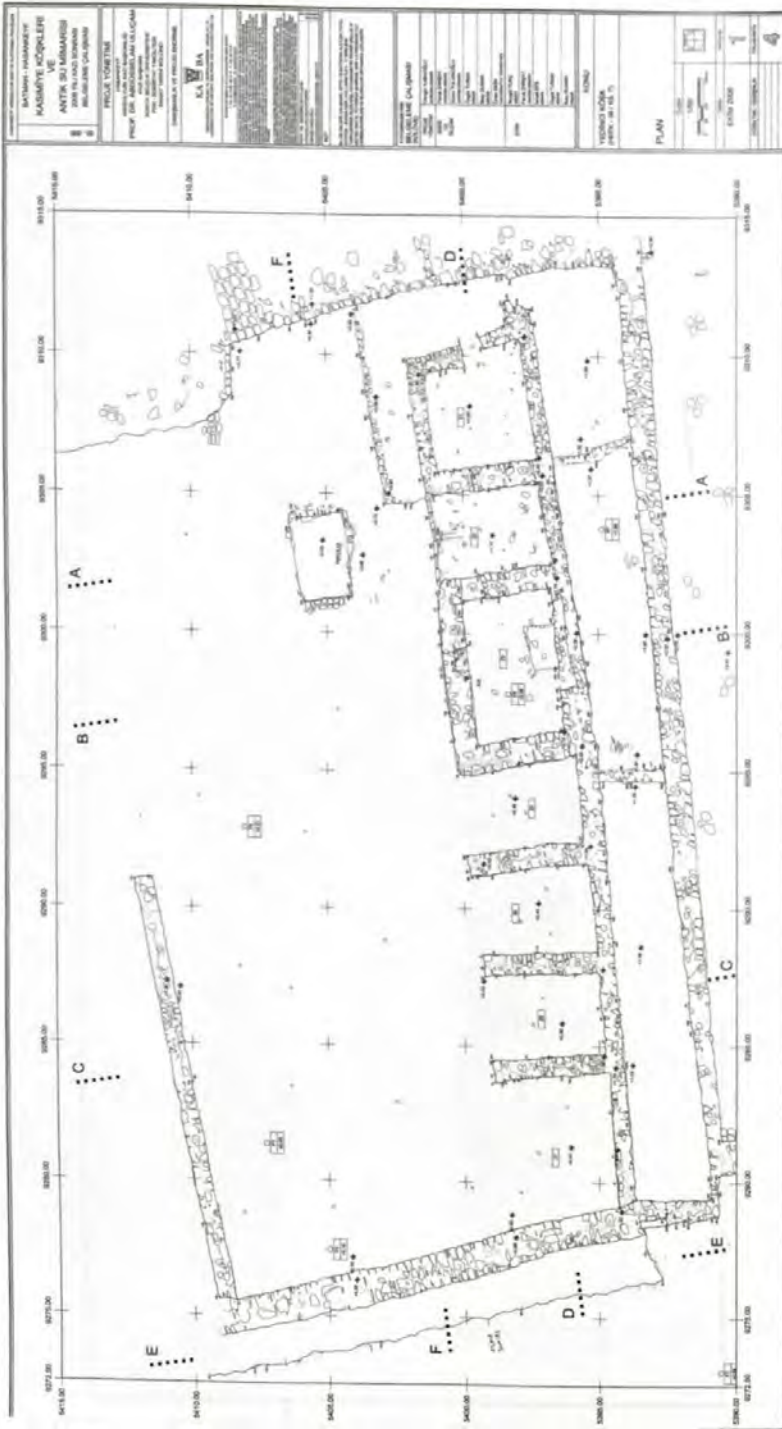
Çizim 1: Eski Mezarlıkta Yer Alan Tonozlu Kripta

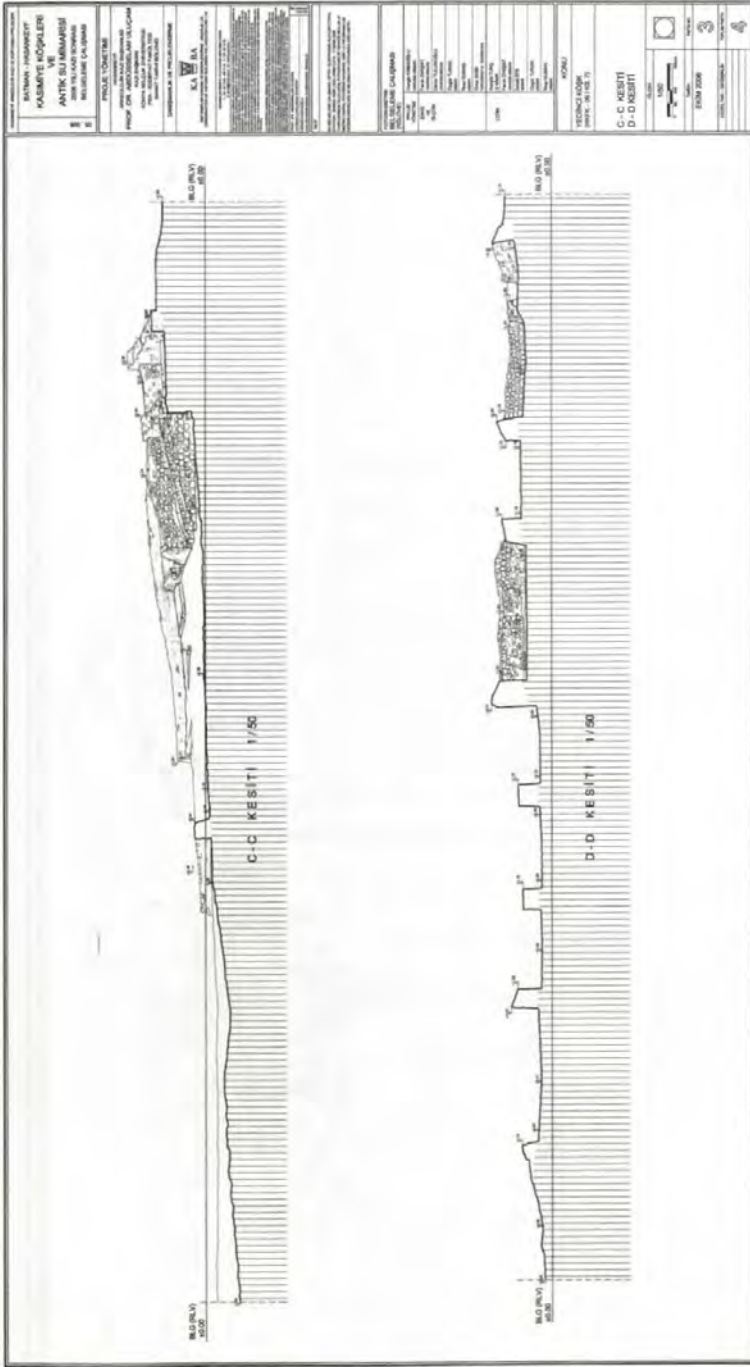
Çizim 2: Kasımiye 6 Vaziyet Planı

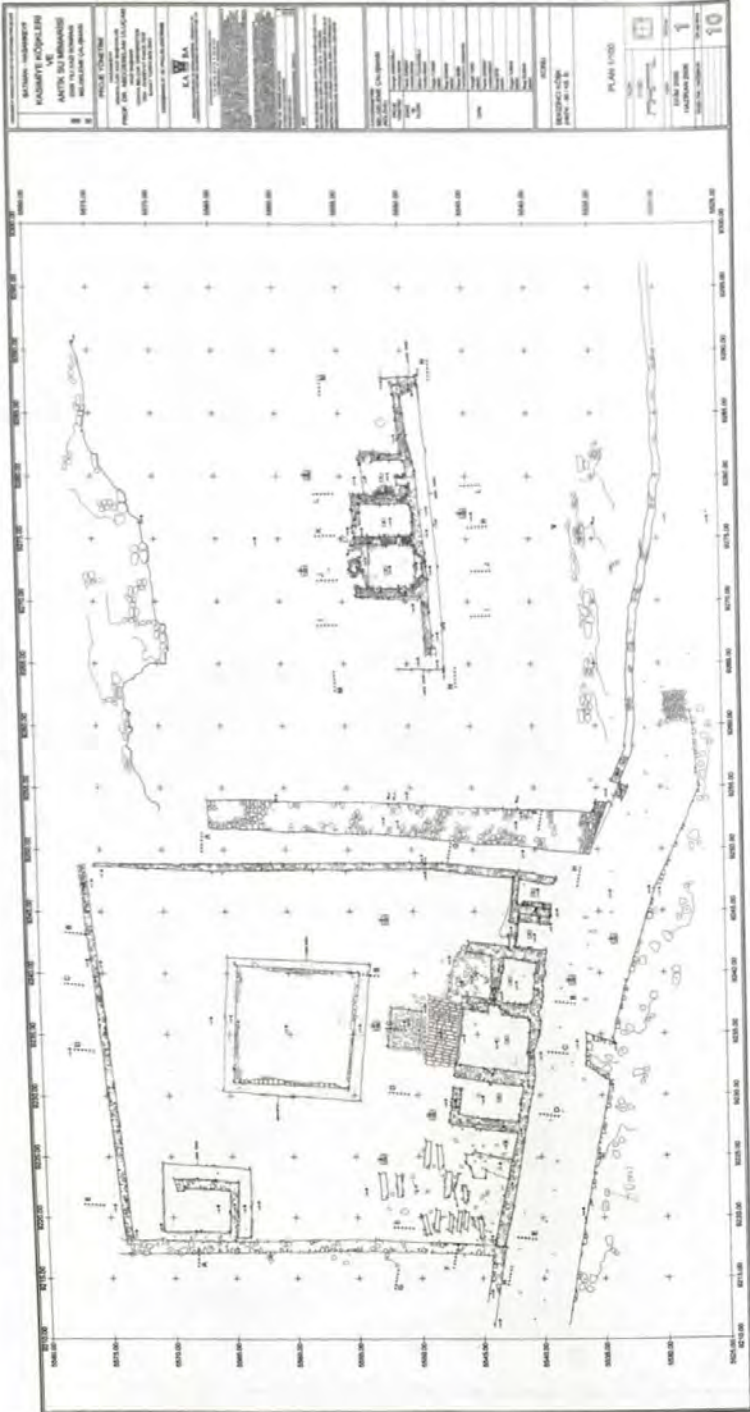
Çizim 3: Kasımiye 6 A-A- B-B ve C-C Kesitleri

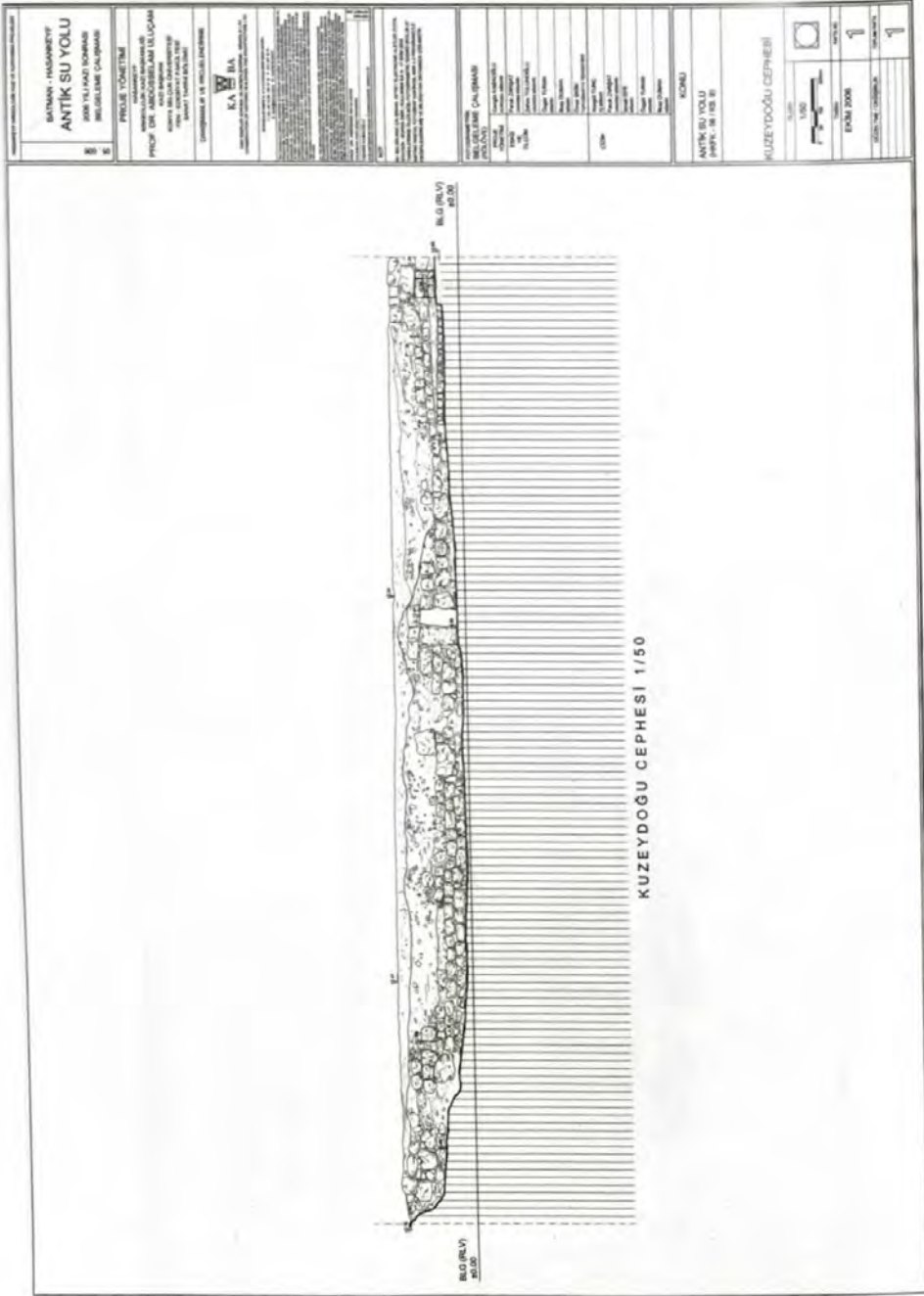
Çizim 4: Kasımiye 7 Vaziyet Planı

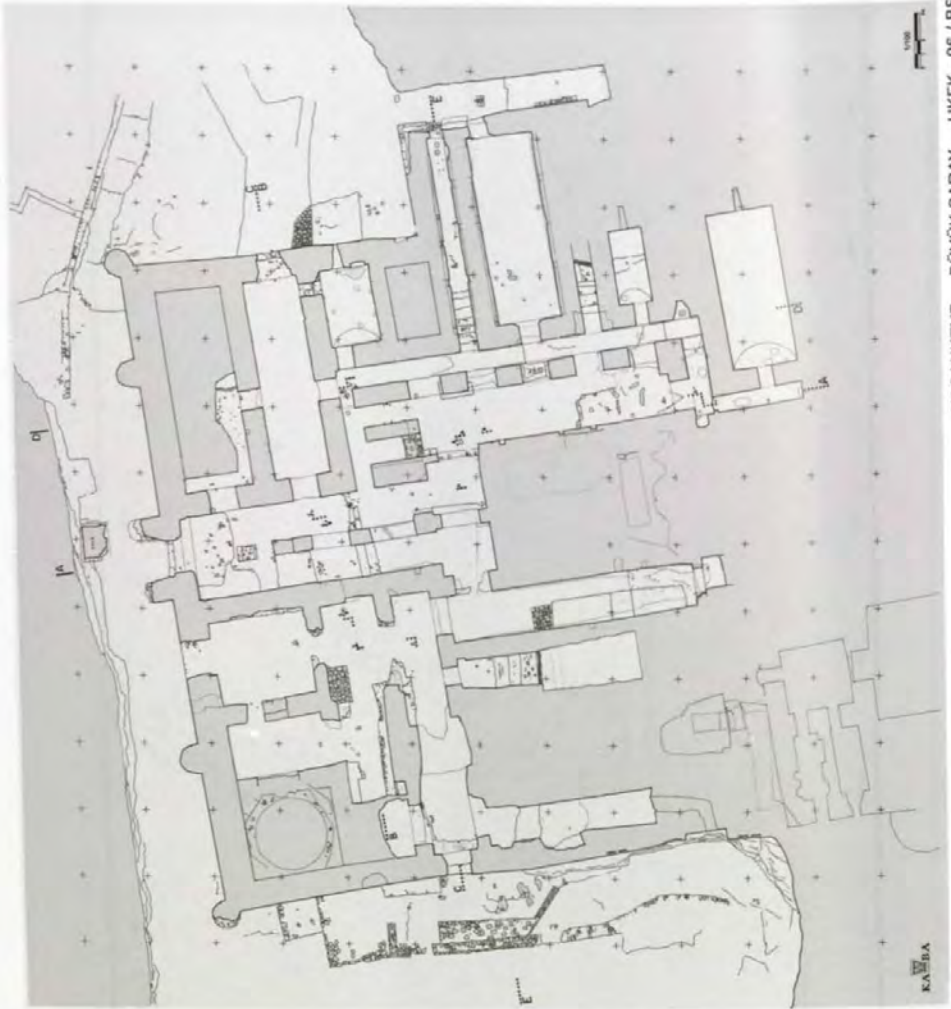
Çizim 5: Kasımiye 7 C-C/ D-D Kesitleri

Çizim 6: Kasımiye 8- Kasımiye 9 Planları

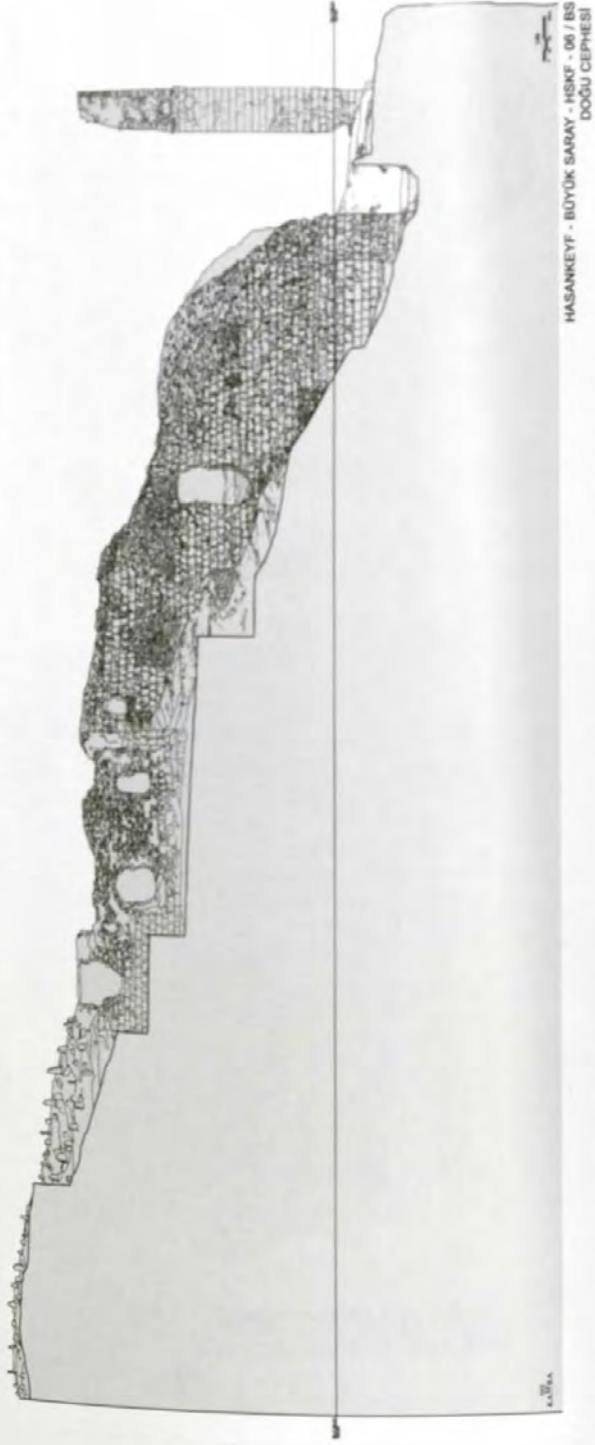
Çizim 8: Kasımiye 9 Kuzeydoğu Cephesi Kesiti

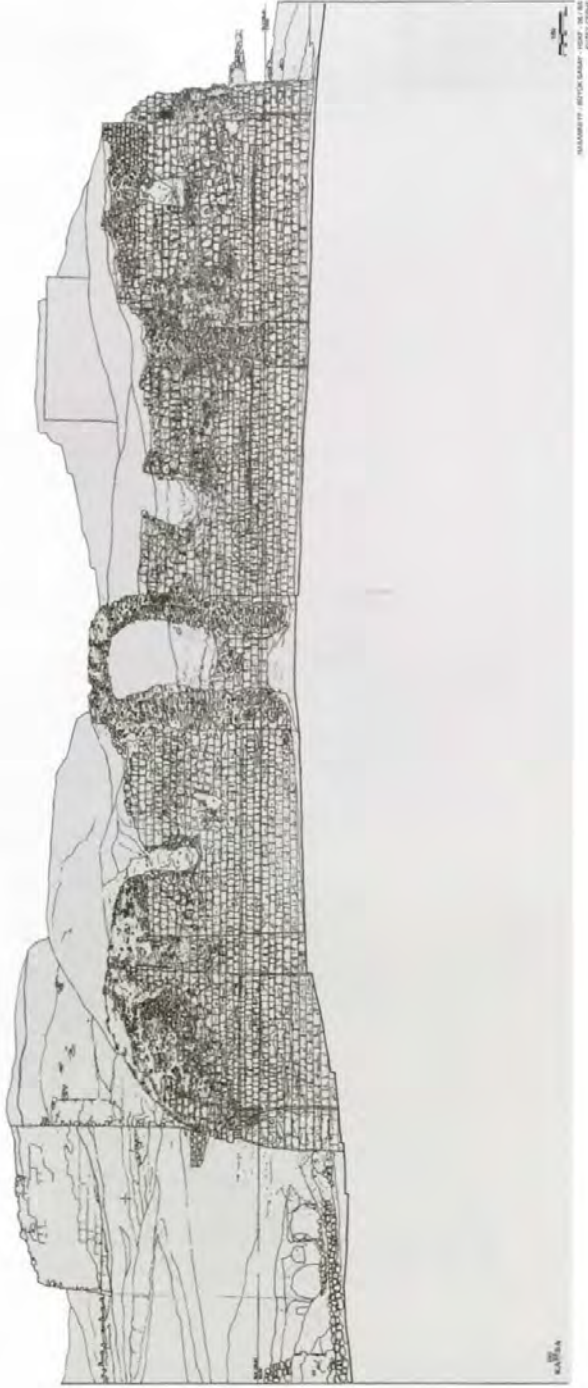
Çizim10: Büyük Saray Vaziyet Planı

Çizim 11: Büyük Saray Batı Cephesi Kesiti

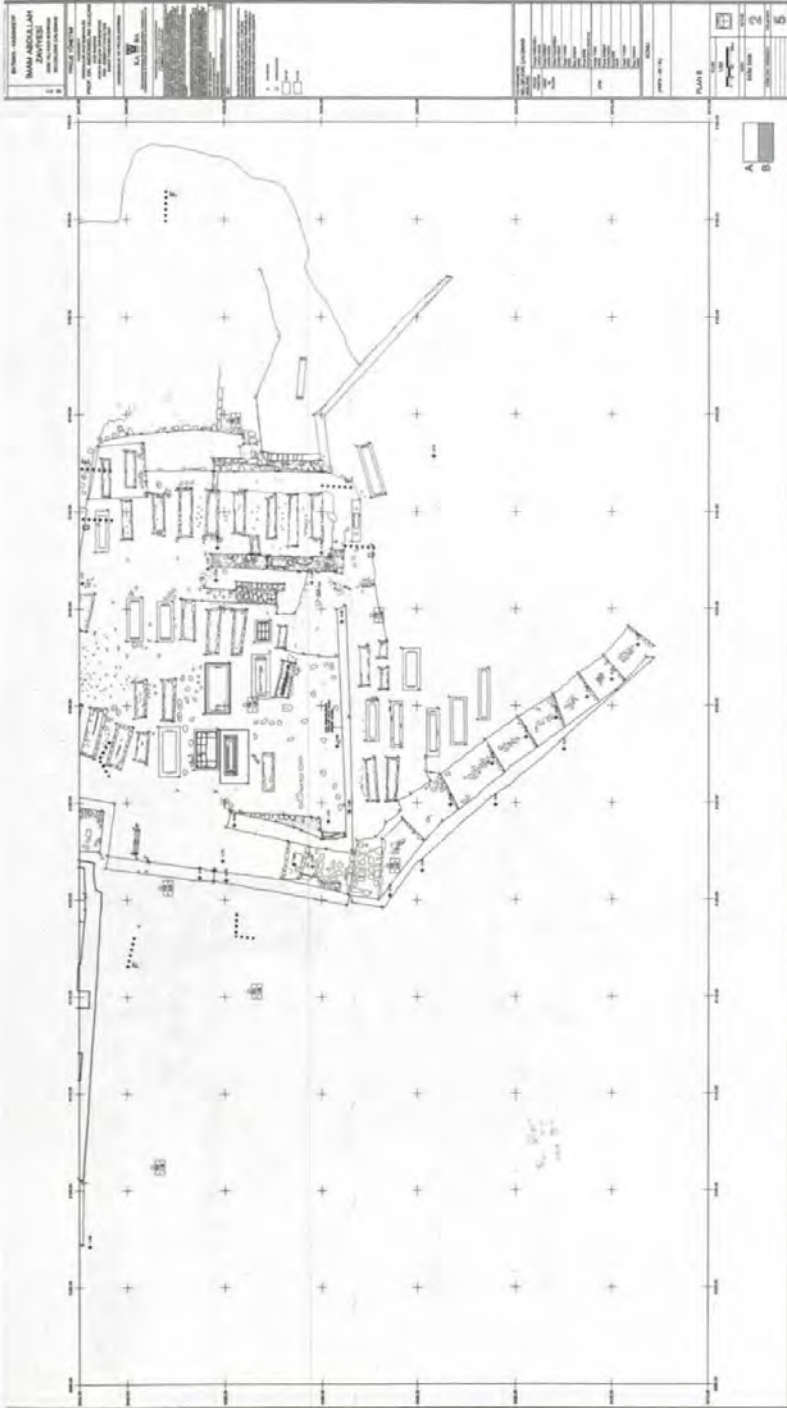
Çizim 12: Büyük Saray Doğu Cephesi Kesiti

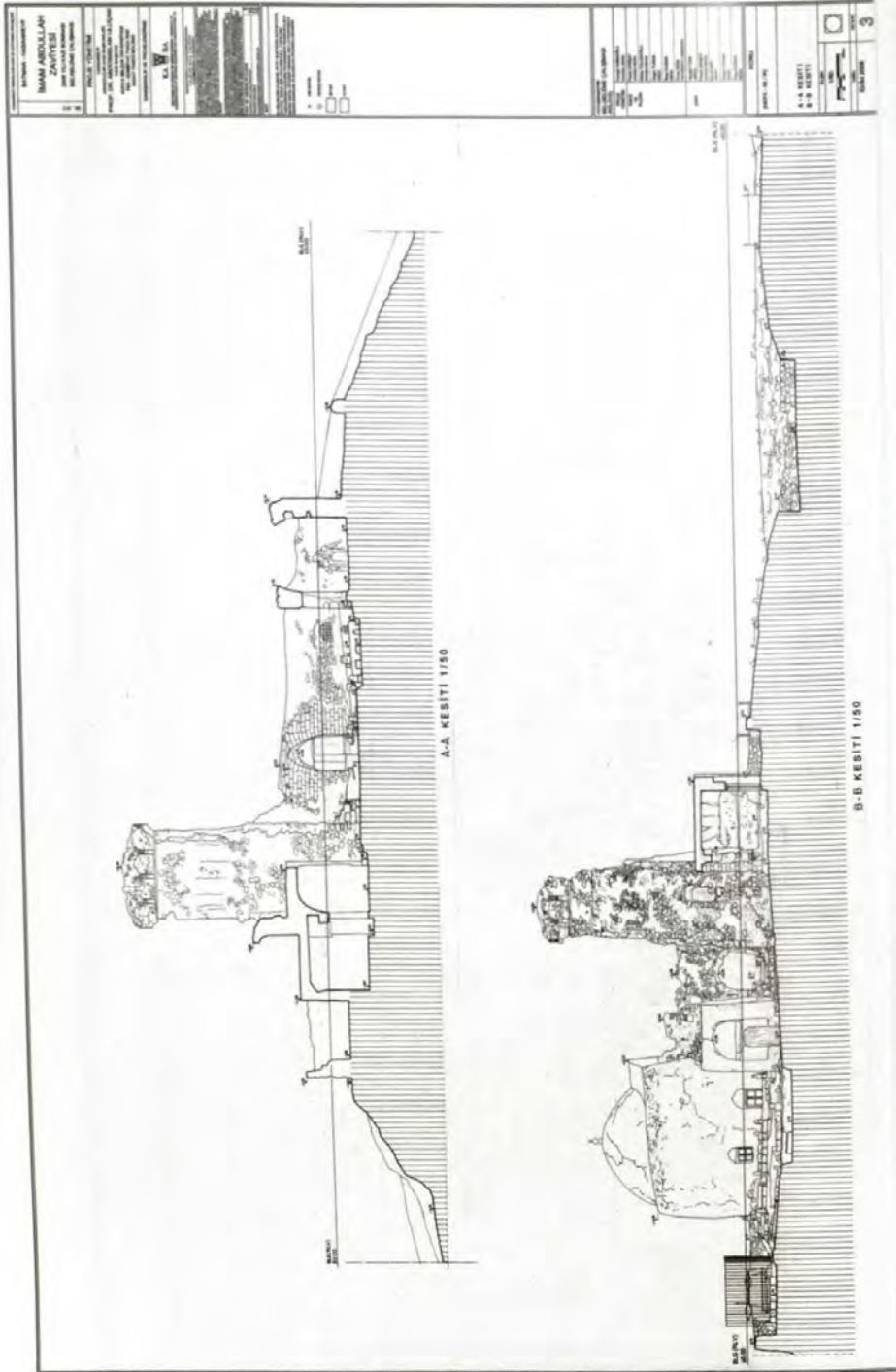
Çizim 13: Büyük Saray Kuzey Cephesi Kesiti

Çizim 14: İmam Abdullah Zaaviyesi Vaziyet Planı

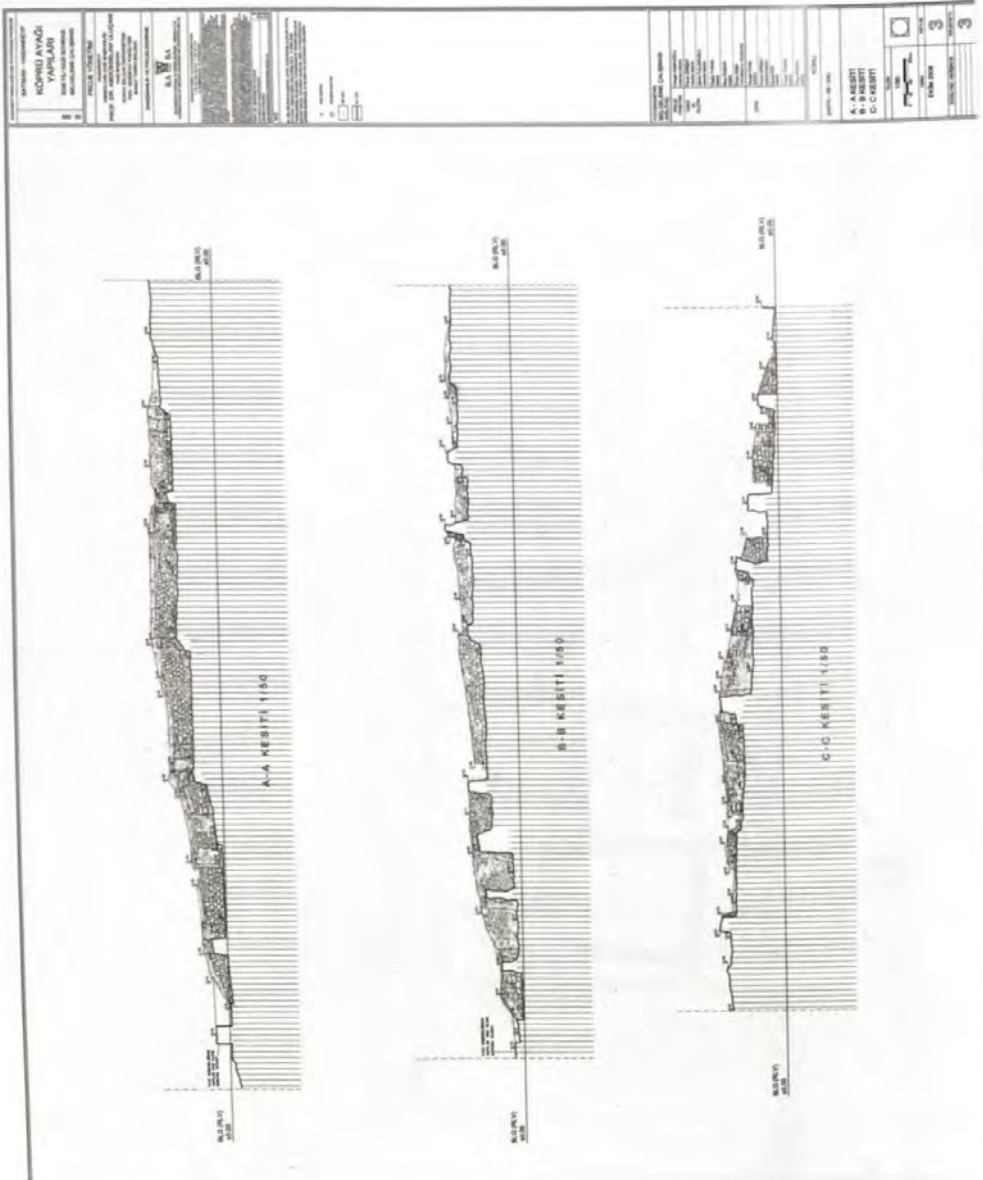
Çizim 15: İmam Abdullah Zaaviyesi Vaziyet Planı

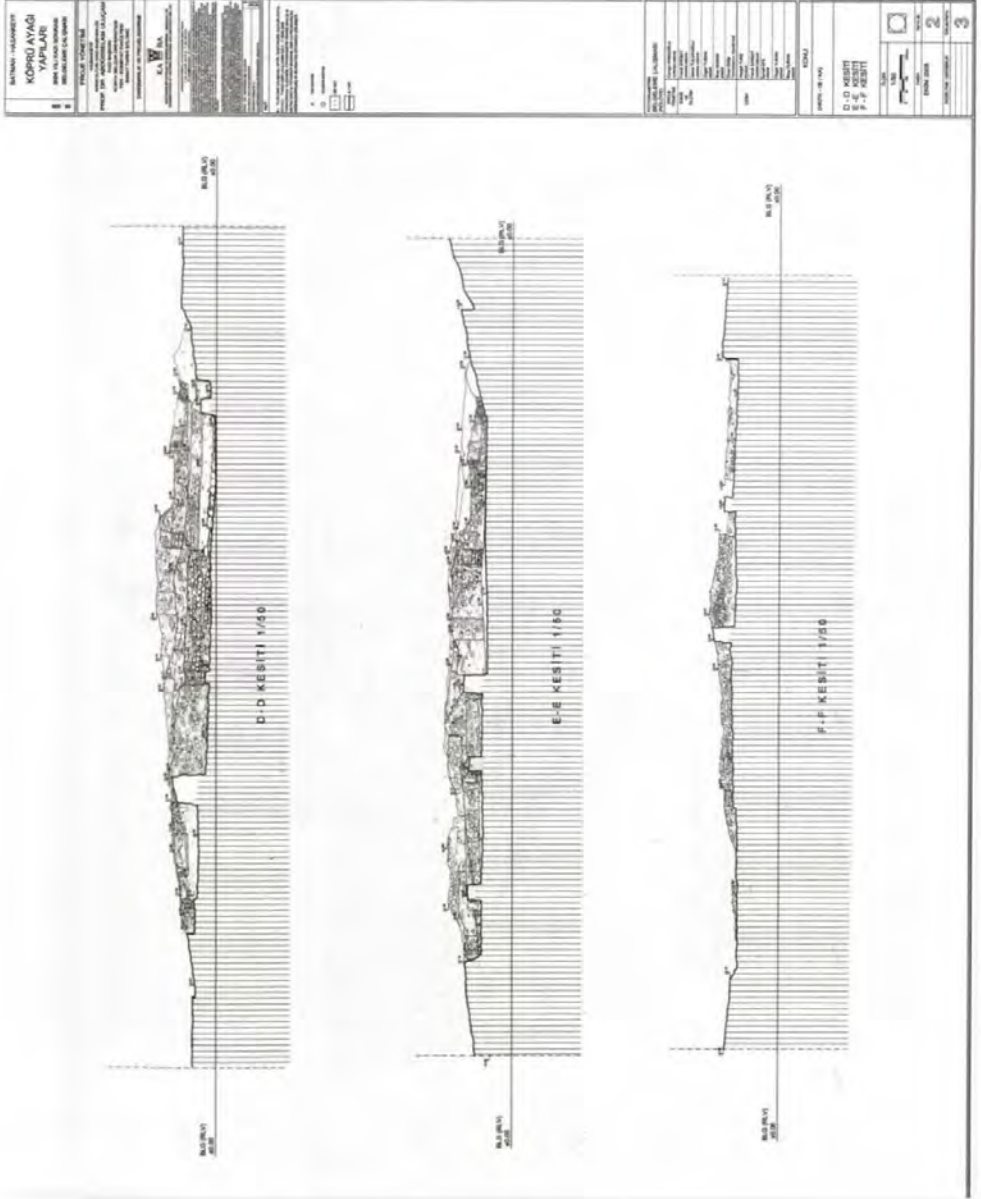
Çizim 16: İmam Abdullah Zaviyesi A-A- B-B Kesitleri

Çizim 19 : Köprü Ayağı Vaziyet Planı

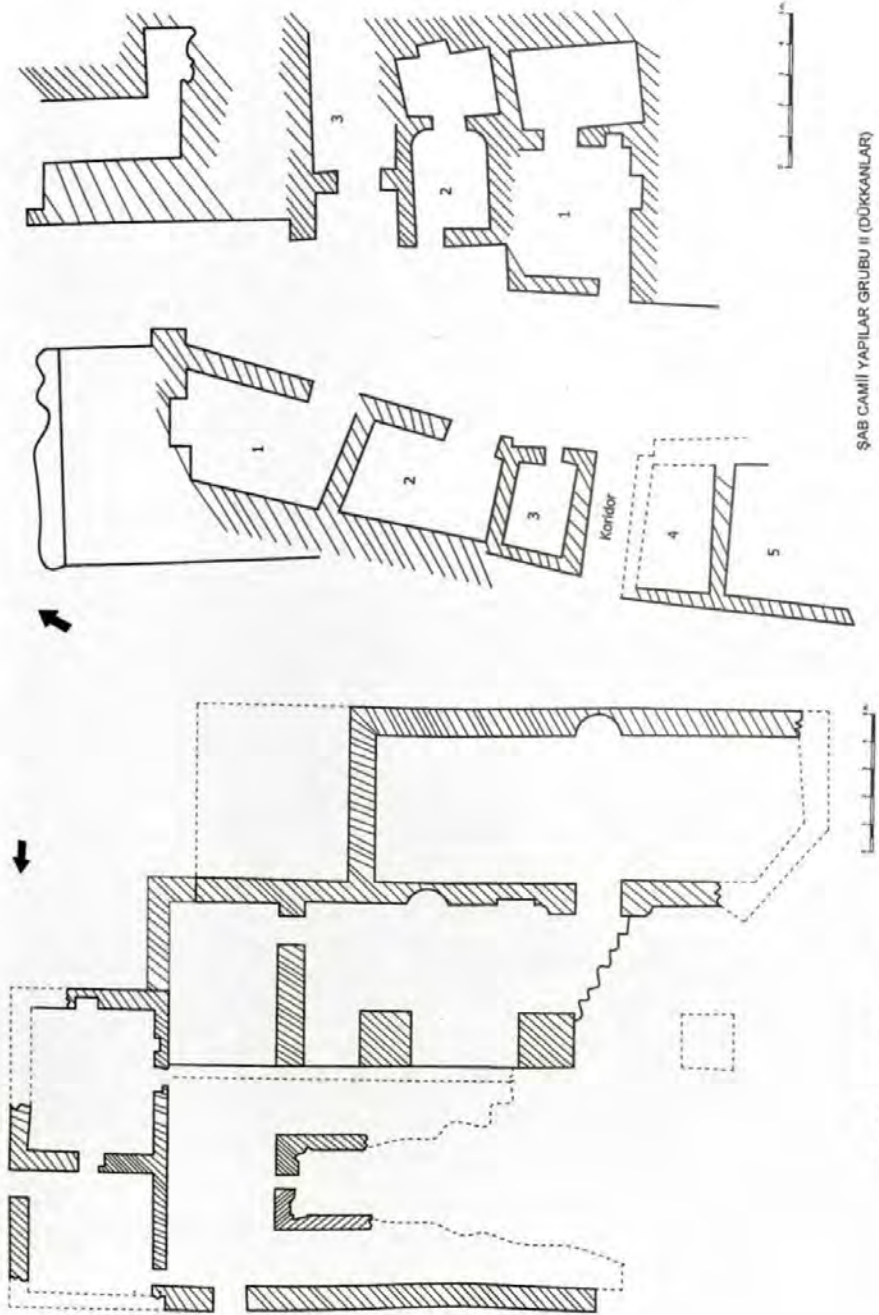
Çizim 20: Köprü Ayağı A-A-B-B-C-C Kesitleri

Çizim 21: Köprü Ayığı D-D-E-E-F-F Kesitleri

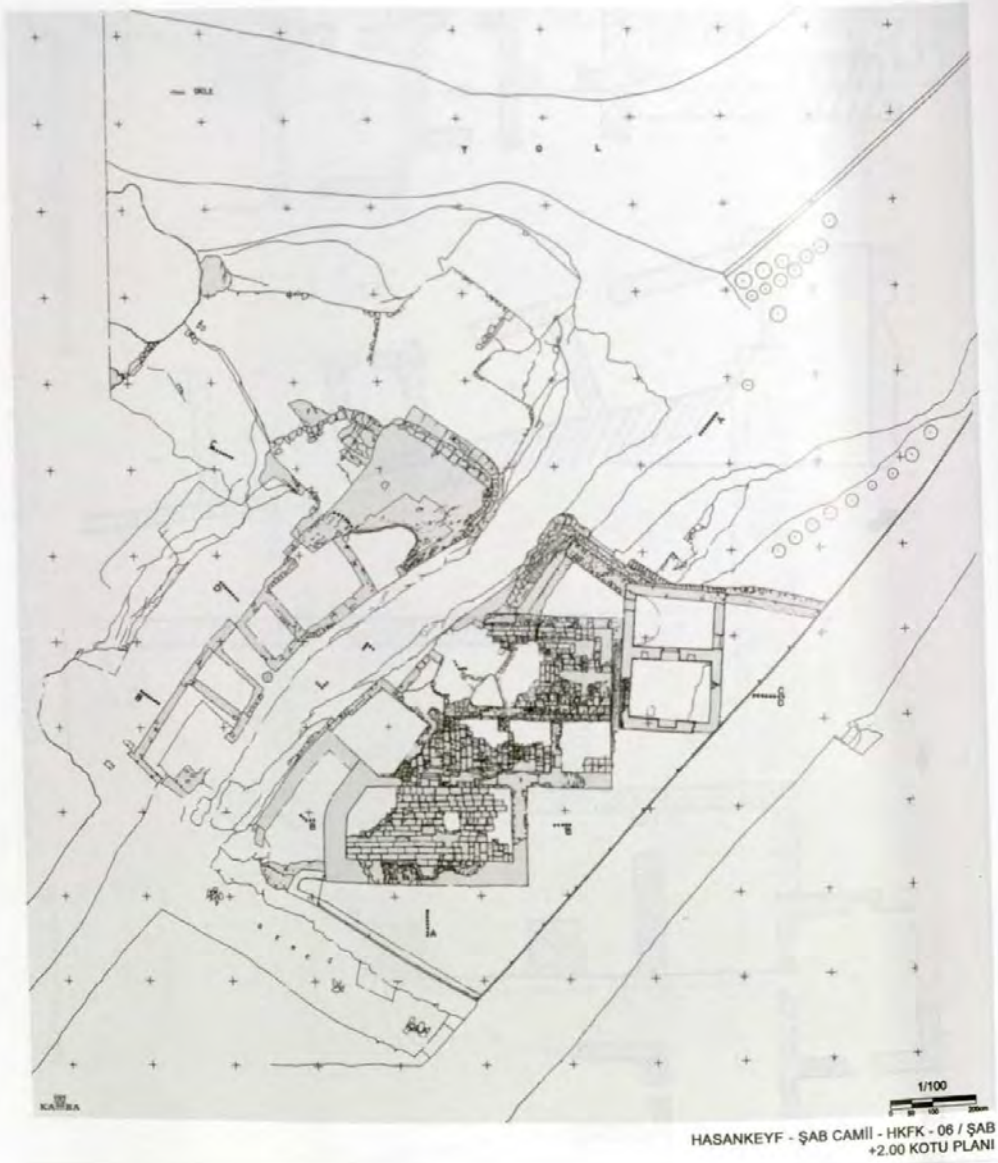
Çizim 22: Han'ın Vaziyet Planı

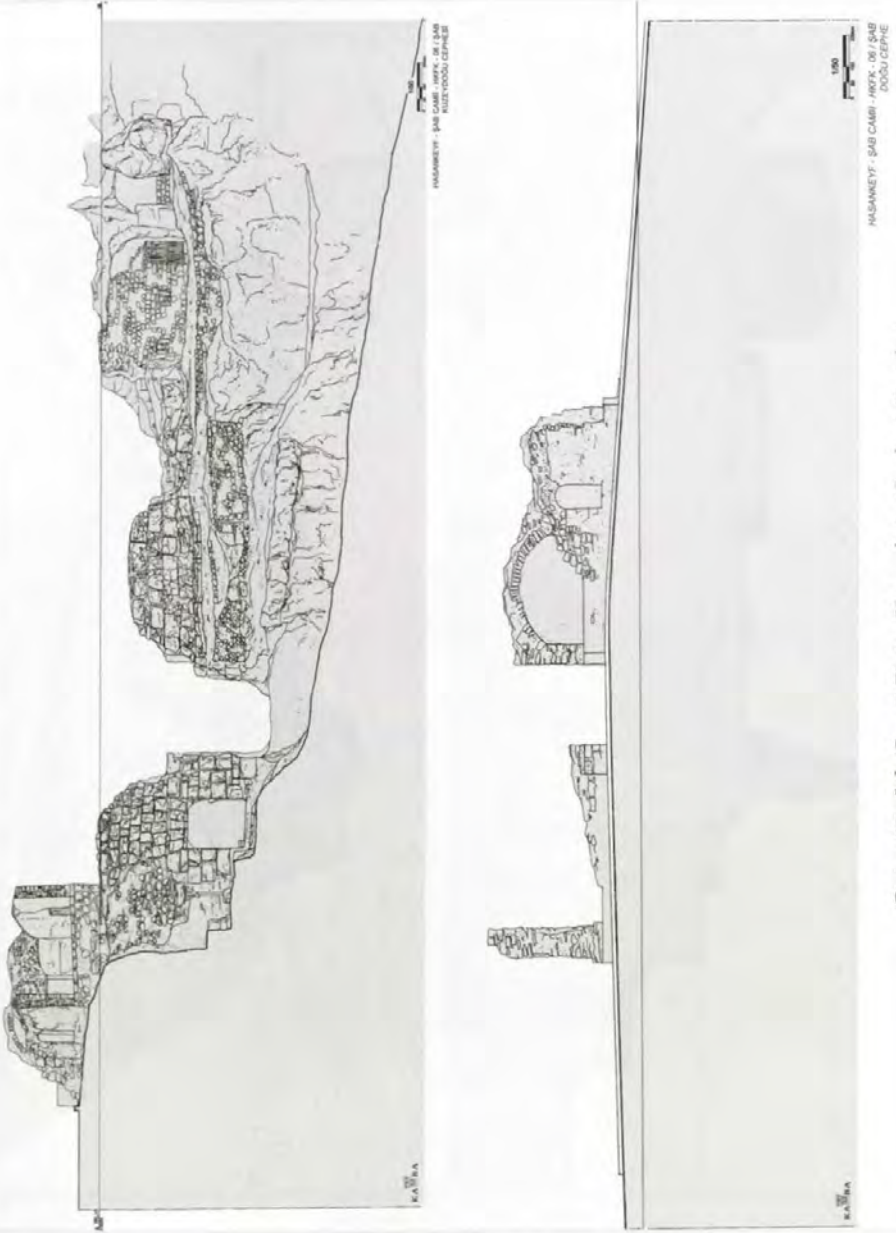
ŞAB CAMİİ YAPILAR GRUBU II (DÜKKANLAR)

Çizim 25: Şab Camii Yapılar Grubu Vaziyet Planı

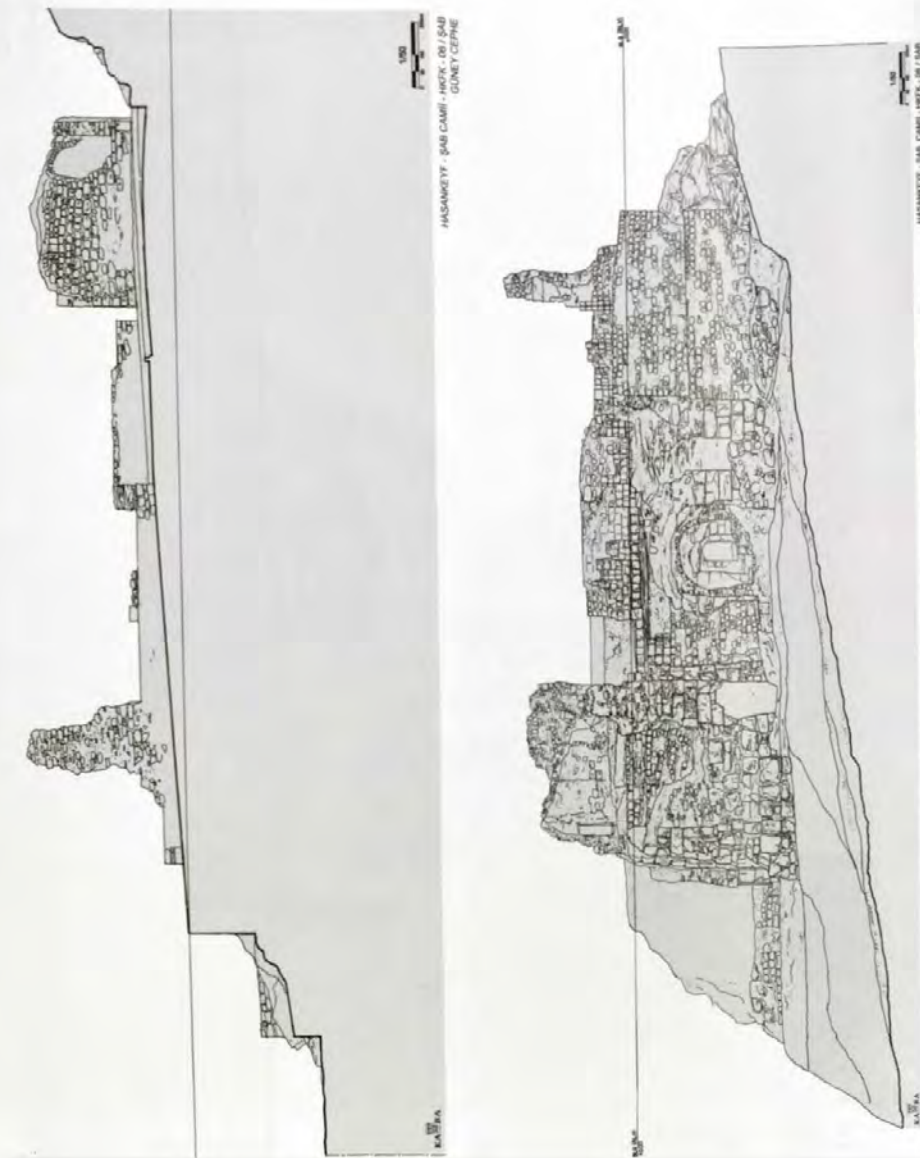
ŞAB CAMİİ YAPILAR GRUBU I

Çizim 26 : Şab Camii Vaziyet Planı

Çizim 27: Şab Camii Doğu-Kuzeydoğu Cephesi Kesitleri

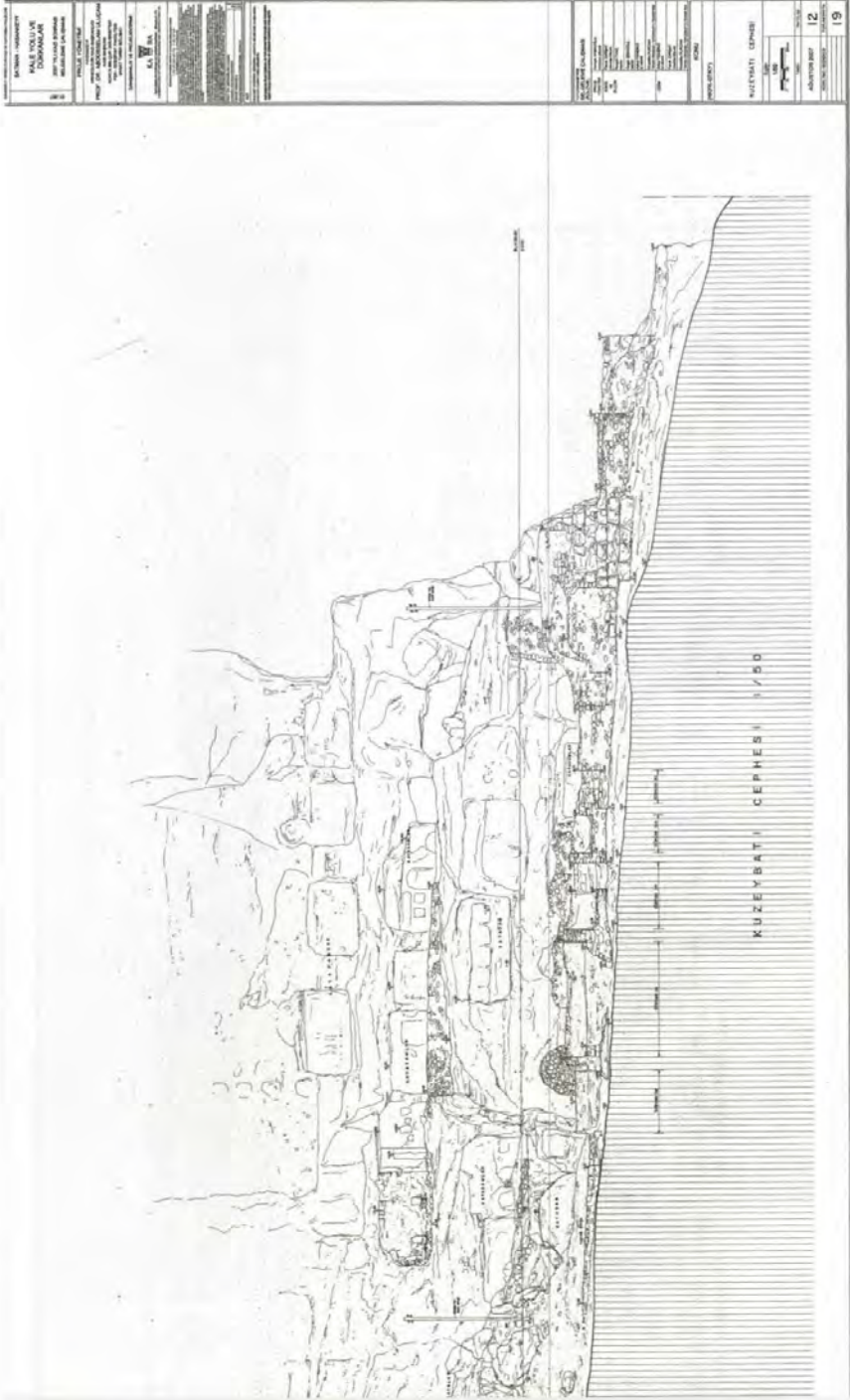
Çizim 28: Şab Camii Güney-Güneydoğu Cephesi Kesitleri

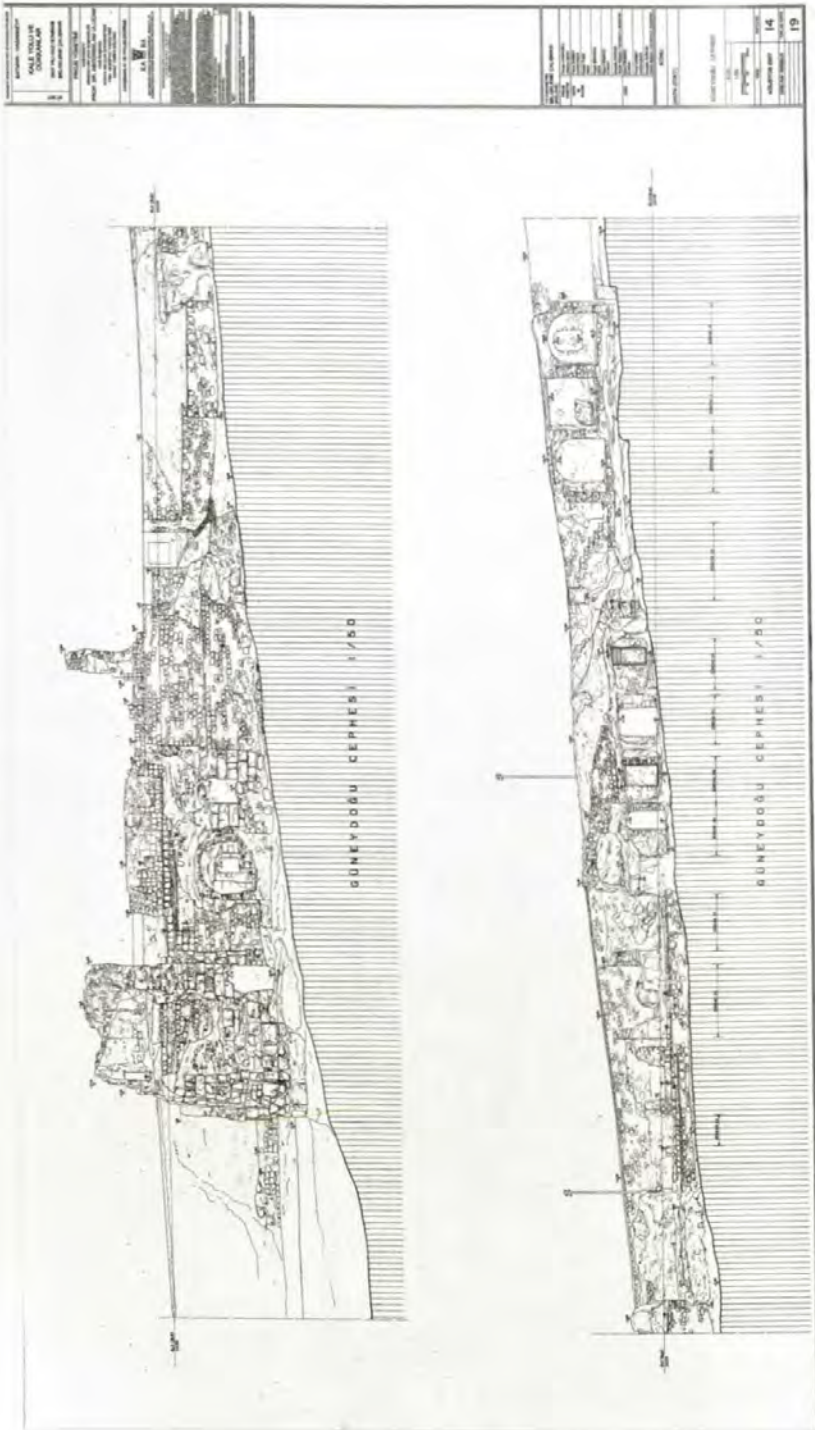
Çizim 29: Dükkanların Vaziyet Planı

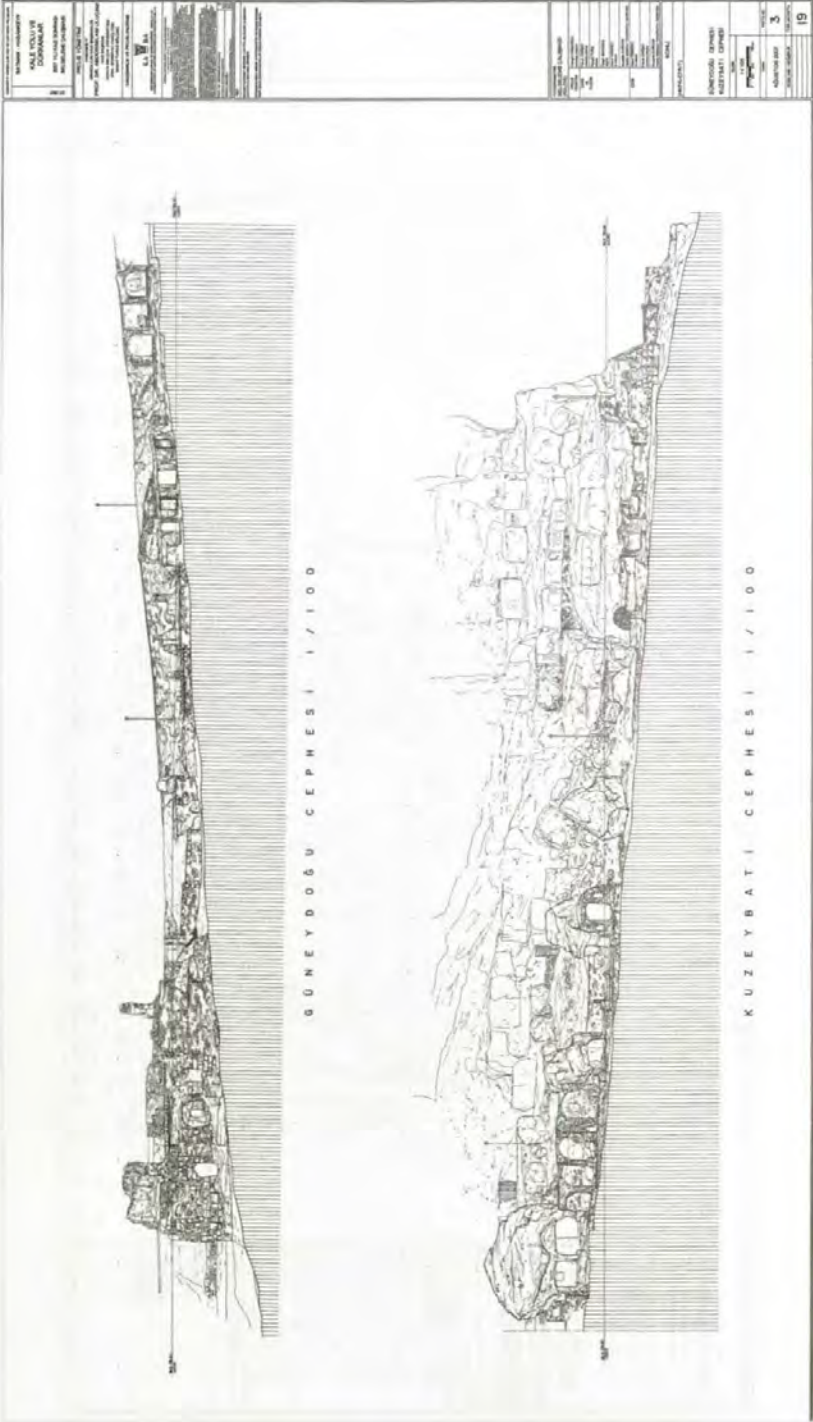
Çizim 30; Dükkanlar Kuzeybatı Kompleksi Kazısı

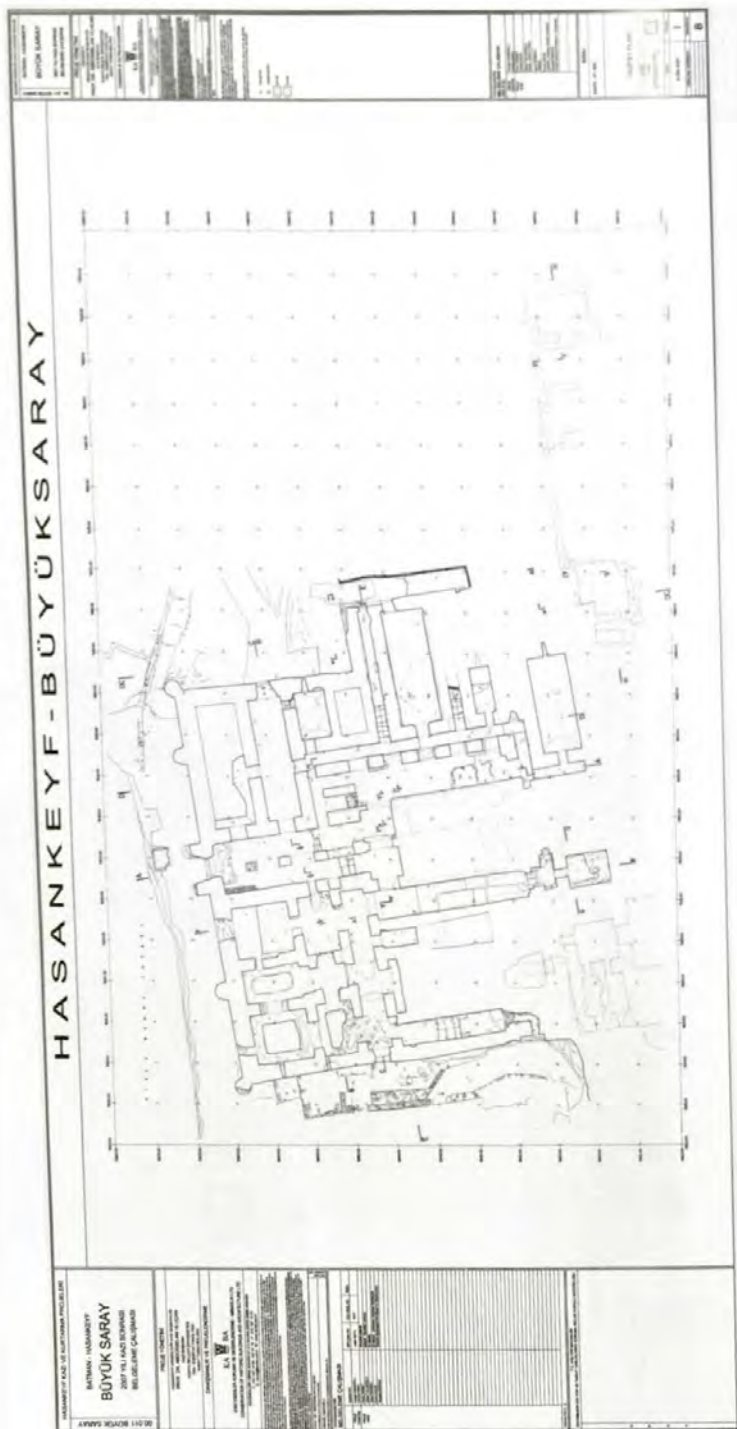
Çizim 31: Dükkanlar Kuzeybatı Cephesi Kesiti

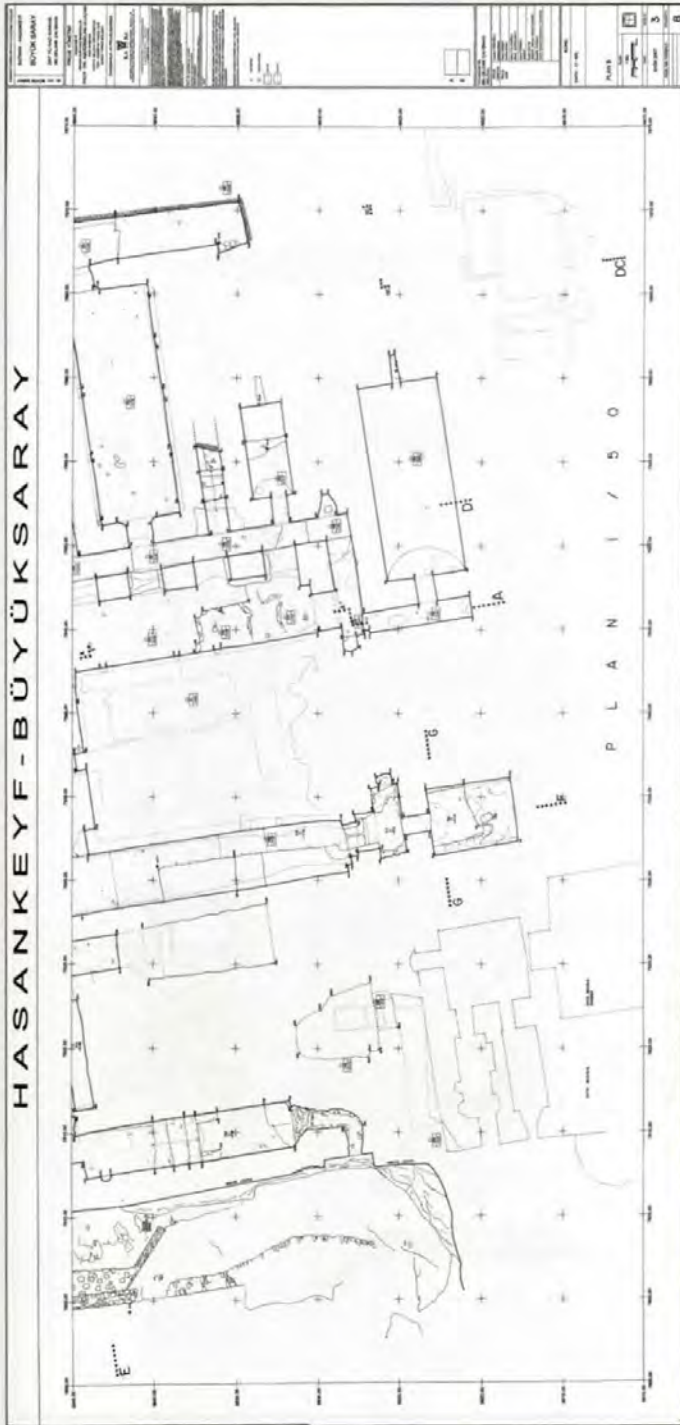
Çizim 32: Dükkanlar Güneydoğu Cephesi Kesiti

Çizim 33: Dükkanlar Güneydoğu-Kuzeybatı Cephesi Kesitleri

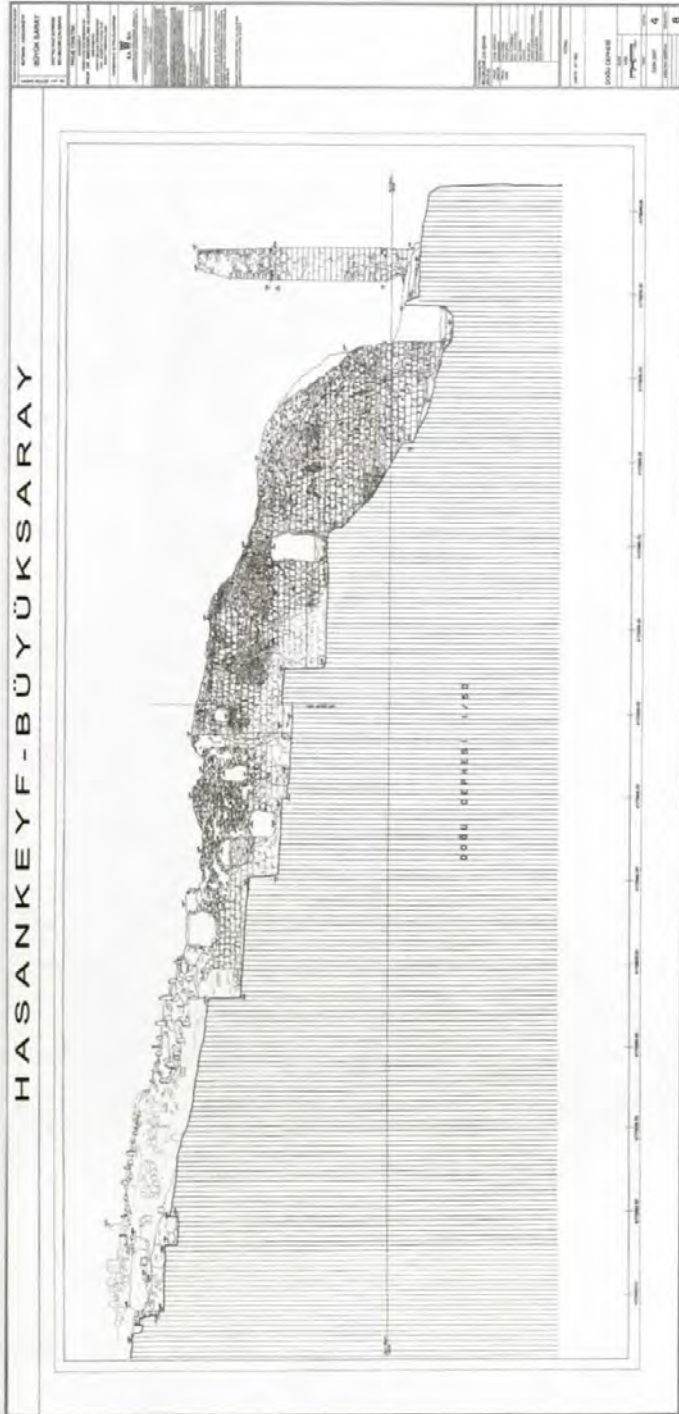
Çizim 34: Büyük Saray Vaziyet Planı

Çizim 35: Büyük Saray Vaziyet Planı

Çizim 36: Büyük Saray A-A-B-B Kesitleri

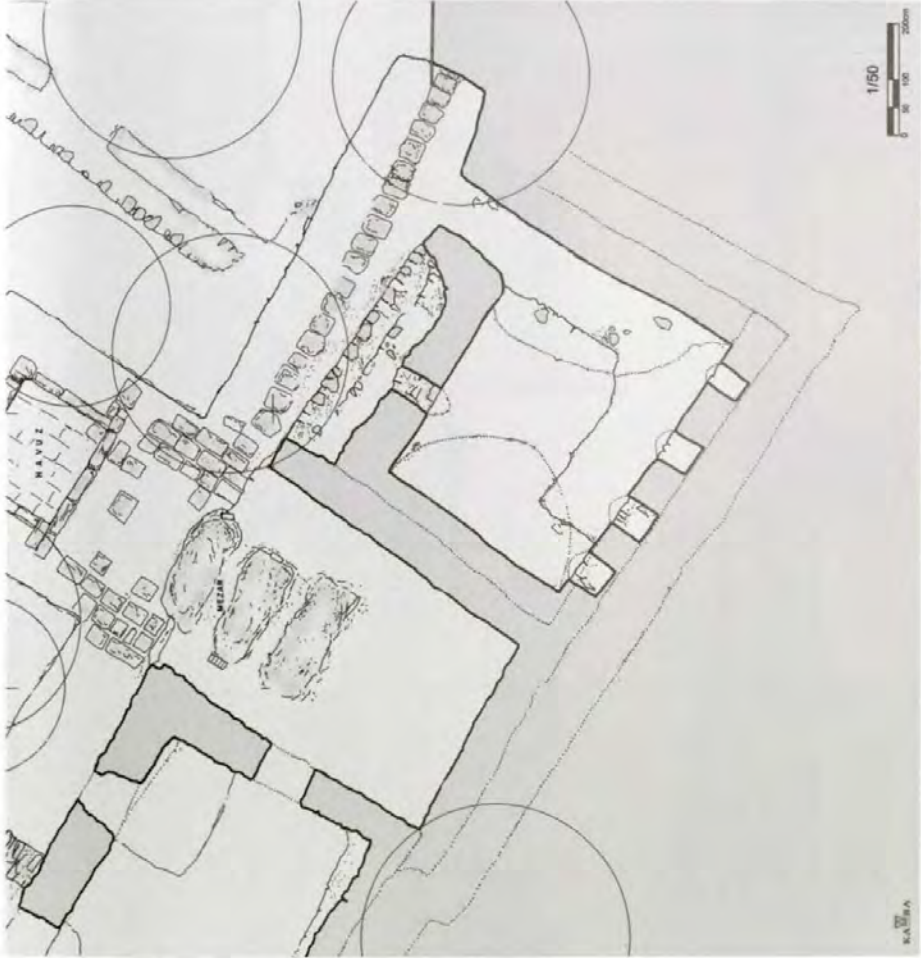
Çizim 37: Büyük Saray Doğu Cephesi Kesiti

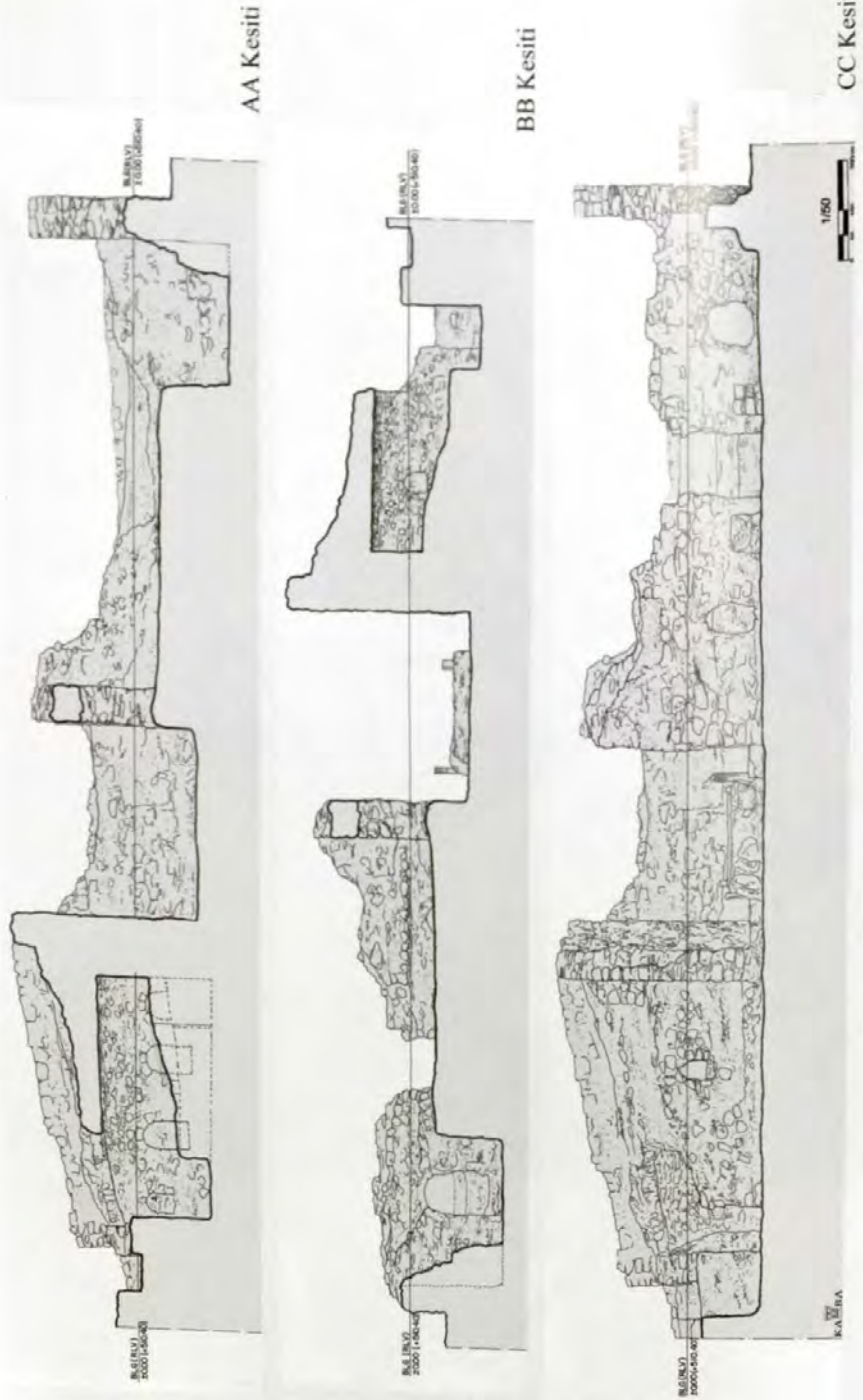
Çizim 39: Ziyaret Yapıları, Kazı Sonrası Vaziyet Planı

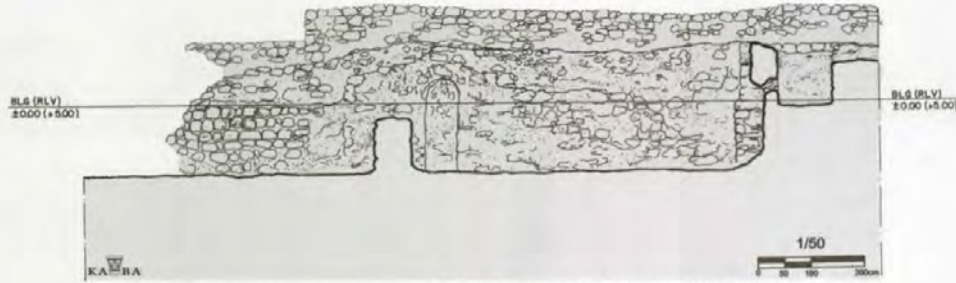
Çizim 38: Ziyaret Yapıları, I. Katman Kazı Çalışması

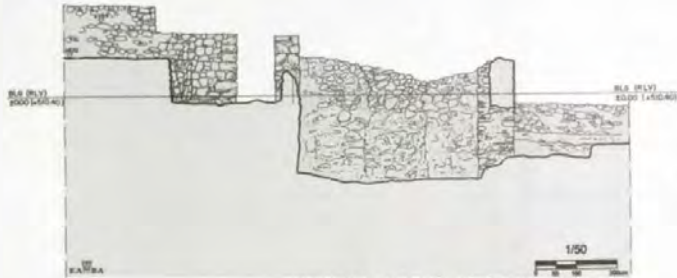
Çizim 40: Ziyaret Yapıları Tonozlu Mekan

Çizim 41: Ziyaret Yapıları, Kazı sonrası AA, BB, CC Kesitleri.

HASANKEYF - SALAHİYEYİ ZİYARET - HKFK 06 /SZ
F-F KESİTİ

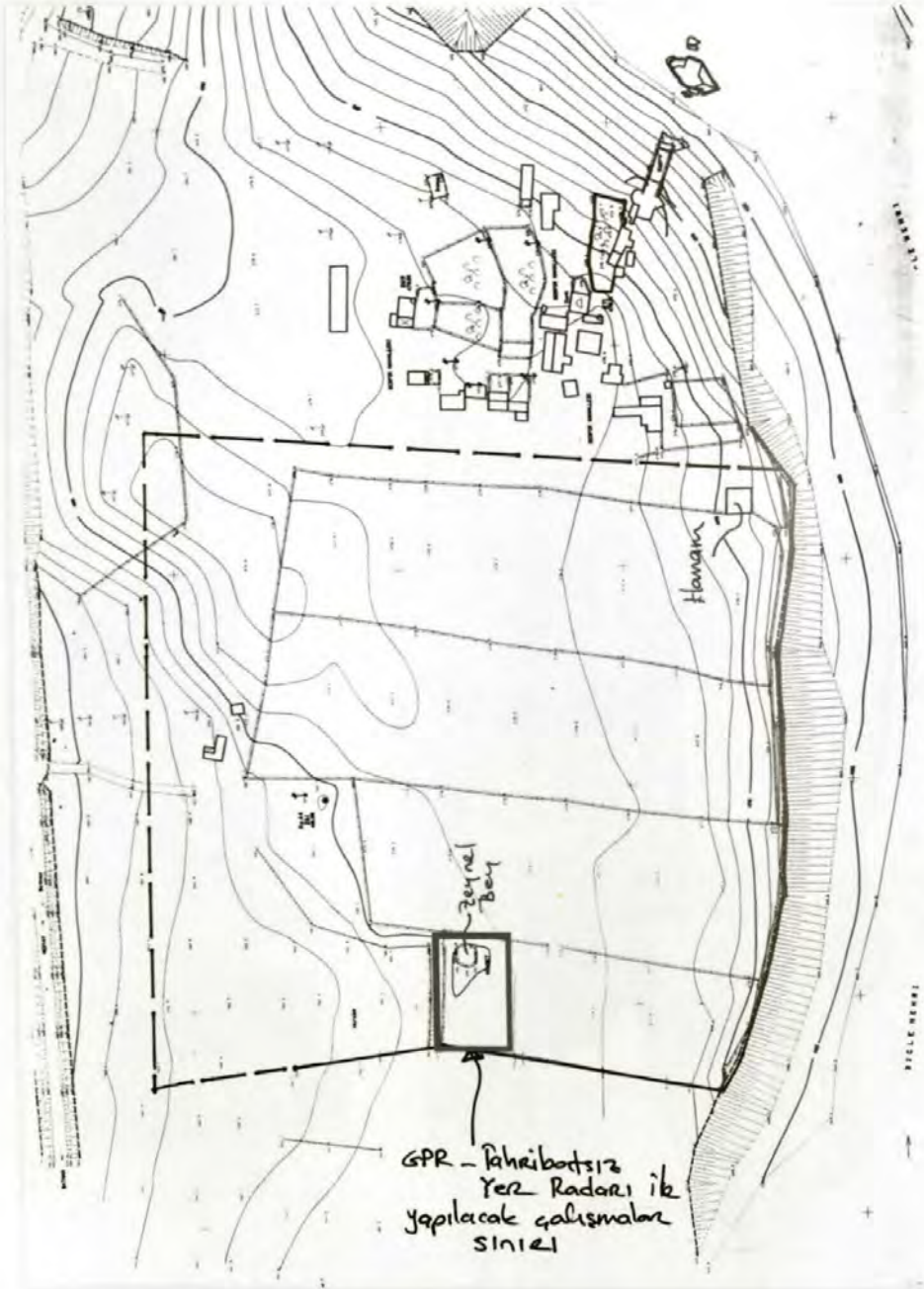

HASANKEYF - SALAHİYEYİ ZİYARET - HKFK 06 /SZ
G-G KESİTİ

HASANKEYF - SALAHİYEYİ ZİYARET - HKFK 06 /SZ
H-H KESİTİ

Çizim 42: Ziyaret Yapıları, Kazı sonrası EE, FF, GG ,HH Kesitleri.

Çizim 43: Yer Radarı Çalışmalarının Yapılacağı Alan

Resim 1: Eski Mezarlık' ta yüzey temizlik çalışması

Resim 2: Mezarlığın güneybatısındaki tonozlu yapı

Resim 3: Tonoz önünde su kanalı

Resim 4: Kriptadaki talan edilmiş mezarlar

Resim 5: Açılan iki mezardan görünüş

Resim 6: Kriptada ortaya çıkarılan mezartası, şahide ve şahide tepeliği

Resim 7: 1-2 Nolu alanda tespit edilen mezarlar

Resim 8: 3 Nolu alanda ortaya çıkarılan sanduka Kapağı

Resim 9: 5 Nolu alanda iki kapaklı sanduka, düzenlenmiş hali

Resim 10: 6A Nolu alanda düzenlenilen mezarlar

Resim 11: 7 Nolu alanda ortaya çıkarılan iki kapalı sanduka

Resim 12: 8 Nolu alanda ortaya çıkarılan çatma sanduka

Resim 13: Kriptanın doğusunda gerçekleştirilen sondajdan detay

Resim 14: Kriptanın doğusundaki sondajda ortaya çıkan iskelet

Resim 15: "Kasımiye 6" Köşkü, insitu durumu.

Resim 16: 6 Nolu yapının batısında bulunan meşit

Resim 17: Kasımiye 6, Kuzey-Güney doğrultusunda uzanan yol

Resim 18: Kasımiye 6, ortak avluya bağlanan eyvanlar

Resim 19: Kasımiye 6, avlu ortasında bulunan havuz

Resim 20: Kasımiye 6, kazısı tamamlandıktan sonraki görünüşü.

Resim 21: “Kasımiye 7” kazı öncesi durumu

Resim 22: Kasımiye 7, avludaki havuz

Resim 23: Kasımiye 7, avlunun doğusunda ortaya çıkarılan yol

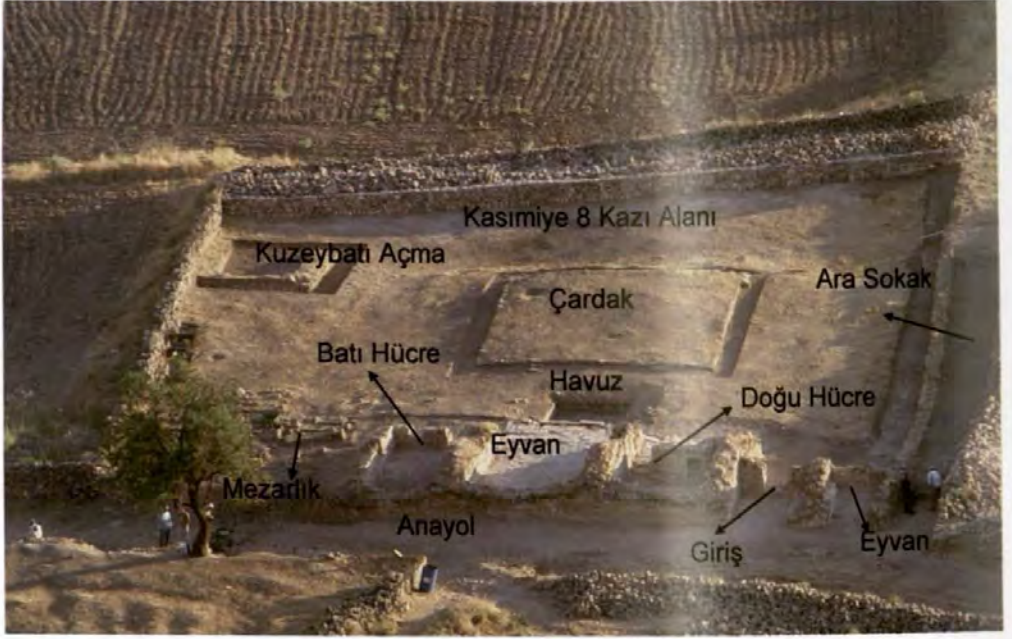
Resim 24: Kasımiye 7, kazının tamamlanmış hali

Resim 25. "Kasımiye 8", kazı öncesi görüntüsü

Resim 26: "Kasımiye 8" Köşkü alanında temizlik çalışmaları

Resim 27: "Kasımiye 8", kazılan mekânlar ve yerleri

Resim 28: "Kasımiye 8", ana giriş

Resim 29: "Kasımiye 8" , ana eyvan ve havuz

Resim 30 "Kasımiye 8" Köşkünün avlusundaki mezarlık

Resim 31: "Kasımiye 8", Kuzeybatı Mekânı

Resim 32: "Kasımiye 8", kazı sonrası görüntüsü

Resim 33: Kasımiye 9, kazı öncesi durumu

Resim 34: "Kasımiye 9", doğudaki oda

Resim 35: "Kasımiye 9", doğu duvarı dibindeki su künkleri

Resim 36: "Kasımiye 9'un kuzeyden görünüşü

Resim 37: "Kasımiye 9", ana eyvan ve havuz.

Resim 38: Ana caddenin kazı sonrası durumu

Resim 39: Kasımiye'de Antik Dönem su kanalının içinden görünüş

Resim 40: Antik su kanalı ağızı

Resim 41: Antik Su Kanalı Ağzı'nın bulunduğu duvar cephesi

Resim 42: Antik Su Kanalı cephesi bitişğinde su mimarisi kalıntısı

Resim 43: Kasımiye Köşkleri'nin bulunduğu arazinin görünüşü

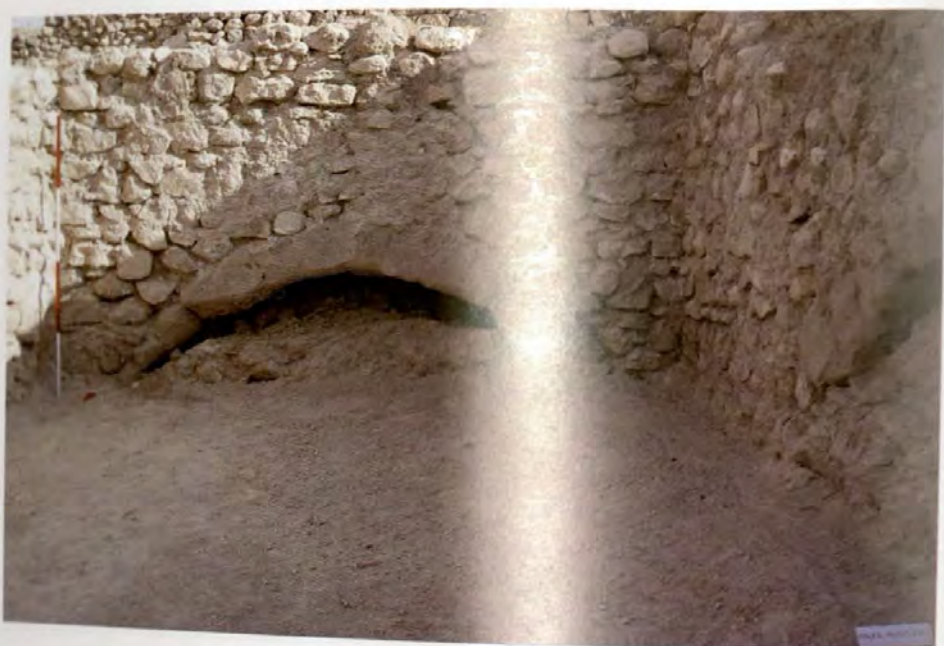
Resim 44: Büyük Saray, "Kuzeydoğu 1" Mekânı

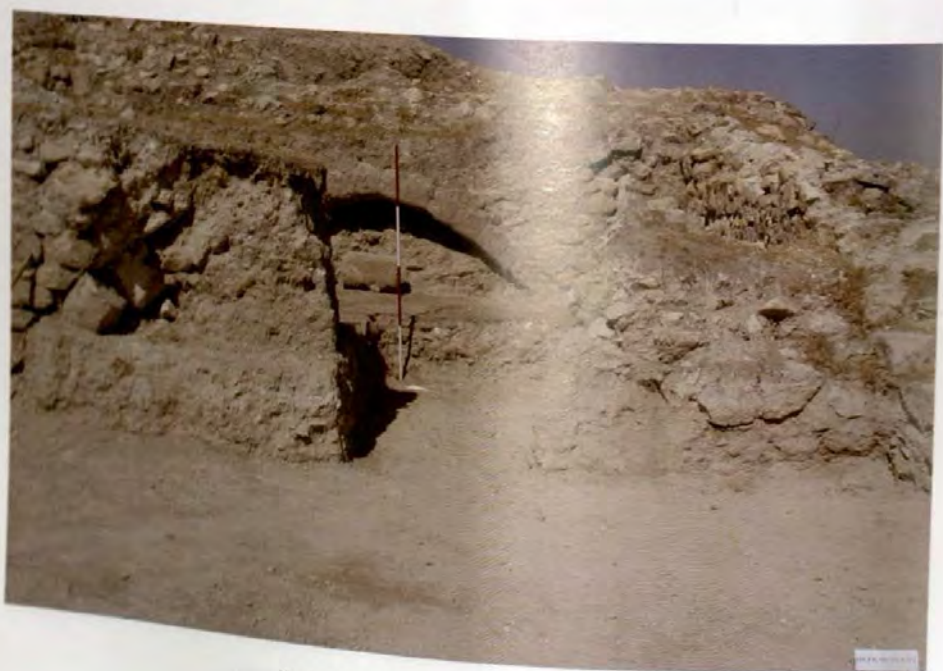
Resim 45: "Kuzey-doğu 2" de tuğla kemer

Resim 46: "Kuzeydoğu 2" de kazı çalışması

Resim 47: "Kuzeybatı 2" alanının boşaltılmış durumu

Resim 48: "Kuzeybatı 3" Mekânı

Resim 49: Güneybatı Koridoru

Resim 50: Güneybatı Koridoru'nun boşaltılmış vaziyeti

Resim 51: "Güneydoğu 7 Mekânı"

Resim 52: "Güneydoğu 7 Mekânı", boşaltılmış hali

Resim 53: Sarayın güneybatı dış cephesinde kazı çalışması

Resim 54: Büyük Saray, kuzeybatı köşedeki kubbeli mekânın kazısı

Resim 55: Büyük Saray, kuzeybatı köşedeki kubbeli mekânın kazısı

Resim 56: Büyük Saray, güneybatı köşedeki mekânın kazısı

Resim 57: İmam Abdullah Zaviyesi, genel görünüşü

Resim 58: İmam Abdullah Zaviyesi, kazı öncesi temizlik çalışmaları

Resim 59: İmam Abdullah Zaviyesi, Avlu'daki Mezarlar

Resim 60: İmam Abdullah Zaviyesi, mezarlık içinde kalmış havuz

Resim 61: İmam Abdullah Zaviyesi, avludaki mezarların düzenlenmesi

Resim 62: İmam Abdullah Zaviyesi, mescidin kazı öncesi insitu durumu

Resim 63: İmam Abdullah Zaviyesi, mescidin kazısı

Resim 64: İ. Abdullah Zaviyesi Mescidi, kazıdan sonraki durumu

Resim 65: Mescid'in doğu duvarı nişinde alçı süslemeler

Resim 66: Avluda yapılan temizlik ve düzenleme çalışmaları

Resim 67: Türbe'nin güneyindeki mezarların düzenlenmesi

Resim 68: Avludaki mermerden yapılmış çocuk mezarları

Resim 69: Türebeye geçilen yolun yeniden yapımı

Resim 70: Zaviye'nin çevre düzenlemesinden sonraki görünüşü

Resim 71: Köprü Ayağı Yapıları kazı alanı

Resim 72: Köprü Ayağı Yapıları ve kazı alanı

Resim 73: Kazıya dönüştürülen Sondaj 4'te açılan A1-2-3 ve B1-2-3 alanları

Resim 74: A3-A4 ve B3-B4 alanındaki mekan

Resim 75: A4-A5 alanındaki mekân

Resim 76: B5-C5 alanında bulunan mekân

Resim 77: C3-C4-D3-D4 alanına giren mekân

Resim 78: C5-D5 alanına giren mekân

Resim 79: E3-E4 karesindeki mekân

Resim 80: Köprü Ayağı Yapılar Topluluğu'nun kazı sonrası durumu

Resim 81: "Han" kazı alanı, güneyden (aşağıdan) görünüşü

Resim 82: "Han" kazı alanı, kuzeyden (yukarıdan) görünüşü

Resim 83: C-1 ve D-1 karelerindeki duvar ve tonoz kalıntıları.

Resim 84: D3 karesindeki sondajda ortaya çıkan tahliye nişi

Resim 85: D3'te yarısı tahrip olmuş pitos

Resim 86: D2-D3'te ortaya çıkarılan tonozlu mekan

Resim 87: Tonozlu mekânın önündeki kalıntılar

Resim 88: Dicle'ye doğru uzanan merdivenli yol

Resim 89: Tonozlu mekanda sağlamlaştırma çalışması

Resim 90: Han'ın kazı sonrası durumu

Resim 91: Şab Camii Alanı, kazı öncesi genel görünüşü

Resim 92: Şab Camii üzerindeki enkaz yığını ve mezarlar

Resim 93: Şab Camii'nin doğu bölümü üzerine yapılan mescit

Resim 94: Mescidin kazı öncesi güneydoğudan görünüşü

Resim 95: Mescidin içten görünüşü

Resim 96: Mescidin son cemaat yeri ve zemin döşemesi

Resim 97: Mescidin kazı ve evre düzenlemesi sonrası görünüşü

Resim 98: Mescit kapısı üzerinden sökülen kitabe

Resim 99: Şâb Camii'nin kazı öncesi durumu

Resim 100: Şâb Camisi ve etrafındaki yapıların ortaya çıkartılması

Resim 101: Şâb Camii Mihrabı

Resim 102: Şâb Camii hariminin ortaya çıkarılması

Resim 103: Caminin harim mekânı

Resim 104: Şâb Camisi, giriş kapısı-mihrap aksı

Resim 105: Son cemaat yeri ve avlunun doğu bölümü

Resim 106: Avlu ve havuz sistemi

Resim 107: Caminin kuzeyden görünüşü (avlu, son cemaat yeri ve harim mekânı)

Resim 108: Şâb Camii batusına istinat duvarları örülmesi

Resim 109: Şâb Camii batısına yapılan istinat duvarları

Resim 110 Şâb Camisi yapılar topluluğunda çevre düzenlemesi

Resim 111: Şâb Camii'nde süsleme örnekleri

Resim 112: Şâb Camii'nde süsleme örnekleri

Resim 113: Yamaç Külliyesi Camii Mihrabı

Resim 114: Şâb Camisi Yapılar Topluluğu'nun kazı ve çevre düzenlemesi sonu

Resim 115: Kazı ve çevre düzenlemesi sonrasında Şâb Camisi

Resim 116: Şâb Camisi batısındaki antik kanal ve üzerindeki dükkânlar

Resim 117: Dükkânlarda temizlik ve kazı çalışmaları

Resim 118: 4 No'lu dükkan

Resim 119: 3 Nolu dükkan

Resim 120: 2 Nolu dükkan

Resim 121: 1 Nolu dükkan

Resim 122: Şâb Camii ve mescit altındaki Roma Dönemi dükkânlar

Resim 123: Şâb Camii ve mescit altındaki Roma Dönemi dükkânlar

Resim 124: Şâb Camii ve mescit altındaki Roma Dönemi dükkânları

Resim 125: Kazıdan sonra dükkânların görünüşü.

Resim 126: Antik Yol ve Roma Dönemine ait I. Kale Kapısı kalıntıları

Resim 127: Antik Yol ve dükkânlar

Resim 128: Sondaj 1'de 2.00 x 4.00m. açılan alan

Resim 129: Sondaj 1'de ortaya çıkarılan su sistemi

Resim 130: Sondaj 1'in kapatılması

Resim 131: Sondaj 2'nin açma çalışmaları

Resim 132: Sondaj 2'de ortaya çıkan kültür katmanları

Resim 133: 8.00 x 2.00m'lik açılan 3. sondaj.

Resim 134: Sondaj 3'de ortaya çıkan duvar kalıntıları

Resim 135: Sondaj 3'ün kapatılması.

Resim 136: İç Kale'de kazı artığı toprak yığınları

Resim 137: Toprak boşaltma çalışmaları

Resim 138: Toprak boşaltma çalışmaları

Resim 139: Büyük Saray'ın batısındaki toprak yığıntıları

Resim 140: Büyük Saray'ın batısındaki yığıntıların boşaltılması.

Resim 141: "1" Nolu mağara konut

Resim 142: "2" Nolu mağara konut

Resim143: İşgal edilmiş 50, 51, 52 Nolu mağara konutlar

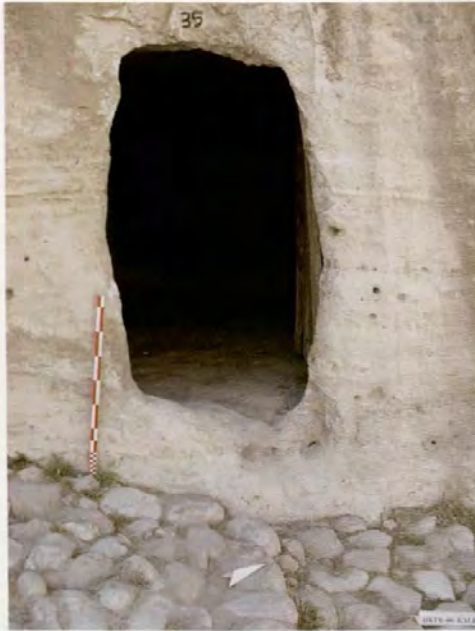
Resim 144: İşgal edilmiş 6 Nolu mağara konut

Resim 145: 10 Nolu Mağara'nın temizlik sonrası görünüşü

Resim 146: 10 Nolu Mağara'nın temizlik sonrası içten görünüşü

Resim 147: "35" Nolu mağara konutun temizlik sonrası görünümü

Resim 148: "35" Nolu mağara konutun temizlik sonrası içten görünüşü

Resim 149: Temizlik çalışmaları tamamlanan Kasimiye Bölgesi'nin genel görünüşü

Resim 150: Yamaç 2'nin temizlik çalışmaları sonrası görünüşü

Resim 151: Koç Cami ve çevresinin temizlik çalışmasından sonraki görünüşü

Resim 152: İç Kale'de gezi yolu onarım çalışmaları

Resim 153: İç Kale'de gezi yolu onarım çalışmaları

Resim 154: Kale'de gezi yolu çalışmaları

Resim 155: Kale'de gezi yolu çalışmaları

Resim 156: İç Kale'deki Mescidin batı duvarı, onarım öncesi görünüşü

Resim 157: İç Kale Mescidin batı duvarı, basit onarım sonrası

Resim 158: İ Kale, Mescidin doğu duvarı, basit onarım ncesi

Resim 159: İ Kale, Mescidin doğu duvarı, basit onarım sonrası

Resim 160: Kale Kapsı'na takılan demir kapı

Resim 161: Geçici olarak örülen Uğrun Kale Kapsı, dıştan görünüşü

Resim 162: Geçici olarak örülen Uğrun Kale Kapısı, dıştan görünüşü

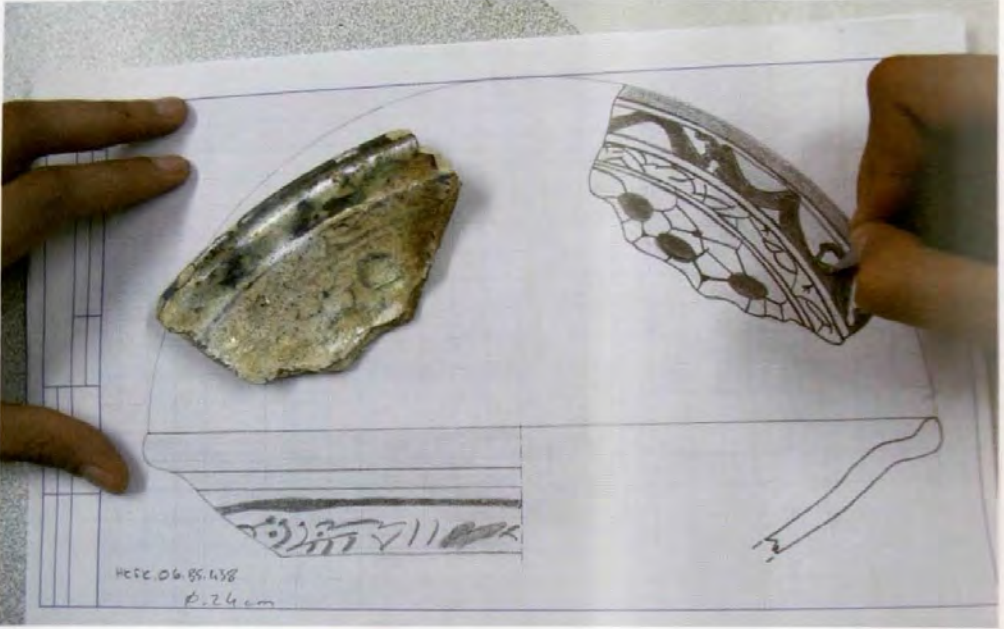
Resim 163: Zeynel Bey Külliyesi'nde yıkılan avlu duvarının onarımı

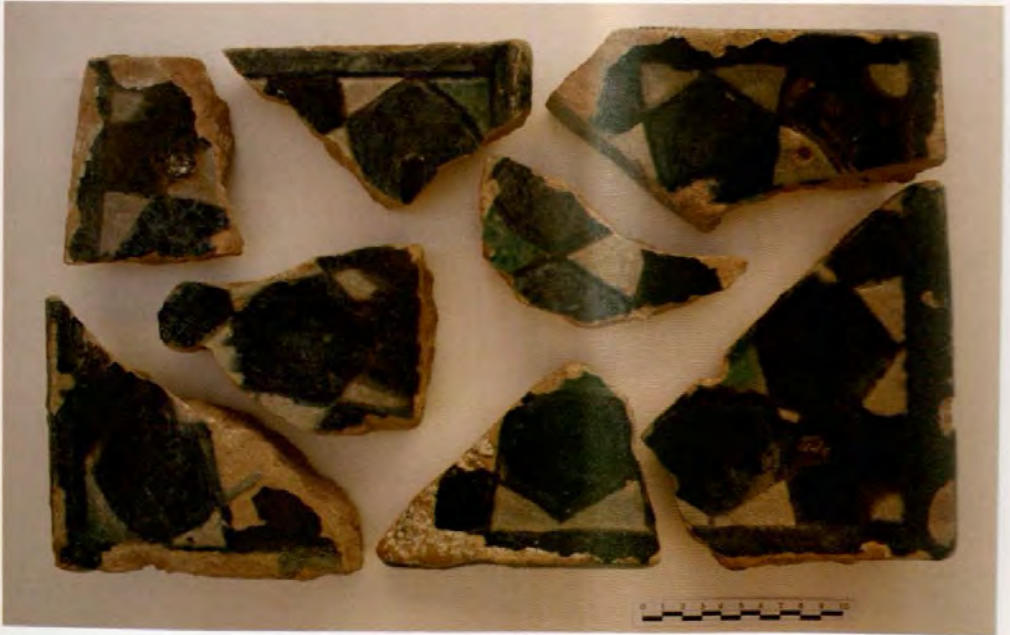
Resim 164: 2005 Zeynel Bey Külliyesi kazısında ortaya çıkarılan dip parçaları

Resim 165: Seramik parçalarının tümlenmesi

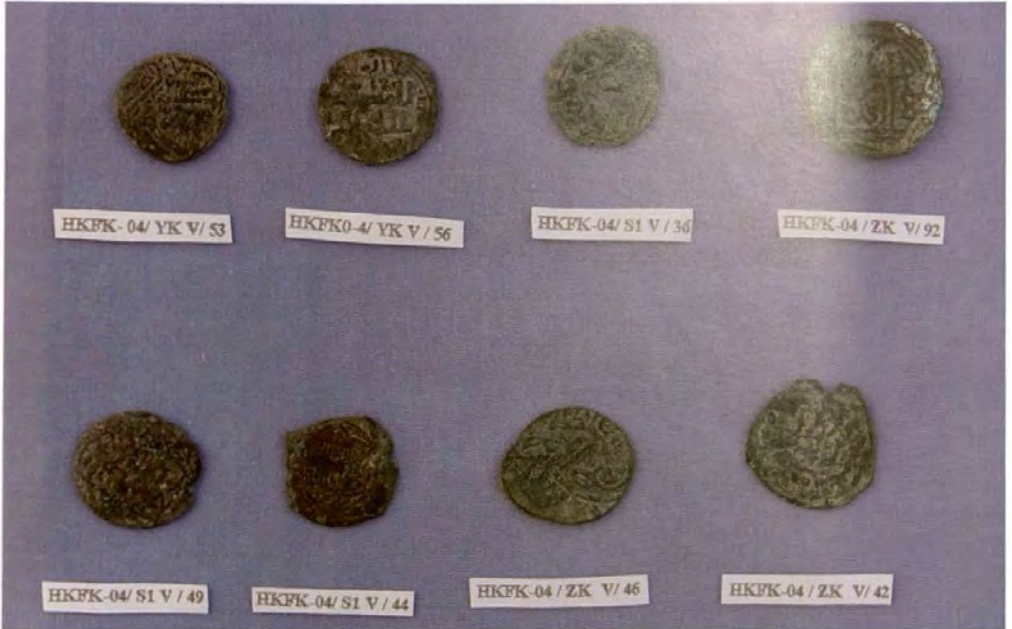
Resim 166: Temizlenen parçaların kesit ve cephe ölçülerinin alınması

Resim 167: 2005 Zeynel Bey Külliyesi kazısı, çini mozaik taklidi çini plakalar

Resim 168: Yazılı seramik parçası

Resim 169: Temizlenmek üzere müzeden alınan sikke örnekleri

1140 Envanter Nolu Artuklu Sikkesi

1142 Envanter Nolu Artuklu Sikkesi

Resim 170: Temizlenmiş sikke örnekleri

MÜZE ENV NO:1731

MÜZE ENV NO:1731

MÜZE ENV NO:1731

MÜZE ENV NO:1731

Resim 171: Büyük Saray'dan çıkan gümüş bilezikler

Resim 172: Temizlenmiş metal örnekleri

Resim 173: Hasankeyf'te kamera ile belgeleme çalışması

Resim 174: Kazı alanlarında video çekimi

Resim 175: Kazı evi deposu ve Kızlar Camii'ndeki Ma'kili yazılar

Kızlar Camii'nden getirilmiş kûfî yazı

Kızlar Camii taç kapısındaki kûfî yazı

Mardin Sultan İsa Medresesi Taçkapı Kitabesi

Resim 176: Satrançlı (Ma'kili) Kûfî Hatlı yazılar

Resim 177: Rızk Camii'nden getirilmiş kitabe parçaları

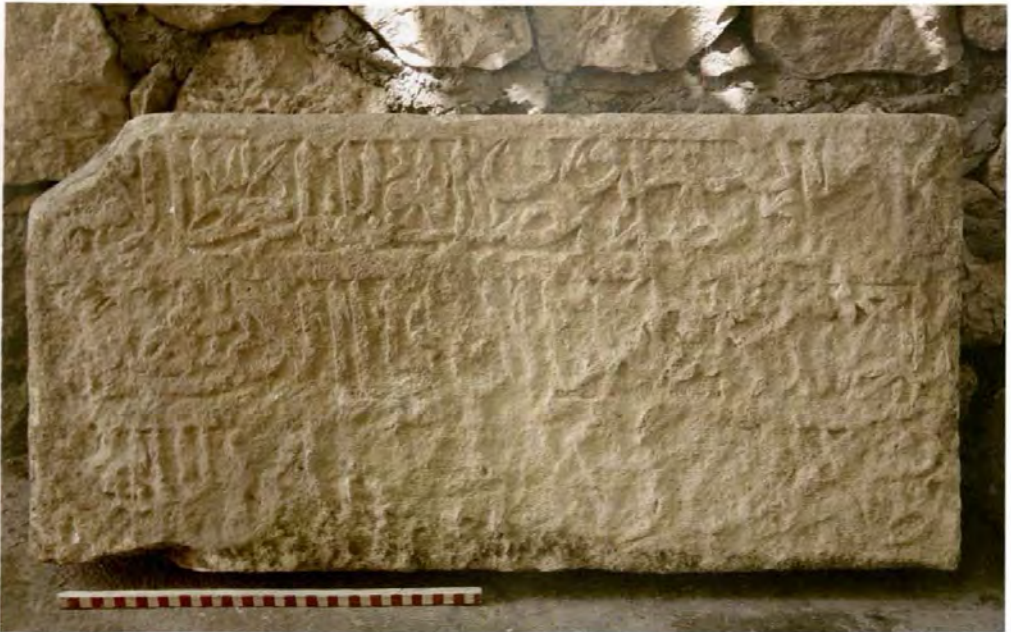
Resim 178: Kazı evi deposunda, Zeynel Bey Medresesi Kitabesi

Resim 179 Eski Mezarlıktan getirilen mezar şahideleri

Resim 180: Sanduka tipi mezarda yazı ve süsleme örneği

Resim 181: Sultan Süleyman Avlusu'ndan getirilen kitabe

Resim 182: Anonim Külliyede mezar şahideleri

Resim 183: Anonim Külliyede, mescidin kuzeybatısındaki mezarlar

Resim 184: Kızlar Camii kubbeli mekânı, 5 nolu sanduka

Resim 185: Kızlar Camii kubbeli mekânı, 1 nolu sanduka

Resim 186: Kızlar Camii Kubbeli Mekânı, 3 Nolu sanduka.

Resim 187: İç Kale, Ulu Cami yanındaki mezarlık ve mezar taşları

Resim 188: İç Kale'de, XIX. yüzyıla ait mezar şahideleri

Resim 189: Yekpare prizmatik sanduka ve çatma sandukanın yan aynalık parçaları.

Resim 190: İç Kale Yolu ve Küçük Saray'dan eski bir görünüm (Gertrude Bell'den)

Resim 191: İç Kale Yolu'nun 2005 yılındaki insitu durumu

Resim 192: Kazı öncesi Antik Yol ve dükkanlar

Resim 193: Antik Yol'da 2007 yılı kazı çalışmaları

Resim 194: Kazı öncesi 06 No'lu dükkan

Resim 195: Kazı sonrası 06 No'lu dükkan

Resim 196: Temizlik ve basit onarım öncesi 08 No'lu dükkân

Resim 197: Temizlik ve basit onarım sonrası 08 No'lu dükkân

Resim 198: 10 No'lu dükkan

Resim 199: 12 No'lu dükkan

Resim 200: Kazı öncesi 14 No'lu dükkân

Resim 201: Kazı sonrası 14 No'lu dükkân

Resim 202: Kazı öncesi 16 No'lu dükkân

Resim 203: Kazı sonrası 16 No'lu dükkân

Resim 204: 18 ve 20 No'lu dükkânlar

Resim 205: Kazı öncesi ve sonrası 22 No'lu dükkân

Resim 206: Kazı öncesi 24 No'lu dükkân

Resim 207: Kazı sonrası 24 No'lu dükkân

Resim 208: Kazı öncesi 26 No'lu dükkan

Resim 209: Kazı sonrası 26 No'lu dükkan

Resim 210: Kazı sonrası 28 No'lu dükkân

Resim 211: 30 No'lu dükkân

Resim 212: Kazı öncesi 32 No'lu dükkân

Resim 213: Kazı sonrası 32 No'lu dükkân

Resim 214: Kazı öncesi 34 No'lu dükkan

Resim 215: Kazı sonrası 34 No'lu dükkan

Resim 216: Kazı öncesi 36 No'lu dükkan

Resim 217: Kazı sonrası 36 No'lu dükkan

Resim 218: Kazı öncesi 38 No'lu dükkân

Resim 219: Kazı sonrası 38 No'lu dükkân

Resim 220: Kazı öncesi 40 No'lu dükkân

Resim 221: Kazı sonrası 40 No'lu dükkân

Resim 222: Kazı öncesi 42 No'lu dükkân

Resim 223: Kazı sonrası 42 No'lu dükkân

Resim 224: Kazı öncesi 44 No'lu dükkan

Resim 225: Kazı sonrası 44 No'lu dükkan

Resim 226: Kazı öncesi 46 No'lu dükkân

Resim 227: Kazı sonrası 46 No'lu dükkân

Resim 228: Kazı öncesi 48 No'lu dükkân

Resim 229: Kazı sonrası 48 No'lu dükkân

Resim 230: Kazı öncesi 50 No'lu dükkân

Resim 231: Kazı sonrası 50 No'lu dükkân

Resim 232: Kazı öncesi 52 No'lu dükkân

Resim 233: Kazı sonrası 52 No'lu dükkân

Resim 234: Kazı öncesi 09 No'lu dükkân

Resim 235: Kazı sonrası 09 No'lu dükkân

Resim 236: Kazı öncesi 11 No'lu dükkan

Resim 237: Kazı sonrası 11 No'lu dükkan.

Resim 238: 11 No'lu dükkanın batısında bulunan işlik

Resim 239: 11 No'lu dükkanın batısında bulunan tandır

Resim 240: Kazı öncesi 13 No'lu dükkân

Resim 241: Kazı sonrası 13 No'lu dükkân

Resim 242: Kazı öncesi 15 No'lu dükkân

Resim 243: Kazı sonrası 15 No'lu dükkân

Resim 244: 15 ve 17 No'lu dükkanların insitu durumu

Resim 245: 17 No'lu dükkan

Resim 246: 19 No'lu dükkân

Resim 247: 21 No'lu dükkân

Resim 248: Kazı öncesi 23 No'lu dükkân

Resim 249: Kazı sonrası 23 No'lu dükkân

Resim 250: 25 ve 27 No'lu dükkânlar

Resim 251: Kazı sonrası 25 No'lu dükkân

Resim 252: 27 No'lu dükkân

Resim 253: 07-29-31-33 No'lu dükkânlar

Resim 254: Kazı öncesi 35 No'lu dükkân

Resim 255: Kazı sonrası 35 No'lu dükkân

Resim 256: Kazı öncesi 37 No'lu dükkân

Resim 257: Kazı sonrası 37 No'lu dükkân

Resim 258: Kazı öncesi 39 No'lu dükkân

Resim 259: Kazı sonrası 39 No'lu dükkân

Resim 260: Kazı öncesi 41 No'lu dükkân

Resim 261: Kazı sonrası 41 No'lu dükkân

Resim 262: HKFK-07/DK' daki sur kalıntısı

Resim 263: Basit onarım sonrası sur kalıntısı

Resim 264: HKFK-07/BS- 01 No'lu açma

Resim 265: HKFK-07/BS-01 No'lu açma

Resim 266: HKFK-07/BS-01 No'lu açmanın güneybatısında bulunan künk

Resim 267: Büyük Saray Kubbeli Mekân

Resim 268: Büyük Saray Kubbeli Mekân'a girişi sağlayan kemer açıklığı

Resim 269: Kubbeli Mekân'ın kuzeybatı trompu

Resim 270: Büyük Saray güneybatı mekâna girişi sağlayan kemer açıklıkları

Resim 271: Büyük Saray güneybatı mekândaki kaya mezar

Resim 272: HKFK-07/BS-03 No'lu açma

Resim 273: 03 No'lu açmanın kuzeydoğudan görünümü

Resim 274: Büyük Saray güneydoğu koridoru

Resim 275: Büyük Saray güneydoğu 02 No'lu mekâna girişi sağlayan kemer

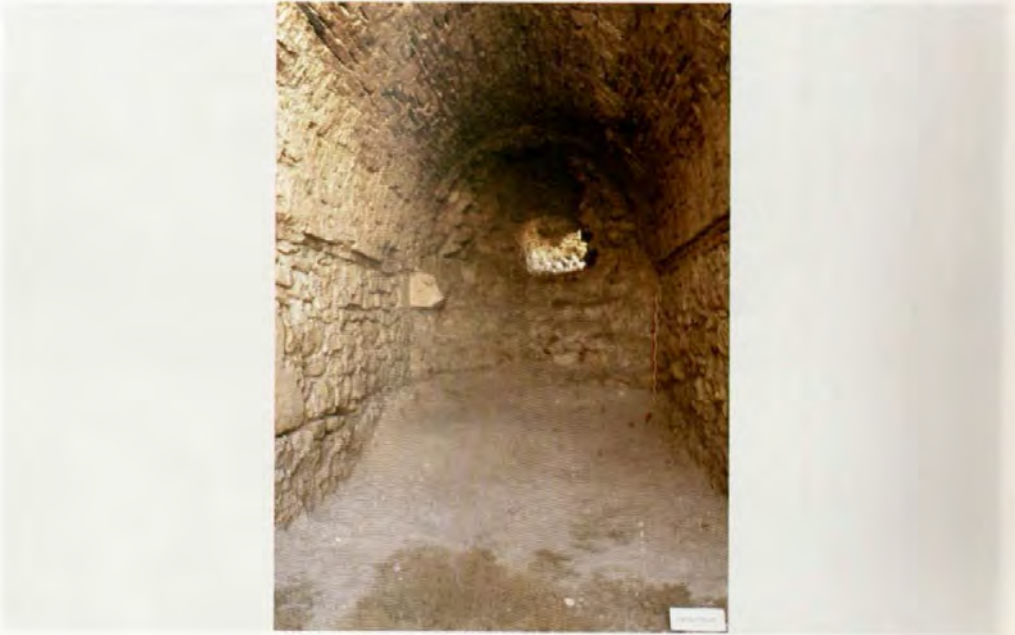
Resim 276: Büyük Saray KB 04 No'lu mekâna girişi sağlayan kemerler

Resim 277: Büyük Saray KB 04 No'lu mekân

Resim 278: HKFK-07/BS-GB 4 No'lu mekan

Resim 279: HKFK-07/BS-GB 4 No'lu mekan

Resim 280: SZY-01 No'lu yapının insitu durumu

Resim 281: SZY-01 No'lu yapının eyvan kısmı

Resim 282: SZY-01 No'lu yapının beşik tonozlu mekanı

Resim 283: SZY-01 No'lu yapının eyvan kısmının kuzeyinde bulunan havuz

Resim 284: SZY-02 No'lu yapının insitu durumu

Resim 285: SZY-02 No'lu yapı

Resim 286: SZY-02 No'lu yapının son cemaat yeri

Resim 287: SZY-02 No'lu yapının harim mekanı ve mihrabı

Resim 288: HKFK-07/SZY-02 No'lu alanda bulunan mezarlar

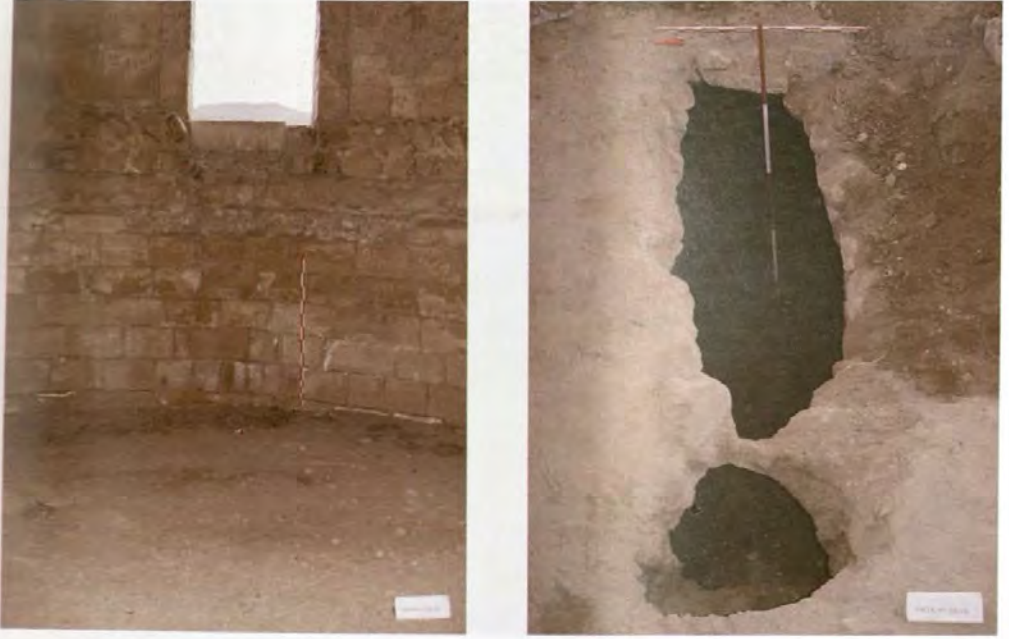
Resim 289: Selahiye 2 kazısı çalışmaları

Resim 290: Selahiye 2 kazısı çalışmasında çıkan künk

Resim 291: Selahiye 2 kazısı

Resim 292: Zeynelbey Türbesi mezar odasının bulunduğu alan

Resim 293: Zeynelbey Türbesi mezar odası

Resim 294: Zeynelbey Türbesi mezar odasını açma çalışmaları

Resim 295: Zeynel Bey Türbesi mezar odası

Resim 296: 01 No'lu sondajın açıldığı alan

Resim 297: 01 No'lu sondaj

Resim 298: 01 No'lu sondaj

Resim 299: 02 No'lu sondaj

Resim 300: 03 No'lu sondaj alanı

Resim 301: 03 No'lu sondaj

Resim 302: 03 No'lu sondaj alanının kapatılması

Resim 303: Roma Dönemi Mozaik'i insitu durumu

Resim 304: Roma Dönemi mozaik parçaları

Resim 305: Temizlik öncesi İç Kale gezi yolu

Resim 306: Temizlik sonrası İç Kale gezi yolu

Resim 307: Kazı Öncesi 119 No'lu mağaranın kuzeyindeki kazı alanı

Resim 308: 119 No'lu mağaranın kuzeyinde yer alan kazı alanı

Resim 309: Temizlik öncesi 119 No'lu mağara

Resim 310: Temizlik sonrası 119 No'lu mağara

Resim 311: 119 No'lu mağaranın batı mekânındaki yazı kuşağı

Resim 312: 119 No'lu mağaranın batı mekânındaki yazı kuşağı

Resim 313: İ Kale'de toprak boşaltma alışmaları

Resim 314: İ Kale'de toprak boşaltma alışmaları

Resim 315: Temizlik öncesi iç kale eski mezarlık

Resim 316: Temizlik Sonrası İç Kale eski mezarlık

Resim 317: İç Kale eski mezarlıkta temizlenen mezar taşlarından bir örnek

Resim 318: İç Kale eski mezarlıkta temizlenen mezar taşlarından bir örnek

Resim 319: Basit onarım öncesi 12, 14 ve 16 No'lu dükkanlar

Resim 320: Basit onarım sonrası 12, 14 ve 16 No'lu dükkanlar

Resim 321: Basit onarım öncesi 40, 42 ve 44 No'lu dükkanlar

Resim 322: Basit onarım sonrası 08, 40 ve 42 No'lu dükkânlar

Resim 323: Dükkanlarda basit onarım çalışması

Resim 324: Basit onarım sonrası dükkânlar

Resim 325: Temizlik öncesi Kale'ye giden Antik Yol

Resim 326: Temizlik sonrası Kale'ye giden Antik Yol

Resim327: Çin porseleni dip parçası

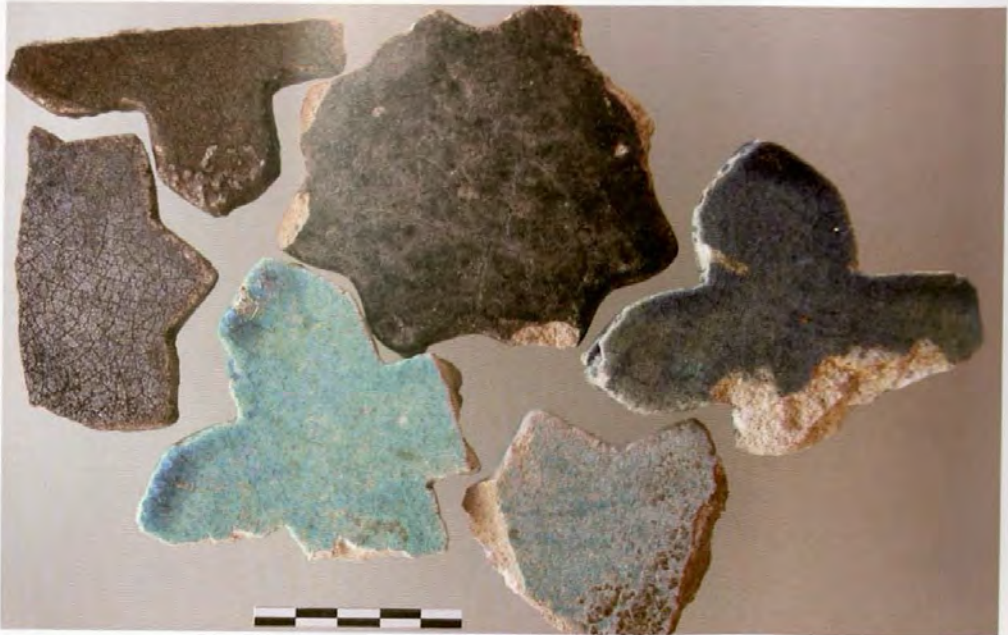
Resim328: Boyalı kazıma tekniğinde seramik parçaları

Resim 329: Türkuaz sıratlı siyah boyalı tabak parçası

Resim 330: Küçük cam şişe boyun parçaları

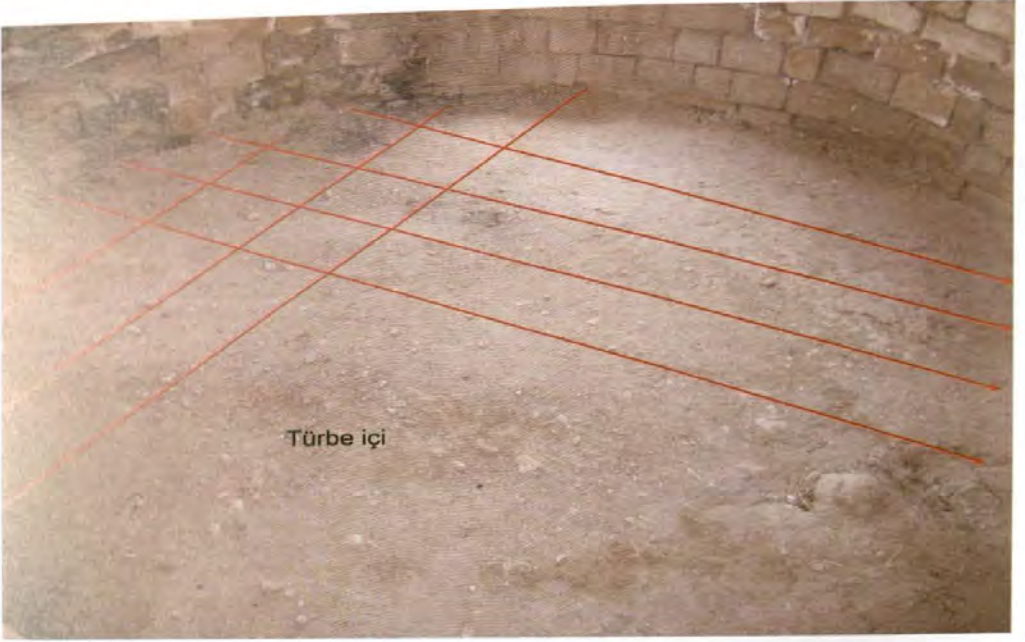
Resim 331: Sekiz kollu, haç, yarım hac biçiminde çini parçalar

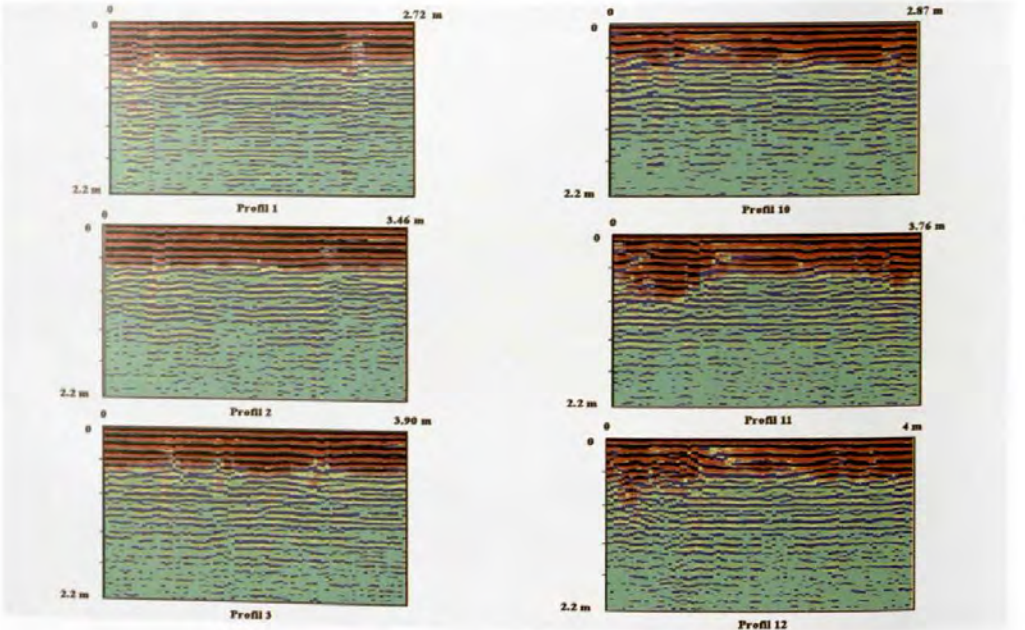
Resim 332: Türbe içi veri toplama çalışmaları

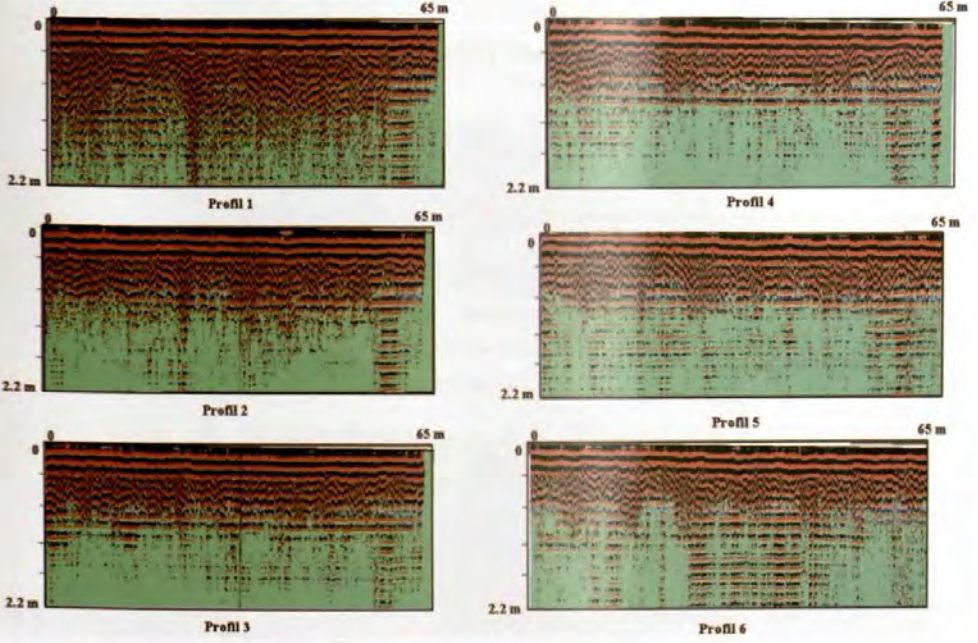
Resim 333: Türbe içi veri toplama çalışmaları

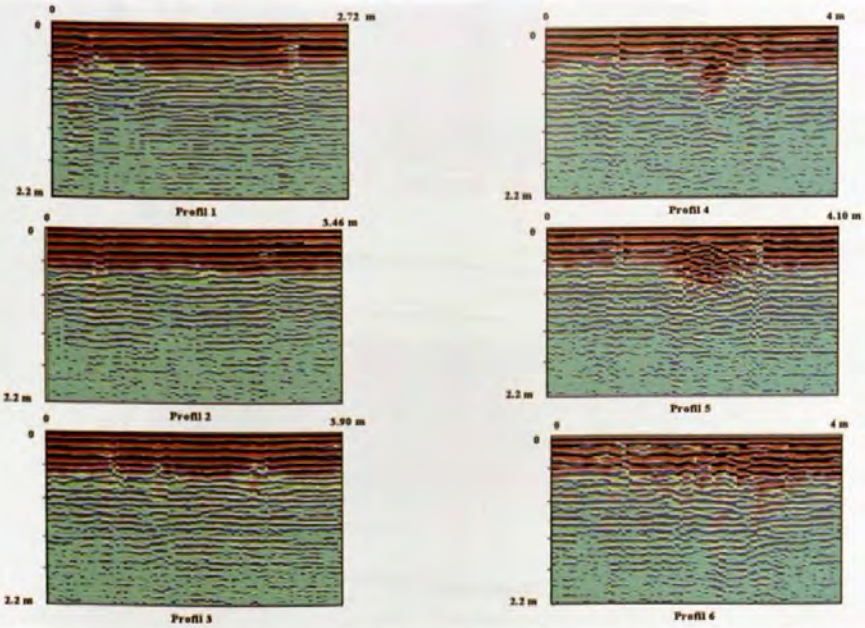
Resim 334: Türbe içi veri toplama çalışmaları

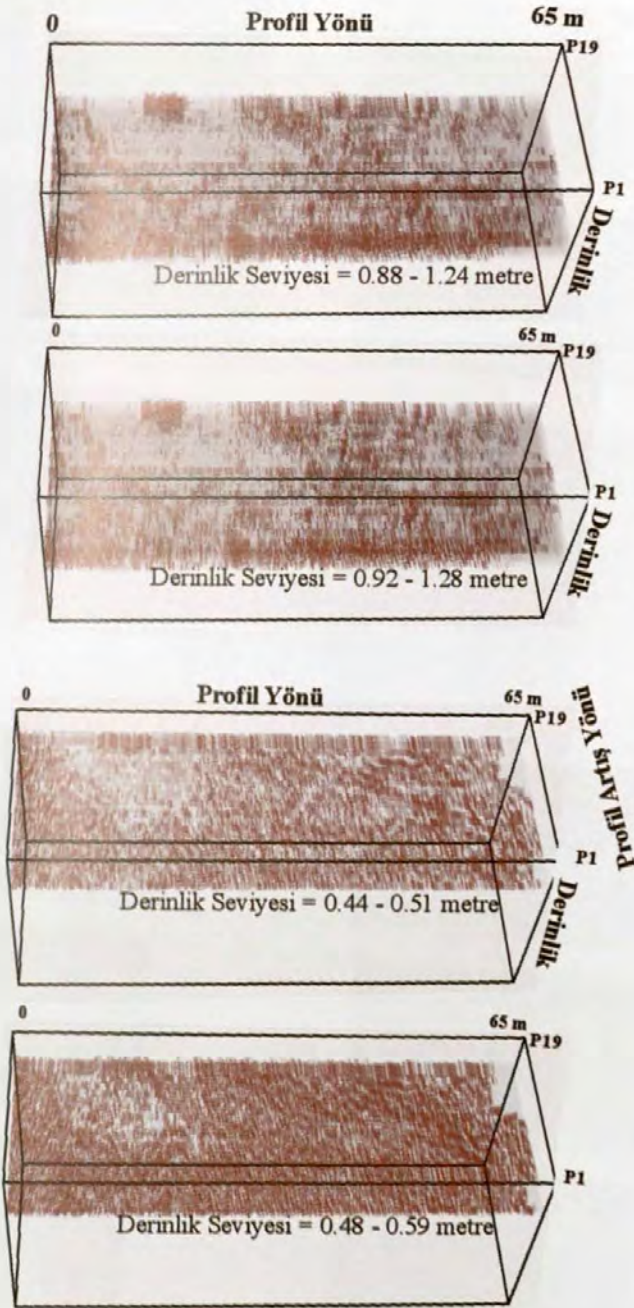
Resim 335: İki boyutlu profil kesitleri

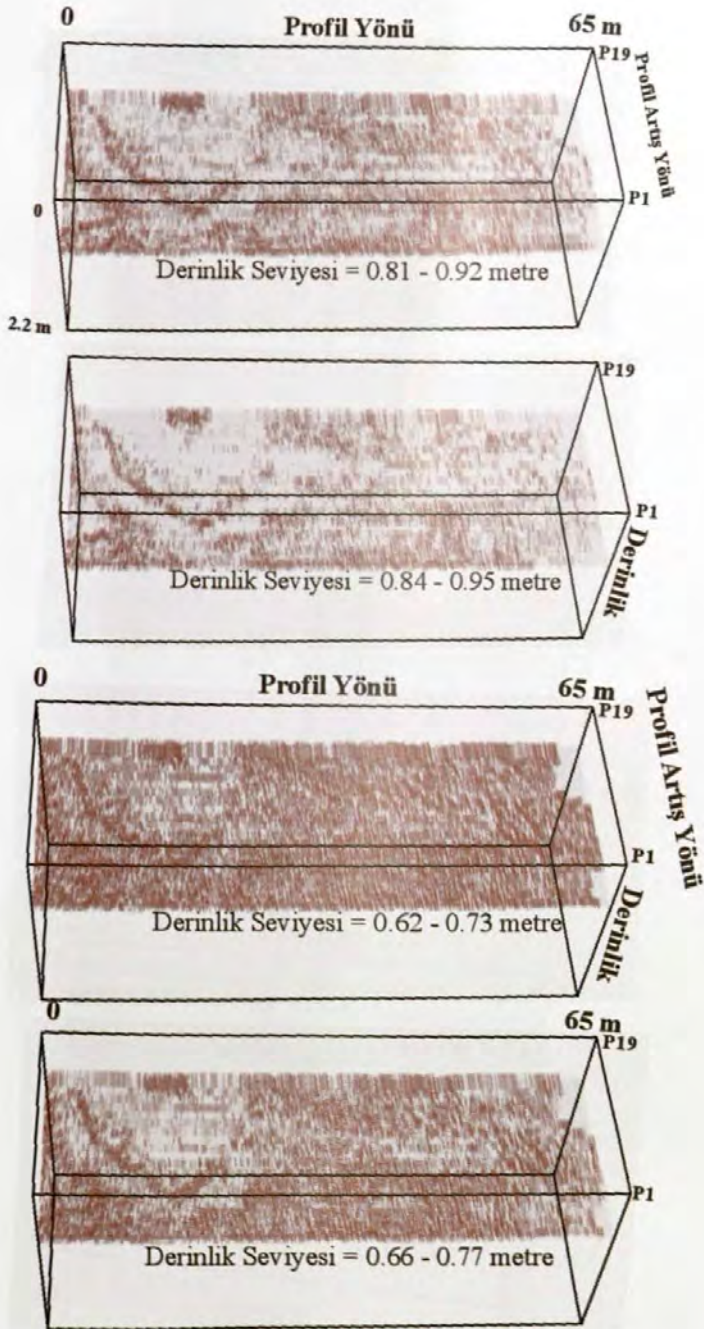
Resim 336: İki boyutlu profil kesitleri

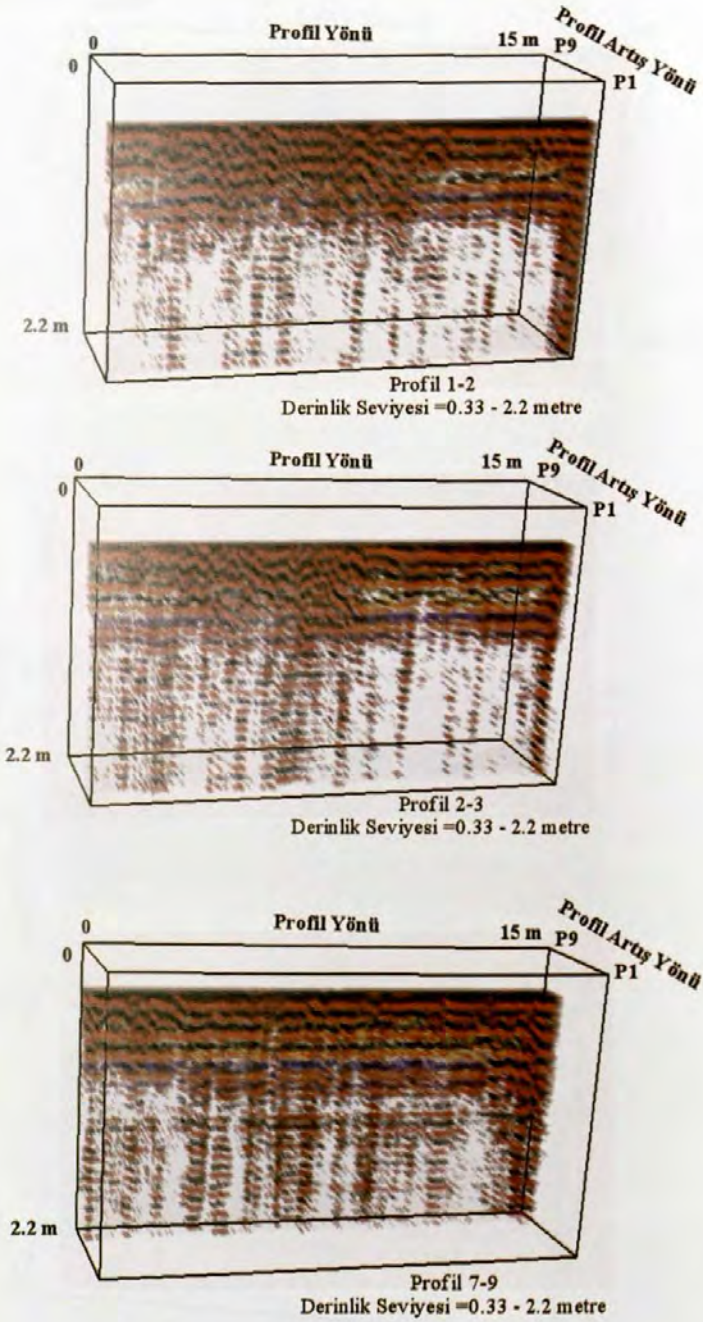
Resim 337: İki boyutlu profil kesitleri

Resim 338: Derinlik dilimleri

Resim 339: Derinlik dilimleri

Resim 340: Derinlik dilimleri

Resim 341: Zeynel Bey Türbesi

Resim 342: Zeynel Bey Türbesi

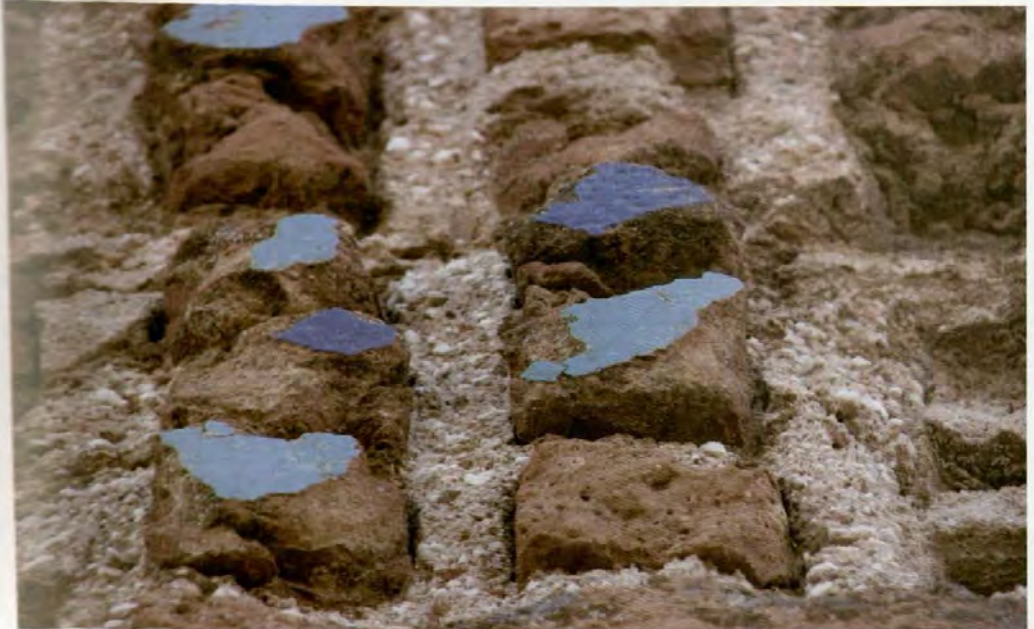
Resim 343: Türbenin yapımında kullanılan düzgün kesme taşlar

Resim 344: Türbenin iç cephe duvarı

Resim 345: Dış yüzey kaplamasında kullanılan sırlı-sırsız tuğlalar

Resim 346: Dış yüzey kaplamasında kullanılan sırlı-sırsız tuğlalar

Resim 347: İç yüzeyde kullanılan turkuaz altıgen tuğlalar

Resim 348: Kapı ve kemer alınıklarında kullanılan çiniler

Resim 349: Kapı ve kemer alınıklarında kullanılan çiniler

Resim 350: Çini mozaik süslemeler

Resim 351: Çini mozaik süslemeler

Resim 352: Kubbe tamburunu kaplayan alçı kaplamalar

Resim 353: Kubbe tamburunu kaplayan alçı kaplamalar

Resim 354: Yapıda kullanılan kireç harcı

Resim 355: Yapıda kullanılan kireç harcı

Resim 356: Tuğla derzlerindeki beyaz harç

Resim 357: Tuğla derzlerinde kullanılan beyaz harç

Resim 358: Çini mozaik kaplamalardaki alçı harç

Resim 359: Üst örtüde oluşan açılmalar

Resim 360: Beden duvarında oluşan açılma ve kırılmalar

Resim 361: Yapının oturtmalık kısmı

Resim 362: Kubbe

Resim 363: Kubbeye pencere

Resim 364: Beden duvarlarında oluşan tahribat

Resim 365: Beden duvarlarında oluşan tahribat

Resim 366: Beden duvarlarında oluşan tahribat

Resim 367: İç yüzeyde oluşan kirlenmeler

Resim 368: Dış yüzeyde oluşan kirlenmeler

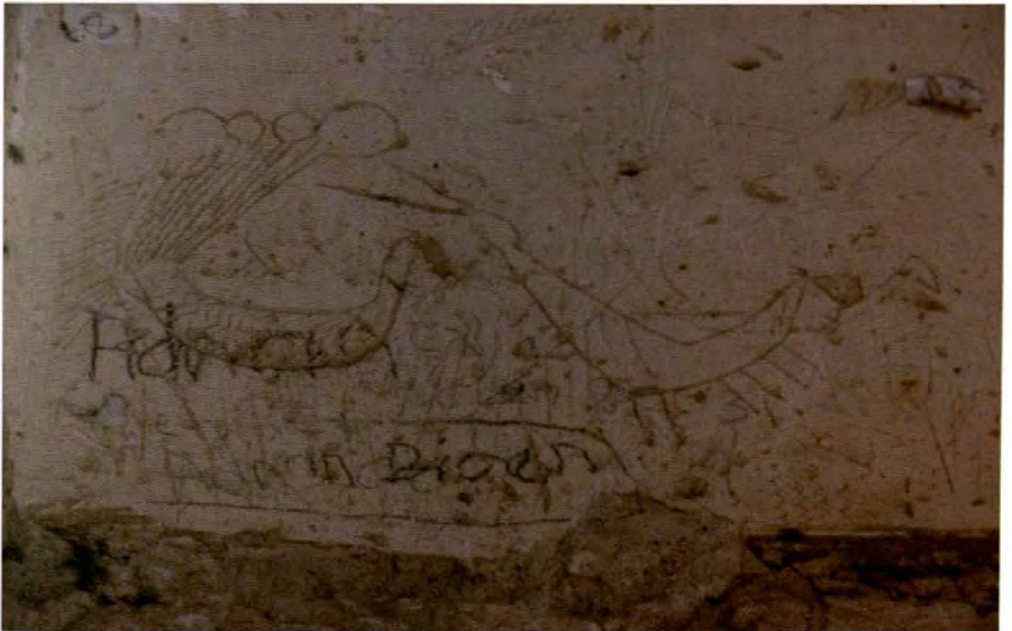
Resim 369: İç mekandaki is tabakaları

Resim 370: İç mekandaki is tabakaları

Resim 371: Sonradan işlenen yazı ve şekiller

Resim 372: Sonradan işlenen yazı ve şekiller

Resim 373: Malzeme bütünlüğünde meydana gelen eksilmeler

Resim 374: Malzeme bütünlüğünde meydana gelen eksilmeler

Resim 375: İ cephede oluşan derin aşınma

Resim 376: Dış cephede oluşan yüzeysel aşınma

Resim 377: Taş bloklar ve tuğla örgü arasındaki derz harçlarının dökülmesi

Resim 378: Taş bloklar ve tuğla örgü arasındaki derz harçlarının dökülmesi

Resim 379: Örtü sisteminde gelişmiş bitki oluşumları

T. C. BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI
Willy Brandt Sokak No:5 - 06680 Çankaya / ANKARA
Tel: 0.312 442 23 24 - Faks: 0.312 440 13 84 - E-posta: gap@gap.gov.tr www.gap.gov.tr
BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ
Şanlıurfa Tünel Çıkış Ağzı P.K. 155 - 63000 ŞANLIURFA
Tel: 0.414 347 93 85 - Faks: 0.414 347 94 55 - 347 93 90